

ՀԱՅԿՈՒԿԱՆ ՍՈՒ ՔԻՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԱԿԱԳԵՄԻԱ
ԱՐԴԵՍԻ ԻՆՍՏԻՏՈՒՏ

АКАДЕМИЯ НАУК АРМЯНСКОЙ ССР
ИНСТИТУТ ИСКУССТВ

КОМИТАС

СОБРАНИЕ СОЧИНЕНИЙ

том третий

ХОРЫ

*Редакция
Р.А. Атамяна*

„Ацастан“

Ереван

1 9 6 9

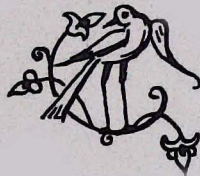
Կ Ո Մ Ի Տ Ա Ս

ԵՐԿԵՐԻ ԺՈՂՈՎԱԾՈՒ

Երրորդ հատոր

ԽՄԲԵՐԳԵՐ

Խմբագրություն
Ռ.Ա. Աթայանի

„ հ ա յ ա ս փ ա ն ”

Երևան

1 9 6 9

ՏՊԱԿԻՎՈՒՄ Է
ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՍՍՀ ԻՄԿԻՍՏՐՆԵՐԻ ՍՈՎԵՏԻ
1949 Ք. ՍԵՊՏԵՄԲԵՐԻ 26-Ի
ՈՐՈՇՄԱՆ ՀԻՄԱՆ ՎՐԱ

ПЕЧАТАЕТСЯ
НА ОСНОВАНИИ ПОСТАНОВЛЕНИЯ
СОВЕТА МИНИСТРОВ АРМЯНСКОЙ ССР
ОТ 26 СЕНТЯБРЯ 1949 г.

ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆ ՀԱՆՁՆԱԺՈՂՈՎ
РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ

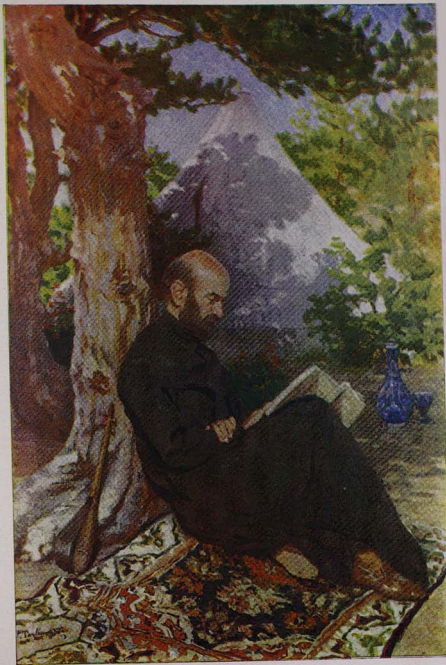
ԱՐՄԱՆ Բ. Ա.
ԱՂԱՅԱՆ Բ. Գ.
ԳԱՊԱՐՅԱՆ Ս. Գ.

ԿՈՒՇՆԱՐՅԱՆ Ի. Ս.
ՄՈՒՎԱԳՅԱՆ Մ. Հ.

ԱՏՅԱՆ Բ. Ա.
ԱԳԱՅՆ Մ. Լ.
ԴԱՏՔԱՐՅԱՆ Ս. Գ.

ԿՈՒՇՆԱՐՅԱՆ Խ. Ս.
ՄՄՐԱԼՅԱՆ Մ. Օ.

Յորդանը՝ ՄԱՐՏԻՐՈՍ ՍԱՐՅԱՆԻ
Ձևավորումը՝ Բ. ԲԵԴՐՈՍՅԱՆԻ
Ներդրել՝ «Կոմիտաս», գործ Փ. ԲԵՐԼԵՄԵՅԱՆԻ
Փորձա ՄԱՐՏԻՐՈՍԱ ՏԱՐՅԱՆԱ
ՕՖորմլենիե Ք. ԲԵԴՐՈՍՅԱՆ
Ու վկլադիշե «Կոմիտաս» ռաբոտի Փ. ԹԵՐԼԵՄԵՅՅԱՆԱ

Պոֆտասի Երկերի ժողովածուի 3-րդ հատորը, նախորդ՝ 2-րդ հատորի նման ընդգրկում է կոմպոզիտորի՝ հայ գեղարվեստի ժողովրդական ստեղծագործությունից սկսված հայտնի ունեցող խմբերգերը: Այս հատորում դրանց թիվն է 70: Դրանք վերաբերում են հեղինակի գործունեության տարբեր շրջաններին՝ վաղ էջմիածնական (1899—1903), էջմիածնում անցկացրած վերջին տարիներ (1908—1910) և Գուգի շրջան (տվյալ դեպքում 1911—1914):

Այս խմբերգերը Կոմիտասի այն ստեղծագործություններից են, որ նա, հնարավորություն չունենալով, տպագրել չի կարողացել: Մի մասը կատարել է էջմիածնում կամ Գուգում, մի մասի վերաբերյալ ստեղծություններ չեն հայտնաբերվել, վերջապես՝ մի երրորդ մասն էլ, իստատատապես երևում է ձեռագրերից՝ չի հասցրել կատարել:

Խմբերգերից 25-ը 1933—1951 թթ. Փարիզի Կոմիտասյան խնամատար հանձնաժողովը տպագրել է «Հայ ժողովրդական երաժշտություն, Նոր շարք»-ի VI, VII և VIII տետրերում: Այդ տպագրությունը, տակալն, քննադրելից չէ. ինչպես ասված է VI և VIII տետրերի ներածականներում, երգերը «Գուսան» երգչախմբում սովորած լինելով, հետագայում հիշողությամբ գրի է առել Կոմիտասի աշակերտ Վարդան Սարգսյանը (տե՛ս նաև այս հատորի ծանոթագրությունները, էջ 267)՝ VI տետրի երգերը տպագրվել են նաև ռուսերեն թարգմանությամբ (Մոսկվա, 1958):

Ներկա հրատարակության համար նյութերն ընտրել ենք բացառապես քննադրելից: Տպագրվող խմբերգերը հայտնաբերվել են Հայաստանի Գրականության և արվեստի թանգարանում 1955-ին ստացված Կոմիտասյան ձեռագրերը (նոտային տետրակներ, ծոցատետրիկներ և առանձին թերթիկներ) մանրագին հեռադուրեղու միջոցով: Ձեռագրերի համեմատությունը երևան է բերել նաև նույն խմբերգերի բազմաթիվ տարբերակներ: Դրանցից 30 երգի մոտ 100 տարբերակները, որպես հեղինակի ստեղծագործական ուժն ուսումնասիրելու համար անհրաժեշտ և, միևնույն ժամանակ, գեղարվեստորեն ամբողջացած նյութեր, հավելված են հատորին («Տարբերակներ» բաժնում և ծանոթագրություններում):

Իրենց հերթին, Հայ ժողովրդական երաժշտության տետրերում Ձեռնիված 25 խմբերգերը քննադրելի հետ համեմատելիս պարզվեց, որ մի քանիսը փոփոխ կամ գերթե փոփոխ համընկնում են նրանց, քայց մեծ մասը այս կամ այն չափով տարբեր են քննադրելից: Դրանցից 4-ի՝ «Փետին գովվեց» («Մեր թագվորն էր խաչ»), «Վաստակ» («Էն դիվան»), «Փափուրի» և «Իչու՛ն Բիկզյոլը մտաք» ու «Սուսամ անրուկ» քննադրելից ունեցած տարբերությունը, թվում է, թե արդյունք է հեղինակի սեփական փոփոխությունների, որոնք կարող էին լինել ինքնուրույն չափազանցումներ: Այդ 4 խմբերգերի <ժե տարբերակները նույնպես բերված են հատորում, համապատասխան ծանոթագրությունների մեջ:

Այսպիսով, հատորն ընդհանուր առմամբ առատ նյութ է պարունակում, ընդ որում, բոլոր խմբերգերն իրենց տարբերակներով (քայցի ծանոթագրություններում զետեղված իրարաջ 4 տարբերակներից), թեպետ փնձակում տպագրվում են առաջին անգամ: Այս հատորով խոշոր չափով ավելանում է Կոմիտասի՝ մինչև այժմ հայտնի եղած, հայ գեղարվեստի երաժշտությունից բխող խմբերգերի քանակը:

Հատորի պարունակությունն, առջուտ, չափազանց կանոն է, նաև բուն ելույթի տեսակետից: Այն պայտերն ընդարձակում է Կոմիտսոսի ստեղծագործության՝ ամենամաքեղոս բաժիններից մեկի՝ պուրական երգերի մշակումների թեմային-ժանրային շրջանակը, դրանով Կոմիտսոսի ստեղծագործությունն ավելի լայնորեն է ընդգրկում հայ գեղարվեստի կյանքն իր տարրեր արտահայտում ենքով:

Այս խմբերգերում կան նոր հայտնաբերված աշխատանքային, ծիսային, սոցիալական թեմայով (նաև՝ պիեզորագրության հետ կապված), բնութային նվիրված և այլ երգեր: Հարանհանգիս երգերի մինչև այժմ հայտնի շարքն ավելացել է 6 երգից բաղկացած մի շար նա, իսկ նախոր: շարը հատորում ներկայացված է 3 երգով լրացած տեսքով: Միասին երգերից հետաքրքրական երգություն է նաև 3 խմբերգից բաղկացած Վիճակի շարը: Ընդհանրապես երգաշարերն այս հատորում աստու են՝ ներկայացված: Բացի թվածից, հատորում գետնված են «Հայ գեղարվեստի երգեր և պարերգեր» անունով 6 շարեր, որոնցից մի քանից լրիվ վիճակում Կոմիտսոսը դեռ կատարած չի եղել: (Հետագայով «Շարեր»-ի մեջ ամփոփված մի շարը խմբերգեր կատարվել են ասանձին-ասան Անի կամ այնայլ պուրականներով): Վերջապես, կան նաև երգեր, որոնք մինչև այժմ հայտնի էին: միայն մեներգային մշակումով և այժմ ներկայանում են երգչախմբի միջոցներով հարստացված վիճակում, հաճախ մի այլ, նոր մեկ-նարանությամբ:

Տարրեր ժանրի ու թեմայի և տարրեր տիպի ու կատարվածքի այլ երգերն իրենց մեջ խառնելու են գեղարվեստական նշանակալից պատկերացի, դրանով լայնորեն երևան է եկել Կոմիտսոսի խմբերգային գրության վարպետությունը:

Հատորն օգնում է քավական լրիվ հասկացություն կապելու կոմպոզիտորի՝ ստեղծագործության տվյալ բնագավառում հանդես բերած ռճական գծերի կազմավորման ու վարձացման ընթացքի մասին, սկզբնական շրջանից սկսած մինչև ամենավերջին տարիները: Դա ակնատու է դառնում, երբ երգերը դա ավելույում են ժամանակագրական հաջորդականությամբ:

Հատորի հիմնական մասում խմբերգերը ժամանակագրական հաջորդակա-նությամբ դասավորելիս նկատի ենք առել նրանց վերջին, համեմատաբար ուշ գրված տարրերակները: Այդ հաջորդականությունը երևան բերելը որոշակի դժվարություն է ներկայացրել, քանի որ ոչ միայն առանձին երգերը, այլ նույն-իսկ ամբողջական տեսրակներն ու թերթերը, բացի մի երկու: դեպքից, թվական չունեն: Էլ չատենք այն, որ միևնույն տեսրը հաճախ պարունակում է տարրեր ժամանակների աշխատանքներ: Օգնության են եկել կողմնակի միջոցներ՝ հնդիակի համերգների գտնված հայտագրերի տվյալները, նոտաների տակ գրված (թեկույզ ոչ լրիվ) քանաստեղծական տեքստի և նույն տեքստի գոյություն ունեցող տպագրությունների համեմատությունը, միևնույն երգի տարրերակների միմյանց հետ համեմատությունը, դրանց և ազգագրական աղբյուրների համեմատությունը (այսպես, օրինակ, հատորում գետնված խմբերգերից մի քանիսը 1913 թվականին Արարատյան դաշտի գյուղերում Կոմիտսոսի հավաքած ժողովրդական երգերի մշակումներն են) և այլն: Հասկանալի է՝ գտնված ժամանակագրական այդ կարգը կարող է բացարձակ ճշգրիտ չլինել: Սակայն, խմբերգերի՝ այդպիսի տվյալների օգնությամբ ստացված հաջորդականությանը լիովին համապատասխանում է նրանցում երևան եկող ռճական առանձնատպությունների վարձացման ընթացքը:

Մասնավորապես ներդաշխակման հարցում այդ ընթացքն ընդհանուր առմամբ այս է. Էքմիաժնական վաղագույն շրջանի՝ գլխավորապես խորապա-ռիկ հարմոնիայից, որը մեղեդիին տակ թանկնուն ինտ առու խնդիր է հետապրելով (թեև պարունակում է եվրոպական մատրի, միևնույն և մատրիալիտորի գունեղ ցուցադրման: հետաքրքրական փորձեր, ձայներն ինքնուրույնացնելու

ձգտում) և դասական նմանակման պոլիֆոնիայի կիրառման դեմն անհամար ձևակերպողական անցում դեպի էքզիստենցիալական ուղևորություն՝ «Հայ քնար»-ի և «Հայ գեղունակ երգեր»-ի ինքնատիպ հարմոնիան և հակադրման հարուստ պոլիֆոնիան, նրբ երաժշտական արտահայտչության բոլոր միջոցները (ներառյալ նաև բուն մեղեդին) հավասարապես ծառայում են ստեղծարարության զարգացման խորացման քաղաքականացմանը, տրամադրության դրսևորմանը, այդտեղից էլ՝ անցում դեպի պոստական ուղևորություն՝ ստեղծման համակողմանի պարզեցումը, հարմոնիայի խիստ ընդգծված ժողովրդական-լարային բնույթով, մասնավորապես կոմիտասյան կվարու-կվիտտակորդենթի և պոլիֆոնիայի տարբեր տեսակների ավելի հիմնովին կիրառումով և խմբերգերի ձևի ու կառուցվածքի թեթևացումով:

Այս վերջին շրջանում կոմիտասյան ավելի լայնորեն է կիրառել տարբեր բնույթի խմբերգերը պոստակցելու իր սկզբունքը. առաջ են եկել բազմանդակ երգաշարեր, որոնցից հատկապես վերջիններում ամեն մի երգի կերպարը սերմ ու անկողի է, «հանգամանորեն» չի քաղաքացիանում, այլ միայն մի թեթև շարժիլով ցույց է տրվում՝ անմիջապես հաջորդ երգի հակադրվող կերպարին անցնելու համար, որ այդպիսով ստացվեն ոչ թե ամբողջացած «ծանրակշիռ» երգերի, այլ կարծես լոկ «ակնթարթաբար» հայտնվող տրամադրությունների, փրգեմն նուկևակ միայն գույների շարաններ:

Կոմիտասի աշակերտները, «Գուսան» երգախմբի մասնակիցները պատմում են, որ այդ պարզ, նուկևակ պարզունակ թվացող երգերը խմբում դեկավարելիս, քանաստեղծական տեքստի խնամոտի հետևելով հանդերձ, երաժշտության համար կոմիտասյան օգտագործում էր առատ ու մանրամասն երանգավորում, «ջրջակելի» էր դարձնում հարմոնիկ կամ պոլիֆոնիկ հյուսվածքի ամեն մի ձայնի փոքր ջարժումն իսկ և այդ միջոցներով հասնում էր խորագույն արտահայտչության, վառ պատկերավորության (պորեղ տպավորություն են գործել, օրինակ, «Ձար ջան, արի», «Լուսնակը բակ ա բունե», «Մարեն կուզա», «Հունկ անուջ» և այլ խմբերգեր):

Այսպիսով, կոմիտասի՝ թեկուզև միայն գեղունակ խմբերգերը երաժշտական-արտահայտչական բազմազան միջոցներ հայտնաբերելու և դրանք նույնքան բազմազան գործարդելու տեսակետից, վերջին հաշվով՝ գեղարվեստական-ճանկան տեսակետից ներկայումս ավելի ևս հարուստ պատկեր են ներկայացնում:

Հակիրճ թվարկված, քայց մեկ կարևոր թվացող այդ մի քանի ճանկան զծերի աստիճանական երևալն զայն ու պարզացումը, որ պայմանավորված էին կոմպոզիտորի ներքին-հոգեբանական և ջրջապատի արտաքին-առարկայական նախադրյալներով, պարզորոշ դիտվում են հատորի թե հիմնական մասում և թե «Տարբերակներում» ու «Ծանոթագրություններում», որտեղ նուկևայն նուրբի ժամանակագրական հաջորդականությունը նկատի է առնված:

Երրորդ հատորի խմբերգերից շատերը, երբեմն զգալի դվարություններ հայտնաբերելով, վերծանել ենք մագրություններից: Տպագրելու հեռանկար չունենալով, կոմիտասյան այս մշակումները չի մաքրագրել (իսկական առումով), իր ստվարության համեմատ՝ վերջնականորեն չի խմբագրել: Դրա հետևանքով որոշ խմբերգերում անկա են անավարտվածության զծեր: Ասկածը վերաբերում է բանաստեղծական խաբբին, որը հաճախ թերի է մշակված, և երաժշտական տեքստի կատարման ցուցումներին, որոնք շատ հաճախ խաբբա քաղապարում են:

Բանաստեղծական խուռքի պակասող տները կամ տղերը մեծ մասամբ հաջողվել է գտնել «Հավար ու մի խաղ»-ում, կոմիտասի՝ ժողովրդական երգերի պատկան ժողովուրդներում կամ պարզապես նրա՝ ցրիվ նկած թերթիկների վրա: Անիրաժեշտության դեպքում դրանցով լրացրել ենք երաժշտական բնագրերից քաղված միակ տունը կամ կիսատունը: Այդ նպատակով սակավ դեպ

քերում դիմել ենք նաև Կոմիտասի և Մ. Արեղյանի կազմած «Հայ ժողովրդապան խաղիկներին»:

Երանգանիշները, տնայի և կատարման քնույթի ցուցիչները դեռևիս երկ ենք կոմիտասյան երգի գեղարվեստական էությունը ցուցաբերելում դրանց բացառիկ կարևորությունից: Հիմք ընդունելով հեղինակի՝ իր հրատարակած խմբերգերն ու մեներգերը, ձգտել ենք ներկա հաստրում ևս պահպանել տվյալ քնագավառի կոմիտասյան առանձնահատկությունները, որոնցից է, օրինակ, խմբերգի պոլիֆոնիան կամ նրա առանձին ձայների մեղեդիական ինքնուրույնությունը կատարման երանգների օգնությամբ առավել ցայտուն ցուցադրելը: Հավելված նիշերն ու ցուցիչները ուղիղ փակագծերի մեջ չեն առնված: Այն բացառիկ դեպքերը, երբ քնագրերում կան հեղինակի դրած երանգանիշեր, (որոնք, առջուտ, պահպանված են), դրանք են հիշատակված ծանոթագրություններում:

Բնագրերում երգերի մեծագույն մասը հայկական ձայնաիշխերով հեղինակային ուղղումներ ունի: Դրանք այստեղ նկատի են առնված: Երբեմն պարզ, ավելի ճիշտ՝ վերջնականորեն չի նշված պարերգային որևէ շարի կապը, գրված է մի քանի տեսակ հաջորդականություն տարբեր բաղկացուցիչներով: Այդպիսի դեպքում շարի կապը ըստ հնարավորին ճշգրտել ենք համերգային հայտագրի տվյալներով, միաժամանակ, ձեռագրերում եղող բոլոր նշումները բերել ծանոթագրություններում:

Ղաղագույն շրջանի մի քանի ձեռագրերում (№ 472, 405 և այլն) դաշնակուները, 1-ին և 2-րդ ձայների ցած դիրքից դատելով, նախատեսված են եղել դիսկանտներով արական խմբի՝ ճնարակի փոքրահասակ սաների և մեծահասակ ուսանողների համար: Այն դեպքում, երբ հեղինակը քնագրում ձայնաուները նշել է, այս երգերի համար ևս գործ է ածել սովորական Տ.Ա.Թ.Ց.Ց.Ց.Ց. որը հաստրում պահպանված է:

Հատորին կցված մանրամասն ծանոթագրություններում, բացի վերն ասվածից, նաև բերված է արքյուրների նկարագրությունը, հիշատակված են բանաստեղծական տեքստի և խմբագրական բոլոր մյուս լրացումները, տրված են խմբերգերի կատարման մասին անհրաժեշտ տեղեկություններ, երբեմն հղումներ են արված Երկերի ժողովածուի նախորդ հատորները: Ծանոթագրված քնագրերի համարների հերթականությունը ժամանակագրական է: Երկու թվանշաններից առաջինը ցույց է տալիս ձեռագրի ֆոնդային համարը, երկրորդը՝ քնագրի էջը: Եթե ձեռագրական միավորը պարունակում է հիշատակվող նյութը միայն, էջի թիվ չի նշվում:

Հատրում երգերը համարակալված են: Երգաշարերի նկատմամբ կիրառված են կրկնակի թվահամարներ. արաբական՝ երգի հերթական թիվը հաստրում, հռոմեական՝ երգի համարը շարի մեջ: Տարբերակները կրում են հիմնական մասում վերելված նույն երգերի համարները (փակագծերում), որևէ երգի մեկից ավելի տարբերակները թվագրված են հայկական այբուբենի տաներով:

Կոմիտասի Երկերի ժողովածուի 3-րդ հատորը լույս է տեսնում հայ մեծ կոմպոզիտորի ծննդյան հարյուրամյակին:

Ռ. ԱՅՈՍՆՆ

ԽՄԲԵՐԳԵՐ

ՀԱՐՈՍԵԿԱՆ ԵՐԳԵՐ
 СВАДЕБНЫЕ ПЕСНИ
 ՀԱՐ Ե.

1

1 ԵՐԿՆԻՑ, ԳԵՏՆԻՑ
 ЕРНИЦ, ГЕТНИЦ

Maestoso $\text{♩} = 86$

Soprani *f*
 Երկ-Յից. գեսու - Յից սուրբ զո - րու-թյու -

Alti *f*
 Երկ-Յից. գեսու - Յից սուրբ զո - րու-թյու -

Tenori *f*
 Երկ - Յից. գեսու-Յից սուրբ զո - րու-թյու -

Bassi *f*
 Երկ. - Յից սուրբ զո - րու-թյու -

p mp
 - նով. այն ծա - ուրն ծա - դիկ էր.

p mp
 - նով. սուրբ այն ծա - ուրն ծա - դիկ էր.

p mp
 - նով. այն ծա - ուրն ծա - դիկ էր.

p mp
 - նով. սուրբ ծա - դիկ էր.

f *sub.p*

ծառ ծաղ-կե - ցավ. ծառ բազ-մե - ցավ կա - - Յաչ ու

f *sub.p*

ծառ ծաղ-կե - - ցավ. ծառ բազ-մե - ցավ կա - Յաչ ու

f *sub.p*

ծառ ծաղ-կե - ցավ. ծառ բազ-մե - ցավ կա - - Յաչ ու

f *sub.p*

ծառ ծաղ-կե - ցավ. ծառ բազ-մե - ցավ կա - Յաչ ու

p *mf*

կար - միր: էջ-մի-ած - - Յա սուրբ զո-րու-թյու -

p *mf*

կար - միր: էջ-մի-ած - - Յա սուրբ զո-րու-թյու -

p *mf*

կար - միր: էջ - մի-ած - Յա սուրբ զո-րու-թյու -

p *mf* *f*

կար - միր: էջ - մի - ած - Յա զո-րու-թյու -

mp *f*

- Յով. այն ծա-ղըն ծա - ղիկ էր. ծառ ծաղ-կե - ցավ.

mp *f*

- Յով. սուրբ այն ծա-ղըն ծա - ղիկ էր. ծառ ծաղ-կե - ցավ.

mp *f*

- Յով. այն ծա-ղըն ծա - ղիկ էր. ծառ ծաղ-կե - ցավ.

mp *f*

- Յով. սուրբ ծա - ղիկ էր. ծառ ծաղ-կե - ցավ.

sub. p *poco rit.*

Ժառ թազ-մե - ցավ կա - ցաչ ու կար - միր:

Ժառ թազ-մե - ցավ կա - ցաչ ու կար - միր:

Ժառ թազ-մե - ցավ կա - ցաչ ու կար - միր:

Ժառ թազ-մե - ցավ կա - ցաչ ու կար - միր:

Ժառ թազ-մե - ցավ կա - ցաչ ու կար - միր:

Երկնից, գետնից սուրբ զորությունով
 Այն ծառըն ծաղիկ էր.
 Ծառ ծաղկեցավ,
 Ծառ թազմեցավ,
 Կանաչ ու կարմիր:

Էջմիածնա սուրբ զորությունով
 Այն ծառըն ծաղիկ էր.
 Ծառ ծաղկեցավ,
 Ծառ թազմեցավ,
 Կանաչ ու կարմիր:

2 ՄԵՐԻԿ ԶԱՆ ՀԱՆԱԼ
 МЕРИК ДЖАН АЛАЛ

Moderato, poco rubato $\text{♩} = 86$

p

Soprano solo
 Մե - ռիկ ջան հա - լալ,

Soprani
 Altii
pp Մե - ռիկ ջան հա - լալ, Մե - ռիկ,

Tenori
 Bassi
 Մե - ռիկ,

poco accel. *a tempo*

Մե - ռիկ ջան հա - լալ. Ե - կած

Մե - ռիկ ջան հա - լալ. Մե - ռիկ, Ե - կած.

Մե - ռիկ,

Կը - տա - ճեն թու սըր - տիկ դա -

Կը - տա - ճեն, Մե - ռիկ, *pp* թու սըր - տիկ դա -

Մե - ռիկ

լար. ե - կած կը - տա - - ՅԵՃ

լար. դա - լար. ե - կած կը - տա - - ՅԵՃ,

թու սըր - տիկ դա - լար

ՅԵ - ռիկ, *pp* թու սըր - տիկ դա - լար

դա - լար

ՅԵ - ռիկ

Մերիկ ջան հալալ,
 Մերիկ ջան հալալ,
 Եկած կըտանեն
 Բո սըրտիկ դալար:

Բուրիկ ջան հալալ,
 Բուրիկ ջան հալալ,
 Եկած կըտանեն
 Բո սըրտիկ դալար:

III
 3 ԹԱԳՎՈՐԻ ՄԵՐ, ԴՈՒՍ ԱՐԻ
 ТАГВОРИ МЕР, ДУС АРИ

Larghetto $\text{♩} = 48$ *poco rit.* *a tempo*

Soprani
 Alti

Թագ - վո - ըի մեր, դո՛ւս ա - րի. ևես թե ինչե՛ր ենք թե - ըե.

Tenori
 Bassi

poco animando *poco rit.* *a tempo*

թագ - վո - ըի մեր, դո՛ւս ա - րի. թե ջուր թե-րող ենք թե - ըե.

poco più mosso *poco rit.* *a tempo*

mf Թագ - վո - ըի մեր, դո՛ւս ա - րի. թե 'թաղը ավ-լող ենք թե - ըե.

più mosso *rit.* *a tempo*

Թագ - վո - ըի մեր, դո՛ւս ա - րի. թե գլուխ դըմ-բո՛ղ ենք թե - ըե.

Թագվորի մեր, դո՛ւս արի.

Թագվորի մեր, դո՛ւս արի.

Տես թե ինչե՛ր ենք թերե.

Թե 'թաղը ավլող ենք թերե.

Թագվորի մեր, դո՛ւս արի,
 Թե ջուր թերող ենք թերե.

Թագվորի մեր, դո՛ւս արի,
 Թե գլուխ դըմբող ենք թերե:

IV

4 ԹԱԳՎՈՐ ԲԱՐՈՎ
ТАГВОР БАРОВ

Maestoso $\text{♩} = 92$

Soprani

f

Թագ - վոր բա - ռով. Բա - զար բա - ռով.

Alti

f

Tenori

f

Թագ - վոր բա - ռով. Բա - զար բա - ռով.

Bassi

f

mp

դու վարդ ես կա - Ծաշ տե-րե - վով.

mp

դու վարդ ես կա - Ծաշ տե-րե - վով.

mp

Էջմիա - շ - ծին գա - ռևոյ օր - հնե
 Էջմիա - շ - ծին գա - ռևոյ օր - հնե
 Էջմիա - շ - ծին գա - ռևոյ օր - հնե
 Էջմիա - շ - ծին գա - ռևոյ օր - հնե

մեկ ա - տը-ծու գո - ռու - թյու - նով,
 մեկ ա - տը-ծու գո - ռու - թյու - նով,
 մեկ ա - տը-ծու գո - ռու - թյու - նով,
 մեկ ա - տը-ծու գո - ռու - թյու - նով,

Թագվոր բարով, հազար բարով,
 Դու վարդես կանաչ տերևով,
 Էջմիածին գարև օրհնե
 Մեկ աստըծո զորությունով:

Թագվոր բարով, հազար բարով,
 Դու վարդես կանաչ տերևով,
 Սուրբ Կարապետ գարև օրհնե
 Մեկ աստըծո զորությունով:

5 ԷՆ ԴԻՉԱՆ
3Н ДИЗАН

Con spirito $\text{♩} = 48$ *)

Soprani
Alti

p

— ԷՆ դի - զան. բետ-բետ դի-զան. տե-տեք էՆ ո՞րն է,

Tenori
Bassi

p

— ԷՆ դի - զան. բետ-բետ դի-զան. տե-տեք էՆ ո՞րն է,

mp

— ԷՆ դի - զան. բետ-բետ դի - զան. գե - դի ռես-Յերճ է:

mp

— ԷՆ դի - զան. բետ-բետ դի - զան. գե - դի ռես-Յերճ է:

ԷՆ դիզան, բետ-բետ դիզան, տեսեք էՆ ո՞րն է:
ԷՆ դիզան, բետ-բետ դիզան՝ գեդի ռեսներճ է:

Ճընճըղճեր ճըվըլալեն, տեսեք էՆ ո՞րն է:
Ճընճըղճեր ճըվըլալեն՝ էՆ տիրացուքն է:

ԷՆ արև, երկուց արև, տեսեք էՆ ո՞րն է:
ԷՆ արև, երկուց արև՝ մեր թագավորն է:

ԷՆ լուսին ամպերի մեջ, տեսեք էՆ ո՞րն է:
ԷՆ լուսին ամպերի մեջ՝ մեր թագուհին է:

Ճախավել իդեվ դըրան, տեսեք էՆ ո՞րն է:
Ճախավել իդեվ դըրան՝ էՆ մշակներն է:

Շուճճ եկավ պարկն ի բերան, տեսեք էՆ ո՞րն է:
Շուճճ եկավ պարկն ի բերան՝ գեդի գզիրն է:

Մուլն եկավ ալրաթաթախ, տեսեք էՆ ո՞րն է:
Մուլն եկավ ալրաթաթախ՝ էՆ ջաղըզպանն է:

Յ ԱՌՆԵՄ ԵՐԹԱՄ ԻՄ ՅԱՐԸ
 АРНЕМ ЗРТАМ ИМ ЯР

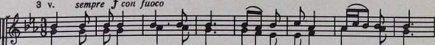
Glocoso $\text{♩} = 116$

1 v. — *mf*.

2 v. — *p*

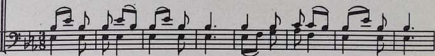
3 v. *sempre f con fuoco*

Soprani
 Alti

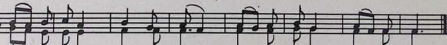

Առ - ցեմ էր-թամ իմ յա - ը. առ - ցեմ էր-թամ էճ սա - ը.

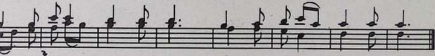
Tenori
 Bassi

առ - ցեմ էր-թամ էճ սա - ը. սեր ա - ցե - լով. իմ յա - ը.

առ - ցեմ էր-թամ էճ սա - ը. սեր ա - ցե - լով. իմ յա - ը.

Առցեմ երթամ իմ յարը,
 Առցեմ երթամ էճ սարը,
 Առցեմ երթամ էճ սարը,
 Սեր աճելով, իմ յարը:

Ձար եմ զզտել ճարի պես,
 Ըճկուզեցի ծառի պես,
 Ուր որ երթամ կայճած է
 էճ մեր սիրուն սարի պես:

Առցեմ երթամ իմ յարը,
 Առցեմ երթամ էճ սարը,
 Առցեմ երթամ էճ սարը,
 Սեր աճելով, իմ յարը:

դե. ել. դե. ել. դե. ել. դե. ել. ել.

ել. ել. ել:

ել. ել. ել. ել:

ել.

Ե՛լ, ե՛լ, ե՛լ,
 Դե՛, ել, դե՛, ել, դե՛, ել, դե՛, ել,
 Դե՛, ել, դե՛, ել, դե՛, ել, դե՛, ել,
 Ե՛լ, ե՛լ, ե՛լ:
 Լա՛շիճ, Մա՛րալ,
 Դե՛, ել, դե՛, ել, դե՛, ել, դե՛, ել,
 Դե՛, ել, դե՛, ել,
 Ե՛լ, ե՛լ, ե՛լ:

Օրն աճցալ՝
 Բամիճ ելալ:

Մուփն ընկալ՝
 Աստղերն ելան:

Յ ԱՅ, ՀԵՎԱ, ՀԵՎԱ, ՍԻՐՍՍ
 АЙ, ХЕВА, ХЕВА, СИРС

Largo e mesto $\text{♩} = 44$

Tenore solo

Յա՛ր, յա՛ր, Այ, հե - վա՛, հե - վա՛ սիր-

Tenori

Յա՛ր, Լ.Ե.

Bassi

Յա՛ր, Լ.Ե. Լ.Ե. Լ.Ե. Լ.Ե. Լ.Ե.

-տըս, վա՛յ, յա՛ր, Լ.Ե.

Լ.Ե. վա՛յ, յա՛ր, Լ.Ե.

սիր - տըս վա՛յ, Լ.Ե.

հըն - հըղ - Լահ թեվ ա սիր - տըս:

Լ.Ե. Լ.Ե. Լ.Ե. Լ.Ե. Լ.Ե. Լ.Ե.

Լ.Ե. Լ.Ե. Լ.Ե. Լ.Ե. Լ.Ե. Լ.Ե. Լ.Ե.

Յա՛ր, յա՛ր:

Ա՛յ, հեվա՛, հեվա՛, սի՛րտըս,

Վա՛յ, յա՛ր, լե՛՛,

Ճընճըղկան թև ա սիրտըս.

Յա՛ր, յա՛ր:

Քան պուտը կարմիր չըկա. —

Վա՛յ, յա՛ր, լե՛՛,

Բաց անեմ՝ սև ա սիրտըս:

Պարտեզ եմ՝ չափար չունեմ,

Իսկ կըտրիճ եմ՝ յար չունեմ.

Գնաց ձեռնես իմ կյանքը. —

Ջահել եմ՝ խաբար չունեմ:

Ուրի ծառից բար չի՛ լնի

Տակը քար ա՛ վար չի՛ լնի.

Էն աստվածն ու երկինքը. —

Սիրատերին ճար չի՛ լնի:

9 ЧУВ, ЛБ, ЛБ (ПРРЬРР)
ВАЙ, ЛЗ, ЛЗ (ПРИЧИТАНИЕ)

Mesto e severo $\text{♩} = 66$

pp *rubato* *p* *cresc.* *dim.*

Tenori

Чу'в. Лб. Лб. Лб. Лб. Лб.

I.

Басси

Чу'в. Лб. Лб. Лб. Лб.

II.

pp *p* *un poco più crescendo* *dim.* *p*

Чу'в. Лб. Лб. Лб. Лб. Лб. Лб.

pp *pp*

Чу'в. Лб. Лб. Лб. Лб.

Чу'в. Лб. Лб.

Чу'в.
Лб', Лб', Лб', Лб., Лб'.
Чу'в.
Лб', Лб', Лб', Лб., Лб', Лб':

10 ՀԱՆԴԵՆ ԳԱՍ ԳԵՂԸ ՄՆԵՍԻ
АНДЕН ГАС ГЕХ МНЕС

Commosso $\text{♩} = 58$
p marcato cresc. *f mf*

Soprani
Հան-դեմ գաս գե - ղը մըտ - նես. մայ-րիկ.

I.
Հան-դեմ գաս գե ղը մըտ - նես. • մայ-րիկ.

Alti
II.
p marcato cresc. *f mf*

f p
մայ-րիկ. մայ-րիկ ջան. բա-ղի ճամ-րին

f p
մայ-րիկ. մայ-րիկ ջան. բա-ղի ճամ-րին

f p

p marcato cresc.
կայ - ճած էր. իմ գը - ճած տե - ղը մըտ - նես.

p marcato cresc.
կայ - ճած էր. իմ գը - ճած տե - ղը . մըտ - նես.

p marcato cresc.
կայ - ճած էր.

f *mf* *f* *p*
 մայ - րիկ. մայ - րիկ. մայ - րիկ ջան. բա - ղի
 մայ - րիկ. մայ - րիկ. մայ - րիկ ջան. բա - ղի
 մայ - րիկ. մայ - րիկ. մայ - րիկ ջան. բա - ղի

ճամ - րից կայ - ճած էր.
 ճամ - րից կայ. - ճած էր.
 ճամ - րից, ճամ -րից կայ - ճած էր.

Հանդեն գաս գեղը մըտնես,
 Մայրի՛կ, մայրի՛կ,
 Մայրի՛կ ջան, բաղի ճամբին կայճած էր,
 Իմ գըցած տեղը մըտնես,
 Մայրի՛կ, մայրի՛կ,
 Մայրի՛կ ջան, բաղի ճամբին կայճած էր

Ինձնից գյուման յար բըռնես,
 Բեմուրազ հողը մըտնես:

11 ԿԱՊՊՈՒՑ ՔՈՒՌԱԿ ՀԵՇԵԼ ԵՄ
КАПУТ КУРАК ХЕЦЕЛ ЕМ

Largo $\text{♩} = 66$

Soprani

Կապուտ քու - ոակ հե - ծել եմ. յա՛ր.
Ա - րազ. իՅՑ մի ճամ - րա տուր. յա՛ր.

Alti

Tenori

Յա՛ր. կապուտ քու - ոակ հե - ծել
Ա՛ր. Ա - րազ. իՅՑ մի ճամ - րա

Bassi

Կապուտ քու - ոակ հե - ծել եմ. յա՛ր.
Ա - րազ. իՅՑ մի ճամ - րա տուր. յա՛ր.

Ա - րա - զիՅ մո - տե - ցել եմ. յա՛ր. յա՛ր.
իմ յա - ըիՅ կա - ըոտ - ցել եմ. յա՛ր. յա՛ր.

եմ. յա՛ր. Ա - րա - զիՅ մո - տե - ցել. յա՛ր.
տուր. ա՛ր. իմ յա - ըիՅ կա - ըոտ - ցել. յա՛ր.

յա՛ր. Ա - րա - զիՅ մո - տե ցել եմ. յա՛ր. յա՛ր. յա՛ր.
յա՛ր. իմ յա - ըիՅ կա ըոտ - ցել եմ. յա՛ր. յա՛ր. յա՛ր.

p ————— *mf* ————— *f* ————— *pp*
 Ա՛խ. ջան Ա - րագ. վա՛խ. ել - ման Ա - րագ.
 Մի ճամ-բա տուր եր - քամ յա - ռիս հյուր.

p ————— *mf* ————— *f* ————— *pp*
 Ա՛խ. վա՛խ. ջան Ա - րագ.
 Ա՛խ. վա՛խ. յա - ռիս հյուր.

p ————— *mf* ————— *f* ————— *pp*
 Ա՛խ. ջան, վա՛խ. ջան, վա՛խ. ել-ման Ա - րագ.
 Ա՛խ. ջան. վա՛խ. ջան, յա ռիս, յա - ռիս հյուր.

Կապուտ քուռակ հեծել եմ,
 Յա՛ր,
 Արագին մոտեցել եմ,
 Յա՛ր, յա՛ր,
 Ա՛խ, ջա՛ն Արագ,
 Վա՛խ, ելմա՛ն Արագ.
 Արագ, ինձ մի ճամբա տուր,
 Յա՛ր,
 Իմ յարին կարոտցել եմ,
 Յա՛ր, յա՛ր,
 Մի ճամբա տուր,
 Երթամ յարիս հյուր.

Արագը շունի գյամին,
 Կըրծքիս ա տալի ջամին.
 Ես մի դարիք ջան ունեմ,
 Չհասնե՛մ Ոսկեծամին:

Արա՛գ, Արա՛գ, Խա՛ն Արագ,
 Բինգյուլից բռեան Արագ.
 Ընկել եմ ես ջո ծոցը,
 Մի՛ տար ման ի ման, Արագ:

Խոր գետը ծով դառել ա,
 Ինձ էլ հետը տարել ա.
 Խեղճ աղջիկն էնպես գիտե՛
 Սերս իրենից սառել ա:

12 ԳՈՒԹԱՆԸ ՀԱՅ ԵՄ ԲԵՐՈՒՄ
 ГУТАН ХАЦ ЕМ БЕРУМ

Allegretto semplice $\text{♩} = 96$

Soprani *mp*

Գու - րա - նը հաց եմ բե - րում.

Alli *mp*

Գու - րա - նը հաց եմ բե - րում.

Tenori *mp*

Bassi

ե - րե - սը բաց եմ բե - րում. սե՛ս. քեզ որ - քա՛ն եմ

ե - րե - սը բաց եմ բե րում. սե՛ս. քեզ որ - քա՛ն եմ

p

վալ. լե՛. լե՛. լե՛.

սի - րում՝ ծու - կը տապ - կած եմ բե - րում,

սի - րում՝ ծու - կը տապ - կած եմ բե - րում,

վայ. Լե. Լե. Լե.

Գութանը հաց եմ բերում,
 Էրեսը քաց եմ բերում,
 Տե՛ս, քեզ որքան եմ սիրում,—
 Չուկը տապկած եմ բերում:

Էս օր գութանը մերն ա,
 Մաճ բըռնողը իմ հերն ա,
 Եզմարած շեկլիկ տղեն՝
 Աշխարհ գիտե՛ իմ տերն ա:

Վեր կացած հավախոսին՝
 Գութանն ա վարում փոսին—
 Բարկ արևը երկընջում՝
 Շողն ա դիպել ակոսին:

Հա՛վքեր, թեանի՛ արեք.
 Յարիս հովանի՛ արեք.
 Թո՛ղ բարակ քամին փչի.
 Հետն էլ դուք նանի՛ արեք:

13 ՆԱՆԻԿ, ՆԱՆԱՆԻԿ

НАНИК, НАНАНИК

Delicato $\text{♩} = 72$
mp

Soprano solo

Նա-ճիկ, ճա-ճա - ճիկ, ճա-ճիկ, ջա-ճիկ, ջա-ճա - ճիկ, ջա-ճիկ.

I. *p*
 Նա-ճիկ. ճա-ճիկ. ճա-ճիկ. ճա-ճիկ.

S. II. *p*
 Ջաճ. ջաճ. ջաճ. ջաճ.

A. I. *p*
 Ջա-ճիկ. ջա-ճիկ. ջա-ճիկ. ջա-ճիկ.

II. *p*
 Ջաճ. ջաճ. ջաճ. ջաճ.

Ես աղ - ջիկ եմ. ալ կու-զ եմ. ճա - ճիկ, ճա-ճա - ճիկ, ճա-ճիկ.
 որ տուճ որ ես հարս եր-թամ. ճա - ճիկ, ճա-ճա - ճիկ, ճա-ճիկ.

ճա-ճիկ. ճա-ճիկ. ճա-ճիկ. ճա-ճիկ.

Ջաճ. ջաճ. ջաճ. ջաճ.

ջա-ճիկ. ջա-ճիկ. ջա-ճիկ. ջա-ճիկ.

Ջաճ. ջաճ. ջաճ. ջաճ.

բա-րակ մեջ-քիս ռա-կից ծա-լե- շալ կու-զեմ. ծալ կու-զեմ. ջա-Յիկ. ջա-ճա - Յիկ. ջա-Յիկ. ջա-ճա - ճիկ. ջա-Յիկ.

ճա-Յիկ. ճա-Յիկ. ճա-Յիկ. ճա-Յիկ.

ջան. ջան. ջան. ջան.

ջա-Յիկ. ջա: իկ. ջա-Յիկ. ջա-Յիկ.

ջան. ջան. ջան.

Նա-Յիկ. ճա - ճա- -Յիկ. ճա Յիկ. ջա - ճիկ. ջա- ճա - ճիկ. ջա-Յիկ.

Նա-Յիկ. ճա-Յիկ. ճա-Յիկ. ճա-Յիկ. ջան:

Ջան. ջան. ջան. ջան:

Նա-Յիկ. ճա-Յիկ. ճա-Յիկ. ջան:

Ջան. ջան. ջան:

Նանի՛կ, նանանի՛կ նանի՛կ.
Ջանի՛կ, ջանանի՛կ, ջանի՛կ:

Ես արջիկ եմ, ալ կուգեմ,
Նանի՛կ, նանանի՛կ, նանի՛կ.
Բարակ մեջքիս շալ կուգեմ,
Ջանի՛կ, ջանանի՛կ, ջանի՛կ:

Որ տուն, որ ես հարս երթամ,
Նանի՛կ, նանանի՛կ, նանի՛կ,
Ոսկին ծալեծալ կուգեմ,
Ջանի՛կ, ջանանի՛կ, ջանի՛կ:

Նանի՛կ, նանանի՛կ, նանի՛կ,
Ջանի՛կ, ջանանի՛կ, ջանի՛կ:

14 ԼՈՒՆՆԱԿԸ ՍԱՐԻ ՏԱԿԻՆ
ЛУСНАК САРИ ТАКИИ

Amoroso $\text{♩} = 56$

Soprani

p

Լուս-ճա-կը սա-րի տա-կից, յա՛ր,

Alti

p

Լուս-ճա-կը սա-րի տա-կից, յա՛ր,

Tenori

p

Յա՛ր, Յա՛յ, Յա՛յ,

Bassi

p

Յա՛ր, Յա՛յ, Յա՛յ,

յա՛ր, յար, ճա, Յա՛յ, ճայ, ճա՛յ, ճա՛յ,

յա՛ր, ճա՛յ, ճա՛յ,

ճա՛յ, յա՛ր, ճա, ճա՛յ, ճայ, ճա՛յ, ճա՛յ,

ճա՛յ, ճա՛յ, յար, ճայ, ճա, ճա՛յ,

Ծա՛յ. Ծա. Ծա՛յ. Ծալ. Ծա՛յ. Ծա՛յ. Ծա՛յ. Ծա - մ ու - ո ը
 Ծա՛յ. Ծա - մ ու - ո ը
 Ծալ. Ծալ. Ծալ. Ծա՛յ. յա՛ր.
 Ծա՛յ. յա՛ր.

քա-րի տա-կիճ. յա՛ր. յա՛ր. Ծա. Ծա՛յ. Ծա՛յ. Ծա՛յ.
 քա-րի տա-կիճ. յա՛ր. Ծա՛յ.
 Ծա՛յ. Ծա՛յ. Ծա՛յ. Ծա՛յ. Ծա՛յ. Ծա՛յ.
 Ծա՛յ. Ծա՛յ. Ծա՛յ. Ծա՛յ. Ծա՛յ. Ծա՛յ.

Ծա՛յ. Ծա՛յ. Ծա. Ծա՛յ. Ծալ. Ծա՛յ. Ծա՛յ. Ծա՛յ.
 Ծալ. Ծա՛յ. Ծալ. Ծա՛յ. Ծալ. Ծա՛յ. Ծալ. Ծա՛յ. Ծա՛յ.
 Ծալ. Ծա՛յ. Ծալ. Ծա՛յ. Ծալ. Ծա՛յ. Ծալ. Ծա՛յ. Ծա՛յ.
 Ծալ. Ծա՛յ. Ծալ. Ծա՛յ. Ծալ. Ծա՛յ. Ծալ. Ծա՛յ. Ծա՛յ.

Լուսնակը սարի տակին,

Յա՛ր, յա՛ր.

Յա՛ր, ճա, ճա՛յ, ճայ, ճա՛յ, ճա՛յ,

Նա՛յ, ճա, ճա՛յ, ճայ, ճա՛յ, ճա՛յ,

Մամուռը քարի տակին.

Յա՛ր.

Յա՛ր, ճա, ճա՛յ, ճայ, ճա՛յ, ճա՛յ,

Նա՛յ, ճա, ճա՛յ, ճայ, ճա՛յ, ճա՛յ,

Ես իմ յարին կադուտ եմ,

Յա՛ր, յա՛ր,

Յա՛ր, ճա, ճա՛յ, ճայ, ճա՛յ, ճա՛յ,

Նա՛յ, ճա, ճա՛յ, ճայ, ճա՛յ, ճա՛յ,

Քան վարդ ու մանուշակին:

Յա՛ր.

Յա՛ր, ճա, ճա՛յ, ճայ, ճա՛յ, ճա՛յ,

Նա՛յ, ճա, ճա՛յ, ճայ, ճա՛յ, ճա՛յ:

Աչքուս զըցել եմ սարին,

Ոտքուս տրվել լեռ քարին.

Երթա ու էլ ետ չըգա

Քեզ զինվոր գըրած տարին:

Կանգնեմ քարին ու սարին,

Գիր զըրեմ դարիս յարին.

Արցունքով զըրեմ, կանչեմ,—

Աղու կըտրի՛սեց տարին:

15 ԵԿԵՔ ՏԵՍԵՔ ԻՆՁՆ Է ԿԵՐԻ ՁԻՆՉ
 ЕКЕК ТЕГЕК ИИЧН Э КЕРИ ЗИНС

Alla rusticana $\text{♩} = 48$

Soprani

Alti

Tenori

Bassi

ben marcato

Ե-կեք սե-սեք Ի՞ճճ է կե - թի զիճճ:

ben marcato

Ե-կեք սե-սեք

ben marcato

Ե-կեք սե-սեք էճճ է կե - թի

Ի՞ճճ է կե - թի զիճճ:

f marcato

Էժ ՎՈՐ թԸ - փՈՆՆ. թՈՒՎ ՎՈՐ Ի - գՈՆՆ.

f marcato

Էժ ՎՈՐ թԸ - փՈՆՆ. թՈՒՎ ՎՈՐ Ի - գՈՆՆ.

f

զՐՈՒՎ:

f

Էժ ՎՈՐ թԸ - փՈՆՆ. թՈՒՎ ՎՈՐ Ի - գՈՆՆ.

f

ԷԳ ՎԱ - ՐԱ - գՈՆՆ. ՎԱ - ՐԱ - գՈՆՆ. Ի՛ՅՂ ԽԵՐ ՈՒ ՐԱ -

f

ԷԳ ՎԱ - ՐԱ - գՈՆՆ. ԷԳ ՎԱ - ՐԱ - գՈՆՆ. Ի՛ՅՂ ԽԵՐ ՈՒ ՐԱ -

f

ԷԳ ՎԱ - ՐԱ - գՈՆՆ. ՎԱ - ՐԱ - գՈՆՆ.

f

ԷԳ ՎԱ - ՐԱ - գՈՆՆ. ՎԱ - ՐԱ - գՈՆՆ. Ի՛ՅՂ ԽԵՐ ՈՒ ՐԱ -

* Նրկտորը և հաջորդ տները նրբեմն ապ տակնոց ձամապատասխանաբար նրկու կամ տակնի տեղամ կրկնվում է (Ման. խմբ.):

- ըի մ'եր ե - կավ էս տար - վանս տա - ըին:

- ըի մ'եր ե - կավ էս տար - վանս տա - ըին:

էս տար - վանս տա - ըին:

- ըի մ'եր ե - կավ էս տար - վանս տա ըին:

Եկեք տեսեք ի՛նչն է կերի զինչ:
 Եկեք տեսեք՝ էծն է կերի զթուփ:
 Էծ վըր թըփուն,
 Թուփ վըր իգուն,
 Էգ Վարագուն Վարագուն.
 Ի՛նչ խեր ու բարի մ'եր եկավ
 էս տարվանս տարին:

Եկեք տեսեք ի՛նչն է կերի զէծն.
 Եկեք տեսեք՝ զելն է կերի զէծն:
 Գել վըր իծուն,
 Էծ վըր թըփուն,
 Թուփ վըր իգուն,
 Էգ Վարագուն, Վարագուն.
 Ի՛նչ խեր ու բարի մ'եր եկավ
 էս տարվանս տարին:

Եկեք տեսեք ի՛նչն է կերի զգելն:
 Եկեք տեսեք՝ խոզն է կերի զգելն:

Եկեք տեսեք ի՛նչն է կերի զծանգն:
 Եկեք տեսեք՝ եղն է կերի զծանգն:

Եկեք տեսեք ի՛նչն է կերի զխոզն:
 Եկեք տեսեք՝ թուրն է կերի զխոզն:

Եկեք տեսեք ի՛նչն է կերի զեղն:
 Եկեք տեսեք՝ մարդն է կերի զեղն:

Եկեք տեսեք ի՛նչն է կերի զթուրն:
 Եկեք տեսեք՝ ժանգն է կերի զթուրն:

Եկեք տեսեք ի՛նչն է կերի զմարդն:
 Եկեք տեսեք՝ հողն է կերի զմարդն:

16 ԿԱՅՆԵԼ ԵՍ ԿԱՆՉՈՒՄ ԷԼ ՉԵՍ
 КАЙНЕЛ ЗС КАНЧУМ ЗЛ ЧЕС

Animato $\text{♩} = 96$

p *rall.* *p*

Soprani

I. Կայ-Յել ես կան-չում էլ չես. յա՛ր.

II. Յա՛ր.

p *rall.* *pp*

Alti

I. Յա՛ր. Գայ. Գայ. Գայ. Գա՛յ.

II. Յար. Գայ. Գայ. Գա՛յ.

ppp *come eco*

Tenori

I. Յա՛ր.

II.

Bassi

p a tempo

ռո-յեղ ւ - ման-չում էլ շեւ. յա՛ր.

rall. *p*

p *pp*

յա՛ր.

p *pp*

Յայ, Յայ, Յայ, Յա՛յ.

pp *pp*

ռո-յեղ ւ - ման-չում էլ շեւ. յա՛ր.

ppp come eco

Յա՛ր.

p *f* *p*

յար, Յայ, Յայ, Յայ, Յայ, Յայ, Յայ, Յա՛յ. Յայ, Յայ. Յայ Յայ, Յա՛յ.

p *f* *p*

յա՛ր. Յա՛յ.

p *f* *p* *p*

յար, Յայ, Յայ, Յայ, Յայ, Յայ, Յա՛յ. Յայ, Յայ. Յա՛յ.

p *f* *p*

յար. Յա՛յ, Յա՛յ.

f *p* *p*

Յայ, Յայ, Յա՛յ.

Կայնել ես, կանչում էլ չես,

Յա՛ր,

Բոյեղ ամանչում էլ չես,

Յա՛ր,

Յար, ճայ, ճայ, ճայ, ճայ, ճայ,

Լա՛յ, ճա՛յ, ճա՛յ, ճայ, ճայ ճա՛յ.

Եկար կըշտովս անց կացար,

Յա՛ր,

Տեր ես, ճանաչում էլ չես,

Յա՛ր,

Յար, ճայ, ճայ, ճայ, ճայ, ճայ,

Լա՛յ, ճա՛յ, ճա՛յ, ճայ, ճայ ճա՛յ:

Սև ամպը սարի գըլխին,

Կաքավը քարի գըլխին.

Չէ՛ իրար խոսք ենք տըվել

Էն քարձր դարի գըլխին:

17 ՀԻՆՂ ԷԾ ՈՒՆԵՄ
 ՄԻՈՂ ԶՍ ՄՊԵՄ

Con spirito $\text{♩} = 116$

S. $\text{ՀիՅգ էծ ու - Յեմ ուր է - ծե - րով.}$

I. Դի-Լի-Լի-Լի. *p* *simile* Դի-Լի-Լի-Լի.

A. Ի-Լի-Լի-Լի. *p* *simile* Ի-Լի-Լի-Լի.

I. $\text{Ի-Լի-Լի-Լի. Դի-Լի-Լի-Լի. Ի-Լի-Լի-Լի. Ի-Լի-Լի-Լի.}$ *p* *p* *simile*

T. $\text{Ի-Լի-Լի. Դի-Լի-Լի. Ի-Լի-Լի. Դի-Լի-Լի.}$ *p* *p* *simile*

B. $\text{Ի-Լի-Լի. Դի-Լի-Լի. Ի-Լի-Լի. Դի-Լի-Լի.}$ *p* *p* *simile*

* Մեկ նախած (տակտ) առանց նրդի A, T և B սկզբի ու վերջը (Մահ. հեղինակի):

** Այն ձևի (Մահ. հեղինակի):

Ի - Լի - Լի. դի - Լի - Լի.

դի-Լի-Լի-Լի. դի-Լի-Լի-Լի.

Ի - Լի-Լի Լի. Ի - Լի-Լի - Լի.

Ի - Լի-Լի-Լի. դի-Լի-Լի-Լի. Ի-Լի-Լի-Լի. դի-Լի-Լի-Լի.

Ի - Լի-Լի դի-Լի-Լի. Ի-Լի - Լի. դի-Լի - Լի.

Լի. Ի - Լի - Լի, դի-Լի - Լի, Ի - Լի - Լի. դի-Լի -

Կար ԿԸ ԿԸ - բուր ԿԸ - դիՅճ - ՅԵ - բով:

դի-Լի-Լի-Լի. դի-Լի-Լի-Լի.

Ի-Լի-Լի-Լի. Ի-Լի-Լի-Լի.

Ի-Լի-Լի-Լի. դի-Լի-Լի-Լի. Ի-Լի-Լի-Լի. դի-Լի-Լի-Լի

Ի - Լի-Լի. դի-Լի-Լի. Ի - Լի - Լի. դի-Լի Լի

- Լի. Ի - Լի - Լի. դի-Լի - Լի. Ի-Լի - Լի, դի-Լի -

Ի - ւի - ւի. դի ւի - ւի

դի - ւի - ւի - ւի

Ի - ւի - ւի - ւի. Ի - ւի - ւի - ւի.

Ի - ւի - ւի - ւի. դի - ւի - ւի - ւի. Ի - ւի - ւի - ւի.

Ի - ւի - ւի. դի - ւի - ւի. Ի - ւի - ւի. դի - ւի - ւի.

- ւի. Ի - ւի - ւի. դի - ւի - ւի. Ի - ւի - ւի

Հինգ էծ ունեմ ուր* էծերով,
 Ի'ւիւի, դի'ւիւի,
 Կաթ կըկտնեմ պըրիցնցերով,
 Ի'ւիւի, դի'ւիւի,
 Սեր կըչափեմ կաւի շափով,
 Ի'ւիւի, դի'ւիւի,
 Յուղ կըրահեմ լըփի տըկով:
 Ի'ւիւի, դի'ւիւի:

* ուր = յուր.

18 ՋԱՐ, ՋՐՆԳՐ
3ԱՐ, 3ԿՈՂ

Epico $\text{♩} = 66$

Soprani *f* Ջար. զըն-զը. զար. զըն-զը. թող զըն - զա.

Alti *f* Պա՛մ. պա՛մ. պա՛մ. *p* զըն-զը-զըն-զը. զըն-զը-զըն-զը.

Tenori I. *mf* Հոպ- պա. տըմ - բա.

Tenori II. Պա՛մ. պա՛մ. պա՛մ. պա՛մ. պա՛մ. պա՛մ.

Bassi *mf* Պա՛մ. պա՛մ. պա՛մ. պա՛մ. պա՛մ. պա՛մ. պա՛մ.

mp պա - ռենք գի - շեր լու - սըն - կա. - կա. *Fine*

mp *distinto* պա՛մ. պա՛մ. տմ-բա-տա. տմ-բա-տա. հոպ-պա. տմ-բա-տա. պա՛մ. պա՛մ. պա՛մ. պա՛մ.

mp *distinto* հոպ-պա. տըմ-բա. հոպ-պա.

պա՛մ. պա՛մ. պա՛մ. պա՛մ. զընզը. զընզը. պա՛մ. պա՛մ.

mp պա՛մ. պա՛մ. պա՛մ. պա՛մ. պա՛մ. պա՛մ.

[2 sopr.]

*cantabile**mp*

[Tutti]

*come prima**mp*

tu qh - zbr' lnu - gwly qh - zbr. qwr. qrb-qr. qwr. qrb-qr.

[2 Alti]

*mp**mp*

[Tutti]

[2 Tenori]

mp

պա՛մ.

պա՛մ.

Lnu - gwly.

p

պա՛մ. պա՛մ.

պա՛մ. պա՛մ.

p

պա՛մ. պա՛մ.

պա՛մ. պա՛մ.

րող qrb - qw. dncGB b - kbr' qb - tihG gwly - zbr.

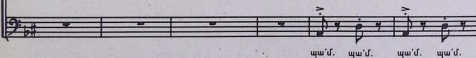
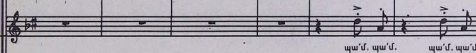
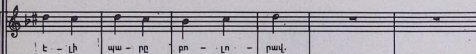
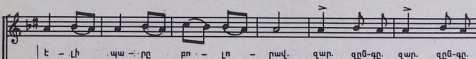
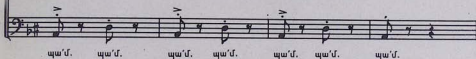
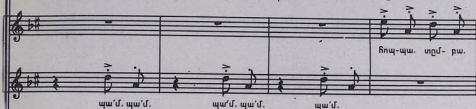
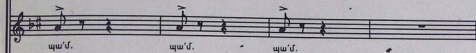
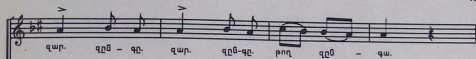
պա՛մ.

[Tutti]

Հոպ-պա. տրմ-բա. qh - zbr.

պա՛մ. պա՛մ.

պա՛մ. պա՛մ. պա՛մ.

Musical score for the first system. It consists of five staves. The top two staves are vocal lines in treble clef with lyrics in Armenian. The bottom three staves are piano accompaniment in bass clef. The lyrics are:

ձյուցց ե-կեր գե - տին ճախ - շեր. ո՛վ է տե-սել սի - րած յա -

The piano accompaniment includes chords marked with "L." in various positions across the staves.

Musical score for the second system, continuing from the first. It consists of five staves. The top two staves are vocal lines in treble clef with lyrics in Armenian. The bottom three staves are piano accompaniment in bass clef. The lyrics are:

ըն մո - ռա - ճա. ով մո - ռա - ճա՛

The piano accompaniment includes chords marked with "L." in various positions across the staves.

եր - կու աչ - քով կու - րա - ցա,

Լճ. Լճ. Լճ. Լճ.

Լճ. Լճ. Լճ. Լճ.

Լճ. Լճ. Լճ. Լճ.

Լճ. Լճ. Լճ. Լճ.

Ես գիշեր, լուսնակ գիշեր,

Վա՛յ, լե, լե, լե՛, լե՛, լե,
լե, լե՛, լե՛, լե՛, լե՛,

Չյուճն եկեր, գետինճ նախշեր,

Ո՛վ է տեսել՝ սիրած յարը մոռանա,
Ով մոռանա՝ երկու աչքով կուրանա.

Վչքող դեմ արա՛ պաչեմ,

Վա՛յ, լե, լե, լե՛, լե՛, լե,
լե, լե՛, լե՛, լե՛, լե՛,

Կեռ ունքեր, կարմիր թռչներ:

Ո՛վ է տեսել՝ սիրած յարը մոռանա,
Ով մոռանա՝ երկու աչքով կուրանա:

Ա՛յ գիշեր, դարձի՛ր տարի,

Հացը թող լինի գարի.

Մեճակ յարըս իճն համար

Սըրտով խոսքը կատարի:

Մըջի՛, քու չարը տանեմ,

Քու սիրուդ իճն կըսպանեմ.

Դու իմ խոսքին ականջ դիր,

Ես մորըդ հավան կանեմ:

ՀԱՐՍԱՆԵՎԱՆ ԵՐԳԵՐ
 СВАДЕБНЫЕ ПЕСНИ
 ԵԱՐ Բ.

1

20 ՄԵՐ ԹԱԳՎՈՐԻՆ ԻՆՉ ՊԻՏԻ
 МЕР ТАГВОРИН НИЧ ПИТЫ

Allegretto amabile $\text{♩} = 144$

mf

I.

Tenori

I. *mf*
 Մեր թագ-վո - ըի՞ն *h'ՅՁ պի-տի:* — Մի քա - քան շա -

Մեր թագ-վո-ըի՞ն *h'ՅՁ պի-տի:* —
 պիկ պի - տի: *h'ՅՁ պի-տի:* —

Soprani
 Մի քիր-ման գո - տիկ պի-տի:
 Altii *mf*
 Մեր թագ-վո - ըի՞ն *h'ՅՁ պի-տի:* —

mf
h'ՅՁ պի - տի — Մեր թագ-վո - ըի՞ն
 Մի գոյժ լավ գուլ - պա պի - տի:

21 ԳԱՅԵՔ ԲԵՐԵՔ ԹԱԳՎՈՐԱՍԵՐ
 ГАЦЕК БЕРЕХ ТАГВОРАМЕР

Maestoso $\text{♩} = 76$

Tenori *mf*
 Գա-ցեք, բե - րեք բազ - վո - ռա - մեր, որ գա նըս-տե

I. *p*
 Գա մեր.

Bassi *mp*
 Գա-ցեք, բե - րեք բազ - վո - ռա - մեր, որ գա նըս-տե

mf cresc.
 դար - պաս ա - Յե, ծըն - ռիկ զար - կե

mf cresc.
 ծըն - ռիկ զար - կե

p
 դար - պաս ա - Յե.

mf *poco rit. a tempo*
 սուրբ սե - ղա - Յի՛ն, հրա - մե բա-րի՛ն մեր բազ-վո - ռի՛ն.

mf
 սուրբ սե - ղա - Յի՛ն, հրա - մե բա-րի՛ն:

մեր բազ-վո - ռի՛ն.

Allegro recitativo

Tempo I

Alti *mf* Աստված շնորհավոր ա-նն, *mf* Գա-ցեք, բե-րեք թագ - վո ռա - հեր.

Tenori *p* Գա -

Bassi I, II. *mp unis.* Գա-ցեք, բե-րեք թագ - վո-րա - հեր.

որ գա բա-նա դուռ մա- դա - զից, հա-նն զխաչ փոկ.

հեր. հա-նն զխաչ փոկ.

որ գա բա-նա դուռ մա- դա - զից.

mf Գոր պա - հու - Յի, *poco rit.* բե-րեք բաշ-խե *a tempo* մեր թագ-վո - ռից.

Գոր պա - հու - Յի, *mf* բե-րեք բաշ-խե:

մեր թագ-վո - ռից.

Allegro recitativo

S. *mf* Աստված շնորհավոր ա-նե, *p un poco sostenuto* Գա-ցեք, բե-րեք կա - թավ թա - րեմ.

A. *pp* կա-

T. *p unisono* Գա-ցեք, բե-րեք կա - թավ թա - րեմ.

- որ գա մըս-տե սեյ, - րան ա - նե, *p* ծըն-կիկ դը-նե

-թավ *p* ծըն-կիկ դը - նե

որ գա մըս-տե սեյ - րան ա - նե *pp*

սուրբ *mf* սե - ղա - նիմ, *p rit.* աստ-ծու բա-րից մեր բազ-վո - թից,

սուրբ *mf* սե - ղա - նիմ, *p* աստ-ծու բա-րից:

p մեր բազ-վո - թից:

Գացե՛ք, բերե՛ք թագվորամեր,
 Որ գա նըստե, դարպաս անե,
 Ծընրիկ զարկե սուրբ սեղանին,
 Հրամե բարին մեր թագվորին:
Աստված շնորհավո՛ր անե:

Գացե՛ք, բերե՛ք թագվորահեր,
 Որ գա բանա դուռ մաղազին,
 Հանե զխաչփուկ, նոր, պահուցի,
 Բերե բախշե մեր թագվորին:
Աստված շնորհավո՛ր անե:

Գացե՛ք, բերե՛ք կաքավ քարեմ,
 Որ գա նըստե, սելուսն անե,
 Ծընկիկ դընե սուրբ սեղանին:
 Աստծու բարին մեր թագվորին:

22 ՕՐԻՆՅԱԼ ԲԱՐԵՐԱՐ ԱՍՏՎԱԾ
ОХНЯЯ БАРЕРАР АСТВАЦ

Grave, religioso $\text{♩} = 63$

pp

Soprani
Օրին-ճյալ բա-րե-րար Աստ-ված. կամքն օրին-ճյալ մեր ա-րա - ռո-ղին.

pp

Alti
Օրին-ճյալ. կամքն օրին-ճյալ,

pp

Tenori
Օրին-ճյալ Աստ-ված.

pp

Bassi
Օրին-ճյալ. կամքն օրին-ճյալ մեր ա - րա - ռո-ղին.

molto cresc. *sub. p* *pp*

Զու-գե-ցինք. հա՛ թա-մա-մե - ցինք. զխաչն ի վը - ռեն թազ-մե-ցու - ցինք.

molto cresc. *sub. p* *pp*

Զու-գե-ցինք. հա՛ թա-մա-մե - ցինք. զխաչն ի վը - ռեն թազ-մե-ցու - ցինք.

molto cresc. *sub. p* *pp*

Զու-գե-ցինք. հա՛ թա-մա-մե - ցինք.

molto cresc. *sub. p* *pp*

Զու-գե-ցինք. հա՛ թա-մա-մե - ցինք. զխաչն ի վը - ռեն թազ-մե-ցու - ցինք.

Օրինյալ բարերար Աստված,
Կա՛մքն օրինյալ մեր արարողին,
Զուգեցինք, հա՛, թամամեցինք,
Զխաչն ի վրենն թազմեցուցինք:

IV

23 ՄԵՐ ԹԱԳՎՈՐՆ ԷՐ ԽԱՀ
 МЕР ТАГВОРН ЭР ХАЧ

Nobile con alterezza ♩=84

Soprani *mf*
 Մեր թագ-վորն էր խաչ, խաչ-վառ խաչ ու մաչ.

Alti *mf*
 Մեր թագ-վորն էր խաչ, խաչ-վառ խաչ ու մաչ.

Tenori *mf*
 Մեր թագ-վորն էր խաչ, խաչ-վառ խաչ ու մաչ. *div.*

Bassi *mp*
 Մեր թագ-վորն էր խաչ.

f (b)
 պը-սակն էր կար միր, ա-րեվն էր կա - ցաչ,

f
 պը-սակն էր կար - միր, ա-րեվն էր կա - ցաչ,
 պը-սակն էր կար - միր.

f
 ա-րեվն էր կա - ցաչ,

f
 պը-սակն էր կար - միր, ա-րեվն էր կա - ցաչ,

Կրկնակցի ժանրով գրված երգիչի և կիթարի մասերը։
 Գրված է Գրեգորյան երգիչի և կիթարի մասերով։
 Արևն էր կանաչ։

Մեր թագվորն էր խաչ,
 Խաչվառ խաչ ու մաչ,
 Դրսակն էր կարմիր,
 Արևն էր կանաչ։

Մեր թագվորն էր խաչ,
 Հայոց խաչ ու մաչ,
 Զիուկն էր հրեղեն,
 Թագվորն էր վրեժն։

Մեր թագվորն էր խաչ,
 Խաչվառ խաչ ու մաչ,
 Դրսակն էր կարմիր,
 Արևն էր կանաչ։

Մեր թագվորն էր խաչ,
 Հայոց խաչ ու մաչ,
 Զիուկն էր հրեղեն,
 Թագվորն էր վրեժն։

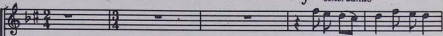
V

24 ԷՆ ԴԻՋԱՆ
ՅԻ ԴԻՅԱՆ

Con vivacita $\text{♩} = 144$

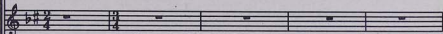
f scherzando

Soprani

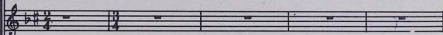

ԷՅ ԴԻ-ՂԱՅ. ԲԵՆ-ԲԵՆ ԴԻՂԱՅ.

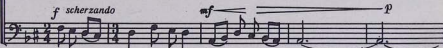
Alti

Tenori

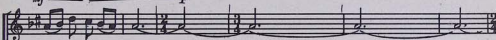

Bassi

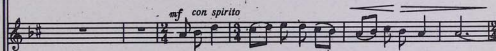
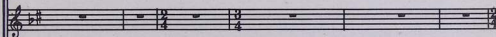

ԷՅ ԴԻ-ՂԱՅ. ԲԵՆ-ԲԵՆ ԴԻ-ՂԱՅ. ՍԵ-ՍԵՔ ԷՅ ՆՐՅ Է:

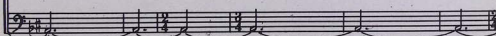
mf *p*

ՍԵ-ՍԵՔ ԷՅ ՆՐՅ Է:

ԷՅ ԴԻ-ՂԱՅ. ԲԵՆ - ԲԵՆ ԴԻ-ՂԱՅ՝ ՉԵ-ՂԻ ՆԵՍ-ՅԵՐՅ Է:

f scherzando *mf* *p*

ճըճ-ճըղ-ճեր ճըլ - Վը-լա-լեճ՝ սե-սք եճ ո՛րճ է:

f scherzando

ճըճ-ճըղ-ճեր ճըլ-Վը-լա-լեճ.

mf ironico

ճըճ-ճըղ-ճեր ճըլ - Վը-լա-լեճ՝ եճ սի-րա-ցուքճ է:

mf *p*

սե- սք եճ ո՛րճ է:

p *f nobile*

եճ ա-րեվ, երկ-Ցուց ա-րեվ.

f nobile *mf* *p*

եճ ա-րեվ, երկ-Ցուց ա-րեվ, սե- սք եճ ո՛րճ է:

unt - ubp tē n'pō t.
 tē w-ribū. bily-ōnig w-ribū' ōbr p-w-q-w-ūnō t.
 tē lū-uhō wā- yē-rh ōbz. unt - ubp tē n'pō t.
 tē lū-uhō wā- yē- rh ōbz.
 poco rit. lento, poco rubato
 p tē lū-uhō wā - yē-rh ōbz' ōbr p-w-q-nū-ōhō t.
 unt - ubp tē n'pō t.

էն դիզան, բետ-բետ դիզան, տեսեք էն ո՞րն է:—
 Էն դիզան, բետ-բետ դիզան, տեսեք էն ո՞րն է:—
 Էն դիզան, բետ-բետ դիզան՝ գեղի ոսեսերն է:

Ճընճըղներ ճըվըլալեն, տեսեք էն ո՞րն է:—
 Ճընճըղներ ճըվըլալեն, տեսեք էն ո՞րն է:—
 Ճընճըղներ ճըվըլալեն՝ էն տիրացուքն է:

Էն արև, երկնուց արև, տեսեք էն ո՞րն է:—
 Էն արև, երկնուց արև, տեսեք էն ո՞րն է:—
 Էն արև, երկնուց արև՝ մեր թագավորն է:

Էն լուսին ամպերի մեջ, տեսեք էն ո՞րն է:—
 Էն լուսին ամպերի մեջ, տեսեք էն ո՞րն է:—
 Էն լուսին ամպերի մեջ՝ մեր թագուհին է:

VI

25 ԴՈՒՆ ՀԱՆՆԱԼ ՄԵՐԻԿ

ДУН АЛАЯ МЕРИК

Lento, poco rubato $\text{♩} = 66$ [Solo] *quasi pianto*

Soprani

Դու՛ն հա - լալ մե - թիկ. դու՛ն հա - լալ

I.

Alti

Դու՛ն, հա - լալ

II.

Դու՛ն, դու՛ն հա - լա՛ն

մե - թիկ. կա՛ծ կը - տա - ճե՛ն

մե - թիկ.

դու՛ն հա - լալ. հա -

սըր տեղ դա - լա - թիկ.

մե - թիկ.

լալ մե - թիկ. մե - թիկ.

Դո՛ւն հալալ մերիկ,
 Դո՛ւն հալալ մերիկ,
 Եկած կըտանեն
 Սըրտեղ դալարիկ:

Դո՛ւն հալալ քուրիկ,
 Դո՛ւն հալալ քուրիկ,
 Եկած կըտանեն
 Սըրտեղ դալարիկ:

26 ՎԱՐԴ, ՋՔԵ ԶԸՍ ՍԻՐԻ
ВАРД, ЖЕЧЕМ СИРН

Moderato assai e molto rubato ($\text{♩} = 84$)
con affetto *poco cresc.* *poco accel.* *dim.* *senza fretta*

Soprano solo
 Վարդ, ըզ - քե չըմ սի - ռի. վալ, վալ. Զյո մերն էլ փուշ

P *colla parte*
 I. Վա՛յ. վալ, վալ.
 II. Վա՛յ.

poco cresc.
 Էր. վալ, վալ. վարդ, ըզ - քե չըմ սի - ռի.

poco accel. *a tempo* *poco*
 վալ. քա - գու - հի. Զյո մերն էլ փուշ էր. հա - զար որ

colla parte *p* *poco*
 վալ, քա - գու - հի. Զյո մերն էլ փուշ էր. վա՛յ. մեր փուշ էր. հա - զար որ

cresc. *poco accel.* *a tempo*

փուշ էր. վայ. թա - գու - հի. հո-տիկն ա - նուշ էր.

փուշ էր. վայ. թա - գու - հի. հո-տիկն ա - նուշ էր.

cresc.

փուշ էր. վայ. ա - նուշ էր.

Կա՛րդ, ըզքե շը՛մ սիրի, վա՛յ, վա՛յ.
 Քիտ մերն էլ փուշ էր, վա՛յ, վա՛յ:
 Հազա՛ր որ փուշ էր, վա՛յ թագուհի,
 Հոտիկն անուշ էր:

Ասմի՛ն, քե շը՛մ սիրի,
 Կապուտ ծաղիկ էր:
 Հազա՛ր կապուտ էր,
 Կանաչ խաճեն էր:

Սուսա՛մ, քե շը՛մ սիրի,
 Սարեր դըշուշ էր:
 Հազա՛ր դըշուշ էր,
 Հոտիկն անուշ էր:

Սոտու՛ն, քե շը՛մ սիրի,
 Ասա քար կըլներ:
 Հազա՛ր ասա էր,
 Քան հմեն թագա էր:

VIII
 27 | ԵՂՆԻԿ
 ЕГНН

Allegretto amabile ♩ = 100

Soprano solo

I. *mf*
 — եղ - ցիկ. դու ո՞ր սարն քս ար - ծել.

II. *mf*
 — եղ - ցիկ. ո՞ր սարն ար - ծել.

Alti *mf*
 — եղ - ցիկ. դու ո՞ր սարն քս ար - ծել.

mp
 — Ա - սիս Մա - սիս սարն քս ար - ծել.

pp *mf*
 — եղ - ցիկ. դու ո՞ր

pp *mf*
 — եղ - ցիկ. ո՞ր ջուրն

pp *mf*
 — եղ - ցիկ. դու

-- Սառն աղ - բյուրի ջուրն եմ խը - մել,
 ջուրն ես խը - մել,
 խը - մել,
 ո՞ր ջուրն ես խը - մել,

pp
pp
ppp

- Եղնի՛կ, դու ո՞ր սարն ես արծել:
- Ասխ-Մասխ սարն եմ արծել:
- Եղնի՛կ, դու ո՞ր ջուրն ես խըմել:
- Սառն աղբյուրի ջուրն եմ խըմել:

- Եղնի՛կ, դու ո՞ր սարն ես ջընել:
- Հայոց Անի սարն եմ ջընել:
- Եղնի՛կ, դու ո՞ր ծառն ես քերվել:
- Ծառ խընկենի ծառն եմ քերվել:

IX
 28 ԹԱԳՎՈՐԻ ՄԵՐ, ԴՈՒՍ ԱՐԻ
 ТАГВОРИ МЕР, ДУС АРИ

Fresco, giocoso ♩ = 100

Soprani

Թագ - վո-րի մեր. դուս ա - րի. տես. քե ին-չե՛ր եմք բե - րե.

Alti

Թագ - վո-րի մեր. դուս ա - րի. տես. քե ին-չե՛ր բե - րե.

Tenori

Թագ - վո-րի մեր. դուս ա - րի. տես. քե ին-չե՛ր բե - րե.

Bassi

Թագ - վո - րի մեր. ինչ եմք բե - րե.

Թագ - վո-րի մեր. դուս ա - րի. քե ջուր բե-րող եմք բե - րե.

Թագ - վո-րի մեր. դուս ա - րի. քե ջուր բե-րող եմք բե - րե.

Թագ - վո - - րի մեր. ինչ եմք բե - րե.

Թագվորի մեր, դո՛ւս արի,
 Տես չե ինչե՛ր ենք բերե,
 Թագվորի մեր, դո՛ւս արի,
 Քե ցուր բերող ենք բերե:

Թագվորի մեր, դո՛ւս արի,
 Տես չե ինչե՛ր ենք բերե,
 Թագվորի մեր, դո՛ւս արի,
 Քե կով կըթող ենք բերե:

Թագվորի մեր, դո՛ւս արի,
 Տես չե ինչե՛ր ենք բերե,
 Թագավորի մեր, դո՛ւս արի,
 Քե յթաղդ ավտող ենք բերե:

Թագվորի մեր, դո՛ւս արի,
 Տես չե ինչե՛ր ենք բերե,
 Թագվորի մեր, դո՛ւս արի,
 Քե գլուխ դըմբող ենք բերե:

ՀԱՅ ԳԵՂՋՈՒԿ ԵՐԳԵՐ ԵՎ ՊԻՐԵՐԳԵՐ
 АРМИЯНСКИЕ КРЕСТЬЯНСКИЕ ПЕСНИ И ПЛЯСОВЫЕ
 ՇԱՐ Ե.

1

29 ԱՄՊԵԼ Ա ՎԱՄԱՐ-ՎԱՄԱՐ
 АМПЕЛ А КАМАР-КАМАР

Amorevole

[Solo]
quasi recitativo

♩ = 96

Soprani
 Ամ-պել ա կա-մար-կա-մար. մե-քի - Յրդ ոս - կե

Tenori
 Յա՛ր,

Bassi

քա - մար. յո - կը տա - թի պաս պա - թի. յա՛ր շան՝

յա՛ր շան:

Յա՛ն

յա՛ր շան.

քո շի - վան քա մի հա - մար. Յա՛ր շան. քո - յիդ

Յա՛ր շան. քո քո - յիդ

Յա՛ր շան.

մեռ - ցեմ, քո սո - յիդ մեռ - ցեմ, յա՛ր ջան.

մեռ - ցեմ, սի-րու - Յիկ սո - յիդ մեռ - ցեմ, յա՛ր ջան.

յա՛ր ջան:

ա - շուճ . Ե - կավ՝ կառ - ցեմ,

ա - շուճ Ե - կավ՝ քե կառ - ցեմ:

Ամպել ա կամար-կամար,
 Մեջքիճոյ ոսկե քամար,
 Յոթը տարի պաս պահի,
 Յա՛ր ջան,
 Բո ջիվան ջանի համար:
 Յա՛ր ջան, քո բոյիդ մեռնեմ,
 Սիրունիկ սոյիդ մեռնեմ,
 Յա՛ր ջան,
 Աշուն եկավ՝ քե կառնեմ:

Ծաղկեվանա ձորեն եմ,
 Մեծ բաղի խընձորեն եմ,
 Կախեճամ՝ ճաղեն տանեն,
 Յա՛ր ջան,
 Մեկ հատ հորեն մորեն եմ:
 Յա՛ր ջան, քո բոյիդ մեռնեմ,
 Սիրունիկ սոյիդ մեռնեմ,
 Յա՛ր ջան,
 Խոսք եմ տըվել՝ կառնեմ:

30 ԵՐԵՎԱՆԻ ԲԱՂ ԵՄ ԱՐԵՆ և ՏՈՒՆ ԱՐԻ
 ЕРЕВАН БАХ ЕМ АРЕЛ И ТУН АРН

Andantino $\text{♩} = 48$

Soprani

mf

Ե-րե - վան բաղ եմ ա - րեւ, ա՛յ ա-րեւ, ա-րեւ աղ - բե - ղու.
 է-լի բա - րե - կա-մի մոտ, ա՛յ ա-րեւ, ա-րեւ աղ - բե - ղու.

Tenori

mf

Լո, Լո, Լո.

Bassi

mf

Լո, Լո, Լո, Լո.

Ռո-զիս մա-տաղ եմ ա - րեւ, ջա՛ն, բա-րեւ, բա-րեւ, աղ - բե ղու,
 Լա-ցըս ծի - ծաղ եմ ա - րեւ, ջա՛ն, բա-րեւ, բա-րեւ, աղ - բե ղու.

Լո, Լո, Լո, Լո.

Լո, Լո, Լո, Լո.

mf con desiderio ♩ = 54 *p*

Տուճ ա - ըի. տուճ ա - ըի. տուճ. աղ - բեր. ա - ըի, իմ խո - ըոտ աղ - բեր.

mf pp

Տուճ ա - ըի. տուճ ա - ըի. տուճ. աղ - բեր. տուճ:

mf p

Տուճ ա - ըի, իմ խո - ըոտ աղ - բեր.

mf pp

Տուճ ա - ըի, աղ - բեր.

Երևան բաղ եմ արել,
 Ա՛յ արև, արև աղբերու,
 Հոգիս մատաղ եմ արել,
 Զա՛ն, բարև՛, բարև՛ աղբերու,
 Էլի բարեկամի մոտ,
 Ա՛յ արև, արև աղբերու,
 Լացըս ծիծաղ եմ արել,
 Զա՛ն, բարև՛, բարև՛ աղբերու:

Տո՛ւն արի, տո՛ւն արի, տո՛ւն, աղբե՛ր.
 Արի՛, իմ խորոտ աղբեր:

31 ՀՈՌՈՍ - ՀՈՌՈՍ
ՕՐՈՄ - ՕՐՈՄ

Netto, con energia $\text{♩} = 96$

Soprani

Alti

Tenori

Bassi

f div.

Հո-ռոս - հո-ռոս հո-ռո-մեւ ա . յա-րըս. ա-րեւ սու-Յը'

f *mp*

Ա՛ղ - ջի Հո-ռոս, բաղ-դա-դիծ

f *mp*

հո-ռո-մեւ ա յա-րըս. Ա՛ղ - ջի Հո - ռոս,

f div. *mp*

Ա՛ղ - ջի Հո - ռոս,

կա - պել ես, Յը-շամ - վել ես, յա-րո-իդ խա - բել ես,

կա - պել ես, Յը - շամ - - վել ես, խա - բել ես,

Յը - - շամ - - վել ես :

Հոռոմ-հոռոմ հոռոմնել ա յարջս,
 Արև տունը՝ թոռոմնել ա յարջս:
 Ա՛ղջի Հոռոմ, քաղցադին կապել ես,
 Նըշանվել ես, բարոյիդ խաբել ես:

Հոռոմ-հոռոմ հոռոմնել ա յարջս,
 Վարդը ձեռին՝ թոռոմնել ա յարջս:
 Ա՛ղջի Հոռոմ, միմթանեն հագել ես,
 Պըսակվել ես, բարոյիդ խաբել ես:

Հոռոմ-հոռոմ հոռոմնել ա յարջս,
 Իճճ չի տեսել՝ թոռոմնել ա յարջս:
 Ա՛ղջի Հոռոմ, մատանին դըրել ես,
 Նըշանվել ես, բարոյիդ խաբել ես:

Հոռոմ-հոռոմ հոռոմնել ա յարջս,
 Վարդի տակին՝ թոռոմնել ա յարջս:
 Ա՛ղջի Հոռոմ, ոսկիքը գըցել ես,
 Պըսակվել ես, բարոյիդ խաբել ես:

32 ԱՐԵՎԸ ԿԱՑՆԵ ԿԵՍՈՐ
 АРЕВ КАННЕ КЕСОР

Allegretto $\text{♩} = 96$

Soprani *mf*

Ա - րե-վը կայ-Յե կես-օր, դե՛ քե-լե, դե՛ քե-լե, յա - ըր ջան.

Alti *p*

քե - լե, յար ջան, քե - լե, յար ջան.

Tenori

p

mp

քե - լե, յար ջան, քե - լե, յար ջան.

Ի. *p*

Դե՛, քե-լե, դե, քե-լե, դե, քե-լե, դե, քե-լե, դե, քե-լե, դե, քե-լե, դե, յա-ըր ջան.

II.

Իմ յա-ըը կու-գա էս-օր, դե՛ քե-լե, դե՛ քե-լե, յա - ըր ջան.

քե - լե, յար ջան, քե - լե, յար ջան.

mf

Յա - ըր ջան :

քե - լե, յար ջան, քե - լե, յար ջան.

դե՛, քե-լե, դե, քե-լե, դե, քե-լե, դե, քե-լե, դե, քե-լե, դե, յա-ըր ջան.

Արևը կայնե կեսօր,

Դե՛, քելե, դե՛ քելե, յա՛րո ջան,

Իմ յարը կուգա էսօր,

Դե՛, քելե, դե՛ քելե, յա՛րո ջան,

Իմ յարի գալած ճամբեն,

Դե՛, քելե, դե՛ քելե, յա՛րո ջան,

Կըրցանեմ կարմիր մասոր:

Դե՛, քելե, դե՛ քելե, յա՛րո ջան:

Ջա՛ն յարո, բարո՛վ եկար,

Ո՛ր արտով, քարով եկար,

Ես մեկ օր չէի տեսել՝

Ա՛խ, կարծես տարով չեկար:

Մեր բաղում կա չիցարի,

Ե՛կ, երթանք, ինձ հետ արի՛

Դու տխակ, ես վարդենի,

Տա՛ղ ասա, թփին թառի:

33 ՄԵՐ ԲԱՂՈՒՄԸ ՆՈՆԻ ԾԱՌ (ՀՈՂԱԼԼՈ)
 МЕР БАХУМ НРНИ ЦАР (ОДАЛЛО)

Energico ♩ = 84

Soprani *mf* *f* *mf*
 Հո-դալ - ւո. ջաճ. հո-դալ - ւո. հո-դալ - ւո. ջաճ, հո-դալ - ւո.

Alti *mf* *f* *mf*
 Հո-դալ - ւո. ջաճ. հո-դալ - ւո. ջաճ.

Tenori *mf* *f* *mf*
 Հո-դալ - ւո. ջաճ. հո-դալ - ւո.

Bassi *f* *mf*
 Հո-դալ - ւո. հո-դալ - ւո.

p *mf* *p*
 հո-դալ - ւո. ջաճ, հո-դալ - ւո. դա-լալ - ւո. ջաճ, դա-լալ - ւո.

p *mf* *p*
 հո-դալ - ւո. ջաճ. դա-լալ - ւո:

p *mf* *p*
 հո-դալ - ւո. ջաճ, դա-լալ - ւո:

mf *p*
 հո-դալ - ւո. ջաճ. դա-լալ - ւո:

p Միր - ա - դու - մը նըն - մի ծառ. հո - դալ - լո. ջան. հո - դալ - լո.

p հո - դալ - լո. ջան. հո - դալ - լո.

mf *vigoroso* ինձ - ծոր թա - լեմ ա - թի տար. հո - դալ - լո. ջան. հո - դալ - լո.

p Ջան. հո - դալ - լո.

հո - լալ - լո. ջան. հո - լալ - լո.

mf հո - լալ - լո. ջան. հո - լալ - լո.

հո - լալ - լո. ջան. հո - լալ - լո.

ջան. հո - դալ - լո. ջան, հո - դալ - լո.

ջան. հո - դալ - լո. ջան, հո - դալ - լո.

mf սա - թի լան - ջը հո - վել է. հո - դալ - լո. ջան, հո - դալ - լո.

Զան. դա-լալ - լո:
 դա-լալ - լո. Զան դա-լալ - լո:
 դա-լալ - լո. Զան դա-լալ - լո:
mf եր-ճակ էս - օր մեկ էլ գար. *p* դա-լալ - լո. Զան դա-լալ - լո:

mp Հո-դալ - լո. հո - դալ - լո. Զան. դա-լալ - լո.
mf Ո՛ր պար - տե-զը. ո՛ր պար - տե-զը չու - Յի ծառ. որ տըն - կից է.
p Զան. դա - լալ -
mp Հո - դալ հո - դալ - լո. *p*

Բո - դալ - ւո. ջան, *mp* Բո-դալ - ւո. Բո - դալ - ւո.
mf ո՞ր տըն - կից է չու-ցի բար. վայ-րի թըն-չունց. վայ-րի թըն-չունց,
 ւո. ջան. դա-ւա - ւո. *p* Բո - դալ - ւո. ջան, Բո - դալ - ւո. ջան,
mp Բո - դալ, Բո - դալ -

ջան. *p* դա - ւալ - ւո. դա ւալ - ւո. ջան:
 դա-սել են. զ՛որ են թը-սել. ո՞ւր են թը-սել. չու-ցիս յար.
mp Բո - դալ - ւո. դա - ւալ - ւո. ջան. դա - ւալ - ւո.
p ւո. ջան.

- ւո. .

f *con fuoco*

Հո-դալ - Լո. ջան. հո-դալ - Լո. ջան. հո-դալ - Լո,

f *con fuoco*

Հո-դալ - Լո. հո-դալ - Լո. հո-դալ

f *con fuoco*

Հո-դալ - Լո. հո-դալ - Լո. հո-դալ - Լո,

mp

դա - լալ - Լո. ջան. դա - լալ - Լո. ջան. դա - լալ - Լո: Կա - ճաչ ար-տը.

- Լո. *mp* դա լալ - Լո. դա լալ - Լո. դա-լալ - Լո. ջան. հո-դալ.

mp դա-լալ - Լո. դա-լալ - Լո. դա-լալ - Լո: Հո-դալ,

mp դա-լալ - Լո. դա-լալ - Լո. դա-լալ - Լո: Հո-դալ - Լո,

mp

Կա-ճաչ ար տը հաց տա - րա. յա - ըիս տե-սա. յա - ըիս տե-սա

- Լո. ջան. հո-դալ - Լո. ջան. հո-դալ - Լո. *mp* դա-լալ - Լո. դա-լալ - Լո.

հո դալ, հո - դալ Լո: *mp*

հո-դալ - Լո. հո-դալ - Լո. դա-լալ - Լո. դա-լալ - Լո.

Հո-դալ - լո. ջան. հո-դալ - լո. դա - լալ լո ջան դա-լա - լո:
 Հո - դալ - լո. ջան. դա-լալ - լո:
 Հո-դալ - լո. ջան. դա - լալ լո:
 Հո - դալ - լո. ջան դա-լալ - լո:

Հո՛ղալլո ջան, հո՛ղալլո, հո՛ղալլո ջան, հո՛ղալլո,
 Հո՛ղալլո ջան, հո՛ղալլո, դա՛լալլո ջան, դա՛լալլո:
 Մեր բաղումը նրոնի ծառ,
 Հո՛ղալլո ջան, հո՛ղալլո,
 Խընձոր թափեմ արի տար,
 Դա՛լալլո ջան, դա՛լալլո,
 Սարի լանջը հովն է,
 Հո՛ղալլո ջան, հո՛ղալլո,
 Երնակ էսօր մեկ էլ գար,
 Դա՛լալլո ջան, դա՛լալլո:

Ո՛ր պարտեզը, ո՛ր պարտեզը չունի ծառ,
 Ո՛ր տընկին է, ո՛ր տընկին է՝ չունի բար,
 Վայրի թըռչուն, վայրի թըռչուն դառել են,
 Զե՛ր են թըռել, ո՛ր են թըռել, չունիս յար:
 Հո՛ղալլո ջան, հո՛ղալլո ջան, հո՛ղալլո,
 Դա՛լալլո ջան, դա՛լալլո, ջան, դա՛լալլո:
 Կանաչ արտը, կանաչ արտը հաց տարա,
 Ճարիս տեսա, յարիս տեսա ետ դառա:
 Էն ի՛նչ հուր էր, էն ի՛նչ հուր էր արևի,
 Սիրտըս հալավ, սիրտըս հալավ ու վառավ:
 Հո՛ղալլո ջան, հո՛ղալլո, դա՛լալլո ջան, դա՛լալլո:
 Հո՛ղալլո ջան, հո՛ղալլո, դա՛լալլո ջան, դա՛լալլո:

ՎԻՃԱԿԻ ԵՐԳԵՐ
 ПЕСНИ ГАДАННЯ
 ՇԱՐ Ե.

I

34 ԵՐԿՆՔԻ ԱՍՏՂԵՐԸ (ՍՎԼԱ, ՍՎԼԱ)
 ЕРКНИИ АСТХЕР (СКЛА, СКЛА)

Andantino con dolcezza $\text{♩} = 54$

*poco accel.**rall. a tempo*

Soprani

Եր-կըն-քի աստղերը թող ցոլ տան. ա - նու-շիկ ցո - լան, ա - նու-շիկ ցո - լան,

Alti

Եր-կըն-քի աստղերը թող ցոլ տան. ա - նու-շիկ ցո - լան, ա - նու-շիկ ցո - լան,

*poco accel.**rall. a tempo*

ա-ղոթ-րան բաց-վի, լուսը բաց-վի, ճա-կա-տի գի-րը տան, ճա կա տի գի-րը տան:

ա-ղոթ-րան բաց-վի, լուսը բաց-վի, ճա- կա-տի գի-րը տան, ճա- կա-տի գի-րը տան.

Un poco mosso

Ըս-կը-լա. ըս-կը-լա. պա-տիճ տամ. Բավ - կու-րը շուռ տամ. Բավ - կու-րը շուռ տամ.

Ըս-կը-լա. ըս-կը-լա. պա-տիճ տամ. Բավ - կու-րը շուռ տամ. Բավ - կու-րը շուռ տամ.

rall. *tempo primo* *ritard.*

վա-խե-ճամ քը - ճեմ՝ քու-ճըս տա-ճի. քի - քի-րըս տա-ճել տամ. քի - քի-րըս տա-ճել տամ.

վա-խե-ճամ քը - ճեմ՝ քու-ճըս տա-ճի. քի - քի-րըս տա-ճել տամ. քի - քի-րըս տա-ճել տամ.

Երկըճքի աստղերը թող ցոլ տան,
Աճուշիկ ցույճ,
Աղոթքան բացվի, լուսը բացվի,
Ճակատի գիրը տան:

Ը՛սկա, ը՛սկա, պատիճ տամ,
Հավկուրը շուռ տամ,
Վախեճամ ճեմ՝ քուճըս տաճի,
Քիքիրըս տաճել տամ:

35 ՀԵՅ, ԳՅՈՒԼ ԵՍ
ՅՔ, ГЮП ЕМ

Nobile $\text{♩} = 132$

[Solo] *con amore*

I Tenori

II

Bassi

f Հեյ, գյուլ եմ, ցայ, ցա՛յ. ցայ, ցա՛յ. ցայ, ցա՛յ. ծա - դիկ ու -

f Հեյ, գյուլ եմ, ցայ, ցա՛յ. ցայ, ցա՛յ. ցա՛յ.

f Հեյ, գյուլ եմ, ցայ, ցա՛յ. ցա՛յ. ցա՛յ. ցա՛յ.

f [Tutti]

- ցիմ ա - լա յա. բլլ - բուլ եմ, ցայ, ցա՛յ. ցայ, ցա՛յ. ցայ, ցա՛յ.

ցա՛յ. ցա՛յ. ցա՛յ.

ցայ, ցա՛յ. բլլ - բուլ եմ, ցայ, ցա՛յ. ցա՛յ. ցա՛յ. ցայ.

[Solo] *p* ա - լա չի. ալ - վա - լա յա: Հեյ, գյուլ եմ, ցայ, ցա՛յ.

ցայ, ցայ, ցայ, ցա՛յ: Հեյ, գյուլ եմ, ցայ, ցա՛յ.

ցա՛յ. ցայ, ցա՛յ. ցայ, ցա՛յ: Հեյ, գյուլ եմ, ցայ, ցա՛յ.

[Solo]

Յայ. Յայ, Յայ. Յայ, հե - ուռ տեղ մի յար ու - ճիմ'

Յայ. Յայ. Յայ. Յայ.

Յայ. Յայ, Յայ. Յայ. Յայ.

mp [Tutti] [Solo] *rit.*

բըլ-բուլ եմ. Յայ. Յայ, Յայ. Յայ, Յը-ուսն հա - տիկ. լա - լա. յա.'

բըլ-բուլ եմ. Յայ. Յայ. Յայ. Յայ.

բըլ-բուլ եմ. Յայ. Յայ. Յայ. Յայ. Յայ. Յայ. Յայ. Յայ.

Հե՛, գյուլ եմ, ճայ ճայ՛,
 Լայ, ճայ՛, ճայ ճայ՛,
 Ժըլբուլ եմ, ճայ ճայ՛,
 Լայ, ճայ՛, ճայ, ճայ՛,
 Ալա չի, ալվալա յա,
 Հե՛, գյուլ եմ ճայ, ճայ՛,
 Լայ, ճայ՛, ճայ, ճայ՛,
 Հեռու տեղ մի յար ուճիմ,
 Բըլբուլ եմ, ճայ, ճայ՛,
 Լայ, ճայ՛, ճայ, ճայ՛,
 Երուսն հատիկ, լալա յա:

36 ԾԱՂԻԿ ՈՒՆԵՍ ՆԱՐՆՋԻ
ЦАХИИ УНЕМ НАРНДЖИ

Tempo giusto $\text{♩} = 54$

[Solo] *con anima*

f [Tutti] *f*

Soprani
Ծաղիկ ունեմ նա-րըն - ջի. ջա՛ն, ծաղիկ. ջա՛ն. ջա՛ն.

Alti
Ջա՛ն.

Tenori
Ջա՛ն.

Bassi
Ջա՛ն. ջա՛ն.

[Solo]

p [Tutti] *mf*

այ տըղա. վեր ա - թի փըն - ջի. ջա՛ն. Լի - նակ. ջա՛ն. ջա՛ն.

Ջա՛ն. ջա՛ն.

Ջա՛ն.

Ջա՛ն.

civettuoso

իմ մե-րը թեզ աղ - ջիկ չի տա. ջա՛ն. ծա-ղիկ ջա՛ն. ջա՛ն.
 ջա՛ն. ծա-ղիկ,
 ջա՛ն. ծա-ղիկ ջա՛ն. ծա-ղիկ ջա՛ն,
 ջա՛ն. ծա-ղիկ, ջա՛ն. ջա՛ն.

թա - ցի ման գաս դու յա - վըն - ջի. ջա՛ն. վի - ճակ. ջա՛ն. ջա՛ն.
 ջա՛ն. ջա՛ն:
 ջա՛ն. ծա-ղիկ ջա՛ն. ջա՛ն ծաղիկ ջա՛ն. ծա-ղիկ ջա՛ն,
 ջա՛ն ծա-ղիկ. ջա՛ն. ծա-ղիկ. ջա՛ն.

Ծաղիկ ունեմ նարընջի,
 Ջա՛ն, ծաղիկ, ջա՛ն, ջա՛ն,
 Ա՛յ տղա, վեր արի փընջի,
 Ջա՛ն, վիճակ, ջա՛ն, ջա՛ն,
 Իմ մերը թեզ աղջիկ չի տա,
 Ջա՛ն, ծաղիկ, ջա՛ն, ջա՛ն,
 Թանցի ման գաս դու յավընջի,
 Ջա՛ն, վիճակ, ջա՛ն, ջա՛ն.

Ես աղջիկ եմ, ալ կուզեմ,
 Ոսկին էլ ծալեծալ կուզեմ,
 Երբ որ իմ յարի տուն երթամ,
 Գոտկըս էլ քիրման չալ կուզեմ:

ՀԱՅ ԳԵՂՋՈՒԿ ՊԱՐԵՐԳԵՐ
 КРЕСТЬЯНСКИЕ ПЛЯСОВЫЕ
 ՇԱՐՔ.

1

37 ՅԱՐԻՍ ԱՆՈՒՆ ՊԱՂԱՍԱՆ
 ЯРИС АНУН ПАЛАСАН

Allegretto amabile $\text{♩} = 132$

Soprani *mf*
 Յա - ըիս ա - նուն Պա - լա - սան. այ Լն - ըի յար ջան.

Alti *p*
 Յա - ըիս ա - նուն Պա - լա - սան.

Tenori *p*
 Պա - լա - սան. այ Լն -

Bassi *p*
 Յա՛ր այ Լն -

ծա - մե - ըրդ ու - կի շա - ըան. դար - դի - ման յար ջան:
 ծա - մե - ըրդ ու - կի շա - ըան:
 - ըի, ծա - մե - ըրդ ու - կի շա ըան:
 - ըի յա - ըո ջան:

Յարիս անուն Պաղասան,
 Ա՛յ յոթի յար ջան,
 Ծամերը ոսկի շարան,
 Դարդիման յար ջան.

Իմ յարը շատ անուշ է,
 Խոսքը շաքար ու նուշ է,
 Բաղերի միջին տեսա,
 Ասի՛ Ի՛նչ փառլան դուշ է:

II

38 ԱՂԶԻ, ԱՆՈՒՆԴ ԾՈՒԾԱՆ
 АХЧИ, АНУНД ШУШАН

Allegro brillante $\text{♩} = 132$

Soprani
 Աղ - ջի ա-նու - նըդ, Շու-շան. հո - ուփ գյուլ ա յա - ընս.

Alti
 Հո'ւփ. հո'ւփ. հո'ւփ. գյուլ ա յա ընս. գյուլ ա յա - ընս.

Tenori
 Աղ - ջի ա - նու - նըդ, Շու-շան.

Bassi
 Հո'ւփ. հո'ւփ. գյուլ ա յա-ընս.

ա - ըի եր-թանք Սուրբ-նը-շան. թո - ուփ գյուլ ա յա - ընս:

թո'փ. թո'փ. թո'փ. գյուլ ա յա - ընս. գյուլ ա յա - ընս:

ա - ըի եր-թանք Սուրբ-նը-շան. յա - ընս:

թո'փ. թո'փ. գյուլ ա յա-ընս:

Մե - ըստ գը - ճաց սըն-ծի. հո - ոպ գյուլ և յա - ըստ.

Հո'պ. հո'պ. հո'պ. գյուլ և յա - ըստ. գյուլ և յա - ըստ.

Մե - ըստ գը - ճաց սըն-ծի.

Հո'պ. հո'պ. գյուլ և յա-ըստ,

տու - ցը մը - ճաց ին-ծի. քի - իլ-բուլ և յա - ըստ:

քիլ. քիլ. քիլ. - բուլ և յա - ըստ. գյուլ և յա-ըստ:

տու - ցը մը - ճաց ին-ծի. յա - ըստ:

քիլ. քիլ - բուլ և յա-ըստ:

- Աղջի՛, անունըդ Շուշան,
 Հո'պ, գյուլ և յարես,
 Արի երթանք Սուրբ Նըշան,
 Թո'ք գյուլ և յարես:
- Մերս զընաց սընծի,
 Հո'պ, գյուլ և յարես,
 Տունը մընաց ընծի,
 Բիբոս և յարես:
- Ես Մասըսի ծերըն եմ,
 Ես իմ խոսքի տերըն եմ:
 — Յարես խոռովել և,
 Կողին ըտովել* և:

III

39 ԿԱԼԵՐԻ ՃԱՄՐԻՆ ԿԵՑԱ
КАЛЕРИ ЧАМБИИ НЕЦАLirico $\text{♩} = 120$

I. Soprani

II.

I. Tenori

II.

Bassi

p [Solo]

mf [Solo]

pp *come eco* *սիլու հեռուէն*

p *profondo* *սիլու հաստատուն*

Կա - լե - թի
Այ ա - թեւ.

Կա-լե-րի
Այ Լու-սից.

ճամ - թից կե - ցա.
իցչեսս ու - զում.

Ողն-դե.
Ողն-դե.
Ողն - դե.

Ողն-դե.
Ողն - դե.
Ողն - դե.

ճամ-րից կե - ցա,
իցչեսս տա - լի.

Լու - թի Լու - թի Լուր. Լուր. Լու-րի. ողն - դե.

Ողն - դե. Ողն - դե. ողն - դե.

Լու - թի. Լու-րի. Լուր. Լուր. Լու-րի. ողն-դե.

Ողն-դե. ողն - դե.

Ողն - դե. ողն - դե. ողն - դե.

mf

աղ-բյու - ըի
մե-րի - կիս

P

աղ-բյու - ըի ա - կից տե - սա.
մե - ըի - կիդ լի - Յիմ փե - սա,

pp

ուրց-դե.
ուրց-դե.
ուրց-դե.

P

ուրց - դե. ուրց - դե. ուրց - դե.

ա - կից տե - սա.
լի - Յիս փե - սա.

լու - ըի. լու - ըի լուր. լուր. լու - ըի. ուրց - դե.

ուրց - դե. ուրց - դե. ուրց-դե.

լու - ըի. լու - ըի լուր. լուր. լու - ըի ուրց - դե.

ուրց - դե. ուրց-դե.

ուրց - դե. ուրց - դե. ուրց - դե.

— Կալերի ճամբին կեցա,
 Լուրի, լուրի լուր,
 Լուր, լուրի, ողնդե՞,

Աղբյուրի՝ ակին տեսա,
 Լուրի, լուրի լուր,
 Լուր, լուրի, ողնդե,

Ա՛յ լուսին, ի՞նչ ես ուզում,
 Լուրի, լուրի լուր,
 Լուր, լուրի, ողնդե,

Մերիկիդ լինիմ փեսա:
 Լուրի, լուրի լուր,
 Լուր, լուրի ողնդե:

— Կալերի ճամբին կեցա,
 Աղբյուրի ակին տեսա,
 Ա՛յ արև, ի՞նչ ես տալի՞
 Մերիկիս լինիս փեսա:

— Կալերի ճամբեն դուզ ա,—
 Մատանիքը փիրուզ,
 Էլ ուրիշ բան չեմ ուզում՝
 Սիրտըդ էլ սըրտովն ուզա:

— Կալերի ճամբեն դուզ ա,
 Մատանիքը փիրուզ,
 Որ ուրիշ բան չես ուզում՝
 Սիրտըս էլ սըրտովն կուզա:

40 ԲԱՂԻ ՊԱՏԵ ԴԴՈՒՄ Ա
БАХИ ПАТ ДДУМ А

Lugubre $\text{♩} = 144$

p

Tenori I. II.

Բա - ղի պա - տը դը - դում ա. դը-լե. ա-ման.

p

Bassi I. II.

Ա - ման. ա - ման. դը-լե. ա-ման,
Ա - ման. լե. լե.

pp

ա - ման. ա - ման եր. սի - րած յա - ըը

pp

ա - ման, ա-ման. ա - ման. ա - ման,
ա-ման. ա-ման եր.

[Fine]

ե - թում ա. դը-լե. ա-ման. ա - ման. ա - ման եր.

pp

դը լե. ա-ման. ա - ման
ա - ման. լե. լե. ա-ման. ա-ման. եր.

1. volta *p* - e' *sempre* poco a poco *cresc.* -----

2. volta *f* - e' *sempre* poco a poco *dim.* -----

ու - րա - խու - բյուճ չը - տե - սած. դը - լե,
 ու - րա - խու - բյուճ չը - տե - սած. դը - լե,
 Ա - մաճ.

յա - րը զին - վոր է - թում ա:
 յա - րը զին - վոր է - թում ա:
 [D. C. al Fine]

Բաղի պատը դըգում ա, դըլե՛,
 Ամա՛ն, ամա՛ն, ամա՛ն էր,
 Սիրած յարը եթում ա, դըլե՛,
 Ամա՛ն, ամա՛ն, ամա՛ն էր,
 Ուրախություն չըտեսած, դըլե՛,
 Ամա՛ն, ամա՛ն, ամա՛ն էր,
 Յարը զինվոր եթում ա, դըլե՛,
 Ամա՛ն, ամա՛ն, ամա՛ն էր:

41 ՊՈՒՃՈՒՐ ԱՂՋԻԿ ՍԵՎԱՎՈՐ
 ПУЧУР АХЧИՔ ՇԵՅՅՈՐ

Sotto voce e misterioso $\text{♩} = 56$

Շատ մեղմ և խորհրդավոր

p

Soprani
 Պու-ճուր աղ-ջիկ սե-վա-վոր. թեր ա-րա. թեր ա - րա.

pp

Alti
 Պու ճուր աղ - ջիկ. թեր ա - րա.

p

Tenori
 Պու-ճուր աղ-ջիկ սե-վա-վոր. թեր ա-րա. թեր ա - րա.

pp

Bassi
 Պու ճուր աղ - ջիկ. թեր ա րա.

p

Է-լի դըռ-ճե - թիճ ստ-վոր. թեր ա-րա. շո - թո - րա:

pp

պու ճուր աղ - ջիկ. թեր ա - րա:

p

Է-լի դըռ-ճե թիճ ստ-վոր. թեր ա-րա. շո թո - րա:

pp

պու ճուր աղ - ջիկ, շո - թո - րա:

p
 Գընա, մե - ըրդ գա - լիս ա. թեր ա - ռա. թեր ա - ռա.

pp
 Պու - ճուր աղ - շիկ. թեր ա - ռա.

mp
 Գընա, մե - ըրդ գա - լիս ա. թեր ա - ռա. թեր ա - ռա.

pp
 Պու - ճուր աղ - շիկ. թեր ա - ռա.

mp
 Թող ինձ չա-ցի մե - ղա-վոր. թեր ա-րա. շո - թո - ռա:

p
 պու - ճուր աղ - շիկ. թեր ա - ռա.

mf
 Թող ինձ չա-ցի մե - ղա-վոր. թեր ա-րա. շո թո - ռա:

p
 պու - ճուր աղ - շիկ. շո - թո - ռա:

Պուճուր աղջիկ, սևավոր,
 Թե՛ր արա, թե՛ր արա,
 Էլի դռներին սովոր.
 Թե՛ր արա, շորորա,
 Գընա՛, մերդը գալիս ա,
 Թե՛ր արա, թե՛ր արա,
 Թող ինձ չանի մեղավոր:
 Թե՛ր արա, շորորա:

42 ՎԱՐԴ և ՅԱՐՍ ВАРД А ЯРС

Glocoso $\text{♩} = 80$

f

Soprani
Վարդ ա. վարդ ա. վարդ ա. վարդ ա յա - ընս,

f

Alti

Tenori
p Վարդ. *f* վարդ ա յա - ընս.

Bassi
p Վարդ ա, վարդ ա

թե ու - ըա - նա. թող կու - ըա - նա յա - ընս:

վարդ ա յա - ընս:

f

յա - ընս:

Վարդ ա, վարդ ա,
Վարդ ա, վարդ ա,
Յա՛րս,
Թե ուրանա՛
Թող կուրանա
Յա՛րս:

Նոր ա, նոր ա,
Նոր ա, նոր ա,
Յա՛րս,
Ով փորանա՛
Նա կորանա՛,
Յա՛րս:

Ջո՛ր, ա, զո՛ր ա,
Ջո՛ր, ա, զո՛ր ա,
Յա՛րս,
Խոսքն ինչպես
Սուր ու թուր ա,
Յա՛րս:

VII

43 ՀՈՅ ԻՄ ՆԱԶԱՆԻ ԾԱՐԸ
 ОН ИМ НАЗАНИ ЯР

Energico $\text{♩} = 76$.

Soprani *f*
 Հո՛յ, իմ Եա-զա-Եի յա-րը, շէ՛. իմ Եա-զա-Եի յա-րը, Կալե-րի ԵամբաՅ Դուզ ա.

Alti *f*
 Հո՛յ, Եա - զաՅ իմ յա րը, Բո՛յ, Եա -

Tenori *f*
 Հո՛յ, իմ Եա-զա-Եի յա-րը, շէ՛. իմ Եա-զա-Եի յա-րը, Կալե-րի ԵամբաՅ Դուզ ա.

Bassi *f*
 Հո՛յ Եա - զա - Եի, Եա - զաՅ իմ յա-րը, Բո յ. Եա - զա - Եի.

Բո՛յ, իմ Եա-զա-Եի յա-րը, մա-տա - Եի-քըս փի-րուզ ա, շէ՛. իմ Եա-զա-Եի յա - րը,

- զաՅ իմ յա - րը, Բո՛յ, Եա զաՅ իմ յա - րը,

Բո՛յ, իմ Եա-զա-Եի յա-րը, մա-տա - Եի-քըս փի-րուզ ա, շէ՛. իմ Եա-զա-Եի յա - րը,

Եա - զաՅ իմ յա - րը, Բո՛յ, Եա - զա - Եի, Եա - զաՅ իմ յա - րը,

Հո՛յ, իմ Եազանի յարը;
 Չէ՛, իմ Եազանի յարը:

Կալերի ԵամբաՅ Դուզ ա,
 Հո՛յ, իմ Եազանի յարը,
 Մատանիքըս (մատանիքը) փիրուզա.
 Չէ՛, իմ Եազանի յարը:

Ուզել-չուզելը գիտեմ (գիտես);
 Հո՛յ, իմ Եազանի յարը;
 Մեճակ շեկ տըղին կուզեմ (կուզես),
 Չէ՛, իմ Եազանի յարը:

ՀԱՅ ԳԵՂԱՌԻԿ ԵՐԳԵՐ ԵՎ ՊԱՐԵՐԳԵՐ
 КРЕСТЬЯНСКИЕ ПЕСНИ И ПЛЯСОВЫЕ
 ԵԱՐ Գ.

I

44 ԱՆԱԳՑԱԶ ԱԶԵՐԴ
 АЛАГЯЗ АЧЕРД

Andante cantabile $\text{♩} = 76$

Soprani *mf*

Ա - լա-գյազ ա - շե-րըդ, կա-մար ուն - թե -- ըրդ-
 ես թեզ սի - ըե-ցի, որ ինձ յար ըլ - նես.

Alti *p*

վա՛յ,
 վա՛յ.

Tenori *mp*

Ա - լա-գյազ, կա - մար ուն - թե - ըրդ-
 թեզ սի-րե - ցի, որ յար ըլ - նես.

Bassi *p*

Ա-լա - գյազ ա - շե - ըրդ,
 թեզ սի - ըե - ցի, յար ջան,
 ջան:

ու - գում եմ հե - ու - նալ, չի բող-նում սե - ըրդ,
 էր - ված, վառ-ված սըր - տիս դեղ ու ճար ըլ - նես.

Alti *mp*

վա՛յ,
 վա՛յ.

ու-գում եմ հե - ու - նալ, չի բող - նում սե -
 էր-ված, վառ-ված սըր - տիս դեղ ու ճար ըլ -

Bassi

հե - ու - նալ չի բող - նում սե -
 սըր-տիս դեղ ու ճար ըլ - նես.

Ա - դե ջան. ջուրն ընկ - նեմ. մայ - թիկ ջան.
 Ա - դե ջան. մայ թիկ
 - ըրի - նեմ, Ա - դե, ջուրն ընկ - նեմ. ջան. մայ - թիկ.
 Ա - դե ջան. ջուրն ընկ - նեմ. մայ - թիկ ջան.
 քար կըտ - ընմ շեկ յա-րի դար - դի - ցը
 ջան. քար կըտ - ընմ դար - դի - ցը
 քար կըտ - ընմ շեկ յա - թի դար - դի - ցը
 վա՛յ. քար կըտ - ընմ դար - դի - ցը

Ալագլագ աշերդը, կամար ունքերդ,
 Ուզում եմ հեռանալ, չի թողնում սերդը:
 Ա՛դե ջան, ջուրն ընկնեմ,
 Սայրի՛կ ջան, քար կըտրեմ
 Շեկ յարի դարդիցը

Ես քեզ սիրեցի, որ ինձ լար ըլնես,
 Էրված, վառված սըրտիս դեղ ու ճար ըլնես:

45 ՍԵՎ Ա ՉՈՐԱՆԻ ՅՈՒՆԸ
СЕР А ЧОБАНН ШУН

Allegretto $\text{♩} = 88$

mf

I. Soprani
 II. *mf*

Սեվ ա չո-րա-նի շու-նը. հոպ, հոպ, մա-րալ օյ, մա-րալ, օյ, մա-րալ օյ.

I. *mf*
 II. *mf*

Հոպ, հոպ, մա-րալ, մա-րալ, մա-րալ, օյ.
 Հոպ, հոպ, հոպ, հոպ, հոպ, հոպ.

S.

Կը-տա - Յի յա - ըիս ջու-նը. հոպ, հոպ, մա-րալ, օյ, մա-րալ, օյ, մա-րալ օյ.

A.

հոպ, հոպ, մա-րալ, մա-րալ, մա-րալ, օյ:
 հոպ, հոպ, հոպ, հոպ, հոպ, հոպ:

T.

Մա-րալ, օյ:

B.

mf
 Մա-րալ, օյ:

Հոպ, հոպ:

T.

Կա-Յալ աբ-տը վա - ըել եմ. հոպ, հոպ, մա-րալ. օյ. մա-րալ. օյ. մա - ըալ. օյ.

B.

հոպ. հոպ. մա-րալ մա-րալ. մա-րալ օյ.

հոպ. հոպ. հոպ, հոպ. հոպ. հոպ. հոպ.

Մա ըալ. օյ.

Մա - ըալ. օյ.

հոպ. հոպ.

սի-րած յա-րիս ճա - ըել եմ. հոպ, հոպ, մա-րալ. օյ. մա-րալ. օյ. մա - ըալ. օյ.

հոպ. հոպ. մա-րալ. մա-րալ. մա - ըալ. օյ.

հոպ. հոպ. հոպ, հոպ. հոպ. հոպ.

S. *f*
 սա-րի գըլ-խից ճուց Ե-կավ. հոպ, հոպ, մա-րալ, օյ, մա-րալ, օյ, մա - րալ, օյ.

A.
f

T.
f
 սա-րի գըլ-խից ճուց Ե-կավ. հոպ, հոպ մա-րալ, օյ, մա-րալ, օյ, մա - րալ, օյ.

B.
f
 հոպ, հոպ, հոպ, հոպ, մա-րալ մա-րալ, մա - րալ, օյ.

f
 հոպ, հոպ, հոպ, հոպ, հոպ, հոպ, հոպ, հոպ, հոպ.

ա-նուշ յա - ըրս տուց Ե - կավ. հոպ, հոպ, մա-րալ, օյ, մա-րալ, օյ, մա - րալ, օյ.

ա-նուշ յա - ըրս տուց Ե - կավ. հոպ, հոպ, մա-րալ, օյ, մա-րալ, օյ, մա - րալ, օյ.

հոպ, հոպ, հոպ, հոպ, մա-րալ, մա-րալ, մա-րալ, օյ:

հոպ, հոպ, հոպ, հոպ, հոպ, հոպ, հոպ, հոպ, հոպ:

Ան ա շորանի շունը:

Հո'պ, հո'պ, մարալ:

Օ՛յ, մարալ, օ՛յ,

Մարալ, օ՛յ:

Կըտանի յարիս քունը:

Հո'պ, հո'պ, մարալ:

Օ՛յ, մարալ, օ՛յ:

Մարալ, օ՛յ:

Կանաչ արտը վարել եմ:

Սիրած յարիս ճարել եմ:

Սարի գլխին ձուն եկավ:

Անուշ յարըս տուն եկավ:

46 ՄԻ ՅԱՐ ՌԻՆԵՄ
 МИ ЯР УНЕМ

Lento $\text{♩} = 66$

ppp *fp*

Soprani
 Մի յար ու - ցեմ ալ - շի ա. յար. ցայ. ցայ. ցայ.

pp *fp*

Alti
 Մի յար ու - ցեմ ալ - շի. յար. ցայ. ցայ.

pp *fp*

Tenori
 Մի յար ու - ցեմ ալ - շի յար. ցայ. ցայ.

ppp *fp*

Bassi
 Նայ. ցայ.

ppp *fp*

մեջ - քը բա - րակ դամ - շի ա. յար ցայ. ցայ. ցայ.

pp *fp*

մեջ - քը բա - րակ դամ - շի. յար. ցայ. ցայ.

pp *fp*

մեջ - քը բա - րակ դամ - շի յար ցայ. ցայ.

ppp *fp*

ցայ. ցայ.

Մի յար ուցեմ ալշի* ա.
 Յա՛ր, ցայ, ցայ, ցա՛յ.
 Մեջքը բարակ դամշի ա.
 Յա՛ր, ցայ, ցայ, ցա՛յ.

IV

47 ԵԼԵԲ ՏԵՍԵՔ ԴՈՒՍԸ
 ЕЛЕК ТЕСЕК ДУС

Agitato $\text{♩} = 132$

Soprani *mf*
 Ե - լեք տե - սեք դու - սը.

Alti *mf*
 Ե - լեք դու - սը.

Tenori *mf*
 Տե - սեք,

Bassi *mf*
 Ե - լեք տե - սեք դու - սը.

f
 Լու - սիճ ճո - ռեր է. Ճոր-պը - սակ բա - գա -

f
 Լու - սիճ ճո - ռեր է. Ճոր բա -

f
 Լու - սիճ ճո - ռեր է. Ճոր - պը - սակ բա -

poco rit.

- վոր վա - դուց կո - ըրր է.
 - գա - վոր վա - դուց կո - ըրր է.
 - գա - վոր վա - դուց կո - ըրր է.

Poco meno mosso e lamentoso

da lontano
ppp հեռահեռ *ppp*

օ՛յ. օ՛յ. Սա-լաբ ջան. օ՛յ. օ՛յ.
 օ՛յ. օ՛յ. Սա լաբ ջան. օ՛յ. օ՛յ.
 օ՛յ. օ՛յ. Սա - լաբ ջան. օ՛յ. օ՛յ.

con lamento
pp [Solo] *ppp*

da profundita
ppp խորից *ppp*

Ելեց տեսեք դուռը,
 Լուսին նորեր է,
 Նորվազակ թագավոր
 Վաղուց կորեր է:
 օ՛յ, օ՛յ, Սա լաբ ջան,
 օ՛յ, օ՛յ:

V

48 ԱՅ ՏՂԱ ՄԵՐ ԳԵՂԵՑԻ
 АЙ ТХА МЕР ГЕХЕЦИ

Moderato, con sentimento $\text{♩} = 66$

Soprani *p*

Այ տը - դա մեր գե - դե - ցի. ա' - ըի. ա' - ըի. օյ. օյ.
 Ի՛նչ պարտեզ ես. բար շու - ցես. ա' - ըի. ա' - ըի. օյ. օյ.

Alti *p*

բե - րա - ցող, ե - կե - դե - ցի. ե' - լի. ա - ըի. օյ. օյ. գըլ-խիդ վը - րա
 Ի՛նչ ջա-հել ես. յար շու-ցես. ե' - լի. ա - ըի. օյ. օյ. երկ-գի թըն-շուց

շալ կա - պեմ. ա' - ըի. ա' - ըի. օյ. օյ. շա - ւը ցախ - շեմ.
 ես դա - ուել. ա' - ըի. ա' - ըի. օյ. օյ. իջ - ցե - լու հը -

1. 2. *rit.*

թել շա-փեմ շալ թիր-մա - ցի. օյ. օյ. թը - ուի, ա' - ըի. օյ. օյ.
 ցար շու-ցես.

Այ տղա մեր զեղեցի,

Ա՛րի, ա՛րի, օ՛յ, օ՛յ.

Բերանը եկեղեցի,

Ե՛լի արի, օ՛յ, օ՛յ,

Գըլխիդ վըրս շալ կապեմ,

Ա՛րի, ա՛րի, օ՛յ, օ՛յ,

Շալը նախշեմ, թեյ չափեմ,

Շալ քիրմանի, օ՛յ, օ՛յ:

Ի՛նչ պարտեզ ես, բար չունես,

Ա՛րի, ա՛րի, օ՛յ, օ՛յ.

Ի՛նչ քահել ես, յար չունես,

Ե՛լի արի, օ՛յ, օ՛յ,

Երկնի թռչուն ես դառնի.

Ա՛րի, ա՛րի, օ՛յ, օ՛յ,

Իջնելու հընար չունես,

Բը՛րի արի, օ՛յ, օ՛յ:

VI

49 ՅԱԽԿՐ-ՅՈՒԽԿՐ
ШАХКР-ШУХКРCon brio $\text{♩} = 112$ *f* - *mf*

Soprani
 Շախ - կըր - - շուխ - կըր քա - մա - ըըս, բո - յով.

Alti
 Շախ - կըր - - շուխ - կըր քա - մա - ըըս, բո - յով.

I.
 Tenori
 Շախ - կըր - - շուխ - կըր քա - մա - ըըս, բո - յով.

II.
 Bassi
 Շախ - կըր - - շուխ - կըր քա - մա - ըըս, բո - յով.

սո - յով իմ յա - ըըս, Ա - ըի աղ - - բեր, *mf*
 Մաղ - կել ա - մեր

սո - յով իմ յա - ըըս, *p* Յար, *mf*

սո - յով իմ յա - ըըս, *mf* Յար, յար, յար, յար.

1.

յար ա - նենք. չար թըշ - նա - մուճ քար ա - նենք,
կար-միր վարդ. մեր ցա -

յար ա - նենք. չար թըշ - նա - մուճ քար ա - նենք,
կար-միր վարդ. մեր ցա -

յար. ջան. յար. յար. յար. յար. յար. ջան.

2. *f*

վե - ռիճ նար ա - նենք. Շախ - կըր - շուխ - կըր

վե - ռիճ նար ա - նենք. Շախ - կըր - շուխ - կըր

յար. յար. յար. ջան.

քա-մա - ըրս. բո - - յով. սո - - յով իմ յա - ըրս.
 քա-մա - ըրս. բո - - յով. սո - - յով իմ յա - ըրս.

Շախկեր-շուխկեր քամարս.
 Բոյով, սոյով իմ յարս:

Արի՛ աղբեր, յար անենք.
 Չար թըշնամուն քար անենք.
 Բացվել ա մեր կառմիր վարդ,
 Մեր ցավերին ճար անենք:

Շախկեր-շուխկեր: քամարույ,
 Բոյով, սոյով իմ յարս:

ՀԱՅ ԳԵՂՋՈՒԿ ՊԱՐԵՐԳԵՐ
 КРЕСТЬЯНСКИЕ ПЛЯСОВЫЕ
 ԵԱՐ Դ.

I

50 ՍԱՐԵՆ ԿՈՒԳԱ ՋՈՒԽՏԱ ՂՈՉ
 САРЕН КУГА ДЖУХТМ ХОЧ

Con anima 88

mf *mp*

I. Soprani
 Սա-րե՛ն կու- գա ջուխ- տըմ ղոչ. Եայ. Եայ. Եայ. Եայ. Եայ. Եայ.

II. Սա-րե՛ն կու- գա ջուխ- տըմ ղոչ. Եայ. Եայ. Եայ.

I. Alti
 Յար. Եայ. Եայ. Եայ. Եայ. Եայ.

II. Յար. Եայ. Եայ. Եայ. Եայ. Եայ. Եայ. Եայ. Եայ. Եայ.

mf *mp*

I. մի-նը փըն-ջած. մի - նը ոչ. յար. Եայ. Եայ. Եայ. Եայ. Եայ.

II. Եայ. Եայ. Եայ. Եայ. յար. Եայ. Եայ. Եայ. Եայ. Եայ.

mf *mp*

I. Եայ. Եայ. Եայ. Եայ. յար. Եայ. Եայ. Եայ. Եայ. Եայ.

II. Եայ. Եայ. Եայ. Եայ. յար. Եայ. Եայ.

Սարեց կուգա ջուխտըմ ղըչչ:

Նա՛յ, ճալ, ճա՛յ, ճալ, ճա՛յ, ճա՛յ, ճա՛յ:

Մինը փընջած, մինը՝ ոչ,

Յա՛ր, ճալ, ճա՛յ, ճալ, ճա՛յ, ճա՛յ, ճա՛յ:

Աստվա՛ծ, քու դատին մեռնեմ՛:

Նա՛յ, ճալ, ճա՛յ, ճալ, ճա՛յ, ճա՛յ, ճա՛յ:

Մինին կուտաս, մինին՝ ոչ,

Յա՛ր, ճալ, ճա՛յ, ճալ, ճա՛յ, ճա՛յ:

Փոցխըս ծիրանի կոթ է,

Սիրտըս վիրավոր խոց է..

Սիրտըս Ելնի սիրտդ ընկնի՝

Իմանաս խայթը ո՛նց է:

ՏԻ ԵՐՎՈՒՄ ԵՄ

ՅՐԵՄՅԱՆ ԵՄ

Dolente $\text{♩} = 76$

I. *mp*

Եր-վում եմ. Եր - վում. Կար-միր քա-րը տա - շած ա.

Tenori II. *mp*

Եր-վում եմ. Եր - վում. Կար-միր քա-րը տա - շած ա.

III. *p*

Վա՛յ, վո՛ւյ. Վա՛յ, վո՛ւյ. Վա՛յ, վո՛ւյ. Վա՛յ, վո՛ւյ.

Bassi *p*

Վա՛յ. վո՛ւյ.

Եր-վում եմ. Եր - վում. Իմ հա-տա - կին քա - շած ա.

Եր-վում եմ. Եր - վում. Իմ հա-տա - կին քա - շած ա.

Վա՛յ, վո՛ւյ. Վա՛յ, վո՛ւյ. Վա՛յ, վո՛ւյ. Վա՛յ, վո՛ւյ.

Վա՛յ. վո՛ւյ.

Երվո՞ւմ եմ, երվո՞ւմ,
Կարմիր քաղը տաշած ալ.
Երվո՞ւմ եմ, երվո՞ւմ,
Իմ հասակին քաշած ա,

Երվո՞ւմ եմ, երվո՞ւմ,
Ի՞նչ անեմ որ քաշած ա,
Երվո՞ւմ եմ, երվո՞ւմ,
Սիրտըս հաղած, վաշած ա:

III

52 ՅԱՐ ՀԱՆ, ԱՐԻ
ЯР ДЖАН, АРИ

Espansivo $\text{♩} = 72$
con affetto

Soprani

Յար ջան. ա-րի դու մի' առ-նի էն սըղ-դից.

Alti

Tenori I

Tenori II

Յար ջան. ա-րի դու մի' առ-նի էն սըղ-դից.

Bassi

բե որ առ-նես' ե-րեք օր-վա հարս ըլ-նես. վո'ւյ. յա-րո ջան.

բե որ առ-նես' ե-րեք օր-վա հարս ըլ-նես. վո'ւյ. յա-րո ջան.

քե որ առ-Յես' ե-րեք օր-վա հարս ըլ-Յես. վո՛ւյ. յա-րո ջան,

քե որ առ-Յես' ե-րեք օր-վա հարս ըլ-Յես. վո՛ւյ. յա-րո ջան,

Յա՛ր ջան, արի դու մի՛ առնի էն տղի՛ն,

Յե որ առնես՝ երեք օրվա հարս ըլնես,

Վո՛ւյ, յարո՛ ջան:

Յա՛ր ջան, արի ձեռ մի՛ զարնի էն ճրղի՛ն,

Յե որ զարնես, ձեռըդ կարնես, փուշ ունի,

Վո՛ւյ, յարո՛ ջան:

IV

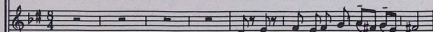
53 ԷՍՕՐ ՈՒՐՐԱԹ Է
ՅՕՐ ՄՐԵԱՏ 3Allegretto 116*semplice e giocoso*

Soprani

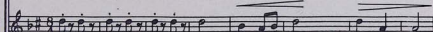
Էս - օր ուր-բաթ է. պաս է. դե - հե. զըն-զը. զըն-զը. դե-հե. ջաճ.

Alti

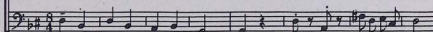
դե - հե. զըն-զը. զըն-զը. դե-հե. ջաճ.

Tenori

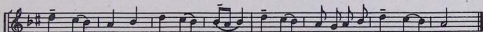

Էս - օր . ուր-բաթ է. պաս է. դե-հե. ջաճ. դե հե. ջաճ.

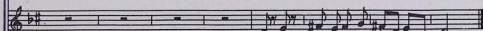
Bassi

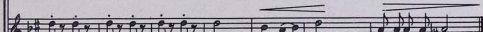
Էս - օր ուր-բաթ է. պաս է. դե - հե. զըն զը զըն զը. ջաճ.

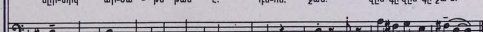
սըր-տիկ ար-ծա - թե թաս է. դե-հե. զըն-զը զըն-զը. դե - հե. ջաճ.

դե-հե. զըն-զը զըն-զը. դե - հե. ջաճ.

սըր-տիկ ար-ծա - թե թաս է. դե-հե. ջաճ. զըն-զը զըն-զը ջաճ.

սըր-տիկ ար-ծա - թե թաս է. դե - հե. զըն-զը զըն-զը ջաճ.

Էսօր ուրբաթ է, պաս է,
 Դե՛, հե՛, զը՛ճզը, զը՛ճզը,
 Դե՛, հե՛, ջա՛ճ,

Սըրտիկ արծաթե թաս է:
 Դե՛, հե՛, զը՛ճզը, զը՛ճզը,
 Դե՛, հե՛, ջա՛ճ,

Սըրտի՛կ, մալուլ մի՛ մընա,—
 Աշխարհ մարդու չի մընա:

Աշունն եկավ ցողալեն,
 Ծառի թըփեր դողալեն:
 Սըրտի՛կ, մալուլ մի՛ մընա,—
 Աշխարհ մարդու չի մընա:

Կըռունկ կանչեց սարերուն,
 Ղարիբ տըղեն երեւուն,
 Սըրտի՛կ, մալուլ մի՛ մընա,—
 Աշխարհ մարդու չի մընա:

Ելել եմ ու ճար չունիմ,
 Մեռնելու հընար չունիմ:
 Սըրտի՛կ, մալուլ մի՛ մընա,—
 Աշխարհ մարդու չի մընա:

V

54 ՋՈՒՐ ԿՈՒԳԱ ՎԵՐԻՆ ՍԱՐԵՆ
 ДЖУР КУГА ВЕРИИ САРЕН

Allegretto amabile $\text{♩} = 120$

Soprani

Ջուր կու - գա վե - ռից սա - ռեմ, սարն ո - լո - ռե - լեմ.

Alti

Ջուր կու - գա վե - ռից սա - ռեմ, սա - ռեմ, սարն ո - լո - ռե - լեմ.

Tenori

Ջուր կու - գա վե - ռից սա - ռեմ, սա - ռեմ, սարն ո - լո - ռե - լեմ.

Bassi

կը - թա - փի մար - մար թա - ռեմ, կաթ-կաթ ծո - ռե - լեմ.

կը - թա - փի մար - մար թա - ռեմ, թա - ռեմ կաթ-կաթ ծո - ռե - լեմ.

կը - թա - փի մար - մար թա - ռեմ, թա - ռեմ, կաթ-կաթ ծո - ռե - լեմ.

Ջուր կուգա վերից սարեմ,
 Սարն ոլորելեմ,
 Կըթափի մարմար թարեմ,
 Կաթ-կաթ ծորելեմ:

55 ՋԱՂԱՅՐ ՍԱՆԻ-ՄԱՆԻ
ДЖАХАЦ МАНИ-МАНИ

Con serioso $\text{♩} = 132$

Soprani *p*

Ջա - դա - ցը մա - ցի. մա - ցի. Մա - քո - յի քուց
 Ջա - դա - ցի դուռ մաց ի մաց. Շը - կա աղ - քո -

Alti *p*

Մա - ցի. մա - ցի. մա - ցի.

Tenori *p*

Մա - ցի. մա - ցի. մա - ցի. մա - ցի. մա - ցի. մա - ցի.

I. Bassi *p*

Մա - ցի. մա - ցի. մա - ցի.

II. *p*

Մա - ցի. մա -

Կը - տա - ցի: Լուս - ցա - կը պահ էր մը - տել.
 ըը ի - մաց: Քը - ռո - շը քա - շից տա - ռաց.

մա - ցի. մա - ցի. մա - ցի.

մա - ցի. մա - ցի. մա - ցի. մա - ցի. մա - ցի. մա - ցի.

մա - ցի. մա - ցի. մա - ցի.

- ցի. մա - ցի.

sempre crescendo poco a poco

որ Սա - րոն ԳՂ -- Եաց բա - Թի, Հա՛յ. տա - րա՛ն.
մի բե - րան շա . - սավ յա - ման,

sempre crescendo poco a poco

մա - Թի մա - Թի. մա - Թի

sempre crescendo poco a poco

մա - Թի. մա - Թի. մա - Թի. մա - Թի. մա - Թի. մա - Թի.

sempre crescendo poco a poco

մա - Թի. մա - Թի. մա - Թի.

sempre crescendo poco a poco

մա - Թի. մա - Թի.

վա՛յ. տա - րա՛ն, յա՛ր. Եա.Եա.Եա՛յ. Սա-րո՛ շան. յա-րո՛ շան.

մա - Թի. մա - Թի. մա - Թի.

մա - Թի. մա - Թի. մա - Թի. մա - Թի. մա - Թի. մա - Թի.

մա - Թի. մա - Թի. մա - Թի.

- Թի մա - Թի.

1.

Ծա՛յ. Ծա. Ծա. Ծա՛յ. Սա-րո՛ շաճ. յա - ըո՛ շաճ,
 մա - Թի. մա - Թի. շաճ,
 մա - Թի. մա - Թի մա - Թի. մա - Թի շաճ,
 մա - Թի. մա - Թի. շաճ,
 շաճ. յա - ըո՛ շաճ.

2.

Ծա՛յ. Ծա. Ծա, Ծա՛յ. Սա-րո՛ շաճ. յա - ըո՛ շաճ,
 մա - Թի. մա - Թի. շաճ,
 մա - Թի. մա - Թի մա - Թի. մա - Թի. շաճ,
 մա - Թի. մա - Թի. շաճ,
 շաճ. յա - ըո՛ շաճ.

Ջաղացը մանի-մանի,
 Սաքոյի ջուհ կըտանի:
 Լուսնակը պահ էր մըտել,
 Որ Սաթոն զընաց բանի:

 Հա՛յ, տարա՛ն, վա՛յ. տարա՛ն
 Յի՛ր, նա, նա, նա՛յ,
 Սաթո՛ ջան, յարո՛ ջան,
 Եա՛յ նա, նա, նա, նա՛յ,
 Սաթո՛ ջան, յարո՛ ջան:

Ջաղացի դուռ ման ի ման,
 Չըկա աղբորը իման,
 Բըրոջը քաշին տարան,
 Մի բերան չառավ յաման:

56 ԱՌՆԵՄ ԵՐԹԱՄ ԷՆ ՍԱՐԸ
 APHEM ZPTAM ZH SAR

Gato $\text{♩} = 104$

f ardi do

Soprani

I. *f* Առ - Ենմ եր-թամ էՅ սա-րը. առ - Ենմ եր-թամ էՅ սա-րը.

II. *mf* Լո. Լո. Լո. Լո. Լո. Լո. Լո. Լո. Լո. Լո. Լո. Լո. Լո. Լո. Լո. Լո. Լո. Լո. Լո.

Alti

I. *mf* Լո. Լո. Լո. Լո. Լո. Լո. Լո. Լո. Լո. Լո. եր- թամ էՅ սա-րը.

II. *mp* Առ. - Ենմ իմ յա-րը. եր- թամ էՅ սա րը.

Tenori

I. *mp* Լո. Լո. Լո. Լո. Լո. Լո. Լո. Լո.

II. *mf* Լո. Լո. Լո. Լո. Լո. Լո. Լո. Լո. Լո. Լո. Լո. Լո. Լո. Լո. Լո. Լո. Լո. Լո.

Bassi

I. *mp* Լո. Լո. Լո. Լո. Լո. Լո. Լո. Լո.

II. Լո. Լո. Լո. Լո. Լո. Լո. Լո. Լո.

f

ա- ուր- ցեմ եր-թամ է՛ց սա-րը, սեր ա- ցե- լով իմ յա-րը,
 Լո, Լո, Լո, Լո, Լո, Լո,
 unisono
 եր- թամ է՛ց սա ըը, սեր ա ցե- լով իմ յա ըը,
 ա ո - ցեմ եր - թամ է՛ց սա - ըը,
 Լո, Լո, Լո, Լո, եր թամ է՛ց սա-րը,
 unisono
 ա ո - ցեմ եր - թամ է՛ց սա - ըը.

mf

ա- ուր- ցեմ եր-թամ է՛ց սա-րը, սեր ա- ցե- լով իմ յա-րը,
 Լո, Լո, Լո, Լո, Լո, Լո:
 եր- թամ է՛ց սա-րը, սեր ա- ցե- լով իմ յա-րը,
 սեր ա - ցե - լով իմ յա - ըը,
 Լո, Լո, Լո, Լո, եր - թամ է՛ց սա- ըը,
 սեր ա - ցե - լով իմ յա - ըը.

Աոճեմ երթամ էճ սարը,
 Աոճեմ երթամ էճ սարը,
 Աոճեմ երթամ էճ սարը,
 Սեր աճելով իմ յարը:

Վերան եմ զարկել դարին,
 Պայման եմ դրել տարին.
 Տարին թող գա, կըրանա.
 Հետը բերե իր բարին:

Աոճեմ երթամ և այլն:

Հենց որ ծաղկի արևը,
 Քեզի դըրկեմ բարևը.
 Իմանամ դու իմ յարն ես,
 Աոճեմ, ելնեմ վերևը:

Քարի տակին պաղ աղբյուր,
 Արծաթի թաս, ոսկի ջուր.
 Ես կըվառիմ քո սիրուն,
 Մի թաս ուզեմ, երկուս տուր:

ՀԱՅ ԳԵՂՋՈՒԿ ՄԱՐԵՐԳԵՐ
 КРЕСТЬЯНСКИЕ ПЛЯСОВЫЕ
 ԵԱՐ Ե.

1

57 ԿԱՆԱՉ ԱՐՏԸ ԲԱՆ ԵԿԱ
 КАНАЧ АРТ БАН ЕКА

Con dolcezza $\text{♩} = 96$

Soprani *mp*
 Կա - նաչ ար - տը բան ե - կա. փու՛նջ վարդ ա յա - ըս. .

Alti *mp*
 Կա - նաչ ար - տը բան ե - կա.

Tenori *p*
 Փու՛նջ յա - ըս,

Bassi *p*
 Կա - նաչ ար - տը փու՛նջ յա - ըս.

ար - տի մո - տը ման ե - կա. մու՛նջ մարդ ա յա - ըս.

ար - տի մո - տը ման ե - կա:

մու՛նջ յա - ըս:

ար. - տի մո - տը մու՛նջ յա - ըս.

Կանաչ արտը բան եկա,
 Փունջ վարդ ա յարըս,
 Արտի մտը ման եկա,
 Մունջ մարդ ա յարըս.

Սարի հովը փըշում էր,
 Փունջ վարդ ա յարըս,
 Շառի տակին յան եկա:
 Մունջ մարդ ա յարըս:

58 ՆՈՐ ԵՄ ՆՈՐ ՄԱԾՈՒՆ ՄԵՐԵԼ
 HOP EM HOP MAÇYH MEREL

Allegretto amabile $\text{♩} = 76$

S.
 Նոր եմ նոր մա - ծուճ մե - րել, յար, նայ, նայ, յար, լե, վայ, լե.

A.
 Լե, Լե, Լե, Լե, Լե.

T.
 Յա՛ր, Յա՛յ.

Լե, իմ յա - ըն հաց չի կե - րել, յար, նայ, նայ, նայ.

Լե, Լե, յար, նայ, նայ, նայ.

յա՛ր, Յա՛յ.

Նոր եմ նոր մածուն մերել,
 Յար, նայ, նայ,
 Յար, լե, վայ, լե, լե,
 Իմ յարը հաց չի կերել,
 Յար, նայ, նայ, նայ,
 Լեռու գեղեց է գալիս,
 Յար, նայ, նայ,
 Յար, լե, վայ, լե, լե,
 Մի լավ նշվեր է քերել,
 Յար, նայ, նայ, նայ:

III

59 ՀԱՐԱՅ, ԷՆԼԻ ՅԱՐ
АРАЙ, ЭЛЛИ ЯРAllegretto $\text{♩} = 96$

S. *mf* Հա - րա՛յ. էլ - Լի. էլ - Լի. էլ - Լի. էլ - Լի յար.

A. *mf* Հա - րա՛յ. էլ - Լի. էլ - Լի յար.

T. *mf* Հո. պո. պո. հո. պո. պո. հո. պո. պո. հո. պո. պո. հո. պո. պո. հո՛ւյ.

B.

հա - րա՛յ. բել - Լի. բել - Լի. բել - Լի. բել - Լի յար.

հա - րա՛յ. բել - Լի. բել - Լի յար.

mp Հո. պո. պո. հո. պո. պո. հո. պո. պո. հո. պո. պո. հո՛ւյ.

[Solo] *p* [Tutti]

Բա-ղի ծա-րը կա-ծաչ չէ. հա-րայ. էլ - լի. էլ - լի.
 շա-րանց շա-րանց դուս Ե - ւան՝

p Հո. պո. պո. հո. պո. պո. հո. պո. պո. հո՛ւպ, հա - րայ, էլ.
mp էլ - լի յար. հո. պո. պո. հո. պո. պո. հո. պո. պո.

p

mp [Solo]

էլ - լի. էլ - լի յար. ծա-րը ծա - ողի Թը-ման չէ.
mp Եկե՛ն իմ յա - ռի Թը-ման չէ.
mp - լի. էլ - լի. յար. հո. պո. պո. հո. պո. պո. հո. պո. պո. հո՛ւպ,
 հո. պո. պո. հո. պո. պո. հո՛ւպ. Թել - լի յարի.
 հո՛ւպ,

p

p [Tutti] *mp* 1. 2.

հա-րայ. Թել - լի. Թել - լի. Թել - լի. Թել լի յարի, յարի
p հա - րայ, Թել - լի. Թել յարի, յարի
p հո. պո. պո. հո. պո. պո. հո. պո. պո. հո. պո. պո. հո՛ւպ, հո՛ւպ.

f

Հա-րա՛յ, էլ - լի էլ - լի. էլ - լի. էլ - լի յար.

mf

Հա - րա՛յ, էլ - լի. էլ - լի յար.

mf

Նո. պո. պո. հո. պո. պո. հո. պո. պո. հո. պո. պո. հո. պո. պո. հո՛պ :

f

հա-րա՛յ. թե՛լ - լի. թե՛լ - լի. թե՛լ - լի. թե՛լ - լի յար

f

հա - րա՛յ. թե՛լ - լի. թե՛լ - լի յար

mf

հո. պո. պո. հո. պո. պո. հո. պո. պո. հո. պո. պո. հո՛պ :

Հարայ, է՛լի, է՛լի, է՛լի, է՛լի յար,
 Հարայ, թե՛լի թե՛լի, թե՛լի, թե՛լի յար.

Բարի ծաղ կանաչ չէ.
 Հարայ, է՛լի, է՛լի, է՛լի, է՛լի յար.
 Ծաղը ծաղի ցման չէ,
 Հարայ, թե՛լի թե՛լի, թե՛լի, թե՛լի յար.

Շարան-շարան դուս ելան.
 Հարայ, է՛լի, է՛լի, է՛լի, է՛լի յար,
 Հարայ, թե՛լի թե՛լի, թե՛լի, թե՛լի յար,
 Մեկն իմ յարի ցման չէ:

Հարայ, է՛լի, է՛լի, է՛լի, է՛լի յար,
 Հարայ, թե՛լի, թե՛լի, թե՛լի, թե՛լի յար:

60 ԼՈՒՆՆԱԿԻ ԲԱԿ Ա ԲՈՒՆԵԼ

Con gioia $\text{♩} = 66$ ЛУСНАН БАК А БРНЕЛ

Soprani
 Առս - Ծա - կը բակ ա՛ր թըր - Ծել. լոսս - Ծա - կը բակ

Alti
 Ա՛խ. դու. դու. դու. ա՛խ.

I.
 Tenors
 Ա՛խ. դու. դու. դու. ա՛խ. դու. դու. դու. ա՛խ. դու. դու. դու.

II.
 Ա՛խ. դու. դու. դու. ա՛խ. դու. դու. դու.

Bassi
 Ա՛խ. դու. դու. դու. ա՛խ. դու. դու. դու.

ա թըր - Ծել. մեր սա - ռի վե ռա կըր Յել. ա՛խ. դու. դու. դու. *pp*

դու. դու. դու. դու. դու. ա՛խ. դու. դու. *pp*

ա՛խ. դու. դու. դու. ա՛խ. դու. դու. դու. ա՛խ. դու. դու. դու. ա՛խ. դու. դու. դու. *pp*

ա՛խ. դու. դու. դու. դու. դու. դու. դու. *pp*

ա՛խ. դու. դու. դու. դու. դու. դու. դու. ա՛խ. դու. *pp*

դուլ, դուլ դուլ, ջա՛ն, դուլ, դուլ դուլ, դուլ, դուլ դուլ,
 ջա՛ն, դուլ դուլ,
 ա՛խ, դուլ, դուլ, դուլ, ջա՛ն, դուլ, դուլ, դուլ, ջա՛ն, դուլ դուլ դուլ,
 դուլ, դուլ, դուլ,
 դուլ, դուլ, դուլ, դուլ, դուլ, դուլ, դուլ, դուլ,

pp
pp
pp
pp
pp

Լուսնակը բակ ա բլրոնել,

Մեր սարի վերա կըրոնել.

Ա՛խ, դու, դու, դուլ, դուլ, դու, դուլ,

Ջա՛ն, դու, դու, դուլ, դուլ, դու, դուլ:

Աղբիկ-տղի բանն ինչ ա՛

Ճատկել ու պարել թըրոնել:

Ա՛խ, դու, դու, դուլ, դուլ, դու, դուլ,

Ջա՛ն, դու, դու, դուլ, դուլ, դու, դուլ:

Գութանը վարափոսին,

Շողջը դիպավ ակոսին:

Կարմիր խընձոր քաղել տամ,

Տարեք իմ աղբոր փեսին:

ՀԱՅ ԳԵՂՋՈՒԿ ՄԱՐԵՐԳԵՐ
 КРЕСТЬЯНСКИЕ ПЛЯСОВЫЕ
 ՇԱՐ 2.

I

ՅԻ ԵՎԱՆ ՄՈՒԿԱՑ ՀԱՐՍՆԵՐ (ՀԱՐԱՆՈ)
 ЕКАН МОУАЦ ХАРСНЕР (АРАՆՈ)

Con giubilo, ma un poco ruidamente $\text{♩} = 132$

Teori

I.

Bassi II.

mf *mf* *mf*

Ե - կա՞ճ. Ե - կա՞ճ Մո - կաց հարս-Յեր, հա -
 Ե - կա՞ճ. Ե - կա՞ճ Մո - կաց հարս-Յեր, հա -
 Ե - կա՞ճ. Ե - կա՞ճ Մո - կաց հարս-Յեր, հա -

րա - լո. հա - րա - լո. հառ - կող Ե - կան, քար - վոր
 րա - լո. հա - րա - լո. հառ - կող Ե - կան, քար - վոր
 րա - լո. հա - րա - լո, հառ - կող

mf *mf* *mf* *cresc.* *cresc.*

գա - ցիճ. հա - րա - լո. հա - րա - լո:
 գա - ցիճ. հա - րա - լո. հա - րա - լո:
 գա - ցիճ. հա - րա - լո. հա - րա - լո:

հա - րա - լո. հա - րա - լո:

Եկա՞ճ, եկա՞ճ Մոկաց հարսՅեր,
 Հա՛րալո, հա՛րալո,
 Հառկող եկան, քարվոր գացի՛մ,
 Հա՛րալո, հա՛րալո:

II

62 ՄԵՐ ԲԱՂԸ ԾԱՌ Ա
ՄԵՐ ԵԱՅ ԱՐ Ա

Ironico ma amorevole ♩ = 112

Soprani *mf* [Solo]
 Մեր բա - ղը ծառ ա. ծեր բա - ղը քար ա

Alti *mf*
 Բա - ղը ծառ Բա - ղը քար

Tenori *p*
 Իմ չի - նար յար. Իմ չի - նար յար

Ես քեզ չեմ առ - թի Իմ աղ - բոր ծա - ռա:

Ես քեզ չեմ առ - թի Իմ աղ - բոր ծա - ռա:

ո՛վ է բան ա - սել. Իմ յար.

Մեր բաղը ծառ ա,
 Շեր բաղը քար ա,
 Ես քեզ չե՛մ առնի
 Իմ աղբոր ծառա:

Մեր բաղը վարդ ա,
 Շեր բաղը հարդ ա:
 Ամեն բան գիտեմ,
 Իզուր մի՛ ջարդա:

Մեր բաղը ծաղիկ,
 Շեր բաղը աղիք,
 Ես մի նոր կոկոն,
 Դու մաշած թաղիք:

III
 63 ԻՄ ՉԻՆԱՐ ՅԱՐԻՆ
 ИМ ЧИНАР ЯРИН

Vivo $\text{♩} = 116$

p *giocoso*

Soprani

Յար. յար. հուպ.

p *giocoso*

Ալտի

Յար. յար. հուպ.

mf *con entusiasmo*

Լ

Իմ չի - ճար յա - ռիմ. Իմ չի-ճար յա - ռիմ.

Tenori

p

Ռ՛վ է բան ա - սել գո - հար յա - ռիմ.

p

Լ

Ռ՛վ է բան ա սել իմ գո -- հար յա ռիմ. Ռ՛վ է բան ա -

Bassi

p

Լ

Հուպ. հուպ. հուպ. հուպ. գո - վա՛ - կան յա - ռիմ,

II.

գո - վա - կան յա - րին,
 ո՛վ է բան ա - սել գո - վա կան յա - րին:
 ո՛վ է բան ա - սել գո - վա - կան յա - րին:
 ո՛վ է բան ա - սել գո - վա - կան յա - րին.
 - սել ո՛վ է բան ա սել, գո - վա - կան յա - րին.
 րոպ. րոպ. րոպ. րոպ. րոպ. րոպ. րոպ.

Իմ շինար յարին,
 Իմ գոհար յարին,
 Ո՛վ է բան ասել
 Գովական յարին:

Sognando $\text{♩} = 52$ 64 ՀՈՎՆ ԱՆՈՒԹ
ՕՅՈՒ ԱԿՄ

Երազուց

Soprani

Alti

I.
Tenori

II.

I.
Bassi

II.

p

Հովց ա-ցուշ, հովց ա-ցուշ, էն լու - սըն-կա ծովց ա-ցուշ,
Ծովց ա-ցուշ, ծովց ա-ցուշ, էն ջը - ղե- ղի լողց ա-ցուշ,

p

Հովց ա-ցուշ, հովց ա-ցուշ, հովց ա-ցուշ, հովց ա-ցուշ,
pp Հո՛վ, հո՛վ,

pp

Հո՛վ, հո՛վ,

mf

Հովց ա-ցուշ, հովց ա-ցուշ, էն ջը - ղե- ղի լողց ա-ցուշ,
լողց ա-ցուշ, լողց ա-ցուշ, էն հո - ղե- ղի սողց ա-ցուշ,

pp

Հո՛վ, հովց ա-ցուշ, հովց ա-ցուշ, հովց ա-ցուշ, հովց ա-ցուշ,
pp Հովց ա-ցուշ, հովց ա-ցուշ, հովց ա-ցուշ, հովց ա-ցուշ,

mf

Հովն ա-նուշ. հովն ա-նուշ. էն հո - ղե-րի սողն ա-նուշ.
 սողն ա-նուշ. սողն ա-նուշ. էն ծա - ղե-րի դողն ա-նուշ.

mf

Հովն ա-նուշ. հովն ա-նուշ. հովն ա-նուշ. հովն ա-նուշ.

p

Հո՛վ. հո՛վ.

f

Հովն ա-նուշ. հովն ա-նուշ. էն ծա - ղե-րի դողն ա-նուշ.
 դողն ա-նուշ. դողն ա-նուշ. էն ճո - ղե-րի կողն ա-նուշ.

mf

Հո՛վ. հո՛վ.

mf

Հովն ա-նուշ. հովն ա-նուշ. հովն ա-նուշ. հովն ա-նուշ.

mf

Հովն ա-նուշ. հովն ա-նուշ. հովն ա-նուշ. հովն ա-նուշ.

p

Հո՛վ. հո՛վ.

mf

Հով Թ ա-Գուշ, հով Թ ա-Գուշ, է՞ն ճո - թե - թի կող Թ ա-Գուշ,
կող Թ ա-Գուշ, կող Թ ա-Գուշ. է՞ն հո - վը - վի փող Թ ա-Գուշ.

p

Հո՛վ. հո՛վ:

mp

Հով Թ ա-Գուշ, հով Թ ա-Գուշ, հով Թ ա-Գուշ, հով Թ ա-Գուշ.

p-pp

Հով Թ ա-Գուշ, հով Թ ա-Գուշ, է՞ն հո - վը - վի փող Թ ա-Գուշ,
փող Թ ա-Գուշ, փող Թ ա-Գուշ. է՞ն գի - շեր-վա գով Թ ա-Գուշ:

p-pp

Հով Թ ա-Գուշ, հով Թ ա-Գուշ, հով Թ ա-Գուշ, հով Թ ա-Գուշ.

pp-ppp

Հո՛վ, հո՛վ:

Հովն անուշ, հովն անուշ,
 Էն լուաղնկա ծովն անուշ,
 Ծովն անուշ, ծովն անուշ,
 Էն ջըրերի լողն անուշ:

Հովն անուշ, հովն անուշ,
 Էն ջըրերի լողն անուշ,
 Լողն անուշ, լողն անուշ,
 Էն հողերի սողն անուշ:

Հովն անուշ, հովն անուշ,
 Էն հողերի սողն անուշ,
 Սողն անուշ, սողն անուշ,
 Էն ծառերի դողն անուշ,

Հովն անուշ, հովն անուշ,
 Էն ծառերի դողն անուշ,
 Դողն անուշ, դողն անուշ,
 Էն ձորերի կողն անուշ:

Հովն անուշ, հովն անուշ,
 Էն ձորերի կողն անուշ:
 Կողն անուշ, կողն անուշ,
 Էն հովըվի փողն անուշ:

Հովն անուշ, հովն անուշ,
 Էն հովըվի փողն անուշ,
 Փողն անուշ, փողն անուշ,
 Էն գիշերվա գովն անուշ:

65 ՀՈՎ ԱՐԵՔ, ՍԱՐԵՐ ՋԱՆ
 ОВ АРЕК, САРЕР ДЖАН

Moderato, con affetto $\text{♩} = 60$

Soprani
 Alti

Հով ա - րեք սա - րեր ջան. հով ա - րեք.

I.
 Tenori

Հով,

II.

Հով, սա - րեր ջան. հով ա - րեք.

Bassi

p

իմ դար - դիմ դար - ման ա - րեք:

հով ա - րեք:

հով ա - րեք:

p

հով, ա - րեք:

Più mosso $\text{♩} = 72$

mf

Սա - ռե - ռը հով շեճ ա - ճուճ.

p

Սա - ռե - ռը հով շեճ ա - ճուճ.

p

Սա - ռե - ռը հով հով շեճ ա - ճուճ.

p

սա - ռե - ռը հով հով շեճ ա - ճուճ.

pp

սա - ռե - ռը հով շեճ ա - ճուճ.

pp

սա - ռե - ռը հով հով շեճ ա - ճուճ.

mf

ի՛մ դար - դիճ դար - ման ա - ճուճ,

p

հով, դար - ման

p

ի՛մ դար - դիճ դար - ման ա - ճուճ.

p

իմ դար - դիմ դար - մամ ա - նում:

pp

ա - նում:

pp

նում, դար - մամ ա - նում:

Un poco più mosso

Soprani soli

f

Ամ - պեր. ամ - պեր. մի քիչ զով ա - ռեք.

f *div.*

նով

ա - ռեք. զով ա - ռեք.

f

նով, նով. զով ա - ռեք.

mf

վա - ռար անձ - ռեկ թա փեր. ծով ա - ռեք.

mf *p*

ծով. ծով ա - ռեք. ծով ա - ռեք.

mf *p*

ծով. զով ծով ա - ռեք.

Meno mosso (Tempo primo)

Tutti

p

q b2 մար - դու օր - ա - րե - վը
 pp ծով
 pp q b2 մար - դու օր ա - րե - վը
 pp q b2 մար - դու ա - րե - վը

p

D.C.

սել րո - դի տա - կով ա - րեք
 pp րով
 pp սել րո - դի տա - կով ա - րեք
 pp սել րո - դի տա - կով ա - րեք

Più largo

Coda

pp

Հով ա - րեք սա - րեր ջան, րով ա - րեք
 pp Հով, սա - րեր ջան, րով ա - րեք

իմ դար - դի՞մ դար - մամ ա - ռեք:
 հով ա - ռեք:
 հով ա - ռեք:

P
 Սա - ռե - ըր հով շե՞ն ա - Յու՛մ,
pp
 Սա - ռե - ըր հով շե՞ն ա - Յու՛մ,
pp
 Սա - ըր հով շե՞ն ա - Յու՛մ.

mf
 սա - ռե - ըր հով շե՞ն ա - Յու՛մ,
 սա - ռե - ըր հով շե՞ն ա - Յու՛մ,
 սա - ըր հով շե՞ն ա - Յու՛մ.

p
 իմ դար - դիմ դար - մամ ա - նում.

pp
 հով, դար - մամ

pp *p*
 իմ դար - դիմ դար - մամ ա -

pp *marcato*
 իմ դար - դիմ դար - մամ ա - նում,

ppp
 ա - նում.

նում. դար - մամ ա - նում.

Հո՛վ արեք, սարե՛ր ջան, հո՛վ արեք,
 Իմ դարդին դարման արեք:—
 Սարերը հով չե՛ն անում,
 իմ դարդին դարման անում:

Ամպե՛ր, ամպե՛ր, մի քիչ զո՛վ արեք.
 Վարար անձրև թափեք, ծո՛վ արեք.
 Գեջ մարդու օր-արևը
 Ան հողի տակով արեք:

Հո՛վ արեք, ամպե՛ր ջան- հով արեք.
 Իմ դարդին դարման արեք:—
 Ամպերը հով չե՛ն անում,
 Իմ դարդին դարման անում:

Սարե՛ր, ձորե՛ր, դաշտե՛ր ու ջրե՛ր.
 Մարմանդ-մարմանդ վազող աղբյուրնե՛
 Մի վե՛ր կացեք, իմացե՛ք.
 Տեսե՛ք իմ սըրտի ցավեր:

Հո՛վ արեք, սարե՛ր ջան, հո՛վ արեք,
 Իմ դարդին դարման արեք:—
 Սարերը հով չե՛ն անում,
 Իմ դարդին դարման անում:

66 ՉԻՆԱՐ ԵՍ, ԿԵՌԱՆԱԼ ՄԻ
 ЧИНАР ЭС, КЕРАНАЛ МИ

Andante $\text{♩} = 72$

p *mp*

I. Soprani

Չի-Յար ես, կե-ռա - Յա՛լ մի, յա՛ր, յա՛ր.
 մեր դը՛ռ-Յե՛ծ Բե - ռա - Յա՛լ մի, յա՛ր, յա՛ր.

II.

1. Ahi

p *mp*

Յա՛ր. Յայ, Յա՛յ Յայ, Յա՛յ.

2. Յա՛ր. Յայ, Յա՛յ. Յայ, Յա՛յ.

pp *pp* *pp* *pp*

յա՛ր, Յա. Յա՛յ, Յայ, Յա՛յ, Յա՛յ. Յայ, Յա՛յ, Յայ, Յա՛յ, Յա՛յ.

յա՛ր, Յայ, Յայ, Յա՛յ, Յայ, Յա՛յ, Յայ, Յա՛յ, Յա՛յ.

յա՛ր, Յայ, Յայ, Յա՛յ, Յայ, Յա՛յ, Յայ, Յա՛յ, Յա՛յ.

յա՛ր, Յայ, Յայ, Յա՛յ, Յայ, Յա՛յ, Յայ, Յա՛յ, Յա՛յ.

Չինար ես, կեռանա՛լ մի,
 Յա՛ր, յա՛ր,
 Մեր դռնն են հեռանա՛լ մի,
 Յա՛ր, յա՛ր.
 Յա՛ր, նա, նա՛յ, նայ, նա՛յ, նա՛յ,
 նայ, նա՛յ, նայ, նա՛յ, նա՛յ,
 Յար, քո աստված կըսիրես.
 Յա՛ր, յա՛ր,
 Հեռու ես, մոռանա՛լ մի:
 Յա՛ր, յա՛ր,
 Յա՛ր, նա, նա՛յ, նայ, նա՛յ, նա՛յ,
 նայ, նա՛յ, նայ, նա՛յ, նա՛յ,

Չեր բաղի դուռը բաց ա,
 Ոտները շաղով թաց ա.
 Ինձանից հեռացել ես՝
 Աչքերը լիքը լաց ա:

Էս գիշեր երազ տեսա,
 Հերկերը վարած տեսա.
 Ամո՞թ քեզի, ա՛յ տղա,
 Քո յարը տարած տեսա:

67 ՓԱՓՈՒՐԻ ՍԱՍՍՐԻ

Semplice $\text{♩} = 120$ ($\text{♩} = 80$)

I. Soprani

II. Soprani

Alti

Tenori I.

II. Tenori

Bassi I.

II. Bassi

Փա-փու-րի շա՛ճ. մը - տա բըլ-բու - լի բա-ղը. փա - փու-րի շա՛ճ. եր - գե-ցի ա -

Փա - փու-րի շա՛ճ. փա-փու-րի շա՛ճ. փա-փու-րի. փա - փու-րի, շա՛ճ. փա փու-րի շա՛ճ.

Փա-փու-րի շա՛ճ. մը - տա բըլ-բու - լի բա-ղը. փա - փու-րի շա՛ճ. եր - գե-ցի ա -

Փա-փու - , . փա - փու - ըի. փա-փու-րի. փա - փու - ըի. փա - փու - ըի.

Fine *mp* D. C.

ճուշ տա-ղը. լուս - ճա-կը շող ա գը-ցել. իմ յա-րը թող ա գը - ցել.

փա - փու ըի. Փա փու - ըի. փա - փու-րի. փա - փու - ըի. փա - փու-րի.

ճուշ տա-ղը. լուս - ճա-կը շող ա գը-ցել. իմ յա-րը թող ա գը - ցել.

փա - փու-րի. լուս - ճա-կը շող ա գը-ցել. իմ յա-րը թող ա գը - ցել.

Փա - փու-րի շա՛ճ. փա - փու-րի փա - փու-րի, շա՛ճ. փա - փու-րի.

Փափուրի, ջա՛ն,
 Մըտա բըլբուլի բաղը,
 Փափուրի, ջա՛ն,
 Երգեցի անուշ տաղը:

Լուսնակը շող ա գըցել,
 Իմ յարը ջող ա գըցել:
 Փափուրի, ջա՛ն,
 Մըտա բըլբուլի բաղը,
 Փափուրի, ջա՛ն,
 Երգեցի անուշ տաղը:

Բարակ քամին տալիս ա,
 Այ ջողը դող ա գըցել:
 Փափուրի, ջա՛ն,
 Մըտա բըլբուլի բաղը,
 Փափուրի, ջա՛ն,
 Երգեցի անուշ տաղը:

Ծամեր ունիս ծիրանի,
 Քամին տա թել-թել անի.
 Միրուն աչքերըդ, յա՛րո,
 Խելք ու միտքըս կըտանի:

68 ԻՆՉՈՒԻ ԲԻՆԳՅՈՒԼԸ ՄՏԱՐ և ՍՈՒՍԱՆ ՍՍՐՈՒԼ
 ИНЧУ БИНГЕЛ МТАР и СУСАН СМБУЛ

Scherzando $\text{♩} = 52$

f marcato ma non ruvido *mf*

Soprani
 ԻՆ-չո՛ւ Բին - գյո - ւը մը - տար՝ քա - ղի քի - րու -

Alti
 ԻՆ-չո՛ւ մը տար՝

Tenori I
 ԻՆ-չո՛ւ Բին - գյո - ւը մը - տար՝ քա - ղի քի - րու -

Tenori II
 ԻՆ - չո՛ւ մը - տար՝

Bassi
 ԻՆ-չո՛ւ մը - տար՝

f

- ւը զը - տար, ԻՆ-չո՛ւ Կա - րո - յի՞ն ա - ռար՝

քի - րու.

- ւը զը - տար, ԻՆ-չո՛ւ Կա - րո - յի՞ն ա -

քի - րու.

քա - ղի քի - րու.

ԳԸ -

mp
 աճ-տեր ու գե - թի դա - ռարի դը-լե մը՛ կոճ - դե. Ա - փոճ
mp
 գը - տարի:
mp
 - ռարի՛ աճ-տեր ու գե. - թի դա-ռարի: Բը՛խ կոճ-դե.
mp
 գը - տարի:
p
 - տարի:

Բը՛խ կոճ - դե, դը - լե մը՛ կոճ - դե. Ա - փոճ Բը՛խ կոճ - դե:
unisono
 Բը՛խ կոճ - դե. Բը՛խ կոճ - դե. Բը՛խ կոճ դե.
f
 դը-լե մը կոճ-դե.

f ♩ = 66
 Բը՛խ կոճ, Բը՛խ-կոճ, Բը՛խ կոճ - դե. Ա - փոճ կոճ - դե
f
 Բը՛խ կոճ, Բը՛խ կոճ, Բը՛խ կոճ - դե. Ա - փոճ դը-լե կոճ-դե.
f
 Բը՛խ կոճ, Բը՛խ կոճ, Բը՛խ կոճ - դե, կոճ-դե. Ա - փոճ դը-լե. կոճ - դե.
 Բը՛խ կոճ Բը՛խ կոճ, Բը՛խ կոճ - դե. Ա - փոճ կոճ - դե

mf

բը՛խ կոճ - դե. բը՛խ կոճ. բը՛խ կոճ. բը՛խ կոճ - դե.

բը՛խ կոճ - դե. բը՛խ կոճ - բը՛խ կոճ. բը՛խ կոճ - դե.

բը՛խ կոճ - դե. բը՛խ կոճ, բը՛խ կոճ, բը՛խ կոճ - դե, կոճ դե.

դը-լե. բող դը-լե մը կոճ-դե. բը՛խ կոճ, բը՛խ կոճ, բը՛խ-կոճ - դե.

f *mp*

Ա - փոճ կոճ - դե. բը՛խ կոճ - դե. դը - Լե մը՛ կոճ դե. Ա-փոճ

Ա - փոճ դը-լե. կոճ-դե. բը՛խ կոճ - դե. դը - Լե

Ա - փոճ դը Լե կոճ-դե. բը՛խ կոճ - դե. բը՛խ կոճ դե.

Ա - փոճ կոճ - դե. դը-լե բող, դը-լե մը կոճ դե.

բը՛խ կոճ - դե. դը - Լե մը՛ կոճ - դե. Ա - փոճ բը՛խ կոճ - դե.

բը՛խ կոճ-դե. բը՛խ կոճ դե. բը՛խ կոճ դե.

դը Լե մը՛ կոճ-դե.

♩ = 48

Tempo I ♩ = 52

Ինչո՞ւ Բից գյուղ - ԼԵ մը - տար,
 Ինչո՞ւ Բից - գյուղ - ԼԵ մը - տար,
 Սու - սան, սըմ - բուլ, բա - ղի քիլ - բուլ, Ինչո՞ւ Բից - գյուղ - ԼԵ մը - տար,

բա - ղի քիլ - բու - ԼԵ գը - տար,
 Սու - սան սըմ - բուլ, բա - ղի քիլ - բուլ, բա - ղի քիլ - բու - ԼԵ գը - տար,

rallentando

Ինչո՞ւ Բից գյուղ մը տար,
 Բաղի քիլ բուլ գը տար,
 Ինչո՞ւ Կարոյին առար,
 Անտեր ու գերի դատար:

Դըն մը՝ կոնդե,
 Ափո՞ճ թըխ կոնդե:
 Թըխ կոն, թըխ կոն, թըխ կոնդե,
 Ափո՞ճ կոնդե, թըխ կոնդե:

Ինչո՞ւ Բից գյուղ մը տար,
 Բաղի քիլ բուլ գը տար,
 Ինչո՞ւ մեզ չըլնեցիր,
 Ճակատիդ մուր ջըսեցիր:

Սուսան սըմբուլ, բաղի քիլ բուլ,
 Ինչո՞ւ Բից գյուղ մը տար,
 Սուսան սըմբուլ, բաղի քիլ բուլ,
 Բաղի քիլ բուլ գը տար:

69 ԷՍ ԱՌՈՒՆ ՋՈՒՐ Է ԳԱԼԻ
 ЗС АРУН ДЖУР Э ГАЛИ

Cantabile con tranquillita $\text{♩} = 48$

I. Soprani

tu w - ունց ջուր Է գա - Լի,

II.

I. Alti

tu w - ունց ջուր Է գա - Լի,

II.

Լո, Լո, Լո, Լո, Լո, Լո, Լո, Լո, Լո, Լո, Լո, Լո.

Մի սոս - սոս - ո՛ւր Է գա - Լի,

Մի սոս - սոս - ո՛ւր Է գա - Լի,

Լո, Լո, Լո, Լո, Լո, Լո, Լո, Լո, Լո, Լո, Լո.

գա - Լի Է. գա - Լի Է սոս ³ w - ցե,

գա Լի Է. սոս w - ցե,

Լո, Լո, Լո, Լո, Լո, Լո, Լո, Լո, Լո, Լո, Լո.

Էս առուն ջուր է գալի,
 Մի տեսեց—ո՛ր է գալի.

Գալիս է, գալիս է սեր անն:

Քենի՞ն մահանա արել,
 Իր յարի՞ն հյուր է գալի.

Գալիս է, գալիս է սեր անն:

Վարդ եմ քաղել մաղերով,
 Վեր եմ դրել շաղերով.

Արի՛, իմ սիրեկան յար,
 Առաջ գամ քեզ տաղերով:

Տանըս տակի՞ն կա նըռնի,
 Ես բարձ քերեմ դու կըռնի.

Ես դու մի քաղում պիտեմք,
 Դու չի՞նարի, ես նըռնի:

70 ՍԱՆԴԻ ԵՐԳ (ՉԱՎԱՐԾԵԾ)
 САНДЫ ЕРГ (ДЗАВАРЦЕЦ)

Pesante energico 138-144

Soprani

Alti

Tenori

Bassi

Վա - րե,
Վա - րե,

Վա - րե,
Վա - րաՅդ,

Վա - րե,
հա - յու

p *p* *p* *p* *p*

Հա', հը՛Մ, հա', հը՛Մ, հա', հա'.

Լը - ՄաՅ,
Յը - ՄաՅ,

Ո՛րՅ է
Լա - չիՅ

ե - կեր
թա - լեՄ

սաՅ-դի
Յըս-տի

p *p* *p* *p* *p*

հը՛Մ, հա', հը՛Մ, հա', Հա', հը՛Մ, հա', հը՛Մ, հա', հը՛Մ.

f
Հա-զար քա-րի

mf
Վե-րեմ, հա՛, հը՛մ, հա՛.

f
Վա րե, հա՛, հը՛մ, հա.

p հը՛մ, հա՛. *p* հը՛մ, հա՛. *f* Հա՛, հը՛մ, հա՛. հը՛մ, հա՛.

քաժ-Յե - - Վե-րեմ. *f* փուճջ ը -

քաժ Յե Վե-րեմ

f Հա-զար - քա-րի քաժ-Յե Վե-րեմ *f* փուճջ ը -

հը՛մ, հա՛. հը՛մ, հա՛. հը՛մ, հա՛. հա՛, հը՛մ, հա՛. փուճջ ը -

1st vocal line: *nb - հաՅ* *բու - սե* *վե - րեՅ.*
 2nd vocal line: *հը՛մ.* *բու - սե* *վե - րեՅ.*
 Piano (p): *փուռջ* *ը - նե - հաՅ* *բու - սե* *վե - րեՅ.*
 Bass line: *nb - հաՅ.* *nb - հաՅ.* *բու - սե* *վե - րեՅ.*
 Bass line (continuation): *nb - հաՅ,* *փուռջ* *ը - նե - հաՅ* *բու - սե* *վե - րեՅ.*

1st vocal line: *վարե, հա՛, քաՅե, հա՛, վա րե, հա՛. հը՛մ հա՛. վա-րե, հա՛, քա Յե, հա՛, վա-րե, հա՛, հը՛մ, հա՛.*
 2nd vocal line: *Հա՛. հա՛, հը՛մ. հը՛մ. հա՛, հա՛, հը՛մ. հը՛մ:*
 Piano (p): *վա-րե. վա-րե, վա-րե, հը՛մ, հա՛. վա-րե, վա-րե, վա-րե, հը՛մ, հա՛.*
 Bass line: *Հա՛, հը՛մ, հը՛մ, հը՛մ, հը՛մ, հը՛մ, հը՛մ, հը՛մ:*
 Bass line (continuation): *Հա՛, հա՛, հա՛, հա՛, հա՛, հա՛, հա՛, հա՛:*

ՏԱՐԲԵՐԱԿՆԵՐ

(Յ). ԱՅ. ԳԵՎԱ. ԳԵՎԱ. ՍԻՐՏՍ
 ԱՐ, ՔԵՅԱ, ՔԵՅԱ, ՇՐՏ

Largo e mesto $\text{♩} = 44$

S. *p*
 Յա՛ր, Այ, հե - վա՛. հե - վա՛ սիր - տըս.

A. *pp*

T. *pp*
 Յա՛ր, Այ, հե - վա՛. հե - վա՛ սիր - տըս.

B. *pp*

p
 վա՛յ. յա՛ր. լե՛. ճըն - ճըղ - կան թեվ - ա սիր - տըս.

pp

pp

p
 վա՛յ. յա՛ր. լե՛. ճըն - ճըղ - կան թեվ - ա սիր - տըս.

pp

(10). ՀԱՆԴԵՆ ԳԱՍ ԳԵՂԸ ՄՏՆԵՍ
 АНДЕН ГАС ГЕХ МТЭС

Con amarezza $\text{♩} = 44$

S. A.

Հան-դեն գաս գե - ղը մըտ-ճես. մայ-րի՛կ. մայ-րի՛կ.

մայ-րիկ ջան, բա--ղի ճամ-բից կայ - ճած էր.

իմ գը-ցած տե - ղը մըտ-ճես. մայ-րի՛կ. մայ-րի՛կ.

մայ-րիկ ջան, բա-ղի ճամ-բից կայ - ճած էր.

T. B.

(12). ԳՈՒԹԱՆԸ ՀԱՅ ԵՄ ԲԵՐՈՒՄ
 ГУТАН ХАЦ ЕМ БЕРУМ

Allegretto semplice ♩=96 Ա.

S. A. *mp*

Գու - քա - ցը փաց եմ տա - ցում.
 տե՛ս. քեզ որ - քա՛ցն եմ սի - րում:

T. B. *mp*

ե - ռե - սը քաց եմ տա - ցում.
 ձու - կը տապ - կած եմ տա - ցում:

p

Allegretto semplice ♩=96 Բ.

S. A. *mp*

Գու - քա - ցը փաց եմ տա - ցում. վայ. լե. լե. լե. լե. լե. լե.
 Տե՛ս. քեզ որ - քա՛ցն եմ սի - րում. վայ. լե. լե. լե. լե. լե. լե.

T. B. *mp*

ե - ռե - սը քաց եմ տա - ցում. վայ. լո. լո. լո. լո. լո. լո.
 ձու - կը տապ - կած եմ տա - ցում. վայ. լո. լո. լո. լո. լո. լո.

Allegretto semplice $\text{♩} = 96$

S. *mp*
 Գու - քա - Յը քաց եմ բե - թում. ե - թե - սը

A. *mp*
 Գու - քա - Յը քաց եմ բե - թում, ե - թե - սը

T. *p*
 Վալ. Լե. Լե.

քաց եմ բե - թում. տե՛ս. քեզ որ քա՛ց - եմ

քաց եմ բե - թում. տես. քեզ որ- քա՛ց եմ

Լե. Լե. Լե. Լե.

սի - թում՝ ծու - կը տապ - կած եմ բե - թում:

սի - թում՝ ծու - կը տապ - կած եմ բե - թում:

Վալ. Լո. Լո. Լո. Լո. Լո. Լո:

Allegretto semplice $\text{♩} = 96$

Դ.

S. *mp*
 Գու - րա նը հաց եմ բե - ռում. բե - րա նը բաց եմ բե - ռում.

A. *mp*

T. *mp*
 Գու - րա - նը հաց եմ բե - ռում. վա՛յ. Լո. Լո.

B. *p*
 վա՛յ. Լո. Լո. Լո.

S. *mp*
 տես. քեզ ուր-քա՛նք եմ սի - ռում՝ ձու-կը տապ-կած եմ բե - ռում:

A. *mp*

T. *mp*
 տես. քեզ ուր-քա՛նք եմ սի - ռում, վա՛յ. Լո. Լո.

B. *p*
 վա՛յ. Լո. Լո.

f marcato

Էժ ՎՈՐ ԲԸ - փՈՒՅ. ԲՈՒՓ ՎՈՐ Է - գՈՒՅ.
 Էժ ՎՈՐ ԲԸ - փՈՒՅ. ԲՈՒՓ ՎՈՐ Է - գՈՒՅ.

Էժ ՎՈՐ ԲԸ - փՈՒՅ. ԲՈՒՓ ՎՈՐ Է - գՈՒՅ.

ԷԳ ԲԱ - ՐԱ - ԶՈՒՅ, ԲԱ - ՐԱ - ԶՈՒՅ, Ի՛ՅՂ ԽԵՐ ՈՒ ԲԱ -
 ԷԳ ԲԱ - ՐԱ - ԶՈՒՅ, ԷԳ ԲԱ - ՐԱ - ԶՈՒՅ, Ի՛ՅՂ ԽԵՐ ՈՒ ԲԱ -
 ԷԳ ԲԱ - ՐԱ - ԶՈՒՅ, ԲԱ - ՐԱ - ԶՈՒՅ.

ԷԳ ԲԱ - ՐԱ - ԶՈՒՅ, ԲԱ - ՐԱ - ԶՈՒՅ, Ի՛ՅՂ ԽԵՐ ՈՒ ԲԱ -

- ՐԻ ՄԵՐ Ե - ԿԱՎ ԷՍ ԽԱՐ - ՎԱՑՍ ԽԱ - ՐՈՒՅ,
 - ՐԻ ՄԵՐ Ե - ԿԱՎ ԷՍ ԽԱՐ - ՎԱՑՍ ԽԱ - ՐՈՒՅ,
 ԷՍ ԽԱՐ - ՎԱՑՍ ԽԱ - ՐՈՒՅ,

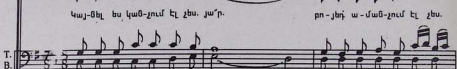
- ՐԻ ՄԵՐ Ե - ԿԱՎ ԷՍ ԽԱՐ - ՎԱՑՍ ԽԱ - ՐՈՒՅ,

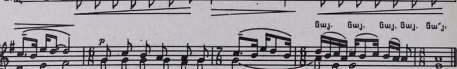
(16). ԿԱՅՆԵԼ ԵՍ ԿԱՆՉՈՒՄ ԷԼ ՉԵՍ
 КАЙНЕЛ ЗС КАЧУМ ЗЛ ЧЕС

Rustico semplice $\text{♩} = 96$

Ա.

S.

A.

T.

B.

Կայ-ճել ես կան-չում էլ չես. յա՛ր. րո-յեղ ա-ման-չում էլ չես.

Գայ. Գայ. Գայ. Գայ. Գայ՛յ.

Գայ. Գայ. Գայ՛յ.

Եր. Գայ. Գայ. Գայ. Գայ. Գայ՛յ.

Գայ. Գայ. Գայ՛յ.

Andante mesto $\text{♩} = 92$

Բ.

poco rall.

S.

A.

I.

T.

II.

B.

Կայ-ճել ես. կան-չում էլ չես. յա՛ր. րո-յեղ ա-ման-չում էլ չես.

Գայ. Գայ. Գայ՛յ.

Գայ. Գայ. Գայ՛յ.

Գայ. Գայ. Գայ՛յ.

p a tempo *poco rall.* *mp* *a tempo* *p* *cresc.*

թոյնդ ամանշում էլ չես. յա՛ր. յար. Յայ. Յայ. Յայ. Յայ. Յայ.

յա՛ր. յար.

Յա՛ր, յար. Յայ. Յայ. Յայ. Յայ. Յայ.

թոյնդ ամանշում էլ չես. յա՛ր. յար. յար. յար. յար. յար.

յա՛ր. յար.

pp *pp* *pp* *pp* *pp*

Յայ. Յայ. Յայ. Յայ. Յայ. Յայ. Յայ. Յայ.

Յայ. Յայ. 7

Յայ. Յայ. Յայ. Յայ.

Յայ. Յայ.

Յայ. Յայ. Յայ. Յայ. Յայ. Յայ.

(17). ԳԻՆԳ ԷՑ ՈՒՆԵՄ
 ХИНГ ЭЦ УНЕМ

Ա.

Con spirito $\text{♩} = 116$

Sopr. solo *mf*

Հիճգ էժ ու - Յեմ յուր ու - Լի - րով.

S. A. *pp*

Դի - Լի - Լի. Դի - Լի - Լի. Դի - Լի - Լի. Դի - Լի - Լի.

I. *ppp*

T. II.

Դի - Լի - Լի - Լի.

I. *ppp*

B. II.

Դի - Լի - Լի. Դի - Լի - Լի.

Դի - Լի - Լի. Դի - Լի - Լի. Դի - Լի - Լի. Դի - Լի - Լի.

Դի - Լի - Լի - Լի.

Կար Կ՛ր Կ՛ր - բեմ ար - - ղիցճ - Յե - թով.

դի - Լի - Լի, դի - Լի - Լի. դի - Լի - Լի. դի - Լի - Լի.

դի - Լի - Լի. Լի - Լի - Լի. Լի - Լի - Լի.

դի - Լի - Լի, դի - Լի - Լի.

դի - Լի - Լի. դի - Լի - Լի. դի - Լի - Լի. դի - Լի - Լի.

դի - Լի - Լի. Լի - Լի - Լի. Լի - Լի - Լի.

Spirito $\text{♩} = 116$

f.

pp (սեպտիմ)

p [Solo]

Հիցգ Էճ ու - - Յեմ ուր Է - Յե - թով.

Ի - Լի - Լի. դի - Լի - Լի. Ի - Լի - Լի. դի - Լի - Լի.

pp

Ի - Լի. Ի - Լի.

This system contains five staves of music. The top staff is a vocal line with lyrics: "h - lh - lh. h - lh - lh. h - lh - lh. h - lh - lh." The second staff is a piano accompaniment with lyrics: "h - lh - lh. h - lh - lh. h - lh - lh. h - lh - lh." The third staff is a piano accompaniment with lyrics: "h - lh - lh. h - lh - lh. h - lh - lh. h - lh - lh." The fourth staff is a piano accompaniment with lyrics: "h - lh - lh. h - lh - lh. h - lh - lh. h - lh - lh." The fifth staff is a piano accompaniment with lyrics: "h - lh - lh. h - lh - lh. h - lh - lh. h - lh - lh."

This system contains five staves of music. The top staff is a vocal line with lyrics: "Կար Կը - Կը - թե՛ւ ար - ղի՞ծ՞ - Յե - թով." The second staff is a piano accompaniment with lyrics: "h - lh - lh. h - lh - lh. h - lh - lh. h - lh - lh." The third staff is a piano accompaniment with lyrics: "h - lh - lh. h - lh - lh. h - lh - lh. h - lh - lh." The fourth staff is a piano accompaniment with lyrics: "h - lh - lh. h - lh - lh. h - lh - lh. h - lh - lh." The fifth staff is a piano accompaniment with lyrics: "h - lh - lh. h - lh - lh. h - lh - lh. h - lh - lh."

This system contains five staves of music. The top staff is a vocal line with lyrics: "h - lh - lh. h - lh - lh. h - lh - lh. h - lh - lh." The second staff is a piano accompaniment with lyrics: "h - lh - lh. h - lh - lh. h - lh - lh. h - lh - lh." The third staff is a piano accompaniment with lyrics: "h - lh - lh. h - lh - lh. h - lh - lh. h - lh - lh." The fourth staff is a piano accompaniment with lyrics: "h - lh - lh. h - lh - lh. h - lh - lh. h - lh - lh." The fifth staff is a piano accompaniment with lyrics: "h - lh - lh. h - lh - lh. h - lh - lh. h - lh - lh."

[Solo] *mp* *[Tutti]*

tu qh - zbr' lnu - gwly qh - zbr. qw - rl qrb - qr.
 t - lh yw - rl rn - lhr p^w qw - rl qrb - qr.

Ջրն - գը. զրն - գը. զար.

Ջրն - գը.

Ջար.

[Solo]

qw - rl qrb - qr. rn - rl ql - gr - qw. ճուցոց ե - կեր' գե -
 qw - rl qrb - qr. rn - rl ql - gr - qw. յա - ըսս մի - շից

զար. զար.

զրն - գը. թող զրն - գա.

զար. զար.

[Tutti] D. C.

- տից ցախ - zbr. yw - rnb - pr qh - zb - rl lnu - սը - ցը - կա,
 մն - lhr w. yw - rnb - pr qh - zb - rl lnu - սը - ցը - կա:

զրն - գը. զրն - գը զրն. - գա. զար:

զրն - գը. զրն - գը. թող զրն - գա:

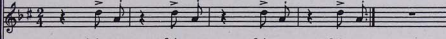
զրն - գա թող զրն - գա:

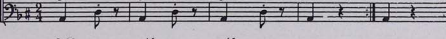
F.

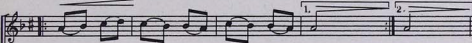
Epicó $\text{♩} = 66$

S.
 Ջար. զըն-գը. զար. զըն-գը. Թող զըն - զա. զա.

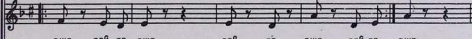
A.
 Ջար. զար. զար. զար. զըն-գը.

T.
 Հո'ւ-պա. հո'ւ-պա. հո'ւ-պա. հո'ւ-պա.

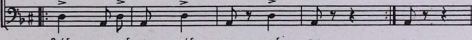
B.
 Տը'մ - բա. տը'մ - բա. տը'մ - բա. զար. զար.

 պա - րենք զի - շեր լու - սըն. - կա. կա.

distinto

 զար. զըն-գը. զար. զըն - գը. զար. զըն-գը. զար:

div.
 զար. զըն-գը. զար. զըն-գը. զար. զար. հո'ւ-պա:

 Տը'մ - բա. տըմ-բա, տըմ' - բա. տըմ - բա. բա:

Epico $\text{♩} = 66$

4.

S. f Ջա'ր. զըն-զը. զա'ր. զըն-զը. բո - դը զը-նը - գա. գա.

A. f Ջա'ր. զա'ր. զա'ր. զըն-գա

I. f 1. 2. Հոպ-պա տըմ-բա. հոպ-պա տըմ-բա.

II. f Տըմ-բա. տըմ-բա. տըմ-բա.

B. f 1. 2. Հոպ-պա. զար. հոպ-պա. զար. հոպ-պա. զար. տըմ-բա. տըմ-բա.

$mf - f$ 1. 2. Fine
պա - ռեն-քը գի - շե - ռը լու - սը - նը կա. կա:

*) $mf - f$ *distinto*
հոպ պըտա տըմ-բա. զա'ր. հոպ. զըն-գա.

$mf - f$ հոպ-պա տըմ-բա հոպ-պա.

$mf - f$ տըմ-բա. տըմ-բա:

$mf - f$ տըմ - բա. տըմ-բա. տըմ - բա. տըմ - բա. բա:

*) *distinto*
Var. 1. 2.
Alti Հոպպըտա տըմբա. զա'ր բողզըն'գա. հոպ-պա. զընգա. զար. զար:

*cantabile**p*

Էս գի - շեր' լուս - ճալ գի - շեր.
 Է - լի պա - ռը քո - լո - թալ.

Ջա'ր. զա'ր. զա'ր.

mf

Հոպ - պա, տըմ - բա.

p Տըմ - բա. տըմ - բա. տըմ - բա.

p Տըմ - բա. զար. տըմ - բա. զար. տըմ - բա. զար, տըմ - բա.

p զար. զըն - գը. զար. զըն - գը. թո - ղը զը - ճը - գա.
 զար. զըն - գը. զար. զըն - գը. թո - ղը զը - ճը - գա.

p զար. զար. զար.

p Բոպ - պա, տըմ - բա.

p տըմ - բա. տըմ - բա. տըմ - բա.

p տըմ - բա. զար. տըմ - բա. զար, տըմ - բա. զար, տըմ - բա.

distinjo

D. C.

Erico $\text{♩} = 66$

Դ.

mf ben marcato

S. Ջա - րը . զըն - գը . զա - րը , զըն - գը , րո - ղը զը - նը - զա' . զա' .

A. Պա' մ . պա' մ . պա' մ . պա' մ . պա' մ .

I. - - - - -

T. - - - - -

II. *p* Պա' մ . պա մ . պա' մ . պա մ

B. *p* Պա մ . պա մ , պա մ . պա մ . պա մ . պա մ . պա մ .

1. 2.

պա - րեն - քը գի 26 - րը լու . սը - նը - կա . կա :

distinto

պա մ . պա մ զըն գը զար զըն - գը զար . հոպ - պա զըն - գը զար . պա մ . պա մ :

mf հոպ պա . զըն գա . հոպ - պա :

mf distinto

պա մ . պա մ . պա մ . պա մ . հոպ պա տըմ բա . պա մ . պա մ :

պա մ . պա մ . պա մ . պա մ . պա մ :

⊕ Var. $\text{♩} = 66$ Ալի կա մ

Epico $\text{♩} = 66$

b.

p sempre crescendo

S. Ջար, զըն-զը. զար. զըն - զը, թո - ղը զըն - գա,

p sempre crescendo

A. Պա՛մ. պա՛մ. պա՛մ. պա՛մ, *sempre crescendo*

I. - - - - -

T. *sempre crescendo* Հոպ-պա. տըմ-բա:

II. *p* Պա՛մ. պա՛մ. պա՛մ. պա՛մ պա՛մ. պա՛մ.

p sempre crescendo

B. Պա՛մ պա՛մ. պա՛մ. պա՛մ. պա՛մ. պա՛մ տըմ բա:

պա - ռենք գի - շեր Հու - սըն - կա:

distinto

հոպ պը տա տըմբա տա. տըմբա տա. տըմբա տա. հոպ - պա տըմ բա-տա. պա՛մ:

Հոպ-պա. տըմ-բա:

պա՛մ. պա՛մ. պա՛մ պա՛մ. տըմբա. տըմբա. պա՛մ. պա՛մ:

պա՛մ. պա՛մ. պա՛մ. տըմ - բա:

(19). ԷՍ ԳԻՇԵՐ, ԼՈՒՍՆԱԿ ԳԻՇԵՐ
ՅՑ ԴԻՇԵՐ, ԼՍՏՈՒՆԱԿ ԴԻՇԵՐ

Nobile $\text{♩} = 72$

S.

Էս գի-շեր. Լուս - Յակ գի - շեր. վա՛յ. Լե. Լե. Լե՛. Լե՛. Լե. Լե.
ճյուճճ ե - կեր գե - սիճ Յախ - շեր. ով է տե - սել սի - ռաճյա -

A.

T.

Էս գի-շեր. Լուս - Յակ գի - շեր. վա՛յ. Լե. Լե. Լե՛. Լե՛. Լե. Լե.
ճյուճճ ե - կեր գե - սիճ Յախ - շեր. ով է տե - սել սի - ռաճյա -

B.

Լե՛. Լե՛. Լե՛. Լե՛. ով մո-ռա-Յա՛ եր-կու աչ - թով կու - ռա - Յա,
ըլ մո - ռա - Յա.

Լե՛. Լե՛. Լե՛. Լե՛. ով մո-ռա-Յա՛ եր-կու աչ - թով կու - ռա - Յա,
ըլ մո - ռա - Յա.

(27). ԵՂՆԻԿ
ԵԴՈՒՄAmabile: $\text{♩} = 100$

clara voce: Soprano solo.

I.
 S. *mp*
 - եղ - ցիկ. դու ո՞ր սարճես ար - ծել.
 II.
 I.
 A. *mp*
 - եղ - ցիկ. դու ո՞ր սարճես ար - ծել.
 II. *mp*

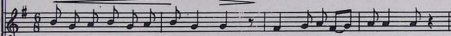
I.
 S. *mp*
 - Ա - սիս - Մա - սիս. սարճես ար - ծել.
 II.
 I.
 A. *p* *pp*
 սարճես ար - ծել.
 II. *p* *pp*

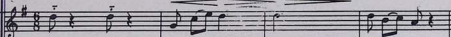
(30). ԵՐԵՎԱՆԻ ԲԱՂ ԵՄ ԱՐԵՆ և ՏՈՒՆ ԱՐԻ
 ЕРЕВАН БАХ ЕМ АРЕЛ И ТУН АРИ

Ա.

con desiderio ♩. = 54

S.
 ՏՈՒՆ ա - րի, տՈՒՆ ա - րի, տՈՒՆ, աղ - բեր, ա - րի, իմ խո - րոտ աղ - բեր:

A.

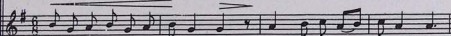
I.
 ՏՈՒՆ, տՈՒՆ, տՈՒՆ, աղ - բեր, իմ աղ - բեր:

T.
 ՏՈՒՆ, տՈՒՆ, տՈՒՆ, տՈՒՆ ա - րի, աղ - բեր:

Բ.

con desiderio ♩. = 54

S.
 ՏՈՒՆ ա - րի, տՈՒՆ ա - րի, տՈՒՆ, աղ - բեր, ա - րի, իմ խո - րոտ աղ - բեր:

A.

I.
 ՏՈՒՆ, տՈՒՆ, տՈՒՆ, տՈՒՆ, տՈՒՆ ա - րի, տՈՒՆ ա - րի, իմ աղ - բեր:

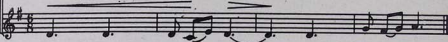
T.
 ՏՈՒՆ, տՈՒՆ, տՈՒՆ, աղ - բեր, իմ աղ - բեր:

con desiderio ♩ = 54

I.

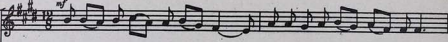
S. Տու՛ն ա - թի, տու՛ն ա - թի, տու՛ն, աղ - բեր. ա - թի, ի՛մ խո - լոտ աղ - բեր.

II.

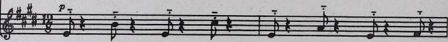
A.

Տու՛ն, տու՛ն, տու՛ն, աղ - բեր. ա - թի աղ - բեր.

Andantino ♩ = 48

S.

Ե - թե - վաճ քաղ եմ ա - թել. այ, ա - թել, ա - թել. աղ - բե - ղու.

T.

Լո. Լո. Լո. Լո. Լո. Լո. Լո. Լո.

Ռո - գիս մա-տաղ եմ ա - թել. վայ, բա-րել, բա-րել. աղ - բե - ղու.

Լո. Լո. Լո. Լո. Լո. Լո. Լո. Լո.

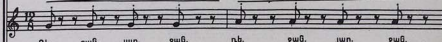
(32). ԱՐԵՎԸ ԿԱՅՆԵ ԿԵՍՐ
АРЕВ КАЙНЕ КЕСОР

Ա.

Naturale $\text{♩} = 58$

S.
 Ա - րե-վը կայ-նե կես - օր. դե քե-լե. դե քե-լե. յա-րո ջան.

A.

T.
 դե. ջան. յար. ջան. դե. ջան. յար. ջան.

I.
 քե-լե. քե-լե. քե-լե. քե-լե. քե-լե. քե-լե. յա-րո ջան.

B.
 դե. ջան. յար. ջան. դե. ջան. յար. ջան.

 իմ յա-րը կու-գա էս - օր. դե քե-լե. դե քե-լե. յա-րո ջան.

 դե, ջան. յար. ջան. դե. ջան. յար. ջան:

 քե-լե. քե-լե. քե-լե. քե-լե. քե-լե. քե-լե. յա-րո ջան:

 դե, ջան. յար. ջան. դե. ջան. յար. ջան:

(39). ԿԱԼԵՐԻ ՃԱՄԲԻՆ ԿԵՅԱ
КАЛЕРИ ЧАМБИН КЕЦА

Lirico $\text{♩} = 48$

Ա.

mp

Կա - լե-րի ճամ-բեն դուզ ա. Լուր. Լու-րի. Լուր. Լուր. Լու-րի. ողն-դե.
Մա - տա-նի - քըս փի - թուզ ա. ջան. ջա-նե. ջան. ջան. ջա-նե, ողն-դե.

mp

Լուր. Լու-րի. ողն-դե.
ջան. ջա-նե, ողն-դե.

p

Կա - լե-րի ճամ-բեն դուզ ա. Լուր:
Մա - տա-նի - քըս փի - թուզ ա. ջան:

p

Կա - լե-րի ճամ - բեն դուզ ա:
Մա - տա-նի - քըս - փի թուզ ա:

Բ.

Lirico $\text{♩} = 48$

mf

Կա-լե-րի ճամ-բեն դուզ ա. Լուր. Լու-րի. Լուր. Լուր. Լու-րի, ողն-դե.
Մա-տա-նի - քըս փի - թուզ ա. ջան. ջա-նե. ջան. ջան. ջա-նե, ողն-դե.

p

Ողն-դե. ողն-դե. Լուրի. Լուր. Լուր. Լու-րի, ողն-դե.
ողն-դե. ողն-դե. ջա նե. ջան. ջան. ջա-նե, ողն-դե.

mp

Կա-լե-րի ճամ-բեն դուզ ա.
Մա-տա-նի - քըս փի - թուզ ա:

mp

Ողն-դե. ողն-դե. Լուր. Լու-րի. Լուր.
ողն-դե. ողն-դե. ջան. ջա-նե. ջան:

Amabile $\text{♩} = 50$

mf

S. $\text{♩} = 50$

Կա-լե-րի ճամ-բեց դուզ ա. Լուր. Լու-րի. Լուր Լուր. Լու-րի, ուն-դե.
մա-տա-ցի - ջըս փի - թուզ ա. ջաճ. ջա-ճե. ջաճ. ջաճ. ջա-ճե, ուն-դե.

A. *mf*

Լու-րի. Լու-րի. Լուր. Լուր. Լու-րի. ուն-դե.
ջա-ճե. ջա-ճե. ջաճ. ջաճ. ջա-ճե, ուն-դե.

T. *mf*

Ուն-դե. ուն-դե:

B. *p*

Ուն-դե. ուն-դե:

(41). ՊՈՒԺՈՒԹ ԱՂԶԻԿ ՍԵՎԱՎՈՐ
ՈՍՅՄՐ ԱՄԿՈՒ ՇԵՅՅՈՐSotto voce e misterioso $\text{♩} = 56$

mp

S. $\text{♩} = 56$

Պու-ճուր աղ-ջիկ. սե-վա - վոր. թեր ա-րա. թեր ա-րա.
Գը-ճա. մե-րդ. գա-լիս ա. թեր ա-րա. թեր ա-րա.

A. *mp*

T. *p*

B. թեր ա - րա. թեր ա-րա.

է-լի դըր-ճե - ընտ սո - վոր. թեր ա-րա. շո - թո - թա.
թող իճճ շա-ճի մե - դա-վոր. թեր ա-րա. շո - թո - թա.

շո - թո - թա. թեր ա-րա. շո - թո-թա:

(51) ԵՐՎՈՒՄ ԵՄ
ՅՐԵՄ ԵՄ

Ա.

Dolente $\text{♩} = 76$

I. *mp*
Էր-վում եմ. Էր - վում. Կար-միր քա-րը տա - շած ա.

II. *mp*
Էր-վում եմ: Էր - վում. Կար-միր քա-րը տա - շած ա.

III. *p*
վա՛յ. վո՛ւյ. վա՛յ. վո՛ւյ. վա՛յ. վո՛ւյ. վա՛յ. վո՛ւյ.

B. *p*
Էր - վում եմ. Էր - վում եմ,

վառ-վում եմ. վառ - վում. Իմ հա - սա - կից քա - շած ա:

վառ-վում եմ. վառ - վում. Իմ հա - սա - կից քա - շած ա:

վա՛յ. վո՛ւյ. վա՛յ. վո՛ւյ. վա՛յ. վո՛ւյ. վա՛յ.

վառ - վում եմ, վառ - վում եմ,

Dolente $\text{♩} = 66$

S. *p* եր-վում եմ. եր - վում. կար-միր քա-րը տա-շած ա.

A. *p* վա՛յ. վո՛ւյ.

I. *p* վա՛յ. վա՛յ. վա՛յ. վա՛յ.

II. *p* վա՛յ. վա՛յ. վա՛յ. վա՛յ. վա՛յ. վա՛յ. վա՛յ. վա՛յ. վո՛ւյ. վո՛ւյ. վո՛ւյ. վո՛ւյ.

B. *p* վա՛յ. վո՛ւյ. վո՛ւյ. վո՛ւյ. վո՛ւյ.

եր-վում եմ. եր - վում. բո - յս վը - ռեց քա-շած ա.

վա՛յ. վո՛ւյ.

վա՛յ. վա՛յ. վա՛յ. վա՛յ.

վա՛յ. վա՛յ. վա՛յ. վա՛յ. վա՛յ. վա՛յ. վա՛յ. վա՛յ. վո՛ւյ. վո՛ւյ. վո՛ւյ. վո՛ւյ.

վա՛յ. վո՛ւյ. վո՛ւյ. վո՛ւյ. վո՛ւյ.

9.

Dolente $\text{♩} = 76$

S. *mp*
 Էր-վում եմ. եր - վում. կար-միր քա - ըն տա - շած ա.

L. *p*
 Էր-վում եմ. եր - վում. կար-միր տա - շած ա.

T. *mp*
 Էր-վում եմ. եր - վում. կար-միր քա - ըն տա - շած ա.

IL. *p*
 Էր - վում եմ, վա՛յ.

Էր - վում եմ. եր - վում. բո - յըս վը - ընն քա - շած ա.

Էր-վում եմ. եր - վում. բո - յըս քա - շած ա.

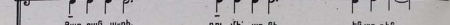
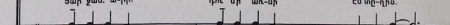
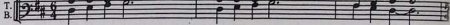
Էր - վում եմ. եր - վում. բո - յըս վը - ընն քա - շած ա.

Էր - վում եմ, վա՛յ.

(52). ՅԱՐ ԶԱՆ, ԱՐԻ
ЯР ДЖАН, АРИEspansivo $\text{♩} = 72$

Ա.

con affetto

S.
A.
T.
B.

Յար շան, ա-րի. դու մի' առ-նի է՞ն սը-ղի՞ն.

*poco cresc.**dim.*

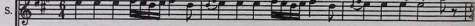
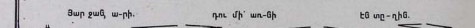
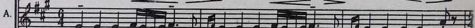

թե որ առ-նես' ե-րեք օր-վա հարս ըլ-նես վո՛ւյ. յա թո շան,

Espansivo $\text{♩} = 72$

Բ.

con affetto

S.
A.
T.
B.

Յար շան, ա-րի. դու մի' առ-նի է՞ն սը-ղի՞ն.

div.

Յար շան, ա-րի. դու մի' առ-նի է՞ն սը-ղի՞ն.

րե որ առ-ճես. ե-րեք օր-վա հարս ըլ-ճես. վո՛ւյ. յա-րո շա՛ն:

unisono

րե որ առ-ճես. ե-րեք օր-վա հարս ըլ-ճես. վո՛ւյ. յա-րո շա՛ն:

Espansivo $\text{♩} = 72$

9.

con affetto

S. Թար շան. ա-րի. դու մի՛ առ-ճի է՞ն տը-դի՞ն.

A. Թար, ա-րի.

T. Թար շան. ա-րի. դու մի՛ առ-ճի է՞ն տը-դի՞ն.

B. Թար շան. ա-րի. դու մի՛ առ-ճի է՞ն տը-դի՞ն.

րե որ առ-ճես ե - րեք օր-վա հարս ըլ-ճես. վո՛ւյ: յա-րո շան:

ցայ. ցայ. ցայ. ցայ. ցայ. ցայ. ցայ. ցայ. ցայ. ցայ:

րե որ առ-ճես ե - րեք օր-վա հարս ըլ-ճես վո՛ւյ. յա-րո շան:

cresc. *dim.*

(53) ԷՍՕՐ ՈՒՐՔԱԹ Է
ՅՕՐ ՄՐԵՄ 3

Ա.

Sostenuto $\text{♩} = 76$

S.
A.

Էս օր ուր-բար է պաս է. դե՛, հե՛. զը՛ց-զը. զը՛ց-զը. դե՛-հե՛. ջա՛ց:
Սըր-տիկ ար-ծա - թե թաս է. դե՛, հե՛. զը՛ց-զը. զը՛ց-զը. դե՛, հե՛. ջա՛ց:

T.

Էս օր ուր-բար է պաս է. դե՛, հե՛. զը՛ց-զը. զը՛ց-զը. դե՛-հե՛. ջա՛ց:
Սըր-տիկ ար-ծա - թե թաս է. դե՛, հե՛. զը՛ց-զը. զը՛ց-զը. դե՛, հե՛. ջա՛ց:

B.

Բ.

Sostenuto $\text{♩} = 76$

S.

Լս - օր ուր-բար է պաս է. դե՛ - հե՛. զը՛ց-զը. զը՛ց-զը. դե՛, հե՛. ջա՛ց:
սըր-տիկ ար-ծա - թե թաս է. դե՛, հե՛. զը՛ց-զը. զը՛ց-զը. դե՛, հե՛. ջա՛ց:

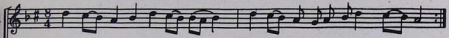
A.

T.

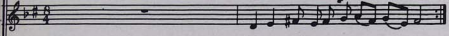
Էս - օր ուր-բար է պաս է. դե՛ - հե՛. զը՛ց-զը. զը՛ց-զը. դե՛, հե՛. ջա՛ց:
սըր-տիկ ար-ծա - թե թաս է. դե՛, հե՛. զը՛ց-զը. զը՛ց-զը. դե՛, հե՛. ջա՛ց:

B.

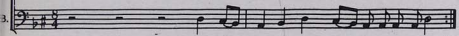
Andantino $\text{♩} = 80$

[Էս - օր ուր-բաթ է. պաս է. դե՛. հե՛. զը՛ց-զը. զը՛ց-զը. դե՛, հե՛. ջա՛ց]
Սըր-տիկ էր-ծա-թե րաս է. դե՛. հե՛. զը՛ց-զը. զը՛ց-զը. դե՛, հե՛. ջա՛ց.]

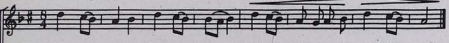

[Էս - օր ուր-բաթ է. դե՛. հե՛. զը՛ց-զը. զը՛ց-զը. դե՛, հե՛. ջա՛ց.]
Սըր-տիկ էր-ծաթ է, դե՛. հե՛. զը՛ց-զը. զը՛ց-զը. դե՛, հե՛. ջա՛ց.]

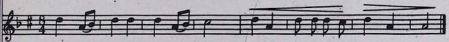
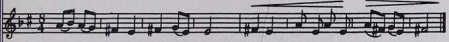

[Էս - օր ուր-բաթ է. դե՛. հե՛. զը՛ց-զը. զը՛ց-զը. ջա՛ց]
Սըր-տիկ էր-ծաթ է, դե՛. հե՛. զը՛ց-զը. զը՛ց-զը. ջա՛ց.]

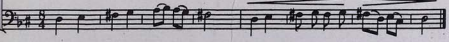
Andantino $\text{♩} = 80$

Էս - օր ուր-բաթ է. պաս է. դե՛. հե՛. զը՛ց-զը. զը՛ց-զը. դե՛, հե՛. ջա՛ց.

Էս - օր ուր-բաթ է. պաս է. դե՛. հե՛. զը՛ց-զը. զը՛ց-զը. դե՛, հե՛. ջա՛ց.

(54). ՋՈՒՐ ԿՈՒԳԱ ՎԵՐԻՆ ՍԱՐԵՆ
 ДЖУР КУГА ВЕРИН САРЕН

Ա.

Allegretto amabile

S. Ջուր կու-գա վե - ռիճ սա - ռեճ. Եազ-լու յա - ռո ջաճ.

A. Ջուր կու-գա վե - ռիճ սա - ռեճ. Եազ-լու յա - ռո ջաճ.

T. Ջուր կու - գա վե - ռիճ սա - ռեճ. Եազ-լու յա - ռո ջաճ.

B. Ջուր կու-գա վե - ռիճ սա - ռեճ. յա - ռո ջաճ.

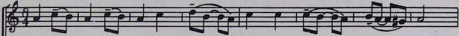
Կը-թա - փի մար - մար քա - ռեճ. սի - ռուճ Մա - ռո ջաճ.

Կը-թա - փի մար - մար քա - ռեճ. սի - ռուճ Մա - ռո ջաճ.

Կը-թա - փի մար - մար քա - ռեճ. Մա - ռո ջաճ.

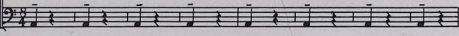
Բ.

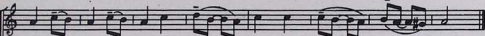
Allegretto amabile

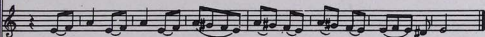
S.
 Ջուր կու - գա վե - ռի՞ն սա - ռե՞ն. Գազ - լու յա - ռո ջան.

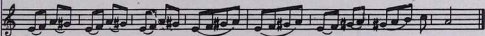
A.
 Կու - գա վե - ռի՞ն սա - ռե՞ն. Գազ - լու, Գազ - լու յա - ռո ջան.

T.
 Ջուր կու - գա վե - ռի՞ն սա - ռե՞ն. Գազ, Գազ - լու յա - ռո ջան.

B.
 Նազ - լու. Գազ - լու. Գազ յա - ռո ջան,

 Կը - քա - փի մար - մար քա - ռե՞ն. սի - ռու՞ն Մա - ռո ջան.

 քա - փի մար - մար քա - ռե՞ն. սի - ռու՞ն, սի - ռու՞ն Մա - ռո ջան:

 Կը - քա - փի մար - մար քա - ռե՞ն. իմ սի - ռու՞ն Մա - ռո ջան.

 սի - ռու՞ն. սի - ռու՞ն իմ Մա - ռո ջան.

(56). ԱՌԻՆՄԱՆ ԵՆ ԱՄԱՐԻ
 APHEM EPTAM 3H CAP

Ա.

Amabile ♩. = 88

1. *mf*

S. Առ - ցեմ եր-թամ էճ սա-րը. առ - ցեմ եր-թամ էճ սա-րը.

II. *mp*

1. *mp*

A. Առ - ցեմ եր-թամ էճ սա-րը.

II. *mp*

Առ - ցեմ եր - թամ իմ յա - ըն.

առ - ցեմ եր-թամ էճ սա-րը սեր ա - ցե - լով իմ յա - ըն.

առ - ցեմ եր - թամ սա - ըն. իմ յա - ըն.

mf

mf

Բ.

Amabile $\text{♩} = 68$

mf

I. Առ - Ենմ եր-թամ է՞ն սա - ռը. առ - Ենմ եր-թամ է՞ն սա-րը.

S. Առ - Ենմ եր-թամ. առ - Ենմ եր-թամ. առ - Ենմ եր-թամ է՞ն սա-րը.

mf

I. Առ - Ենմ եր-թամ. առ - Ենմ եր-թամ. եր - թամ է՞ն սա-րը.

A. Առ - Ենմ եր - թամ, եր - թամ է՞ն սա-րը.

p

I. Առ - Ենմ եր - թամ, առ - Ենմ եր - թամ, Առ - Ենմ եր - թամ, առ - Ենմ եր - թամ,

T. Առ - Ենմ եր-թամ առ - Ենմ եր-թամ իմ յա-րը. է՞ն սա-րը.

mf

I. Առ - Ենմ եր - թամ, առ - Ենմ եր - թամ, Առ - Ենմ եր - թամ, առ - Ենմ եր - թամ,

B. Առ - Ենմ եր - թամ, առ - Ենմ եր - թամ, Առ - Ենմ եր - թամ, առ - Ենմ եր - թամ,

p

I. Առ - Ենմ եր - թամ, առ - Ենմ եր - թամ, Առ - Ենմ եր - թամ, առ - Ենմ եր - թամ,

B. Առ - Ենմ եր - թամ, առ - Ենմ եր - թամ, Առ - Ենմ եր - թամ, առ - Ենմ եր - թամ,

առ - Յեմ եր-թամ էՅ սա - ռը սեր ա - Յե-լով իմ յա-րը:

եր - թամ էՅ սա - ռը սեր ա - Յե-լով իմ յա - ռը:

առ - Յեմ եր - թամ էՅ սա - ռը
սեր ա - Յե - լով իմ յա - ռը:

առ - Յեմ եր - թամ էՅ սա - ռը
սեր ա - Յե - լով իմ յա - ռը:

(57). ԿԱՆՈՉ ԱՐՏԵ ԲԱՆ ԵԿԱ
 КАНУЧ АРТ БАН ЕКА

Con dolcezza ♩=96

S. *mf*
 Կա - նաչ ար - տը բան ե - կա, փուճջ վարդ, ա յա - ընս.

A. *mf*
 Կա - նաչ ար - տը բան ե - կա, փուճջ յա - ընս.

T. *mp*
 Փուճջ յա - ընս.

B. *mp*
 Կա - նաչ ար - տը փուճջ յա - ընս.

ար - տի մո - տը ման ե - կա, մուճջ մարդ, ա յա - ընս:

mp
 ար - տի մո - տը ման ե - կա, մուճջ մարդ, ա յա - ընս:

մուճջ մարդ, ա յա - ընս:

ար - տի մո - տը մուճջ յա - ընս:

(58). ՆՈՐ ԵՄ ՆՈՐ ՄԱԾՈՒՆ ՄԵՐԵԼ
HOP EM HOP MAZYH MEREŁ

Allegretto sostenuto
alla rusticana

Ա.

S. Նոր եմ ցոր մա - ծուց մե - ռել. յար. ցա. ցայ. յար. լե. վայ. լե.
Հե - ուռ զե - դեմ է գա - լիս. յար. ցա. ցայ. յար. լե. վայ. լե.

A. Նա, ցա՛յ. ցա, ցա՛յ. ցա, ցա՛յ. ցա՛յ.

T. Նա, ցա՛յ. ցայ. ցա, ցա՛յ. ցա, ցա, ցա՛յ.

B. Նա, ցա՛յ. ցա, ցա՛յ. ցա, ցա՛յ. ցա՛յ. ցա.

amabile

Լե. իմ յա - ըր բաց չի կե - ռել. յար. ցա, ցայ. ցա՛յ.
Լե. մի լավ ցը - վեր է բե - ռել. յար. ցա, ցայ. ցա՛յ.

ցա՛յ. յա՛ր. ցայ. ցա, ցա՛յ. ցայ. ցա, ցա՛յ. ցա՛յ.

ցայ. ցա, ցա, ցայ. յա՛ր. ցայ. ցա, ցա՛յ. ցա՛յ.

ցա՛յ յար. ցայ. ցա, ցա, ցա, ցա՛յ. ցա՛յ.

Allegretto ♩ = 104

F.

S. Նոր եմ ցոր մա - ծուծ մե - թել. յար. ցա. ցայ. յար. լե. վայ. լե. լե.
 Հե - ոու գե - դեց է գա - լիս. յար. ցա. ցայ. յար. լե. վայ. լե. լե.

I. Նա՛յ. ցա՛յ. ցա՛յ. ցա՛յ.

II. Նա՛յ. ցա՛յ. ցա՛յ. ցա՛յ. ցա՛յ.

I. T. ցար. Նա՛յ. ցա՛յ.

II. ցար. Նա՛յ. ցա՛յ.

I. B. Նա՛յ. ցա՛յ. ցա՛յ. ցա՛յ.

II. Նա՛յ. ցա՛յ. ցա՛յ. ցա՛յ.

1. Իմ յա - ըն հաց չի կե - թել. յար. ցա. ցայ. ցա՛յ. ցա. ցայ. ցա՛յ.
 2. մի լավ ճը - վեր է բե - թել. յար. ցա. ցայ. ցա՛յ. ցա. ցայ. ցա՛յ.

I. ցար. ցա՛յ. ցա. ցա. ցայ. ցա՛յ. ցա. ցայ. ցա՛յ.

II. ցար. ցա՛յ. ցա. ցա. ցայ. ցա՛յ. ցա. ցայ. ցա՛յ.

I. ցա՛յ. ցա՛յ. ցա. ցայ. ցա՛յ. ցա. ցայ. ցա՛յ.

II. ցա՛յ. ցա՛յ. ցա. ցայ. ցա՛յ. ցա. ցայ. ցա՛յ.

I. ցա՛յ. ցա՛յ. ցա. ցայ. ցա՛յ. ցա. ցայ. ցա՛յ.

II. ցա՛յ. ցա՛յ. ցա. ցայ. ցա՛յ. ցա. ցայ. ցա՛յ.

Allegretto $\text{♩} = 104$

9.

S. Նոր եւ նոր մա-ծուց մե-րեւ. յար. ցա. ցայ, յար. լե. վայ, լե. լե'. իմ յա - ըն հաց
 Ե- ոու գեղեց է գա-լիս. յար. ցա. ցայ, յար. լե. վայ, լե. լե'. մի լավ ցը - վեր

A. ցար. ցայ. ցայ, յար. ցայ. ցայ. ցայ.

I. ցար. ցայ. յար.

T. ցար. ցայ. յար.

II. ցար. ցայ. յար.

B. ցար. ցայ. ցայ. ցայ. յար. լե. լե. լե. յար. ցայ.

1. 2.

չի կե - ըն. յար. ցա. ցայ. ցայ,
 է բե - ըն. յար. ցա. ցայ. ցայ.

ցայ. ցա. ցայ. ցայ.

ցայ. ցայ. ցայ. իմ յա-ըն հաց չի կե - ըն. յար. ցա. ցայ. ցայ,
 մի լավ ցը - վեր է բե - ըն. յար. ցա. ցայ. ցայ.

ցայ. ցայ. ցայ. - յա ըն. յար. ցա. ցայ. յար. ցայ. ցայ.

ցայ. ցայ. ցայ.

(59) ՀԱՐԱՅ ԷԼԻՒ ՅԱՐ
ԱՐԱԿ, ՅԼԻՒ ԿՐ

Vivo ♩ = 116

S. Հա-րա՛յ, էլ - Լի. էլ - Լի. էլ - Լի. էլ - Լի յար. Ե - Լի կալ - ճի.
A. էլ - Լի. էլ - Լի. էլ - Լի. էլ - Լի յար, կալ - ճի.
T. Հա-րա՛յ. յար. Ե - Լի,
B. Յա՛ր. յա՛ր:

Fine [Solo]

րո - յըդ տես - ճեմ. թել - Լի յար. Մեր բա - դիճ կար կա-ճաճ - չի,
րո - յըդ տես - ճեմ. թել - Լի յար.
յար, Հա - րա՛յ. էլ - Լի յար,
Յա՛ր.

[Tutti] *p* Հա - րա՛յ. էլ - Լի. էլ - Լի. էլ - Լի. էլ - Լի յար, ծա - ոը ծա ոի
crescendo
էլ - Լի. էլ - Լի. էլ - Լի. էլ - Լի յար.
p Բա - րալ. յար Բա - րա՛յ.
crescendo *f* *p*
յա՛ր. յա՛ր.

p [Tutti] *crescendo* *f*

Եր - ման . շի. Ե - լի կայ - Թի. քո - յոր տես - ցեմ. քեւ - լի յար:

p *crescendo* *f*

կայ - Թի. քո - յոր տես - ցեմ. քեւ - լի յար:

p *crescendo* *f*

քեւ - լի յար: Ե - լի, յար:

p *crescendo* *f*

յար:

[Solo] *p* [Tutti] *crescendo* *f*

Շա - րան - շա - րան դուս Ե - լան. հա - րայ. Էլ - լի. Էլ - լի, Էլ - լի. Էլ - լի յար:

p *crescendo* *f*

Էլ - լի. Էլ - լի. Էլ - լի. Էլ - լի յար:

p *crescendo* *f*

Հա - րայ. Էլ | լի յար. հարայ. յար:

p *crescendo* *f*

Թար: յար:

[Solo] *p* [Tutti] *crescendo* *f* D. C. al Fine

Մեկն իմ | յա - րի Երման շի. Ե - լի կայ - Թի. քո - յոր տես - ցեմ. քեւ - լի յար:

p *crescendo* *f*

կայ | Թի. քո - յոր տես - ցեմ. քեւ - լի յար:

p *crescendo* *f*

հա - րայ. քեւ - լի յար, Ե - լի յար:

p *crescendo* *f*

յար: յար:

(62). ՄԵՐ ԲԱՂԸ ԺԱՌԻ Ա
ՄԵՐ ԵԱՒ ԱՐ Ա

Ա.

Ironico, ma amorevole ♩=112

S. *mf*
Մեր բաղը ծառ ա. ձեր բաղը քար ա. ես քեզ չեմ առ-Յի իմ աղ-բոր ծա - ռա:

A. *mp*

B. *p*
Իմ չի - Յար յար. իմ չի - Յար յար. ո՛վ է բան ա - սել. իմ յա՛ր:

Ironico, ma amorevole ♩=112

Բ

S. *mf*
Մեր բաղը ծառ ա. ձեր բաղը քար ա. ես քեզ չեմ առ-Յի իմ աղ-բոր ծա-ռա:

A. *p*
Իմ չի-Յար. իմ չի-Յար. իմ չի - Յար:

T. *mp*
Իմ չի-Յար յար. իմ չի - Յար յար. ո՛վ է բան ա-սել գո-վա-կան յա - ռին:

Allegretto amabile ♩=112

Գ

S. *mf*
Մեր բաղը ծառ ա. ձեր բաղը քար ա. ես քեզ չեմ առ-Յի իմ աղ-բոր ծա - ռա:

T. *mp* *div.*
Բաղը ծառ. բաղը քար. ո՛վ է բան ա - սել. իմ յա՛ր:

B. *p*
Իմ չի + Յար յար. իմ չի - Յար յար. ո՛վ է բան ա - սել. իմ յա՛ր:

(64). Հովն Անոնից

ՕՅՆ ԱԿՄՄ

Con allegria $\text{♩} = 64$

Ա.

S. Հովն ա-մուշ. հովն ա-մուշ. էլ էն սի-րուց յարն ա-մուշ.

A. Հովն ա - մուշ. հովն ա - մուշ. հովն ա - մուշ.

T. Հո՛վ. հո՛վ.

B. Հո՛վ. հո՛վ.

Էն. Էն. Էն. Էն. Էն. Էն. յար խո - րո-տիկ, յարն ա-մուշ.

հովն ա - մուշ. հովն ա - մուշ. հովն ա - մուշ:

հո՛վ. հո՛վ.

հո՛վ. հո՛վ.

Soprano solo

mf

Գը-Յա - ցի ջու - լը ջը թի.
 ոստ ըն - կավ օ - ծի լե ղի.

mf

Գը-Յա - ցիր ջու - լը ջը - թի.
 ոստըն - կավ օ - ծի լե - ղի.

Հո՛վ. հո՛վ.

Հովն ա - նուշ. հովն ա - նուշ. հովն ա - նուշ.

Հո՛վ. հո՛վ.

Իմ հորն ու մորն ի՞նչ ա - սեմ.
 ի՞նձ տը - վից օ - տար տը - ղի.

քո հորն ու մորն ի՞նչ ա - սեմք.
 քեզ տը - վից օ - տար տը - ղի.

հո՛վ. հո՛վ:

հովն ա - նուշ. հովն ա - նուշ. հովն ա - նուշ.

հո՛վ. հո՛վ.

Հովն օ-նուշ, հովն օ-նուշ, էլ էն սի-րուն յարն օ-նուշ.
 Հո՛վ.
 Հովն օ-նուշ, հովն օ-նուշ, էն սի-րուն յարն օ-նուշ.
 Հո՛վ.
 Լե. Լե. Լե. Լե. Լե. յար խո ըո-տիկ, յարն օ-նուշ,
 հովն օ-նուշ.
 հովն օ-նուշ, հովն օ-նուշ, հովն օ-նուշ, հովն օ-նուշ.
 հովն օ-նուշ, հովն օ-նուշ.
 հովն օ-նուշ, հովն օ-նուշ, հովն օ-նուշ, հովն օ-նուշ, հովն օ-նուշ, հովն օ-նուշ.
 հովն օ-նուշ, հովն օ-նուշ, հովն օ-նուշ, հովն օ-նուշ, հովն օ-նուշ, հովն օ-նուշ.
 օ-նուշ, օ-նուշ, օ-նուշ, օ-նուշ, օ-նուշ, օ-նուշ.
 օ-նուշ:

Sognando $\text{♩} = 52$

S.

A.

T.

ՀովԹ ա-Գուշ, ԲովԹ ա-Գուշ, էՅ լու-սըՅ-կա ծովԹ ա-Գուշ,
ծովԹ ա-Գուշ, ծովԹ ա-Գուշ, էՅ սա-րե-րի քովԹ ա-Գուշ:

I.

ՀովԹ ա - Գուշ, ԲովԹ ա - Գուշ:

B.

ՀովԹ ա - Գուշ, ԲովԹ ա - Գուշ:

II.

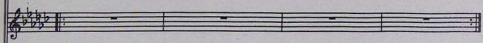
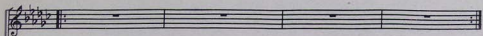
Հո՛վ, Բո՛վ:

Հո՛վ:

ՀովԹ ա-Գուշ, ԲովԹ ա-Գուշ, էՅ սա - րե - րի քովԹ ա-Գուշ,
քովԹ ա-Գուշ, քովԹ ա-Գուշ, էՅ ջը - րե - րի լողԹ ա-Գուշ:

div. Հո՛վ, Բո՛վ:

ՀովԹ ա - Գուշ, ԲովԹ ա - Գուշ:

mf

ՀովԹ ա - ցուշ. ԲովԹ ա - ցուշ. ԷՅ ջը - թե-րի ԼողԹ ա-ցուշ.
 ԼողԹ ա-ցուշ. ԼողԹ ա - ցուշ. ԷՅ Բո - ղե-րի սողԹ ա-ցուշ.

mf

ՀովԹ ա - ցուշ. ԲովԹ ա - ցուշ.

p

Հո՛վ. Բո՛վ.

f

ՀովԹ ա - ցուշ. ԲովԹ ա - ցուշ. ԷՅ Բո - ղե - թի սողԹ ա-ցուշ.
 սողԹ ա - ցուշ. սողԹ ա - ցուշ. ԷՅ Ժա - ռե - թի դողԹ ա-ցուշ.

mf

ՀովԹ ա - ցուշ. ԲովԹ ա - ցուշ.

mf

ՀովԹ ա - ցուշ. ԲովԹ ա - ցուշ.

mf

ՀովԹ ա - ցուշ. ԲովԹ ա - ցուշ.

f

Հովն ա-նուշ. հովն ա-նուշ. էն ծա - ռե - ռի դողն ա-նուշ.
 դողն ա-նուշ. դողն ա-նուշ. էն ծո - ռե - ռի կողն ա-նուշ.

Հո՛վ.

f

Հովն ա - նուշ. հովն ա - նուշ.

p

Հովն ա - նուշ. հովն ա - նուշ.

mf

Հովն ա-նուշ. հովն ա-նուշ. էն ծո - ռե - ռի կողն ա-նուշ.
 կողն ա-նուշ. կողն ա-նուշ. էն հո - վը-վի փողն ա-նուշ.

p

div.

Հո՛վ. հո՛վ:

mf

Հովն ա - նուշ. հովն ա - նուշ.

S.
A.

p-pp

T.

Հովն ա-նուշ. հովն ա-նուշ. էն հո - վը-վի փողն ա-նուշ.
 փողն ա-նուշ. փողն ա-նուշ. էն գի - շեր-վա գողն ա-նուշ.

p-pp

I.

B.

Հովն ա-նուշ. հո՛վ. հովն ա-նուշ. հո՛վ:

pp-ppp

II.

Հո՛վ. հո՛վ:

(66) ՋԻՆԱՐ ԵՍ, ԿԵՌԱՆԱԼ ՄԻ
 ЧИНАР ЗС, КЕРАНАЛ МИ

Andante $\text{♩} = 72$

Ա.

S. *mp*
 Ջի - ցար ես, կե - ու - ցալ մի, յա՛ր. յա՛ր.
 մեր դըր-ճեճ ճե - ու - ցալ մի, յա՛ր. յա՛ր.

A. *mp*

L. *p*
 Յա՛ր.

T. *p*
 Յա՛ր.

IL *p*
 Յա՛ր.

B. *p*
 Յա՛ր.

p
 յա՛ր. ցա. ցա՛յ. ցա. ցա՛յ. ցա՛յ. ցա. ցա՛յ. ցայ. ցա՛յ. ցա՛յ.

p
 յա՛ր. յար. ցա՛յ.

p
 յա՛ր. ցայ. ցա՛յ.

p
 յա՛ր. ցա. ցա՛յ. ցա. ցա՛յ. ցա՛յ. ցա՛յ.

p
 յա՛ր. ցա՛յ. ցայ. ցա՛յ.

Andante $\text{♩} = 72$

բ.

S. *mp*
 Ձի-ճար ես. կե ու-ճալ մի. յա՛ր. յա՛ր.
 մեր դըռ ՅեՅ Բե ու-ճալ մի. յա՛ր. յա՛ր.

A. *mp*
 Ձի-ճար ես. կե ու-ճալ մի. յա՛ր.
 մեր դըռ ՅեՅ Բե ու-ճալ մի. յա՛ր.

I. *mp*
 Ձի-ճար ես. կե ու-ճալ մի. յա՛ր.
 մեր դըռ-ՅեՅ Բե ու-ճալ մի. յա՛ր.

T. *mp*
 Ձի-ճար ես. կե ու-ճալ մի. յա՛ր.
 մեր դըռ-ՅեՅ Բե ու-ճալ մի. յա՛ր.

II. *mp*

I. *mp*
 Յա՛ր. յա՛ր.

B. *mp*
 Յա՛ր. յա՛ր.

II. *mp*
 Յա՛ր. յա՛ր.

mp-p
 յա՛ր. ճա. ճա՛յ. ճա՛յ. ճա՛յ. ճա՛յ. ճա՛յ. ճա՛յ. ճա՛յ. ճա՛յ.

p-pp
 յա՛ր. ճա՛յ. ճա՛յ. ճա՛յ.

p-pp
 յա՛ր. ճա՛յ. ճա՛յ. ճա՛յ.

mp-p
 յա՛ր. ճա. ճա՛յ. ճա՛յ. ճա՛յ. ճա՛յ. ճա՛յ. ճա՛յ.

p
 ճա՛յ. ճա՛յ. ճա՛յ. ճա՛յ.

p
 ճա՛յ. ճա՛յ. ճա՛յ.

յա՛ր. ճա՛յ. ճա՛յ. յա՛ր. ճա՛յ. ճա՛յ. ճա՛յ.

Andante $\text{♩} = 72$

S. *pp* *p*

Ջի - Ծար ԵՍ. Կե - ռա - Ծա՛լ մի. յա՛ր. յա՛ր.
 մեր դըր-ՅեՅ հե - ռա - Ծա՛լ մի. յա՛ր. յա՛ր.

A. *pp* *p*

T. *pp* *p*

Ջի - Ծար ԵՍ. Կե - ռա - Ծա՛լ մի. յա՛ր. յա՛ր.
 մեր դըր-ՅեՅ հե - ռա - Ծա՛լ մի. յա՛ր. յա՛ր.

B. *pp* *p*

p *pp* *p*

յա՛ր. Ծա. Ծա՛յ. Ծայ. Ծա՛յ, Ծա՛յ. Ծայ. Ծա՛յ. Ծայ. Ծա՛յ. Ծայ. Ծա՛յ. Ծայ.

p *pp*

Ծա՛յ. Ծա՛յ.

p *pp* *p* *p*

Ծա՛յ. Ծայ. Ծա՛յ. Ծայ. Ծա՛յ.

p *pp*

յա՛ր. Ծա. Ծա՛յ. Ծայ. Ծա՛յ. Ծա՛յ.

Andante $\text{♩} = 72$

S. *mp*
Ձի-Յար ես. կե-ռա - Յա՛լ մի. յա՛ր. յա՛ր.

A. *mp*

I. *mp*
Ձի-Յար ես. կե-ռա - Յա՛լ մի. յա՛ր.

T. *p*
Յա՛ր.

II. *p*
Յա՛ր.

B. *p*
Յա՛ր. յա՛ր.

մեր դըռ-ճեճ Բե-ռա - Յա՛լ մի յա՛ր. յա՛ր.

մեր դըռ-ճեճ Բե-ռա - Յա՛լ մի. յա՛ր.

յա՛ր.

յա՛ր. յա՛ր.

Զ.

Andante $\text{♩} = 72$

S. *mp*

Ջի-նար ես. կե - ու - Յալ մի. յա՛ր. յա՛ր.
մեր դըր-Յեճ հե - ու - Յալ մի. յա՛ր. յա՛ր.

A. *mp*

T. *p*

B. *p*

Յա՛ր. Յայ. յար. Յա՛յ. Յայ Յա՛յ. յա՛ր. յա՛ր.

Յա՛ր. Յայ. Յայ. Յայ. յա՛ր. Յա՛յ.

p

յար. Յա՛յ. Յայ. Յա՛յ. Յա՛յ. Յայ. Յա՛յ. Յայ. Յա՛յ. Յա՛յ.

p

յար. Յայ. յար. Յայ. Յայ. Յա՛յ. Յա՛յ.

p

յար. Յա՛յ. Յայ. Յա՛յ. Յա՛յ. Յայ. Յա՛յ. Յայ. Յայ. Յա՛յ.

pp

յար. Յայ. յար. Յայ. Յայ. Յա՛յ. Յայ. Յա՛յ. Յայ. Յա՛յ.

Andante $\text{♩} = 64$

Է.

S. *p*

Ձի-ճար Ես. Կե - ու - ճալ մի. յա՛ր. յա՛ր. յա՛ր.
 մեր դըռ - Յեճ Բե - ու - ճալ մի. յա՛ր. յա՛ր. յա՛ր.

A. *p*

T. *p* [div.] [unis.]

Ձի-ճար Ես. Կե - ու - ճալ մի. յա՛ր.
 մեր դըռ - Յեճ Բե - ու - ճալ մի. յա՛ր.

p

յա՛ր. ճա՛յ. ճա՛յ. ճա՛յ. ճա՛յ. ճա՛յ. ճա՛յ.

p *mp* *p*

յա՛ր. ճա՛յ. ճա՛յ. ճա՛յ. ճա՛յ. ճա՛յ. ճա՛յ. ճա՛յ. ճա՛յ.

p *mp*

յա՛ր. ճա՛յ. ճա՛յ. ճա՛յ. ճա՛յ. ճա՛յ. ճա՛յ. ճա՛յ.

p

յա՛ր. ճա՛յ. ճա՛յ. ճա՛յ. ճա՛յ. ճա՛յ. ճա՛յ.

p *p*

յա՛ր. ճա՛յ. ճա՛յ. ճա՛յ. ճա՛յ. ճա՛յ. ճա՛յ. ճա՛յ. ճա՛յ. ճա՛յ.

p *mp*

յա՛ր. ճա՛յ. ճա՛յ. ճա՛յ. ճա՛յ. ճա՛յ. ճա՛յ.

Andante $\text{♩} = 72$

Ը.

mp

S. Ձի - ցար ես. կե - ու - ցա՛լ մի. յա՛ր. յա՛ր.
 մեր դըռ - ցեց հե - ու - ցա՛լ մի. յա՛ր. յա՛ր.

A. *mp*

I. *mp*

T. *mp* Գա՛ր. յա՛ր.

II. *mp* Գա՛ր.

pp

յա՛ր. ցա. ցա. ցա. ցա՛յ. ցա. ցա՛յ.
 ցա. ցա՛յ. ցա. ցա՛յ. ցա՛յ.

pp

p ցա՛յ. ցա՛յ. ցա՛յ. *pp*

ցա. ցա. ցա՛յ:

Andante $\text{♩} = 64$

Թ.

pp

I. *pp*

S. Ձի - ցար ես. կե - ու - ցա՛լ մի. յա՛ր.
 մեր դըռ - ցեց հե - ու - ցա՛լ մի. յա՛ր.

II. *pp*

I. *pp*

A. Ձի - ցար ես. կե - ու - ցա՛լ մի. յա՛ր.
 մեր դըռ - ցեց հե - ու - ցա՛լ մի. յա՛ր.

II. *pp*

1. 2. *p*

յա՛ր. յա՛ր. յա՛ր. Եա, Եա՛յ. Եայ. Եա՛յ. Եա՛յ.

յա՛ր. Եա՛յ.

1. 2. *p*

յա՛ր. յա՛ր. յա՛ր. Եա՛յ.

յա՛ր.

յա՛ր.

mp

Եայ. Եա՛յ. Եայ. Եա՛յ. Եա՛յ. յա՛ր. Եայ. Եա՛յ. Եայ. Եա՛յ.

Եայ. Եա՛յ. Եա՛յ. Եա՛յ. Եայ. յա՛ր.

Եա՛յ. Եա՛յ. Եայ. յա՛ր.

Եա՛յ. Եա՛յ. յա՛ր. Եա-Եա՛յ. Եայ. Եա՛յ.

mp

p *pp*

Եա՛յ. Եայ. Եա՛յ. Եայ. Եա՛յ. Եա՛յ. Եա՛յ. Եա՛յ.

Եա՛յ. Եա՛յ. Եա՛յ. Եա՛յ. Եա՛յ. Եա՛յ. Եա՛յ.

Եա՛յ. Եա՛յ. Եա՛յ. Եա՛յ. Եա՛յ. Եա՛յ. Եա՛յ.

Եա՛յ. Եա՛յ. Եա՛յ. Եա՛յ. Եա՛յ. Եա՛յ.

p *pp*

Եա՛յ. Եա՛յ. Եա՛յ. Եա՛յ. Եա՛յ. Եա՛յ.

(67). ՓԱՓՈՒՐԻ
ПАПУРИ

Ա.

Semplice $\text{♩} = 120$ ($\text{♩} = 80$)

mf Fine *mp* D. C.

Փա-փու-րի շա'ճ. փա-փու-րի շա'ճ. փա - փու-րի: Մը - տա բըլ-բու - լի բա-ղը.
եր - գե-ցի ա - նուշ տա-ղը:

mf *mp*

Փա-փու-րի շա'ճ. փա-փու-րի շա'ճ. փա-փու-րի: Մը - տա բըլ-բու - լի բա-ղը.
եր - գե-ցի ա - նուշ տա-ղը:

mp

Մը - տա բըլ-բու - լի բա-ղը.
եր - գե-ցի ա - նուշ տա-ղը:

mp *mp*

Փա - փու - րի. փա-փու - րի. փա - փու-րի: Փա-փու-րի շա'ճ. յար. շա ճ:

Semplice $\text{♩} = 120$ ($\text{♩} = 80$)

Բ.

mf Fine *mp* D. C.

Փա - փու-րի շա'ճ. մը - տա բըլ-բու - լի բա-ղը. Լուս-ճա-կը շող ա գը-ցել.
փա - փու-րի շա'ճ. եր - գե-ցի ա - նուշ տա-ղը. իմ յա-րը թող ա գը-ցել:

mf *mp*

Փա-փու-րի շա'ճ. փա-փու-րի շա'ճ. փա-փու-րի: Լուս-ճա-կը շող ա գը-ցել.
իմ յա-րը թող ա գը-ցել:

mf *mp*

Փա - փու - րի. փա-փու - րի. փա - փու-րի: Լուս-ճա-կը շող ա գը-ցել.
իմ յա-րը թող ա գը-ցել:

Semplice $\text{♩}=120$ ($\text{♩}=80$)

Fine

D. C.

S. *mf* *p* *mf* *p*

Փա-փու-րի. ջա'ճ. փա-փու-րի. ջա'ճ. փա-փու-րի: Մը - տա բըլ-բու - լի բա-ղը.
եր - գե - ցի ա - ճուշ տա-ղը:

A. *mf* *p*

T. *mf* *p*

Փա-փու-րի. ջա'ճ. փա-փու-րի. ջա'ճ. փա-փու-րի ջա ճ: Մը - տա բըլ-բու - լի բա-ղը.
եր - գե - ցի ա - ճուշ տա-ղը:

B. *mf* *p*

Փա - փու - րի. փա-փու - րի. փա - փու-րի:

Semplice $\text{♩}=120$ ($\text{♩}=80$)

S. *mf* *p*

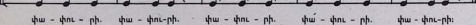
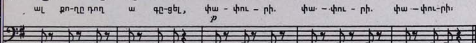
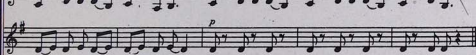
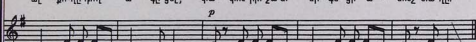
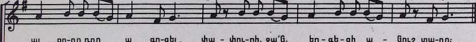
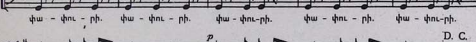
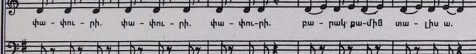
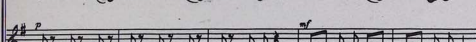
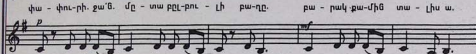
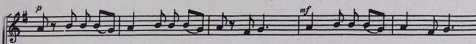
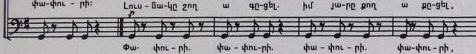
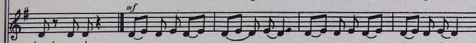
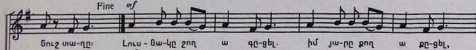
Փա-փու-րի. ջա'ճ. Մը - տա բըլ-բու - լի բա-ղը. փա-փու-րի. ջա'ճ. եր-գե-ցի ա -

A. *mf*

T. *p*

Փա- փու- րի. փա - փու - րի. փա - փու-րի. փա - փու - րի. փա - փու - րի.

B. *p*

Fine *mf*

D. C.

փա - փու - րի. փա - փու-րի. փա - փու - րի. փա - փու - րի. փա - փու-րի:

(68) ԻՆՉՈ՞Ւ ՔԻՆԳՅՈՒԸ ՄՏԱՐ
 ИНЧУ БИНГЕЛЫ МТАР

♩. = 48

I. S. II. *f* ԻՆ-չո՞ւ ՔԻՆ-գյո - ւԸ մը - տար:

I. A. II. *f*

I. T. II. *mf* Մու-սաճ սըմ - բուլ. բա - դի բիւ - բուլ.

I. B. II. *mf*

p Մու-սաճ սըմ - բուլ. բա - դի բիւ - բուլ.

p ԻՆ-չո՞ւ ՔԻՆ գյո - ւԸ մը - տար:

allargando

f ԻՆ-չո՞ւ ՔԻՆ - գյո - ւԸ մը - տար. *p* բա - դի բիւ - բու - ւԸ ԳԸ - տար:

f ԻՆ-չո՞ւ ՔԻՆ - գյո - ւԸ մը - տար. *p* բա - դի բիւ - բու - ւԸ ԳԸ - տար:

f ԻՆ-չո՞ւ ՔԻՆ - գյո - ւԸ մը - տար. *p* բա - դի բիւ - բու - ւԸ ԳԸ - տար:

f ԻՆ-չո՞ւ ՔԻՆ - գյո - ւԸ մը - տար. *p*

(69). ԵՍ ԱՌՈՒՆ ԶՈՒՐ Է ԳԱԼԻ
 ЗО АРУН ДЖУР Э ГАЛИ

Cantabile con tranquillita $\text{♩} = 126$ ($\text{♩} = 42$)

pp Ա.

I. $\text{♩} = 126$

S. Էս ա - ռուՆ ջուր Է գա - լի. Մի սե - սեք ո՛ւր

II. $\text{♩} = 126$

A. *pp* Լո. Լո. Լո. Լո. Լո. Լո. Լո. Լո. Լո. Լո.

T. *pp* Լո. Լո. Լո. Լո. Լո. Լո. Լո. Լո. Լո. Լո.

B.

f Է գա - լի. *f* գա - լիս Է. *f* գա - լիս Է. *p* սեր ա - ճե.

f գա - լիս Է. *f* գա - լիս Է. *p* սեր ա - ճե.

f Լո. Լո. Լո. *f* գա լիս Է. *f* գա - լիս Է. *p* սեր ա - ճե.

f Լո. Լո. Լո. *f* գա - լի Է *f* գա - լիս Է. *p* սեր աճե.

f գա - լիս Է. *f* Բե՛յ. սեր ա-ճե.

f Լո - լիս Է. *f* Բե՛յ. *p* սեր ա-ճե.

Cantabile con tranquillità ♩ = 126 (♩ = 42)

p [Solo]

I.
S.
II.
A.
L.
T.
II.

tu w - ուն ջուր է գա - լի.
Մի տե - սեր ո՛ր է գա - լի.
tu w - ուն ջուր է գա - լի.
Մի տե - սեր ո՛ր է գա - լի.
tu w - ուն ջուր է գա - լի.
Մի տե - սեր ո՛ր է գա - լի.

1.
2.

[Tutti]

I.
S.
II.
A.
L.
T.
II.

գա - լի է. գա - լի է սեր ա - Յե.
գա - լի է սեր ա - Յե.
գա - լի է սեր ա - Յե.
գա - լի է սեր ա - Յե.
գա - լի է սեր ա - Յե.

1.
2.

9.

Cantabile con tranquillita $\text{♩} = 126$ ($\text{♩} = 42$)

S.

p

tu w - ունց ջուր է գա - լի.
 մի սե - սեք ո՛ւր է գա - լի.

pp

A.

pp

tu w - ունց ջուր է գա - լի.
 մի սե - սեք ո՛ւր է գա - լի.

p

T.

p

tu w - ունց ջուր է գա - լի.
 մի սե - սեք ո՛ւր է գա - լի.

B.

unis. *p*

գա - լիս է. գա - լիս է. սեք ա - Յե.

unis. *p*

գա - լիս է սեք ա - Յե.

p *div.*

գա - լիս է սեք ա - Յե.

p *p*

գա - լիս է սեք ա - Յե.

Cantabile con tranquillita 126 (♩. = 42)

p

I.

S. *p*

II.

I. *p*

A.

II.

T.

B.

tu w - ունց ջուր է գա - լի
 մի սե - սեք ո՛ւր է գա - լի.

tu w - ունց ջուր է գա - լի
 մի սե - սեք ո՛ւր է գա - լի.

unis. *p*

գա - լիս է. գա - լիս է սեր ա - Յե,
 Ռե՛յ. գա - լիս է. Ռե՛յ. սեր ա - Յե.

p *div. p*

գա - լիս է սեր ա - Յե.

p *p*

գա - լիս է սեր ա - Յե.

b.

Cantabile con tranquillita $\text{♩} = 44$

p

I.

S. *p*

II.

A. *p*

T.

B.

p unis. *p*

p *p*

p *div. p*

p *p*

Cantabile con tranquillità $\text{♩} = 44$

S. *p*
 tu w - nuḡ znuḡ t qw - ḡh.
 ḡh unḡ - ubḡ n'ḡḡ t qw - ḡh.

I. *p*
 Lḡ. Lḡ. Lḡ. Lḡ. Lḡ. Lḡ. Lḡ. Lḡ.

II. *p*
 Lḡ. Lḡ. Lḡ. Lḡ. Lḡ. Lḡ. Lḡ. Lḡ.

I. *p*
 Lḡ. Lḡ. Lḡ. Lḡ. Lḡ. Lḡ. Lḡ. Lḡ. Lḡ. Lḡ. Lḡ. Lḡ. Lḡ. Lḡ.

T. *p*
 Lḡ. Lḡ. Lḡ. Lḡ. Lḡ. Lḡ. Lḡ. Lḡ. Lḡ. Lḡ.

qw - ḡh t. qw - ḡh t. ubḡ w - ḡḡ.

Lḡ. Lḡ. Lḡ. Lḡ. Lḡ. Lḡ. Lḡ.

Lḡ. Lḡ. Lḡ. Lḡ.

Lḡ. Lḡ. Lḡ. Lḡ. Lḡ. Lḡ. Lḡ. Lḡ. Lḡ.

Է.

Cantabile con tranquillita $\text{♩} = 48$

I. *P*
 ես ւ - ռուՅ ջուր է գա - լի.
 Մի սե - սեք ո՛ւր է գա - լի.

S. *P*
 div.
 Լն. Լն. Լն. Լն.

A. *P*
 Լն. Լն. Լն. Լն. Լն. Լն. Լն. Լն. Լն. Լն. Լն.

գա - լիս է. գա - լիս է սեր ւ - Յե.
 գա - լիս է սեր ւ - Յե.
 Լն. Լն. Լն. Լն. Լն. Լն. Լն. Լն. Լն. Լն.

70 ՍԱՆԻԻ ԵՐԳ (ՉԱՎԱՐՅԵՑ)
 САНДЫ ЕРГ (ДЗАВАРЦЕЦ)

Pesante energico $\text{♩} = 138$

A. *mf*
 Վա - ռե, Վա - ռե, Վա - ռե, ԼԼ - ման.

B.
 Վա - ռե, Վա - ռե, ԼԼ - ման.

վա - ռե վա - ռանդ հա - յու ցը - ման,
 վա - ռե վա - ռանդ հա - յու ցը - ման,

S. *f* Ո՛րն է ե - կեր
 Հա - զար բա - ռին
 A. *f* վա - ռե.
 T. *f* վա - ռե.
 B. *f* Ո՛րն է ե - կեր
 Հա - զար բա - ռին

S. *f* սան - դի վե - ռեն.
 բաժ - ցե վե - ռեն.
 A. *f* վա - ռե. հը՛մ. հա՛,
 T. *f* հը՛մ հա՛,
 B. *f* սան - դի վե - ռեն.
 բաժ - ցե վե - ռեն.

(D. C.)

*dim.**mf*

լա - շից րա - լեմ'
փուցը ը - ու - հաց

ցու - սի վե - րեց,
րու - սե վե - րեց:

լա - շից րա - լեմ'
փուցը ը - ու - հաց

ցու - սի վե - րեց,
րու - սե վե - րեց:

p sempre poco a poco accelerando e crescendo

S. A. *p* վա-րե. հա. ջա-ցե. հա'. վա-րե հա'. հըմ հա'.

T. *p* վա-րե. հա. վա-րե, հա'.

B. *p* վա րե, հա'. վա - րե. հա'.

վա - րե. հա'. ջա - ցե. հա'. վա - րե. հա'. հըմ. հա'.

վա - րե. հա'. վա րե. հա'.

վա - րե. հա'. վա - րե. հա'.

ԾԱՆՈԹԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

ԿՐՃԱՏ ՆՇՈՒՄՆԵՐ

- ԱԺ I** Կոմիտաս. Ժողովրդական երգեր. Ազգագրական ժողովածու. հայերեն նոտագրությունից փոխարձեց նվորդականի, առաջարկելով և դիտողություններով, Սաֆրիդյան Մելիքյան: Հրատարակություն ՀՍՍՀ Գիտության և արվեստի ինստիտուտի. Պետհրատի երաժշտական սեկտոր, Երևան, 1931:
- ԱԺ I քն.** վերջ հիշված ժողովածուի քննադիրը, Չեռ. № 302:
- ԱԺ II** Կոմիտաս. Ազգագրական ժողովածու. Հայ ժողովրդական երգեր և պարերգեր. հատոր 2-րդ. կազմող Մ. Ղ. Աղայան. Հայկական ՍՍՀ Գիտությունների ակադեմիա, Արվեստների պատմության և տեսության սեկտոր. Հայպետհրատ, (Երևան), 1950:
- ԽԺ I** Կոմիտաս. Երկերի ժողովածու. Առաջին հատոր, մեներգեր. Խմբագրություն Ռ. Ա. Աթայանի. Հայկական ՍՍՌ Գիտությունների ակադեմիա, Արվեստի ինստիտուտ. Հայպետհրատ, Երևան, 1960:
- ԽԺ II** Կոմիտաս. Երկերի ժողովածու. Երկրորդ հատոր, խմբերգեր. Խմբագրություն Ռ. Ա. Աթայանի. Հայկական ՍՍՌ Գիտությունների ակադեմիա, Արվեստի ինստիտուտ. «Հայաստան» հրատարակչություն, Երևան, 1965:
- ՔԺ** Ն. Թեյմուրազյանի կազմած «Հայ երաժիշտների և երաժշտագետների ստեղծագործությունները (նախասովետական շրջան)» ձեռագիր ժողովածու. ՀՍՍՀ Հանրապետական կենտրոնական գրադարան, նույնպիսի գրականության բաժին:
- Ժն** Ժողովրդական խաղիկներ. Գյուղական-փոքր երգեր իրենց փոփոխակներով. խմբագրեց պրոֆ. Դոկտ. Մանուկ Աբեղյան, մասնակի աշխատակցության Կոմիտասի. Հայպետհրատ, Երևան, 1940:
- ՀԺԵ** Հայ ժողովրդական երաժշտություն. Նոր ջարդ. Հավաքեց և դաշնակեց Կոմիտաս վարդապետ: Խմբագիր՝ Վարդան Սարգսյան. Հրատարակություն Կոմիտասյան խնամատար հանձնաժողովի, Փարիս.
- Տետր 2—1933,
Տետր Է—1937,
Տետր Ը—1951:
- ՀՄն I, II.** Հավար ու մի խաղ. Ժողովրդական երգարան. Խիսյակ առաջին (2-րդ տպագրություն, 1904) և երկրորդ (1905). Խմբագրեցին Կոմիտաս վարդապետ և Մանուկ Աբեղյան. Վաղարշապատ:
- ՋՏ I** Չեռաց տետրակ Հայ գեղջուկ համերգի, որ ղեկավարությամբ Կոմիտաս վարդապետի և սիրահոծար մասնակցությամբ իր 300 երկմեծ երգիչներով, մարտ 20/2 ապրիլ, 1911: Խմբագրեց համառոտ ներածությամբ Կոմիտաս վարդապետ. Կ. Պոլիս:
- ՋՏ II** Չեռաց տետրակ Հայ սրբական և գեղջուկ համերգի: Խմբագրեց համառոտ ներածությամբ Կոմիտաս վարդապետ: Աղեքսանդրիա, 1911:
- ՋՏ III** 1913, մայիս 12/25-ի համերգի Հայ գեղջուկ երգերու համառոտ անվիզիումը. գրեց Կոմիտաս վարդապետ. Կ. Պոլիս:

1—6. Հարսանեկան երգեր. Շար. Ա. Հայ գյուղական ավանդական հարսանեկի երգերն առանձնապես դրամ են կոմիտասի: 1905, ապրիլին Քրիստիանոս իր դասախոսության մեջ դրանց մասին ասել է՝ «բազմառեսակ և խորհրդավոր են: Նրանց թիվն առաջին հասնում է 78-ի: Հետաքրքիր են այս շարքում այն երգերը, որոնք կրում են «ծաղկոց» անունը և 16 հատ են: Այս երգերը երգում են հարսի ընկերուհիները պատվի նախընթաց ամբողջ գիշերը մինչև յուրս, նրան զուգելու, վարդարելու ժամանակ: Հարսի գուլքն են անում, նստնեցնում են նրա կանաչը ծառի, ծաղկի, յուսնի և այլն: Իսկ մյուս երգերը վերաբերում են փեսային, հարս ու փեսի մորը, փեսայի ազապ ընկերներին, հարսնեկորներին և այլն: Մի քանիսն էլ հանելուկներ են և վկարձական երգեր: ...Երգում են հարսանեկի օրերին որոշ տեղերում, որոշ ժամին և ամեն մեկի բաժին երգն իր ներքին»^{*}:

536 ձևազգում, հարսանեկան երգերի ձայնագրությունների մոտ կոմիտասը նշել է՝ «վզայնի ներկայացում, միայն երգով, առանց նվագարանների և առանց կառավարչի»: Այս մտադրությունը իրականացրին, այլ կապել է հարսանեկի պատկան պատերի վերաբերող տարբեր բնույթի երգերի կոմպոզիցիայի շարքի՝ սյուիտների, որոնք ազգագրական խնդիրներ չեն հետապնդում, հա վանկություն էլ չունեն տալու ամբողջ հարսանեկի պատկերը, բայց ա կապելա երգչախորհրդի արտահայտչական հարուստ միջոցներով, գեղարվեստորեն էլ ընդհանրացված ձևով վերարտարում են մարդկային խոր ու գեղեցիկ ապրումներ, հուպակա տարբեր հոգեվիճակներ:

Հարսանեկան երգերի մինչև վերջերս հայտնի եղած միակ շարը ստեղծված է Պոլսում, 1911—1912 թվականների ընթացքում: Այդպիսի շար ստեղծելու մտադրությունը, սակայն, ջատ ավելի վաղուց է: Հայտնաբերված նոր շարը գրված է էջմաձանկան վաղ շրջանի ծոցատնայինների մեկում. «Գարսնա», «Մարերի վրով գեսա», «Շողը ջան»: և այլ խմբերգերի ամենավերջնական դաշնակուսների հետ: Ներկա հաստրում այս վաղ շարն անվանված է Ա, իսկ Պոլսում ստեղծվածը՝ Բ շար:

Հ/Աս II-ում կան հարսանեկան 16 երգի խոսքեր, գլխավորապես թագավորին նվիրված (մին տուրս երգի տարբերակներն առանձին № են կրում): Մրանցից առաջին 4-ը կան Բ շարի մեջ, հետաքրքրական է, որ №-ների հերթը նույնն է, իսկ 2-ը՝ Ա շարում: Երկու շարում երկու երգ նույն խոսքը և տարբեր եղանակներ ունեն, մեկ երգը նույնն է, տարբեր դաշնակված: Առաջին շարն իր երաժշտական բովանդակությամբ (վաճաճորապես՝ դաշնակվան ռեմ) ընդհանուր ամամյուց պարզ է և որոշորային: Երկուսի բաղկացուցիչներն էլ կոմի-

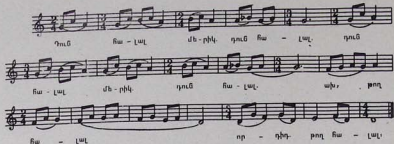
տասի ժողովրդական երգերի գրանցումներում ունեն վանապակ տարբերակներ: Ինչպես ջատ ուրիշ վեպերում, այս շարերի բնագրերն են վերջնական խմբագրված չեն՝ իսպառ բացակայում են տեմպի և կատարման երանգների ցուցիչները:

Ա շարը, մի քանի այլ վաղ գործերի նման, նախատեսված է եղել էջմաձանի ճնամարտի երգչախմբով կատարելու (տարախոս և այլ՝ դիվաններ): Սովորական խանն երգչախմբով կատարելիս անհրաժեշտ է ամբողջությունը 1 տոն բարձրացնել:

1, I. Երկնից-գետնից. «Հարսանյաց ծառի» օրհնության, նրա ժողովրդական «օծման» երգերից է, որ ավելի մասսայական կատարումով հաջորդում է «Օրհնյալ բարերար» երգին (տե՛ս Հարսանեկան Բ շարում), կա՛մ փոխարինում դրան: Խոսքերը՝ Հ/Աս II, էջ 84, № 48 (այս հրատարակության մեջ վերծրված հարսանեկան երգերից 15-րդն է): Մը շակման բնագիրը՝ 391/26բ, 27բ: Միմանցից դիվանական փոքր տարբերություն ունեցող երկու դաշնակուսներ են, երկրորդը այլ մասոր, սկզբից զգրված՝ g-as, այսինքն՝ կես տոն բարձրացնել, որ վերաբերում է ոչ միայն այդ երգին: Առաջին տարբերակը, որ արդեն լրա-բեմով է, թեև խանն է գրված, բայց ամբողջական է և վերծրված է այս հատրում: Բնագրում խոսքերը բարբառային ձևով են (երկնուց-գետնուց, ցրուրթեմով), այստեղ բերված են ջատ Հ/Աս I: ժողովրդական միաձայն տարբերակը կա 321/17, մշակվածը արանից դիվանական փոքր տարբերություն ունի միայն:

2, II. Մերիկ ջան հայալ. Հարսի հրաժեշտն է հորական յուրպիսիներից: Հին քաղցրի պայմաններում այս երգը միշտ ջատ տխուր, սրտաճնկի է եղել (տե՛ս նաև՝ ստորև բերված եղանակը): Մշակման բնագիրը՝ 391/28: Հեղինակի ցուցմունցի հիման վրա փոխադրված է կես տոն վրա: Բնագրում 14—19 (և 23—28) տակերի ներդաշնակումը թերի է (գրված է միայն բառի գծով): Կոմիտասի բարձրավանդ շարը այդ իմ փոքր պակասի պատճառով հատորից դուրս, չթողնելու դիտադրության, այդ տակերի դաշնակը նախորդների հետևողապես լրացրել է խմբագիրը: Խոսքերը՝ Հ/Ասում վանն, բնագրում միայն մայր մեղերի համար են, մյուս ձայներից լրացված է դրա հիման վրա: ժողովրդական միաձայն տարբերակը կա՝ 310/4, 17, 305/9 (տե՛ս նաև՝ Ռ. Ա., կոմիտասյան նյութերը Թորոս Ալաոյսյանի արխիվում, ԳԱ Տեղեկագիր, № 11, 1964, էջ 70): Առաջին երկուց նույն եղանակն ունեն, ինչ-որ մշակման է, առաջինում վերջավորության մեջ նվաճային անհայն տարբերություն կա մշակվածից, իսկ երկրորդում 1-ին նախադասությունն ընդարձակված կրկնվում է, հանազատաստից հորինվածից բնույթ ունի, արտահայտվող տրամադրությունն ավելի տխուր է:

* Կոմիտաս, Հոդվածներ և ուսումնասիրություններ, էջ 12 և 30, 1941, Երևան:

Երրորդը որի բնույթի այլ եղանակ ունի:

3. III. **Թագվորի մեր, դո՛ւս արի.** Հարսին թագվորի տունը տանեցիս, այդ տան ասոց երգվող մասաայական, ուրախ, կատակալի պարերգերից է, մշակման ընկալից՝ 391/28բ: Այս շարում, սակայն, այս երգն ուրախ և արագ չպետք է սկսվի: Հարսանեկան արագ պարերից դերը շարի մեջ կատարում է կրթափակող «Առեմ երթում» խմբերգը: Նախորդ «Մերիկ ջան հալա» երգի տխուր տրամադրությունը և երգ գործած տպավորությունը միանգամից չտապալելու, «տեսակոխ» չանելու դիտումով «Թագվորի մեր»-ը պետք է սկսել հանդարտ, մեղմ, գրեթե «Մերիկ ջան»-ի տրամադրությամբ, որպես բնական շարունակություն, և ապա հաջորդ տևերի ընթացքում երգն աստիճանաբար աշխուժացնել, կատակի բնույթ տալով արագացնել և ուժեղացնել (ինչպես այս խմբագրված է հաստատում), թափով և աստեղ հասկալիս անցնելու համար «Թագվոր քարոյի հանդիսավոր խմբերգին»:

Բնագրում խոսքերը գրված են միայն երկու տող, քարտուսային հետևյալ տարառմտակը՝

Թագվորի մեր այսու արի,
Թե ինչ ու ինչ ներ ընդի:

<ԱՆ-ում այս երգի խոսքերը նա չկան: Սակայն, այս ամենատարածված հարսանեկան երգը կարելի է հանդիսավոր տպագրությամբ շատ ժողովածուներում, ինչպես և Կոմիտասի ձեռագրերում, խոսքի և եղանակի բավաբանով տարբերակներով:

4. IV. **Թագվոր քարոյ.** Թագվորի տանը երգվող ասոցին երգերից է: Բնագիրը՝ 391/29, 30: Խոսքերից գրված է միայն վերնագիրը, քայց դրված լիզաները առանձին կաշեերում երանց դասավորման մասին լրիվ հասկացություն են տալիս: Հաստատում ցնեղեղված խոսքերը վերցված են «ԱՆ II-ից (էջ 74, № 41), որտեղ «Թագվոր քարոյ»-ը շարի 8-րդ երգն է և 3 տուն ունի:

Կոմիտասի ձեռագրերում «Թագվոր քարոյ» խոսքերով կան մի շարք հարսանեկան միաձայն ժողովրդական երգերի գրանցումներ, որոնք այս կամ այն չափով միայն իրենցնում են այս երգի եղանակը ու թերևս ավելի նման են «Գաջեք բերե՛ք» երգին (Շար F): Այս երգի համար օգտագործված մեղեդին 321/3-ում (1901 թ.) գրված «Թագվոր, ի՛նչ քերն քե նման» խոսքերով երգին

է, դիմալկան մի թեթև խմբագրության միայն ենթարկված:

5. V. Են դիպան. Հայ գյուղական ավանդական հարսանիքի կատակերգերից մեկն է, որի միջոցով հարսանիքի ըուր մասնակիցները, ընդհանուր ուրախ տրամադրությունից օգտու ջարելով և հավասար իրավունք տեսնելով, հանելովի ձևով, այս կամ այն չափով քարոսիրտ կատակով, ծաղրում էին գյուղի ցեղերին, ծիծաղում ծուլ ու անբան, երբեմն պարզապես արտասովոր տեսք ունեցող համագյուղացիների վրա: Մրամիտ կատակի, հաճախ անսասն ծաղր ու ծանակի դիմաց որպես ընդհանուր հավասարաշող հանգամանք ծառայում էին՝ հարսանիքի օրը ըլողի համար հավասարապես «անխղճներ» հարսի ու թագվորի, կամ ընդհանրապես բացարձակ հեղինակություն վայելող այլ անձնավորությունների մասին ամաղող վարսական հանելուկները: Նույն երգն այլ եղանակով կա նաև F շարում: 391/29 Բ-ում գրված է «Հանելուկ» և տառերով նշված է հարցերի և պատասխանների հետևյալ կարգը.

B. T. S. B. T. S.
հ. պ. հ. պ. հ. պ.

35 էլում կա հարց ու պատասխանի մի այլ հաջորդականություն.

B. S. T. B. S. T.
հ. պ. հ. պ. հ. պ.

Չալների հաջորդականությունն, անկասկած, թեպետրված է բանաստեղծությունից ընտրված տեղերի հերթականությամբ (ըստ երևույթի կանանց նեթախումբը միաձայն է) և նեթաղել է տալիս պոփֆոն դաշնակում: Սակայն 29բ էլում «Են դիպան» երգի նոտաները վկայ, իսկ 35 էլում գտնում ենք հանելուկի պոփֆոն դաշնակման մի թերի փորձ (Ֆա տոնիկայով, բասների «Են քուպ, քամրի քուլա...» հարցին երանց ձգվող նկյունի. ֆոնի վրա պատասխանում են տենորները), որն իրագործված է F շարի նույն երգում:

Այս շարի «Հանելուկ» համար հեղինակն ընտրել է պարզ ձևի հարմունիկ դաշնակում, որը (յստ տոնիկայով) գտնվեց 36 էլում: Գրված է միայն երգի I-ին անկարգաբանությամբ, քայց համալրվում է, թե անբողջ երգը պետք է ընթանա նույն ձևով, որի հետևանքով էլ այդ տարբերակը կարելի է ամբողջական համարել, ուստի էլ ցնեղեղված է շարի մեջ:

Չեռագրերում հայտնաբերվում են այս երգի ժողովրդական միաձայն տարբերակներ, երբեմն՝ հարմունք, երբեմն՝ «դիստոնիկ» հնչյունաշարում: Ա շարում Կոմիտասն օգտագործել է 310/18-ը, իսկ Բ շարում՝ 310/16-ը:

Խմբերգում արված են խմբագրական հետապյալ լրացումները.

ա. Լյա տոնայնությունը բառային նշանների թերագրություն է, որ հաճախ հանդիպում է Կոմիտասի ձեռագրերում: Այստեղ նշանները դրված են, և ցա-քնով տոնայնությամբ երգը հարմարեցված է շարին:

բ. Պատասխանի քնույթ ստեղծելու նպատակով մեղեդիի 2-րդ նախադասության ավարտը (վերջին երկու հնչյունը) ոչ թե կրկնված է 1-ին նախադասությունը, այլ գրված է ըստ ազգագրական տարբերակների սովորական վերջավորության (Բ շարի նույն երգում ևս երկու վերջավորությունները տարբեր են):

գ. Բնագրում երգը շարունակ եռաձայն է առանց ձայնի կտրման: Խմբագրելիս, հարց ու պատասխանի քնույթը պահպանելու նպատակով վերին ձայնը բաժանված է սուպրառեյի և պտի. հարց՝ սուպրառե, պատասխան՝ պտ: Հնարավոր է արտասանել երգամասն ևս կիսով ըստ հարց ու պատասխանի: Հնարավոր է նաև՝ սուպրառեների հարցերը կատարել մեներգով (արական խմբի հետ), իսկ պտերի պատասխաններն՝ ամբողջ խմբով, կամ, վերջապես, թե հարցերը և թե պատասխանները կատարել մեներգելով (ամեն անգամ նոր մեներգ-չիլի, միշտ արական կիսված կամ ընդհանուր խմբամասի ֆոնի վրա):

Տեմայի և ձայնաշարի ցուցիկները, որ քննարկում վկայ, հաստատում եղված են միայն 1-ին տոնայնա-մար, հարմարեցված նախորդ երգից կատարվելից անցնելով: Առանձին հանելուկների րովանդակու-թյանը համապատասխան երգի տեմայի ու քնույթը պետք է պատկերավորվեն: Այսպես, օրինակ.

Էն դիվան՝	արամտորեն, բայց հանդարտ:
Ճընճըղներ՝	փոքր-ինչ ոգևորված.
Էն արև՝	փայլել, հպարտությամբ.
Էն լուսին՝	քնքուց, հանդարտ.
Տախափել՝	նախկին ոգևորությամբ.
Շուկն եկավ՝	ալվիչ և եռանդուն.
Մուկն եկավ՝	ալվիչ և եռանդուն:

Վերջին տողը, որպես ելքափակող, 1-ին կեսում կարելի է դանդաղեցնել, փոքր դադարից հետո արագ կատարել 2-րդ կեսը («Էն շաղջըլասն է») և անընդմեջ անցնելով, սկսել շարը ելքափակող «Առենմ երթամ»-ը:

6. VI. Առենմ երթամ իմ յարը. 391/30բ: Հեղինակի ցուցանս հիման վրա կես տոն քարճարգ-ված է:

Խոսքը գրված չէ, երգը միայն ձեռնագրված է՝ «Կայենմ էրամ իմ յարը», որ, անկասկած «Առենմ երթամ» նույն եղանակն ունեցող հայտնի հարսանեկան պարերգի խոսքերի աղավաղված տարբերակներից մեկն է, հետագայում Կոմիտասի կողմից ուղղված: Նույն երգն այլ դաշնակումով կենդանի է «Կայ գեղեղուկ պարերգեր»-ի 7 շարում: Չնայածուրան համար այստեղ ընրված են ոչ թե

<Մի 1-ի խոսքերը, այլ խմբագրված վիճակում օգտագործված են <ՃԵ VI տետրում եղող երկու տոն»-ը. հարևանվորները հարսի անունից գովաբանում են փեսային, նույն իրեն հարսին անվանելու համար, թե լավ փեսա է գտել. երգն ընդհանրապես կատարի քնույթ ունի:

7. Մայի երգ. 391/40ա, 40բ: Էքմիածնի վաղագույն շրջանի աշխատանքներից է: 40ա-ում սևագրություն է, 40բ-ում՝ մատիտով մագրագրած և որոշ տեղեր փոփոխած: Ժողովրդական սայլերգի ինպրովիպացիոն քնույթի հատված է, դաշնակումն և՛ լոկ մի ուրվագիծ: Ամբողջությունը, սակայն, հուլավանորեն հագեցված և գեղեցիկ է, խոր տրամադրություն է արտահայտում: Բնագրում Լաչին-Մաթալ բառերը դժվարընթանի են: Այստեղ խոսքը լրացված է ժողովրդական-բանասիրական աղբյուրներից: 2—5 և 9—11 տակետերում մայր մեղեդիի առաջին հնչյունները ֆորջակներ են, որոնց տակ վանել է դրված: Այստեղ դրանք փոփված են 1/32-ների:

8. Այ, հեկա, հեկա, սիրոս. Էքմիածնական վաղ շրջանի աշխատանքներից է, 391/4բ, 5, դաշնակման ճիշտ տարբերակ: Թանաջով մանր գրվածը (էջ 5) մի այլ տեղից արտագրված նախնական է: Այդ տարբերակն ունենալուց հետո Կոմիտասը բառաստեղծության կրկնակում ավելացրել է «վա՛ր, ա՛ր, թ»՝ տողը, որի շնորհիվ վնդեղի երկրորդ կեսում խոսքերը լավ են տեղադրվում: Մատիտով ուղ գրվածը բերված է հատորի հիմնական մասում, թանաջով նախնականը՝ Տարբերակներում: Բնագրերից մեկում խոսքից կես տոն է գրված, մյուսում, բացի թե, չե բացակայություններից, ոչինչ չի գրված: Խոսքերն այստեղ բերված են <Մի 1-ից (էջ 31, № 26): Առաջին տողի ինաստը կարելի է պատկերացնել նաև այսպես՝

Ա՛յ, հեկ ա, հեկ ա սիրոս.

9. Վա, յե, յե. Ժողովրդական մեղեդին Կոմիտասը կենդանի է Աժ 1-ում (էջ 54, № 187): Այդ ժողովածուի բնագրում (№ 302) նշված է մեղեդիի նախնականը № 184-ին («Շուկ ձկնակը ես եմ»), ճիշտն է՝ Ապարանի եղանակներ են, որոնցից: Մշակման բնագրում (391/5բ) կա Կոմիտասի ծանոթությունը՝ «Գեղեզանի մեղեդիի ժամանակ, հեծկուսաց, մեծի ողջ»: Բնագրում խոսք գրված չէ. Աժ 1-ում խոսքերն են՝ «Մի՛ն, յամ՛ն, յամ՛ն...»՝ հրատարակելիս հարձար տեսնվից դարձնել «Վա՛յ, յե՛, յե՛...», սեանակներ որ Կոմիտասի դրած լիզաներից երևում է, թե մտադիր է եղել երկվանկ «յաման»-ը փոխարինել միավանկ բառով: Այս երգի դաշնակման կերպը Կոմիտասը նույնությամբ գործադրել է նաև «Ակնա օրոր»-ում (Եժ 1, էջ 139): Մեղեդին հանրապրել է նաև մեծակ կատարել երգչախմբի երկձայն ընկերակցությամբ, կամ, ինչպես «Ակնա օրոր»-ը՝ դաշնամուրի նվագակցությամբ:

10. Հանդեն գաս գեղը մտեն. Մշակման բնագիրը՝ 398/7, 6բ, 391/41 և 405՛3: 398/7-ը սկզբնական է, եռաձայն խոսքը (Տ.Բ.Ե.): Հետո 6բ-ում ձեռնարկել է գրել քառաձայն խոսքը, սակայն, 4-րդ

տակտից սկսած, տեևորի երգամասը շնոր գծով միացրել է պտի երգամասին որպես նրա շարունակություն և առաջին 4 տակտից հանել 4-րդ ձայնը: Այսպիսով, (թեև բանալին չի փոխել), տեևորի նախկին երգամասը անցել է 1-ին պտին, իսկ բանալի երգամասը՝ 2-րդ պտին, և գոյացել է նուսնային կանացի խմբերգ: Այս բնագրում մեղեդիի 1-ին ֆրազը տարբերվում է Աժ 1/63-ում եղածից (№ 233), մեկ հնչյուն ավել է:

391/41-ը 405/3-ի տեսչությունն է, նրանից 1/2 տոն բարձր, մաստիսով (ըստ երևույթին 405-ում արտագրելուց հետո) նուսնոլուս իսպելած: 405/3-ում մեղեդիի սկիզբը նման է Աժ1-ին: Հարմոնիան նույն «խորապահին» ոճով, բայց հարստացված է: Տոնայնական դիրքը ցածր է, հատկացված դիսկանտների, տեևորների և քսեների: Թվում է, թե սա 398-ից ուշ է արված, հնարավոր է նաև՝ 398/7, 391/41, 405/3, 398/6-ը հերթականություն: Անկախ դրանից, 398/6-ը տարբերակը, որպես ընդհանուր առմամբ ավելի լիարժեք, վերաբերված է հատորի հիմնական մասում: Բնագրի կարգանային նախկերում ենթյան ձայնի հստակ հայտնական անպակասիցերով կատարված համեղումներից նկատի են առնված: Իսկ 405/3-ը վերադրված է տարբերակներում: Խոսքերը լրացված են № 325 ժողովածուից (էջ 116), որտեղ նույն խոսքերով երգն այլ եղանակով ուժի (խոսքերի վանապան տարբերակներ կան ժՆ, էջ 485, 486):

11. **Կապուտ բուռնի հեծել եմ («Արագ»):** Միաձայն երգում (Աժ1, էջ 6, № 7) մեղեդին համեմա-

Allegretto $\text{♩} = 96$

[Solo] *semplice*

ուղարդության արժանի են նաև ըստ մեղեդիի պարզությունը և նրա եվելջների նուրբ, բայց նկատի տարբերությունները տալիսական դարձած տարբերակներից: Խոսքերից միայն վերագիրին է՝ «Գութանը հաց եմ տանում», ձայնանուններ գրված չեն, հնարավոր է կատարել մեներգով, արական կամ խառն խմբի ընկերակցությամբ:

393/43-ում նուսնային սկզբով և ցատանային շարունակելով տարբերակ է, որ այլ բնագրերում մի քանի անգամ կրկնվում է մանր փոփոխություններով, և երգի խմբական մշակման կենսական տարբերակները սկսել է, վերաբերված է հատորի համեղվածում (Ա): 43-ը էջի տարբերակը գրեթե նույնն է, միայն՝ երկրորդ կեսն ամբողջովին ընթանում է տոնիկային կրկնակի ձայնաուղային վրա: 44 էջում փորձ է արված երգի 1-ին կեսն ամբողջությամբ աչ մամօր, 2-րդն ամբողջությամբ աչ մամօր հարմոնիկով տանել (տոնայնությունը ևն է), որի հետևանքով գոյացել են կամուսասթան կլիխաակորդներ-

տարբար պարզ է, «խաղերը» սակավ են: Խոսքը՝ <Միև, էջ 41, № 35: Մշակման երկու բնագրի կա՝ 398/26-ը (մի-բնույթ մամօր) — սկզբնականն է, և 405/6 (նե մամօր) — նախորդի հարստացված վերաձյակունը: Երկրորդը, ըստ առաջին տարբերակի՝ կես տոն բարձրացված, պետեղված է հատորում:

12. **Գութանը հաց եմ բերում:** Մշակման բնագրերն են՝ 393/42-ը, 43-ը, 44, 398/5, 5-ը, 6, 8-ը (կնց տարբերակ), 472/16 (երկու տարբերակ), 391/43, նաև 531/4 (Յժ), 416/1-ը, 392/3-ը, 406/1-ը, 554/1, 394/10-ը: Մշակված է նաև որպես մենեղը դաշնամուրով (Եժ1, էջ 115 և 187): Բերված բնագրերում գտնվում են երգի խմբական մշակման բավարարի տարբերակներ, որոնց միևնույնից այս կամ այն չափով վանապան են՝ մայր մեղեդիով, ներդաշնակությամբ (գլխավորապես երկրորդ նախադասությունում), տոնայնությանը, մետրորդն ձևակերպումով, երգչախմբի կազմով և ձայնների քանակությամբ, խոսքերով: Առաջին հինգ բնագրերում վաղ տարբերակներ են, գրված 1900 թ. շրջանում:

393/42 ք-ում կա մի պարզագույն շարագրություն, մասերտով մանրագրություն, որի վրա են թանաքով կրկնագրված է «Օտղիկ ունեմ նարնջի» երգը: Այս շարագրության մեջ թեև հարմոնիկ հենքն է միայն ուղղվածոված, բայց հանդարտախոս զեղեցիկ մեղեդին նուսնային պահված պարզ դաշնակի վրա՝ ինքնազուհեքյան գեղարվեստական պատկեր է ստեղծում: Բերվում է ստորև, կպետեղիկ նաև պարզ մշակումների հատորում:

ը՝ (նույն երևույթը կա 406/1-ում): Դոմինանտային ավարտը նպաստել է ունեցել ստեղծել բնական անցում դեպի «Ըս գիշեր, լուսնակ գիշեր» խմբերգը:

398-ում կան դե, սոլ և նե մամօր նուսնային և քսեանային, ամբողջովին նուսնային և ամբողջովին քսեանային տարբերակներ, բոլորն ավարտված դաշնակումներ: Տոնայնության փոփոխումը նպաստել է ունեցել այն հարևանքեցեղ կցվող երգի «Ըս գիշեր, լուսնակ գիշեր»-ի տոնայնությանը, դա մամօրի դեպքում ֆա մամօրում, ևն մամօրի կամ նրա դոմինանտային փոփոխություններով լրա մամօրի դեպքում՝ ևն մամօրում, և այլն: Այս տարբերակներում ևս տակադածներ չկան, միայն սեղում խոսք չափով գրելու փորձ է արված: Խոսքը միայն սեղում է գրված և դարձյալ՝ «Գութանը հաց եմ տանում»: Այս

* Տե՛ս Բ. Ա. Ժողովրդական երգի ներդաշնակության սկզբունքը կամուսասթ մտո, Հայկ. ՍՍՀ, 94 Տեղեկագիր, 1949, № 9, և Եժ 1, «Քամուրջի կողմից»:

տողը մի հավելյալ ապացույց է, որ դրանք գրված են 1903 թ. առաջ (այդ թվականին հրատարակված <Մես 1-ում, էջ 10, № 6, երգի 1-ին տողը է՝ «Գու-թանից հաց նմ բերում»): 398-ում մյուս տարբերակ-ներից առանձնանում է 8ր էջինը, որտեղ երգի 2-րդ կետում շարադրություն «աշխուժացված» և հարմոնիան քաղաքական է դարձված: Բերված է տարբերակներում (Բ):

Allegretto semplice $\text{♩} = 96$

S. A. p Գու - թա - նից հաց նմ բե - րում.

T. p b - թե - սը քաց նմ բե - րում.

Այս տարբերակներում մեղեդին քաժանված է տակտերի, քայք մետրական ձևակերպումը անհամապիչ է, քանի որ բնական վիճակում մեղեդին սկսվում է ուժեղ մասից և նրանում հաջորդապես փոխվում են նույնն ու երկուսն տակտերից կազմված ֆրազներ:

391/43-ը, որ նույնպես էքսիմածական վաղ շրջանի է, հիշեցնում է 398/8ր-ն, քայք ներդաշնակության մեջ նրանից պակաս հետաքրքրական է, խոսք կամ վերնագիր գրված չեն (չի բերվում): Այստեղ մեղեդին 3/4-ով քաժանված է տակտերի:

Թժ/4-ում երգը նման է մի քանի այլ քնագրերի (2-րդ կենս ընթանում է տոնիկայի բասի վրա), խոսքերը՝ «Գուպանը հաց նմ բերում»:

Շարժը բնագրերը համեմատաբար մեծ ժամանակ են: 416-ում և 406-ում մի և ռե մոտրոնով իզական նուստային խմբի համար դաշնակներու փորձեր են: Առաջինն անապարտ, իսկ երկրորդում 2-րդ ապի մասը տեևորներին է վերահանձնված, ավարտում է դուրիանտային կլիմաակորդով, կրցված է «Օրոր, Աղին» խմբերգը (ԵՄ 1, էջ 178): Նույն էջին «Գուպան»-ի սենտրալիս մշակման ուրվագրեր կան (այդ մշակումն, ինչպես հայտնի է, արված է 1911 թվականին): Ձեռնդրված է տարբերակներում (Գ), քերվել է նաև ԵՄ 1-ում, «Օրոր, Աղին» խմբերգի ծանոթագրության մեջ: Մեղեդին այստեղ առանցել է իր վերջնական մետրական ձևակերպումը, խոսքերն էլ վերջնական ձևով են:

392/3ր-ում սի մաժոր քառանյայն (նախ) սկիզբը եռանյայն՝ Տ.Տ.Բ.) անավարտ ուրվագրեր կան, ներդաշնակությամբ ընդհանուր առմամբ նման մի քանի նախորդներին:

Բավաթիվ տարբերակների մեջ որպես ամենավատարյալը ներկայանում են 554-ն և 394/10ր-ն:

472-ի երկու տարբերաններից մեկը քառանյայն է (1-ին նախադասության մեջ տեևորը և քառնունխոս), մյուսը՝ եռանյայն: Դրանք կլետեղվեն դպրոցական երգչախմբերի հատկացված դաշնակումների մեջ: Եռանյայնն այստեղ բերվում է ցույց տալու համար, թե որքան խիստ սահմանափակ միջոցներով է բավարարվել հեղինակը, երգախոսը պարզ, քայք վայելուչ հնչեցնելու համար:

Նախագես միմյանց նման են եղել, հետո երկուսն էլ փոփոխվել են: 554-ն Տարբերակներում (Դ), 394/10ր-ն, հայկական ձայնակներով ուղղումները հաշվի առնված, վետեղված է հատորի հիմնական մասում: Այս փոքրիկ խմբերգի քաղմաթիվ տարբերակները, այլ օրինակների հետ միասին, ցույց են տալիս ժողովրդական երգի դաշնակմանը Կոմիտասի մոտեցման ողջ լրջությունը իր գործունեության դեռևս վաղ շրջաններում:

13. Նախիկ, նախնիկ. 394/7ր և 11. Առաջինը նախնական է, երկրորդում ներդաշնակման սկզբունքը և էությունը նույնը թողնելով, ձայնատարությունը բարեկամել է: Այստեղ մեներգային մասի ֆա և սոլ ինչուումների փոխարեն 7ր էջում միայն ֆա է: 7ր էջում այս երգի մոտ գրված է ա., 10ր էջում կա՛ ք. «Յաման, մեր քաղի քաղիեն» պարերգը առանց դաշնակորդի, նույն էջում գրված է՝ գ. «Անձրևն նկավ» բոլորն էլ մաժոր լադում: Կասկածից վեր է, որ երեք երգերը միակենս մտադրություն է ունեցել, միակցման հիմքը նրանց մետրի, ռիթմի, սոնակի և տրամարտության հավասարությունն է եղել:

14. Լուսակը սարի տակին: 398/6, 6ր, 7, 7ր, 8, 405/2ր, 423/3 և 407/30 (կիսատ): 398-ում թե՛ ժողովրդական մեղեդին և թե՛ դաշնակը երկու տարբերակ ունեն: Երկուսն էլ պարզունակ՝ բերվում են ստորև, երգի մշակման աստիճանական պարզացումը ցույց տալու համար: «Ետաքրքրական է, որ մեղեդին 1-ին տարբերակի սկիզբը նման է (թեև լադային այլ նրանց ունի) «Լուսակն անուշ» երգին, որը, սակայն, նույն 398-ն տեղում առանձին, եռանյայն լրիվ դաշնակված վիճակում կա (սո՛ւս ԵՄ 11/229):

Larghetto $\text{♩} = 66$

S. A. *p*

T. B.

$\text{♩} = 66$

S. A. *p*

T. B.

Ջ - դա-ցիւ ա - ջի կու-նը յա՛ր յա՛ր.

cresc. *dim.* *p*

յար. Յա՛յ. Յայ, Յա՛յ. Յա՛յ. յար. Յա՛յ. Յայ, Յա՛յ. Յա՛յ.

p *cresc.* *p* *mf* *p*

կը-ցըն-ծա մի-ջի գլու-լը յա՛ր ժա-կե - սով յա - ըս.

Առաջինում խոսքեր չկան, երկրորդում այն խոսքերն են, որոնք Կոմիտասը գրի է առել նրզը ձայնագրելիս: Սրանք, ինչպես և 405-ը տարբերակը ավելի վաղ են գրված, քան «Մես 1-ի տպագրությունը (1903), որտեղ երգի խոսքերը վերջնական տեսքն ունեն (էջ 25, № 22):

405 ծոցատետրում գտնվում է վերը բերված 2-րդ տարբերակի փոքր-ին վերամշակված, խմբագրված տեսակը, «Լուսինը սարի տակին» խոսքերով: Այս մշակումը կենտրոնի դպրոցական խմբերգերի մեջ:

Ներկա հատորի հիմնական մասում կենտրոնված է 423-3 մշակումը, որ անհամեմատ ուշ ժամանակ է, քայքայ դարձյալ շեփածոմով գրված: Հայկական ձայնախիշերով հեղինակի ուղղումները նկատի են առնված: Պոլիֆոնիայի հարստությանը, ձայների ինքնուրույնությանը այս տարբերակում գեղարվեստական ավելի նշանակալից խնդիրներ են լուծվում: Մշակման ոճով դա մոտեցում է «R երգերին, նպաստավորում կոմիտասի ստեղծագործական-ոճական «Հայ քնար»-յան շրջանը: Նույն մեներզը, ընայած խմբերգի հետ մի շարք ընդհանրությունների (տոնայնությունը և ներդաշնակության ու պոլիֆոնիայի որոշ տարրեր), համեմատաբար ուշ է գրված (1911, տե՛ս Եժ I, էջ 119 և 188): Պոսում ևս Կոմիտասն անդրադարձել է այդ խմբերգին, 407-30-ում կա իրական քառամասն մի տարբերակ (սկիզբ միայն), որին մտադիր է եղել կցել «Նոր եմ ետր ամուռն մերեն»-ը:

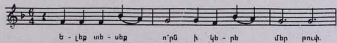
15. Եկեք տեսեք ինչն է կերի պիչ: Լայնորեն տարածված միջնադարյան հնագույն երգի այս մեղեդին հատկանշական է իր ոճական ավանդակալուստյամբ: Մշակման քննադրերը՝ 441/5բ, 6բ և 568/3բ, Պոլսի ջրբակի ձեռագրեր: 441/5բ՝ այտ և երկու տեներ ձայների համար նախատեսված ծառայող պարտիտուրում միայն այդի տողին անավարտ գրված է մեղեդին, 6բ էջում քառամասն խմբի համար թանաքով մաքուր և լրիվ գրված մշակումն է, վերնից ունի «Անեղանարդիս, 1911, 19/ե, և [որ]

տ[ոմարով]»: Խոսքերը գրված են (2-րդ և հաջորդ տները պայմանական կրճատ ձևով): Վերջում գրված է «Մշո ոճ»:

568 մեծադիր նոտային տետրում, «Գե մեներգերի սևագրությունների մեջ (նույն տեղում) նաև «Լուսին»-ի և «Շողեր քան» մեներգի սևագրությունները, 32բ էջում, երգչախմբի նույնպիսի կապի համար կա մի երկրորդ քննադիր, գրված նույն թանաքով, ինչ որ նախորդը, ուրման դարձյալ Անեղասանդրիայում: Եական տարբերությունն այն է, որ խմբերգի 2-րդ և 3-րդ ֆրազներն իրենց նախորդներից հետո հանդես են գալիս անընդմիջորեն: Այսպիսով, այս տարբերակում խմբերգն ավելի խցտացված է: 441-ինը կենտրոնված է հատորի հիմնական մասում, իսկ 568-ինը՝ Տարբերակներում, հայկական ձայնախիշերով ուղղումները նկատի են առնված: 441-ում նորը նշումներից երևում է, որ նախապես մտադիր է եղել ամեն մի տան մեջ հարց և պատասխան ֆրազները ըստ ձայների մի նոր հաջորդակալությամբ հանդես բերել (ինչպես, օրինակ, «Արտասեկան շարուն է), քայքայ այս մտադրությունը չի իրագործել: 1911 թվականին Անեղասանդրիայի համերգում այս խմբերգին կից կատարվել են՝ «Շորորաս» և «Նով լինի» (Եժ II): 2Տ II-ում (էջ 31) կոչվում է «Բարեկենդանի երգ»:

Այս երգը (մասնավորապես՝ խոսքերը) ժողովրդի մեջ տարածված է բազմաթիվ և բազմաոճ տարբերակներով: Երկու տարբերակ կա «Լիսն-ում (I, էջ 56, № 47 և II, էջ 59, № 33):

Մշո տարբերակի գրառումը (315/13) և հատորում գրված մշակումը ազգագրական և գեղարվեստական մեծ հետաքրքրականություն ունեն: Անշուշտ, կարտաման ժամանակ պետք է հաշվի առնել և հարավատորեն վերադարձրել այ՛դ ոճը, մասնավորապես՝ «կոտորված» մեղեդիական գծի ամեն մի բեկումը, սուր, ընդգծված դիմում: Մուշի ոճով այդ երգի առանձնահատկությունները պարզ նկատվում են, երբ համեմատում ենք, օրինակ, Վանի տարբերակի հետ (302, էջ 66, № 327), որտեղ մեղեդիական գիծը շատ ավելի ասիուն է, տի՛թը՛ն հանգիստ (ստորոն բերվում է հատված):

ե - կը տե - սք ո՛րն ի կե - ռե մեր բու՛փ.

16. Կայեկ նս, կանչում էլ չես. Այն մշակումներին է, որոնց երկար ժամանակ հատկացրել է քաղմիցս անդրադարձել է Կոմիտասը: Մնացորդը՝ 405/1, ԹԺԾ, 405/3բ, 396/2բ և 3, 419/4, 423/1բ և 2, 402/52, 441/17, 22բ, 23բ:

405/1բ, 3 և ԹԺ Էջմիածնական վաղ շրջանի են, 396-ը համեմատաբար ուշ, 419-ը դաշնամուրային պարերի էջմիածնական շրջանի քնազրի թորթորից մեկի վրա թերևս ուշ գրվածը է (երգի 2-րդ կեսը միայն, բայց արդեն վերջնական մշակման օկուրացում արված), 423-ը Էջմիածնի վերջին շրջանի է, մյուսները Պոսում արված աշխատանքներ են: Վաղ մշակումները քառամասյն հարմունիկ դաշնակում ունեն, պոփփոնիայի չափապանց կուսպ կիրառված տարրերով միայն, ինտագայի մշակումները 5—7 ձևիտանի պոփփոնիկ են, կոմիտասյան պոփփոնիայի զեղեցիկ նմուշներից: Ակարնական մշակումներում տոնայնությունը դժ է, հետո բարձրացրել է մի-քնմուխ, վերջում նորից դարձել է դժ-ը: Առիթաներ ամամբ երգի մշակումը նշանակալից էվոլյուցիա է կրել: Վաղ մշակումները համեմատաբար արճափոկ են, բայց դրանք ևս ինքնուրույն զեպարիտասական արժեք ունեն, կվտեղվեն դպրոցական երգերում, 405/3բ-ն շերվում է այս հատորի Տարբերակներում (U): 396-ում վեցաձայն մի-քնմուխ մածոր երկու տարբերակ կա (25.Ա.

ՉԵ.Ե.): Մեկում տնորի բարձրացող ֆրազը քափ երգամասում է, 2-րդը կրում է մատիտով փոփոխություններ, որոնք այն մոտեցնում են 423-ին: 423-ում գրված է մի ամբողջական մշակում (տուկպես 6-ձայն մի-քնմուխ մածոր), որ այս կամ այն չափով տարբեր է վերջնականին և թերված է հատորի հավելվածում (Բ), հեղինակի՝ հայկական և նվորպական ձայնանիշերով ուղղումները հաշվի են առնված: 402/52-ի ավարտված տարբերակը (6-ձայն) նման է մեկ կողմից՝ 423/1բ-ին, բայց տեղերից իջեցված, մյուս կողմից՝ շատ բանով նման է 441/22բ-ին, որը 402/52-ի հերթական բարեավումն է: Չի թերվում: Վերջապես, 441-ում կան մեկը մյուսի բարեավումը ներկայացնող երեք դո-մածոր տարբերակներ. էջ 17՝ սկզբնականն է, առաջին երկու ֆրազների վերջին ինչույնները երկարացրել է, հետո այդ տեղերում գոյացել են քասի արձագանքները, չափը անկանոն է, գրված է՝ +8/4-ի վերածմբ: Երկրորդ տարբերակը (էջ 22բ) հետաքրքրական է նրանով, որ երգի առաջին կեսում միայն կանացի խումբ է, երկրորդ կեսում ավելանում են տնորները, իսկ քասերը միայն մի փոքր ֆրազ են երգում: Այս տարբերակը փորձիկ պարպունակ է, բայց յուրատեսակ թափանցիկ ինչույն ունի: Այստեղ ևս նշում կա առաջին երկու ֆրազերի վերջին ինչույնները երկարա՝ մեկու մասին: Բերվում է ստորև:

Rustico semplice ♩ = 96

The musical score consists of two systems. The first system includes a vocal line and piano accompaniment. The vocal line has lyrics: "մանչուս էլ չես. յա՛ր. յար. Յայ. Յայ. Յայ. Յայ." and "յա՛ր. Յայ. Յայ. Յայ. Յայ. Յայ. Յայ. Յայ." with a *cresc.* marking. The piano accompaniment includes chords and melodic lines with a *cresc.* marking. The second system includes vocal lines for Soprano (S.), Alto (A.), Tenor (T.), and Bass (B.) and piano accompaniment. The vocal lines have lyrics: "Յայ. Յայ. Յայ. Յայ. Յայ Յայ." and "Յայ. Յայ Յայ." with *dim.* and *pp* markings. The piano accompaniment includes chords and melodic lines with a *pp* marking.

423-ի երրորդ տարբերակը վերջնականն է, բոլորից կատարյալը: Գափը ոչ թե 8, բայց 4/4 է և ստացվել ավելացված արձագանքային կենտ տակտերի պատճառով (արձագանքները ծափական ձայնակիցերով են գրված): Խոսքերից միայն կրկնակն է, որ բավական է դառնում ՀՄԽՄ-ի օգնությանը (էջ 20, խ 16) ակթորը վերականգնելու համար: Այստեղ գտնվող 3-րդ քառատողը, որ «Գեա, գեա» նրզի խոսքերի կրկնությունն է, ներկա հրատարակության մեջ նրզից դուրս է թողնված:

Հավանաբար այս տարբերակը կոմիտասն ունեցել է մաքուր արտագրված վիճակում: Այստեղ, ինչպես և 396-ի 1-ին տարբերակում հատուկներտ նրանցանիցեր կան նշված:

Կոմիտասի իայտագրերում այս խմբերը ունի հետևյալ բուզացումները (կատարվել է դեռևս 1905-ի Թիֆլիսի հանրգում) .

Գարուն ա—Կայնել ես,
Կայնել ես—խումար,
Գարուն ա—Կայնել ես—խումար

17. Հինգ էն ունեն (Շաղերից աղբարտայան) ժողովրդական մեղեղին ձայնագրել է Տ. Յիսուկու երգածին 1909 թվականի սեպտեմբերի 11-ին էջ-միածնում (313/13), մշակելին թե՛յն խմբագրել է: Մշակման ընթացքին են՝ 402/42, 442/42 և 443/12, կա նաև <ԺԵ VIII-ում: 402/42-ը մաքուր մատուցադիր է, սակայնթիվ սղղունմաներով: Հետաքրքրական է հարմոնիան. միատոնախմբական մասերն ու միևուր հաջորդականությունը Կոմիտասի ժամար քաջառիկ երևույթ է, այս ուղազու գնեղեղի է հիշում: Քննազուտ իր դիտողությունը է՝ «Մեկ հաստած (տակել) առանց երգի A. I. և B., սկիզբն ու վերջը: Սակայն, երգի վերջում մեղեղինին ընկերակցող պարի, տեղերի է բասի «դիլիլի»-ները, որ նախապես զրած է եղել, ինչն էլ մատուցով խաչակ է: Այդ պատճառով հաստորում համբյայ նախաբան և վերջաբան «սկոնպաննանախին» տակերտն չեն զրված, թեն հեղինակի դիտողությունը պետեղված է նոտաներում: Չնայած դրան, միանգամայն հնարավոր է երգի սկզբում և վերջում մեկական կամ երկուական տակել, «իլիլի-դիլիլի» կատարել, օգտագործելով այդ նպատակին համար 1-ին տակելի հարմոնիան: Դա կարի երգի ձաղրական ընտրույթ: Քննազուտ հեղինակի նշած «Այնի ձայն» դիտողությունը նշանակույ է, որ իրզը կատարելիս պետք է առաջ բերել ձայնանմանողական որոշ պահեր:

442 և 443-ը նախորդից որոշակիորեն տարբեր են՝ «սկոնպաննանախին» մասի դիմի պարզույթյամբ: 442/42-ում սուպրանոյի ձայնատույթունը բնագրում միայն տողակապերն, մեկ ամբողջ նոտայով է նշանակված: Քանի որ վրան Ֆորմատտ է զրված, մենք վերծանեցինք, գնեղեղելով այդ ձայնը, այնուհանդերձ, ուղիղ փակագծերի մեջ: Վերևից ձգվող ձայն ունենալու մտադրությունը կարելի է կռահել նաև ժողովրդական մեղեղինի ձայնագրության էջին իր նշումից՝ «ԱI-ին տակ մայր ծերակալը»:

443/12-ի դաջնակական մեջ այդ վերին ձայնատույթունը չկա, իսկ մայր մեղեղին հանձնաարված է մեներգող տարատույին: Թե՛ 442-ում և թե՛ 443-ում մեղեղինի երկրորդ կնքը զրված չէ, որ թերագրություն պետք է համարել:

18. Ձար, պընգը. Հայտագրերում վերնագրված է այլ կերպ՝ Ձար, պընգը: Մշակման հայտնաբերված բոլոր ընթացքը Պուկի շրջանին են. 402/44—50, 443/2, 4բ, 11բ, 12, 18 և 19, 442/41բ, 403/92—95: Կա նաև <ԺԵ/VIII, էջ 5Վ. Սարգսյանի իրատարակածը, որ բավական տարբեր է ընթացքին, թեն պարունակում է երանց մի շատի հիմնական տարրերը: Խոսքերը կան 2ՏI և II, էջ 16 և 21, նույնն են և անվանված են՝ Պարերգ թոնոցի: Քննազուտում գրությունը (կրկնեղի և երգի տողերի հաջորդականության և կրկնությունների տեսակերնից) կրճատ է: Ամբողջությունը վերակազմակերպում է 2Տ խոսքերի և 402/50-ում եղող դիտողություն հիման վրա՝ «կրկնել [երգի անեն մի տողից հետո] փոյն առ փոյն՝ ա. Ձար-պընգը և բ. Պարերգ գիշեր»:

«Ձար, պընգը»-ն հայ նոր երաժշտագիտության մեջ հասարակ է ռափամկան-հերոսական պարերգ (տե՛ս՝ Բ. Կուչնարյով, Հայ մտուղիկ երաժշտու-

թյան պատմության և տեսության հարցեր, էջ 66, Լենինգրադ, 1958, ուսուներես): Հավանաբար պարերգից նույն տպավորությունն ունեն նաև Կոմիտասը և այդ է պատճառը, որ մեղեղինի շարադրման և կատարման կերպը հաճախ փոփոխել է խոսքի արտաբերումը հատու դարձնելու նպատակով վանկերը Ե ձայնակրի օգնությամբ կիսեղով և շեշտաչափերով Ձա-ը պըն-գը, թա-ը պըն-գա-: Խոսքերի հավելյալ կտորարկման այս ձևն երգային կոլտորայում պահարանկելի է համարվում, քայց ժողովրդական երգերում, մասնակրայան հայկական պարերգերում, որոնք դիմախիստուսացիան սերտ կապված է պարի շարժումների և սրանց բոնույթի հետ, երբեմն կիրառվում է: Կոմիտասը մերթ դիմել է համեմատաբար սահուն, մերթ՝ առավել կտորարկված ձևերին, մերթ էլ երկուսը համադրել է երգի տարրեր հատվածներում:

Քննազուտից երևում է, որ հեղինակը մասնիզվել է կրկնեղի և երգի կատարման կերպի մեջ հակադրություն ստեղծելու խնդրով: Այդ տեսակետից ամենադաստիարակ օրինակը 403/92—95-ն է, որտեղ հակադասությունը սրվում է ոչ միայն մեղեղին կտորված և սահուն կատարման, այլև ներդաշնակման միջոցների օգնությամբ: Կրկնեղի և երգի լարային կոնտրաստը (ոն միևուր և ոն մասեր), րուն երգի («Այս գիշեր, լուսնակ գիշեր») ներդաշնակության մեջ քաջակրող բազմապայային և բավատոնայական տարրերը, իրենք օրիգինալ համահիշյուններ, որ զրվանում են հյուսվածքի ձայների իրակառ իր ընկերակցության պայաններում,— այս բոլորը, հակադրվելով կրկնեղի պարզ ժողովրդական-լարային հարմոնիային, գեղարվեստական վազի է ֆեկտն են ստեղծում: Վերհասուր առամբը, դա՛ ժողովրդական մեղեղինների լարային-հարմոնիկ մեկնաբանական անվերջ խոսքերը հնարավորություններ քաջահայտելու երևույթն է, որ բնորոշ է Կոմիտասի ստեղծագորչությանը:

Այս 403/92—95-ը, որ հաստատապես ամենից ուշ է զրված, բերված է հատորի հիմնական մասում: Մասունեից՝ 402/46—50 (Ա), 443/4բ (Բ), 443/12 (Գ), 443/19 (Դ) և 442/41բ (Ե), որ հաջորդաբար ցուցադրում են հեղինակի կատարած աջխատանքը և բոլորն էլ գեղարվեստորեն ամբողջացած, արժեքավոր մշակումներ են, բերված են տարբերակներում: Ներդաշնակումից բացի, բավական փոփոխություններ են կրել երկրորդ ձայների խոսքերը: Սկզբում սահմանափակվելով կար. պըն-գը, զընգա բացականչություններով, հեղինակը հետո օգտագործել է ժողովրդական երգերի մեջ հանդիպող հուպ-պա տըմ-բա և պամ, պամ բացականչությունները, մի շարք ընթացքերում միաժամանակ օգտագործված են երկու: Քննազուտում երբեմն երկու տեղերների երգամասը միացված են միմյանց: Միագրերում խմբերգը միշտ հայտարարված է ցառաձայն: 2Տ-ում և մի շարք այլ համեղեղների հայտարարում «Ձար, պընգը»-ն որպես հանկերգ կըցված է «Հինգ էն ունեն»-ին: Այս կցում, անշուշտ, կատարված է բացառապես երաժշտական հիմունքներով:

19. Ես գիշեր լուսնակ գիշեր. Քննազուտն են՝ 393/43բ և 44; 398/4բ, 472/16 և 443/24: Առաջին երեքը էջմիածնի վաղ շրջանի դաջնակումներից են, վերջինը՝ Պուկի շրջանի: Կա նաև՝ <ԺԵ VI, էջ

10: Մշակել է նաև որպես մեներգ (Եժ 1, 122 և 189):

393/43ր՝ սկզբնականն է, 44՝ նրա վերամշակումը: Մայր մեղեդիի կուպետն տեղիցային ընկերակցությունը, որ ընդհանրապես բնութագրական է կոմիտասի այս երգի խմբական մշակումներին, այս-

տեղ 1-ին կետում է միայն: Իսկ 2-րդ կետում նկատվում է ընկերակցության կրկնվող ձայների աստիճանական ընթացք տալով՝ «անշարժությունից» հանելու ձգտում: Այդ տեսակետից հետաքրքրական է 393/44-ը, որ համեմատության համար բերվում է ստորև, կպետեղվի նաև պարզ մշակումների մեջ:

Nobile $\text{♩} = 72$

S.

Ես գի - շեր. Լուս - ճակ գի - շեր. ո՛վ է տե - սել
Ջյուճճ Ե - կեր. գե - տիճ ճախ - շեր. ո՛վ մո - ու - ճա՛

A.

T.

Ես գի - շեր. Լուս - ճակ գի - շեր. ո՛վ է տե - սել
Ջյուճճ Ե - կեր. գե - տիճ ճախ - շեր. ո՛վ մո - ու - ճա՛

B.

1. 2.

սի - բաժ յա - ըը մո - ու - ճա. բա - ճա.
եր - կու աչ - թով կու - ու - ճա.

սի - բաժ յա - ըը մո - ու - ճա. բա - ճա.
եր - կու աչ - թով կու - ու - ճա.

սի - բաժ յա - ըը մո - ու - ճա. բա - ճա.
եր - կու աչ - թով կու - ու - ճա.

հնագրում խոսքերը գրված չեն, այստեղ վերցված են 398/4բ-ից, որը 393/44-ի թանաքով մաքուր արտադրությունն է (1900 թ. սեպտեմբեր): Ինչպես տեսնում ենք, կրկնեղի մեջ «Կա, յի, ը» խոսքերը չկան, և դրա հետևանքով երգը քառակուսի կառուցվածք ունի: 398-ում արտադրելուց

հետո այստեղ իսկ խմբերգը նորից վերաշակել է. փորձ է արել տեղիցային ընկերակցությունը հասնաբարեղ բասերին, իսկ նրանց կրկնվող հնչյունը՝ ապտերին, և չի իրականացրել, քայց ընկերակցող ձայները պարզեցրել է: Երգի կառուցվածքն ընդարձակել է, որպեսզի ընդգրկի կրկնեղի լինվ խոս-

քերն այնպես, ինչպես լրանք հետազայում վետեղ-վել են <ԱՄՆ 1-ում (էջ 33, № 28) : Այլ վիճակում խմբերը թանաքով մաքուր պրոտագրված է 472/16-ում և որպես վաղ շրջանի վերջնական տարբերակ՝ իերված է ներկա հատորի հավելվածում :

393-ում նշում կա՝ տոնայնությունը քարձրացնելը 3-ից դա թեյաղոված է «Էս գիշեր»-ը «Գուրաթը հաց եմ տանում» գո մածոր խմբերգին կցելու մտա-դրությունը : 398-ում՝ քարձրացնել մի-քննոցի, թե-յաղոված է «Առանկակ անուշ» մի-քննով մածոր խմբերգին կցելու մտադրությամբ : Ի վերջո՝ էջիմած-նական շրջանի մշակումներում «Էս գիշեր»-ը՝ մա-ցել է ու մածորում և կցվել է ու մածոր «Գուրաթ»-ին :

Թժ, էջ 18բ, № 46 տարբերակը, ըստ երևույ-թյնի, նախորդել է 472-ին. ներդաշնակությամբ նման է նրան, բայց կրկնվող բաժինները չունի, որի հե-տևանկով խոսքը, որ գրված է կեն տան համար, այլ կառուցվածք է ընդունում :

Ըս գիշեր լուսնակ գիշեր. 4-ի, 3-ի, 2-ի, 1-ի, 2-ի, 3-ի, 4-ի.

Չունև նկեր գետին կայծեր. Ո՛ր է տեսել սիրած բարձ մտանա.

Այցը դեմ սրա՛ պայեմ. 4-ի, 3-ի, 2-ի, 1-ի, 2-ի, 3-ի.

Ինս ուներ, կարո՞րք թեր : Ո՛վ մտանա՛ երկու այլքը՛ կուրանա :

Այսպիսով, երգի և կրկներգի հարաբերության տեսակետից, գույանք է ոտանավորի կառուցվածքի երեք տարբերակ, երբևէ էլ ժողովրդական հիմնով, յուրաքանչյուրը յուրովի գեղեցիկ : Դա հայ ժողո-վրդական երգերի բանաստեղծության մշակման բնագավառում Կոմիտասի ձևնաբանական գեղարվես-տական յուրը աշխատանքի երևույթներից մեկն է :

443/24-ը գրված է մեծ երգչախմբի համար, և ինչպես կարելի է ենթադրել նույն տեղումն այլ խմբերգերից՝ Ալեքսանդրիայի 1911, հունիսի 5-ի համերգի պատրաստման շրջանում կամ հաջորդող օրերին, համենայնդեպս՝ Նույնատևս մեներգը կրկնուց (1911, օգոստոս 8) առաջ : Գրությունը կրճատ ձևով է : Այտերի տեղիդասին ընկերակցու-թյան համար միայն տեղ է թողնվում, արական նե-թախմբի քառաձայն 3-րդը այգյանական ձևով է կշված, թե՛ մեկը և թե՛ մյուսը միանգամայն անվի-ճելիորեն հասկացվում են : Նուսքերից միայն «Լո, լո» քաղականությունն է, սակայն մեղեդիի շա-րադրությունը իրտս համաձայնում է <ԱՄՆ տարբե-րակին : Այն դեպքում, երբ էջիմածնական տարբե-րակները, կապված լինելով դիսկանտներով երգ-չախմբի ռեգիստրային հնարավորությունների հետ, ընդհանուր առմամբ ցածրադիր են, այստեղ, հաջվի առնելով տվորական քառաձայն (և այն՝ մարդա-շատ) երգչախմբի հնարավորությունները, Կոմի-տասը համարձակորեն ընտրել է հնչել տոնայնու-թյուն : Այս վերջնական տարբերակը լրիվ վերա-կանգնած՝ պետեղված է հատորի հիմնական մա-տում :

<ՇՅ VI-ում տպագրվածի հիմքը նույն այս վեր-ջին տարբերակն է, բայց այնտեղ սկզբից մինչև վերջ տունկկային հարմոնիա է, մինչդեռ Կոմիտասի

բնագրում հարմոնիան փոփոխվում է. այնտեղ ուղեկցող ճանկերի հասորդականությունը ուղղաձիղ կերպով ցածից վեր է՝ B₂, B₁, T₂, T₁ (ունան՝ «Գու-րաթ» խմբերգին), մինչդեռ իր բնագրում նախա-պես այդ ձևով գրելուց հետո Կոմիտասը ձևը փոխել և ուղիղ բարձրացող գիծը «լուրեր» է, իսկ դա յու-րատեսանի թարմություն է հաղորդում հարմոնիա-ին : Այսպիսով, բնագիրն ավելի հարուստ է և քո-վանդակալի :

1912, 1/14 ապրիլի և հաջորդ մի քանի համերգ-ներում «Էս գիշեր, լուսնակ գիշեր»-ը կատարվել է «ԱՄՆ մա՛րալ քան»-ին կից :

20—28. «Հարսանեկան երգեր. Շար. Բ. Տն՝ Ա 2-րդի ծանոթագրությունը, էջ 255 : Այս երկրորդ շա-րը երգերի ընտրության և դասավորության տեսա-կետից իր վերջնական տեսքը միանգամից էլ, որ ստացել է : Ալեքսանկան սնագրության մեջ (403/40—48) այն ընդգրկում է «Գացեք բերե՛ք», «Օրինկալ բարեբաղ աստված», «Մեր թագվորին ի՛նչ պիտի», «Թագվոր, ի՛նչ բերես», «Եղևիկ», «Թագվորի մեր», հետո ավելացված են «Էս դիպան» և «Մեր թագվորն էր խաչ», ընդ որում երգերի հաջորդականությունն ու տոնայնական կապը որոշակիորեն ձևավորված չեն : Ապա դրանցից ընտրել և տոնայնական տեսա-կետից դասավորել է վեց երգ՝ «Մեր թագվորին ինչ պիտի», «Գացեք բերե՛ք», «Օրինկալ բարեբաղ աստված», «Մեր թագվորն էր խաչ», «Էս դիպան» և «Թագվորի մեր» (403/49—58), որոնք որպես ամ-բողջություն, «Հարսանեկան երգեր» անվան տակ, սկսած 1913 թվականի կեսերից մի քանի անգամ կատարել է Պոլսում (1912 թ. դեկտեմբերի 15-ին Ա. Բաբայանին ուղղված նամակում գրում է՝ «Այս տարի ստորեցնում եմ հարսանեկան երգերը գլխա-վորապես») : Ի դեպ ասած, այդ շարին, երբեմն որպես յոթերորդ երգ, կցել է «Առավառն քարի յուս»-ը (ԾԾ II), որի մեներգի մասը մշտապես կա-տարել է <այլ Սենեռձյանը : Նույն ժամանակ ստեղ-ծագործական աշխատանքում կրկին անդրադարձա-վ է շարին, նոր երգերով և նրա հարստացնելու նպա-տակով : Երևում է, նրան մտառեցել է՝ որ շարից դուրս են մնացել հարսի վերաբերող երգերը, որոնց ինքն առանձին արժեք էր տալիս : Եվ «Էս դիպան» ու «Թագվորի մեր» երգերի միջևում գրել է՝ «Հայա մերին» ու գծերով կշել է այդ երգի տեղը : «Հայա մերին»-ը գտնվելիք 442 տեսարկում, որը 403 ծո-ցանտերից հաստատապես ուշ է գրված և Կոմիտա-սի միևն այժմ հայտնաբերված վերջին տեսարկեն-րը մեկն է : Բայց այստեղ էլ դրան անմիջակատ-րեն կցված են՝ «Վաղի, զվ ջե չլմ սիրի» և որոշի՝ «Եղևիկ» : Այս երեք երգը իրենց բովանդակությամբ և տոնայնություններով միմյանց և նախկին շարի իրենց հարևան երգերին իրոք հարմարվում են : Դրանցից առաջինը խմբագրված վիճակում արտա-գրված է ամենավերջին՝ 404 ծոցատեսքում, որտեղ մյուս երկու երգի՛ համար տեղ է թողնված : Ուրեմն այդ երեք երգը և մտցնել է շարի մեջ, թեև չի հասցրել լրիվ խմբագրել և կատարել :

Կատարված շարի բոլոր վեց երգերը գրված են խառն խմբի համար, դրանք մեծ մասը վերաբերում է թագավորին : Ավելացված երեք երգը, որ վերաբե-րում են հարսին և պատկանում Կոմիտասի անվա-նունով «Մաղկոց» երգերի խմբին, գրված են ինչա-կան խմբի համար (երկուսը՝ մեներգերով) : Դրանք

զգայի հարստացրել են շարի թնային-կերպարային րովանդակությունը, դրա հետ մեկտեղ՝ նաև երաժշտական (մեղեդային, ռիթմային և տեմպային) — հուզական ոլորտը: Այսպիսով, Հարստեկան երգերի Բ շարն այժմ ներկայանում է 9 երգից բաղկացած լիակ վիճակում:

Հարստեկան Բ շարի իր նախին՝ 6 երգից բաղկացած վիճակում 1937 թվականին Փարիզում տպագրվել է («ՇԵ՝ VII): Կոմիտասյան հանձնաժողովի նախագահում ստված է, որ տպագրության համար այն նույնությամբ զգինակված է Կոմիտասի սևագրությունների զբաղակի տեղորոշից, ավելացված են միայն երանգակիչներ, արտահայտության տարակները և չափազույց թվերը, և այդ օրինակություններին կցված են դաշնակված հարստեկան երգերի տարբերակները, ինչպես դրանք Կոմիտասը երգել է տվել Պղզում: Իրականում ստագրության մեջ որոշ երգեր ավելի կամ պակաս չափով տարբեր են Կոմիտասյան քնագրերից, իսկ կցված տարբերակներ չկան:

Տպագրված և քնագիր «Հար»-ի որոշ երգերում նկատվող տարբերությունների պատճառները պարզելու համար մենք դիմելիք Փարիսի հրատարակության հանրագիր Վ. Աարզայանին. նա այլ բացատրական տվեց. «Հարստեկան շարքին տպագրության առթիվ Փարիսի հանձնաժողովին մտտ գտնելով Կոմիտասի ծոցատնտըը ազգի առաջ ունեցած նմ քստ ուշ, երբ արդեն տարիներ առաջ հիշողությանը վերականգնված էի այդ շարքը այնպես, ինչպես երգել տված էր մեզ, Պղզս «Գուսան» խումբին, և ինչքա էլ նույն ձևով երգել տված նմ իմ երգչախումբներուն: Տրասպանորեն հետևողացած կամ նեղադրած նմ, որ Վարդանիսն վերջին նախափրած ձևերը պիտի եղած ըլլային Պղզս մեջ երգել տվածները, և այդ է պատճառը այն տարբերություններուն, որ նկատած եք «Մայրաթան» և «Փնայն գովաքը» երգերուն մեջ: Իմ այս տեսակետին, սակայն, վճռական հանգամանքի նշանակություն վերագրելու չէ: Պղզ ...իտարին իրավունք ունիք պատեք վերականգնելու քստ Վարդանիս ձեռագրին, հող չէ, թե ավելի ինն եղած ըլլան» (Վ. Աարզայանի 27. 10. 65 նամակը Մարտիցի):

Անշուշտ, միանգամայն հնարավոր է, որ իր մշակումը կատարելիս հեղինակը տեղն ու տեղը փոփոխելը: Բայց հնարավոր է նաև, որ որոշ բաներ ակամա փոփոխելին հետագայում հիշողությանը վերականգնելիս: Անկախ այդ բոլորից, պահպանելով ակադեմիական հրատարակության սկզբունքը, ինչպես այլ դեպքերում, այս երգաշարի տպագրությունը և կատարվում է Կոմիտասի քնագրից: Նույն հիմունքով Հարի մեջ են անված հարսին վերաբրող երեք երգերը, որ քնագրում կան, և շարի մեջ նրանց տեղը հայտնի է, թեև 1913-ին դրանք չեն կատարվել: ՀՇԵ տպագրության և հնդինակային ձեռագրերի բոլոր տարբերությունները նշված են առանձին երգերի ծանոթագրություններում:

Ձեռագրերում, ինչպես և կատարան հայտագրերում երգերը վերնագրեր չունեն («Փնայն արդուպարոք», «Մայրաթան», «Աղբոք», «Փնայն գովաք», «Կատուկ», «Շուրջպար» վերնագրերը Վ. Աարզայանի նշանակածն են): Այստեղ որպես վերնագիր դրվում են, ինչպես միջո, ամեն մի երգի սկզբնական խոսքերը: Բնագրերը չունեն նաև երանգակիչներ, կատարան քնույթի և տեսակի ցուցիչներ,

որոնք նշանակելիս Վ. Աարզայանի երանգակիչներն ու ցուցիչները ընդհանրապես նկատի են առնվել: Բնագրերն են՝ 536, 403/40—58, 442/42բ—43բ և 404/16: 536-ում պայմանական նշանների միջոցով կրճատ գրված են առաջին երկու երգը, դաշնակվան նախնական և անավարտ փորձեր են: 403/40—48-ում սևագրություն և (ուրվագծային) ներդաշնակումներ), փոփոխություններով և խափած, իսկ 49—58-ում 6 երգերի մատուցող մաքրագրություն է, նույնպես՝ երբևէ կրճատ ձևով գրված: 442-ում ավելացված երեք երգն են, 404-ում դրանցից առաջինի մաքրագրությունը: ՉՏ III-ում Կոմիտասը ԿՇԵ-ն է վեց երգից բաղկացած շարի և «Առատուտն քարի լուս»-ի զեղեցիկ համատու ամփոփումը, որ քերվում է ստորև:

«...Հարստեկան երգերը թեևս բնկորներն են հայ քնապաշտական ջրջանեն մնացած՝ քրիստոնյա ջողով պարտրված: Բոլոր երգերու մեջ գիրկընդիտան կերթա մարդկային ու քնույթայն կանգը: Կերպիկ մասնուսույթան և քնույթայն զարուսը, որ լուսնեկն ցողով ու արևն ջողով կծի: Հարսին մեր կիսանեն ու լուսնկա հետ նուրբ անպերու՝ ջղարջով կողողարկեն: Փնային երկնուց արևի հետ հրեղեն ձիու վրա կարգավեցնեն: Երկնային անկաջ աստղերը, օդի թաքմ հովիվները, բարձրիկ ու պատկ լեռները, կանաչագեղ ձորերը, վեհ ու ոսկի դաշտերը, երգիչ աղբյուրն ու անկը, ձախագեղ հալներն ու ցամաքի-թողուն եղևիկը, թագուն մասնուցակը, ճերմակ ջուլաչեղ, հայտեր հասովից, արքայանունն քաղաանը, ծառերն ու պտուղները... բոլորը, բոլորը կխոսին իր սրտին մեջ և քնազգաբար կտեսնեն մտերիմ սպգակցություն մարդկային և քնույթայն աշխարհի մեջ:

Փնային թագավոր, հարսին թագուհի կասեն. և քստ այսմ՝ թագվորամեր-թագվորաքսուր... փ օրվան մեծություններն են՝ հարսեկան հանդեսը փառալուրդը:

...Երգելու են յոթն հարսեկան երգ (ընդհատոր հարսեկան երգերը մտ հարյուր են): Առաջինը հանելուկով հարց է:

Մեր թագուհին ին պիտի.
Պատասխանի մեջ կիփին հակվան անվանեն այն բոլոր նկերները՝ զխարկ, կոշիկ, գտտիկ... Կորս մատուցանելուն են օրվան թագավորին՝ փեռային: Եղանակին մեջ մեկ խումբ հարց կուտա. միչքնո ին մյուրք մտածն պատասխանը. կտա կրեթն առաջինը՝ զխարկ, գտտիկ, կոշիկ...: Արպես խումբ խումբ մեկ-վե՛ր նկարողուկործեն: Երկրորդով նկիրառուները կկանչեն երգելով՝

Գացեք ընդեք թագվորամեր, մը քաղ նախ դարպաս անե, Մեթիկ կտես մտքը սեղանին: Հրամս քաջի մեք թագուհին:

Երբ մայրն իր նվերը կք՝թե, ի ցույց կդնեն հանդիսավանսներուն, որք կասեն.

Առաված ընդիտվոր... սե:

Նկիրառուներն քստ կկանչեն վանական թուղուներ՝ կուտակ, բար, կարգավ... որ մասնակից լինին հանդիսին:

Գացեք ընդեք կուտակ ի սարին, Գալն՝ ի ծովին, կարգավ՝ ի ցարին)

պատահականություն չէ (բեկարը շատ պարզ նշանակված է քնագրում և դրա սնագրության մեջ՝ 403/46), այլ թխում է ժողովրդական լատի հնչյունաշարի աննախադասաբան տեմպերացիայի կոմիտասյան ընկալումից: Ժողովրդական կատարման մեջ այսպիսի հնչյունները (տվյալ օրինակում՝ Գ ձայն լատի 2-րդ աստիճանը) հաճախ հավասարաչափ տեմպերացված երկու հարևան հնչյունների միջև տեղի են բռնում (այս դեպքում՝ բարձր սի-բեմոլ կամ ցածր սի) և մի առանձնահատուկ, արգային-ժողովրդական երանգ հաղորդում մեղեդիին: Նույն երևույթը կարելի է նկատել Գ ձայն լատում ընթացող ուրիշ շատ երգերում ևս (այսպես, օրինակ, «Նոյ արա, նզո»-ի «Դե, սիրուն, ել, ել» հատվածի 11—12-րդ տակտերի սի-բեմոլը ժողովրդական կատարման դեպքում հնչում է՝ երբեմն սի-բեմոլ, երբեմն սի-բեկար, մեծ մասամբ, սակայն,

դրանց միջև), ինչպես նաև այլ լատերում: Ըստ երևույթին, «Գուսան» երգչախմբում այդ հնչյունն այնուամենայնիվ սի-բեմոլ է կատարվել, այսպես ՎՇԵ խմբագիրը բնույթ չէր նշանակի: Սկստի առսելով, որ նման սի-բեկարը, մասնավոր խմբով երգելիս, առանձնահատուկ դժվարություն է հարուցում, ներկա հրատարակության մեջ կոմիտասի քննադիրն անփոփոխ պահելով հանդերձ, այդ նշանի վերևից ուղիղ փակագծերում նշանակեցինք նաև սի-բեմոլը: Բնագրում երգի 2-րդ կեսի կրկնությունը նշված չէ, որ պարզապես թերագրություն է:

ՎՇԵ VII-ում, քաջի վերը հիշված սի-բեկարից, կան այլ շեղումներ քննարկից. 3-րդ տակտի ռե-ն և ֆորջազը (սուպրանո և ալտ) քննագրում չկան, 2-րդ տակտում (սուպրանո և ալտ) և 5-րդ տակտում (բաս) մեղեդիին դիմակայան այլ ձևակերպում ունի: Համեմատության համար ՎՇԵ VII-ից՝ խմբերգն անբողոքյալսը բերվում է ստորև:

ՓԵՍԻՆ ԳՈՎԸԸ

Nobile con alterezza $\text{♩} = 64$

Ազնվական ու հպարտ

S. *mf*

Ա. *mf*

T. *mf*

B. *mp*

Մեր բազմորն էր խաչ. հա - յոց խաչ ու մաչ.

Մեր բազմորն էր խաչ. հա - յոց խաչ ու մաչ.

f

f

f

f

աղ-սակն էր կար - միր. ա-րեվն էր կա - ճաչ:

աղ-սակն էր կար - միր. ա-րեվն էր կա - ճաչ:

Սովետական Հայաստանի կատարողական պրակտիկայում այս խմբերը հաճախ հնչում է չափազանց տխուր երանգով, երբեմն էլ՝ որպես մի ողբ: Վ. Մարգարյանի նշանակած «Ազնվական և հպարտ» տերմինները ճիշտ բնութագրում են խմբերի կատարման կերպը:

24, V. Էն դիպան. Տե՛ս Ա շարի նույնանուն երգի ծանոթագրությունը: Խմբերը մատուցում արտագրելուց հետո (403/55—57) քնազրում հեղինակը հարցերը կրկնելու նշում է արել: Այդ նշումն այստեղ հաջգի է անված: Խոսքերը (քարթառային ձևերը պահպանված են) կրճատ են զոված, ստացվում է հետևյալ հաջորդականությունը.

Էն դիպան — գառի օտևերն ի,

ձնհզկեն՝ — էն տիրազուրն ի.

Էն արև՝ — մեր քաղաքորն ի,

Էն լուսին՝ — մեր քաղաքին ի:

Դա համապատասխան է 2S III-ում պետրվածին: Վերջին՝ 4-րդ տան խոսքերն ակնարկում են հարսի երգերին անցնելը: Որպեսզի անցումը տրամագծորեն հակառակ տրամադրություն ունեցող «Հա-

լալ մերիկ» երգին շատ անսպասելի չլինի, օգնության է գալիս խմբերի վերջին ակորդի վրա հեղինակի դրած ֆերմատան: Խմբերը տպագրվում է տեխնիկական որոշ խմբագրումով՝ կարողալը հեշտացնելու նպատակով չափը և տևողությունները երկու անգամ փոքրացված:

«ՃԵ VII-ում խմբերը հետևյալ տարբերություններն ունի. հարցերի կրկնությունները չկան (խմբերին իրոք կատարվել է առանց կրկնությունների, դա ևս հեղինակի՝ հետագայում արած փոփոխություն է), արված է մետրի նույն փոփոխությունը, որ ասվեց վերևում, քայց փոխված են նաև ֆրազներն ավարտող հնչյունների տևողությունները, որի ջնորիվ երգը կանոնավոր 5/8 չափ է ստացել (2—3, 3—2): Վերջին ակորդը ֆերմատա չունի (հնարավոր է՝ սա էլ հեղինակը հետո է ավելացրել), այլ ունի կրեշենդո՝ անընդմեջ կերպով շարի նախկին վերջին երգին անցնելու համար: Վերջապես, «ՃԵ VII-ի խոսքերում տների դասավորությունն այլ է, երկն ավարտվում է «տիրացուների» հանելուկով, այդ դասավորությունը ոչ միայն նման չէ կատարված՝ 2S III-ին, այլ ինքնուրույն էլ տրամաբանական չէ: Ստորև բերվում է «ՃԵ տպագրվածը:

ԿԱՏԱԿ

Scherzando $\text{♩} = 84$

Կատակելով

Էն դի-գան. պես-պես դի-գան՝

con grazia — ճազանի

Էն ա-րևի. երկ-նուց ա-րևի. սե - սք են ո՛րն է.

գե - դի ռես-մերն է.

con altrezza - հպարտ

mf էն ա-րեւի. երկ-նուց ա-րեւի՝ մեր բա-զա-վորն է,

p

f > elegante - սուպերպան

էն լու-սին ամ-պե-րի տակ.

տե - սք էն ո՞րն է,

mf con tenerezza - գորովազն

էն լու-սին ամ - պե - րի տակ՝ մեր բա-զու-հին է,

f հնչեցւել

ճըն-ճըղ-ճեր ճըլ-վը-լա-լեն. տե - սք էն ո՞րն է,

p

f con spirito - սքամիտ

ճըն-ճըղ-ճեր ճըլ-վը-լա-լեն՝ մեր տի-րա-ցուքն է,

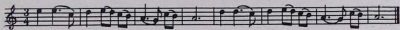
p

25. VI. Դուռ հայտ մերիկ. 442/42բ և դրա մաքրագրություն՝ 404/16: Մեղծին նույն է, ինչ որ Հարսանեկան Ա շարի «Մերիկ շահ հայա» երգիսը, վերջավորությունը մի փոքր պարզեցված, դաշնակունը սկզբունքորեն տարբեր է, պոլիֆոնիկ:

26. VII. Վարդ, գրե չքմ սիրի. Հնագույն ավանդականությամբ և խոսքի ու մեղծիքի ճոխ քույն-դավախությամբ հայ ժողովրդական երաժշտության աչքի ընկնող գանձերից է: Ժողովրդական երգ Գևորգյան ճեմարանի ծառայող Մանուկից Կոմիտասի հանձնարարությամբ ձայնագրել է նրա սշակներ, երաժշտագետ Հակոբ Հարությունյանը: Կոմիտասն արտագրել է 317/10 և 21-ում, որտեղ «թագուհի» բառի փոխարեն «չալապի» է (ըստ Կոմիտասի՝ «ստղ»): Կա ինքնագիր ծանոթագրություն՝ «երգում են ուրճը գովելիս»: Մշակելիս ժո-

ղովրդական մեղծին ևս թեթև խմբագրել է: Մշակման միակ ընագիրը (442/43) մասը պակասներ ունի՝ 4—5 տակետերում 2-րդ և 3-րդ ձայները զերված չեն, 6—7 տակետերում 2-րդ ձայնը զրված չի: Այդ փոքր թեթևությունների պատճառով երգը չկորցնելու դիտավորությամբ խմբագիրը, անբողջությունից ելնելով, այդ տակետերը լրացրել է, շարունակելով ընագրում եղող ձգված հնչյունները: Այս լրացումները վերցված են ուղիղ փակագծերի մեջ: Ունի պես հարսիս վերաբերող երգերի մեծ մասը, այս երգը ևս տխուր երանգ ունի:

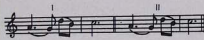
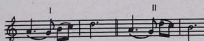
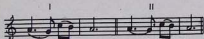
27. VIII. Եղնիկ. Հարսի գովյն անող երգերից է: 368/15-ում միայն խոսքն է և նշված է՝ «Օրինկ Հիսուս»-ի եղանակով»: 310/6-ում գտնում ենք այդ երգը հետևյալ մեղծիքով, որ նույնպես հարսանեկան («Ծաղը» գովելու) երգ է: Մշակման մեջ երգի

Օրհ-ճե Հի-սուս. օրհ - ճե Քրիս - տու, օրհ-ճե Հի-սուս. օրհ - ճե Քրիս - տու:

երկու նախադասությունների վերջավորությունները

փոփոխել է, զոյացել են հետևյալ տարբերակները:

Մշակման ընագրերն են՝ 403/43 և 442/43: 403-ում (Հարի սկզբնական սնագրությունը) այս երգին նախորդում է «Գացեք ընեք»-ը, հաջորդում է՝ «Թագուհի մեր, դո՛ւս արի» շուրջպարը, 442-ում դրանով ավարտվում է հարսին հատկացված երեք երգը: Երկուսն էլ սնագիր են, միմյանցից տարբեր, բայց համարյոք տարբերակներ: Առաջինը բերված է հատորի հիմնական մասում, երկրորդը հայկական ձայնակնիքով լրացումները հաջվի առած՝ ընթացված է Տարբերակներում:

28. IX. Թագուհի մեր, դո՛ւս արի: Ամենից ավելի տարածված հարսանեկան պարերգերից է: Մշակման ընագիրը՝ 403/57: Խոսքերը վերցված են Կոմիտասի պանպայան ձայնագրություններից: ԺԾ VII-ում տպագրվածը աննյաև տարբերություններ ունի ընագրից (տեևորի I-ին տակտի 2-րդ տողը վրիպակ է, յոս պետք է լիներ): Հարսանեկան F շարի մեջ այս խմբերգը ծառայում է իբրև վերջաբան:

29—32. Հայ գեղջուկ երգեր և պարերգեր. Հայ Ա. Այս և հաջորդ շարերի մասին տե՛ս հատորի նախաբանը (էջ 7-8):

29. I. Ամպլ և կամար-կամար. 541—ամենապարզ դաշնակուն է, միայնակ տեևոր (մայր մեղծին) անբողջ խմբի շարունակ ձգվող ձայների հետ: Գրված է որպես 2-րդ երգ՝ «Երվում են», «Ամպլն ա», «Արևը կայն կեսօր» ջր լքի մեջ: 544-ում նույնը արտագրված է մեծադր, թերթի (հավանաբար տպագրության ներկայանելու նպատակով) և մատուցում ըսպմակի փոփոխված: Սրա շարունակությունը՝ 512: Կարևոր փոփոխությունն այն է, որ, խոսքերի իմաստին համապատասխանեցնելով, մայր մեղծին հիմնական մասում սուպրատոնի հանձնելու նշում կա, իսկ կրկներգում այն մնացել է տեևորին: Այստեղ էլ երգը նույն ջրջապատման մեջ է, ինչ որ 541-ում: 403/98-ում նույն նշումը կա և կրկներգը հարստացված է կոնտրապունկտային

Այսով: Այլ նշումը հաջիլի անելով, 403/98-ից խմբերը պետելված է այս հասցում: Խոսքերը լրացված են 512-ից: PDP նշումը հեղինակին է: Մտախմբված է նաև որպես մեծեր (ԵՃ 1, էջ 105 և 186): Մշակված մեղեխին Հասիճուս գրի անվանում միաձայն երգի մեղեխից (302, № 364) չի տարբերվում:

30. II. Երևան բազ են արել և Տոն արի, Բողո-
ղաբարձական կենցաղում են գտնվում է: Մնացոր-
դը 441/32, 403 65, 68, 106 և 108, 407/3—8, 9, 10, 14, 19, մեծ մասամբ սեպտիկ է, I քրեան կիսատ
աղյուսից: Այստեղված է մասիտով համահասար-
ար մաքուր պլաված է 407 3-ը, որ պետելված է հու-
ստի հիմնական մասում և տարբերվում է ՀՃԵ
VI, էջ 7-ում ստացվածից (այս ստացվածի I-ին
կնազ գտնվում է մի շարք բնագործում, իսկ 2-րդը
բացարձակապես նույն միջավայրում մեղ չի հանդի-
պել): Մյուսները, ց. խառնվածքային 2-րդ երգի
գրվածական մի շանի փորձեր, որոնք թից թից մտ
էական տարբերություններ ունեն հիմնականից,
հաստի հավելվածում թերված են 407/10, 14 և
19 (կնառեղի է երգ կտանց խմբին համակցել էր
հեղինակի ձգտումը) և I-ին երգի 403/65 երկձայն
պարզապես տարբերակը, որ կցված է Տարբերակ-
ներում թերված ֆա-դիկ միտը «Նոտմ»-ին:

ԱՄ 1 (№ 86)-ում առաջին երգն է, խոսքերը՝

Երևան բազ են արել,
Չխոսք չիտք ազերը:

407 3-ում երկրորդ երգի խոսքերն են՝

Կոստիկ ունե՞՞ դեզին ա,
Ի՞նչ բազ ձեր գեղին ա:

31. III. Հոտոմ, հոտոմ. 403 64, 65, 66, 67 407/4,
— 10, 11, 14, 15՝ ներդաշնակային սեպտիկ փորձեր
են: Այստեղված է 407 4-ը, որ գրված է չորս երգերի
շարք մեջ՝ «Երևան բազ են արել», «Տոն արի»,
«Նոտմ, հոտոմ», «Էս առան ջուր է գալի», դա ընթ-
ված է սույն հաստում, 403 65-ը՝ Տարբերակներում:
407/11, 15, 403 64, 66-ում խոսքերի հատուկներն
նշումներ կան, որ գաղափար են տալիս երգի մեջ
դրանց գառավորության մասին:

Աղագրական տարբերակը՝ 305 9, № 70, խոս-
քը մեկ տուն է գրված: Մշակման մեջ մեղեղին
պարզեցում է, հրաժարվել 2-րդ, տոնիկային վերջա-
փորձություն և «պատասխանի» ընտր ունեցող նա-
խադասությունից, դա փոխարեն, I-ին նախադա-
սությունից նետո հաջորդաբար կրկնելով նրա տար-
բերակը, թաղա-մեղեղիական նույն անկայուն վեր-
ջափորձություն: Խոսափելով որոշ չափով գոնեկա-
րված այլ կատակերի կենցաղում տարածված տար-
բերակը կրկնելուց, Կոմիտասն այս ձևով ձգտել է
անվայանի երգը:

Խոսքերի մի տարբերակ գտնվեց Կոմիտասի
աշակերտներից մեկի ձեռքով զանված 385/33-ում,
բաղկացած 9 երկտողից, որոնցից 8-ը երգ-կրկնեց
սկզբունքով ընտրելով, Կոմիտասը համարակալել է:
Այստեղ թերված են այդ խոսքերը:

32. IV. Արևը կայն կեսօք. Աղյուրներն են՝
469/6, 541 և 512: Ներդաշնակային սկզբունքը գրե-
թե նույնն է. առաջինը ընտրագրական է մայր

մեղեղի օլտավային կրկնապատկում, այդ հաջ-
վազրտ կիրառողը ձևը տեսնում ենք նաև «Յար
ջան, արի» խմբերում: 512-ում 541-ի տարբերա-
կը մաքուր արտազերուց հետո հեղինակը մի շանն
անգամ փոփոխել է կտանց և տպահարկանց են-
թախմբերի հաջորդականության կարգը և որոշ չի
կրեան, թե որ ձևի վրա է կանգ առել: Այստեղ, հու-
տորի հիմնական մասում թերվածը այլ ձևերից մեկն
է, այն ձևը, որին բնականոր առանձին կան է
Վ. Առաքյալի կիրառությունը գրի առած և տար-
գրածը (ՀՃԵ VI, էջ 8): Չնայելով մեկն էլ այս I՝

Սուրբ, միտնում և Կ ք տուր,
Սուրբ, խոսք՝ նույնի կրկնությունը,
Տե՛նտը խոսկան և Կ ք տուր,
Տե՛նտը խոսկ՝ նույնի կրկնությունը:

469 և 541-ում մեկ տուն եղանակի հետ լրիվ
գրված են չորս ձևերի խոսքերը, 512-ում նույն-
ների տակ յուրք գրված չի, բայց կա 3 տուն խոս-
քերի անբնորոշությունը, որսակից թերվում է պատկեր:
1910 թ. Բաղյուցի համերգում այս երգը կա-
տարվել է «Գարուն ա»-ին կից, Պոլի համերգնե-
րում կցվել է «Նոյ, Նոպան» արտերես նուսձայն
խմբերգին (ԵՃ II), անընտր, կատարվել է նաև
առանձին:

33. Մեր բազունը նույն ծառ (Հոպայո). (Մին-
նույն «Հոպայո») կրկնակի ունեցող երեք պարզեղի-
քի միացում է, դրանք կենցաղում են գտնվելում
են, հանդես գալով որպես մեկը մյուսի շարունա-
կություն կամ բազազում: Հենց այս տեսակետից
այդ երեք պարբերքը, անկի ձիջո՞ւ «Հոպայո»-ի
երեք տարբերակները Կոմիտասը օրինակ է ընդել
իր «Հայ գեղջուկ երաժժություն» հոդվածում (Հոյ-
վածներ և ռուսականություններ, էջ 42, Երևան,
1941): Սույն հոդվածում Կոմիտասը նկարագրում
է, թե ինչպես ժողովրդական պարբերքի կատար-
ման ընթացքում գոյանում է ընկանոն բազմաձայ-
նություն (էջ 32), օրինակ է թերված «Լալն անք»
պարբերի երկու ժողովրդական տարբերակների Կո-
գորդունը, երբ մեկի վերջին տակոլի հետ մյուսն
է սկսում հնչել (հորդրանական կոգորդունը, Կոմի-
տասն անվանում է ժողովրդական բազմաձայնու-
յան պարզ ձև), կամ երկուսը միաժամանակ են
հնչում (նուրգահիգ կոգորդունը բարդ ձև): Կոմի-
տասն նշում էրեքը երկում է, որ նույն վերաբերում
է նաև «Հոպայո»-ին: 324 ձևագրի մեջ գտնվեց
սովորական սեռտրակի մի թիթը (էջ 48, հավանա-
բար «Հայ գեղջուկ երաժժություն» հոդվածի սեա-
գրություններից գրված), երկու երեսին «Հոպայո»,
«Հոյ անք», «Լալն անք»: Երեքերի համար
հայկական ձայնակիցերով գրալի են գրված կրանց
առանձին տարբերակների այդպիսի բնական կոն-
րապունկա-ային պանապան կոգորդումներ: Ժողո-
վրդական բազմաձայնություն այս երկու հետա-
ջորդական տեսակներն էլ Կոմիտասը փորձել է
օգտագործել իր մշակումներում: Մասնավորապես,
«Հոպայո»-ի վերաբերյալ 442/46-ում գրված է՝
«Բաժանել խոսկը երկուցի և [մեկ երգի] վերջա-
րանեն առնելով կցել [մյուս երգը]՝ ըստ ժողովր-
դական ոճի» (խոսքն այստեղ ժողովրդական բազ-
մաձայնություն կապու էլ մասին է): Իսկ 442/36-ը
և 41 էջերում կան «Հոպայո»-ի 2-րդ և 3-րդ հաս-
վածների ուղղահիգ կոգորդման փորձեր:

Այս նմուշները արժեքավոր են նաև որպես «խիստ դիստոն» հարմոնիան (կվարտ-կվինտաֆորների մասնակցությամբ) երգչախմբում կիրառելու հետաքրքրական փորձեր:

- «Ողակո» երգը Լուիսիանայի վաղ ձայնագրածներից է, 1-ին հատվածը կա Աժ 1, էջ 32, № 104,

3-րդ հատվածը՝ Աժ II, էջ 28, № 5: Այս վերջինը 1891 թվականի ձայնագրումներից է, կարճ, առանց կրկնվող ֆրազների, սկզբում մեղեդիական փոքր տարրերով, խոսքերը՝ ժողովրդական այլական երկտողեր, կրկնակը՝ «Ո սեյլո ջան» (ընկում է ստորն):

Հո-սոկ - լո ջան. հո-սոկ - լո.

դա - լա - լո ջան, դա-լա - լո:

Դրան հակառակ՝ մշակման ուղե է արել: Բնագրերն են՝ 442/35բ, 36բ, 40—41, 45բ—47, 51: 35բ-նախնական փորձն է, բազմաթիվ ուղղումներով, որոնք իրագործված են 40 և 40բ էջերում, և սրանք վերջնական շարադրույթունն են պարունակում: Երգի սկզբում կա՝ «տոն էջ 92» [46բ], որտեղ գրված է 1-ին հատվածի դաշնակույզ որպես երգի նախաբան և վերջաբան: Հենց այդ ձևով էլ խմբերգը վերտրված է այս հատորում: Թե հիմնական մասում, թե նախաբանում հայկական ձայնանիշերով ուղղումներն ու հավելումները այստեղ նկատի են առնված: Կատարված են խմբագրական հետևյալ ջոկումները. ա. Բնագրում երգի 2-րդ հատվածի «Ջան հորպսո» (տպարսո) ֆրազը խափված է:

Քանի որ խոսքերը չի խափել, ենթադրում ենք, որ առաջին անգամի համար՝ է միայն: Ֆրազը հասել է կրկնության մեջ այդ ֆրազը պահպանել ենք: Բ. 3-րդ հատվածում հնդիսակի էլ: ձած խոսքերը նույնությամբ պահպանելու նպատակով, այդ հատվածի 1-ին վերջավորության այտի երգ-մասում ավելացված են աղ-եռ հնչյունները, վերջրած 36 էջում գտնվող տարրերակից:

442/45բ և 51 էջերում կան երգի առանձին հատվածների դաշնակման փորձեր, որոնք հետաքրքրական են ժողովրդական-աղային բնույթի հարմոնիայի և պոլիֆոնիայի տեսակետից և բերվում են ստորն:

34—36. Վիճակի երգեր. Երեք երգերի շար է՝ ա. «Երկնքի աստղերը», ք. «Հեյ, գյուլ են», գ. «Ծաղիկ ունեմ ևարնչի», մշակված՝ 1-ինը իգական, 2-րդը՝ արական, 3-րդը՝ խառն խմբի համար: Նյութի ընդհանրությամբ և լադա-տոնախոսության, տեմպի և տեմբրի հակադրությամբ ամբողջություն են կազմում: Կոմիտասի «Գուսան» երգչախմբի մասնակիցների տվյալներով այնտեղ սովորել են միայն 1-ինն ու 3-րդը: Երեք երգի մշակումն էլ գրված է Կոմիտասի վերջին շրջանի տետրալիներինց մեկում, որտեղ կան այլ չկատարված երգեր ևս:

34. 1. Երկնքի աստղերը. ժողովրդական երգը կոչվում է՝ «Ալա, սկա»: Աղջիկների վիճակահանությանը նախորդող Հանրաճման չորեքշաբթի օրը կատարվող ձեսի երգերինց մեկն է: Արարողությունը նկատագրված է Պ. Պողոսյանի «Անու և Վարդիթեր»-ում (Երկրի ժողովածու, 1962, Երևան, էջ

142—145): «...Ալա էր ատում, ու գլխաշորից բռնած ընչանց մաշկները մի-մին տանկի տալի: Վերջն էլ անց»՝

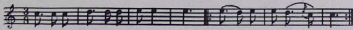
Ալա-սկա պատիս տար,

«ավիցը չիս տար,

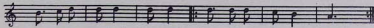
Կախում եմ քեռն, քուս տար,

Մաշկներս տակի անս:

«Ալա» բառի իմաստը որոշակի հայտնի չէ, հավանաբար ժամանակի ընթացքում աղավաղված բառ է: «Հավկիր»-ը ենթադրաբար կապում են «հավկուր» (հավկուրություն) բառի հետ, երևի այդ հիման վրա է Ս. Մալխասյանի բացատրությունը՝ «Ալա-սկա պատիս տար» բանաձև, որ գործ են անում հավկուրից բծխվելու համար: Կոմիտասի ձեռագրերում այս երգն իր ժողովրդական վիճակում կա «Վիճակի երգեր» փոքրիկ ժողովածուում (307/31, 1901 թ.): Մեղեդին և խոսքը փոքր-ինչ տարբեր են մշակվածից (երևում են):

Ըս - կը - լա. ըս - կը - լա. պա - տի՞մ տա՛մ. հա՛վ - կու - ըբ շու՛ռ տա՛մ.

վա - ի՞նճամ ջու - մըս տա - մի՛. քի - քի - ըս տա - մե՛լ տա՛մ.

Նկատելի է մեղեդիի ինտոնացիոն նմանությունը վիճակահանության սովորական եղանակի պարզուսակ տարբերակներին, բնագրում կա նաև իջեցված 5-րդ աստիճանով տարբերակ:

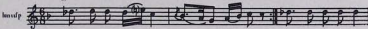
Կոմիտասը նոր խոսքեր է գրել, նկատի ունենալով ժողովրդական արարողության այն տեսարանը, երբ աղջիկները յոթն աղջուրդից առած ջրով ք՛ ջրի մեջ լցված՝ վիճակահանության առարկաներով բոլորը գիշերվա բաց երկնքի տակ «աստղուք են դնում» և «խնդիրք անում», որպեսզի աստղերը «բարի ժառանգ իրենց սերին» («Քումանկյան», «Անուշ», «Վանքարձանյան գիշեր»): Բայց այդ նոր խոսքերից միայն մեկ տունն է այս կամ այն չափով ավարտված: Տարբերակներից են՝ «Առավոտ որ գա, լույս բացվի, քիչերին հարցում տաս», նաև՝ «Քիչերին հարցում տաս» և այլն (այս «Քիչերին» և այդ երգի ժողովրդական խոսքերից է անելված):

Կոմիտասի աշակերտների սեղելություն հասնաձայն սովորել են ոչ թե այդ, այլ սկզբնական ժողովրդական (թեկուպն անհատական) խոսքերը: Բանի որ ձևազգրում նոր խոսքերը գրված են, մենք այդ մեկ տունը պահպանեցինք, աղնաղնով նաև բուն ժողովրդական խոսքերը 307-ից:

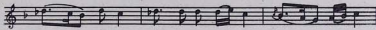
Երգի մշակման միակ բնագիրը՝ 442/39բ, վերնագրված է «Կինակի երգ»:

35, II. «Նի, գյուլ եմ. Ժողովրդական մեղեդիի ձայնագրությունը գտանք Մ. Եկմայանի տեսրում (Եկմայանի ֆոնդ, № 21, էջ 2), արտագրված Կոմիտասից 1895 թվականին (տե՛ս այդ մասին Ռ. Ա. Մակար Եկմայանի մշակած նորահայտ գեղջուկ երգերը», «Սովետական արվեստ» № 12, էջ 40, 1968): Ստորև քերվում է հատված.

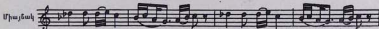
Allegro vivo

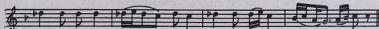
Դե. գյու-լում ճայ. ճայ. ճայ. ճայ. ճայ. Դե. գյու-լում ճայ. ճայ.

ճայ. ճայ. ճայ. Դե. գյու-լում ճայ. ճայ. ճայ. ճայ. ճայ.

Ես - որ ուր-բար աս պաս ա. ծո - ցինդ եր - ծա - քի թաս ա.

ճո - գի՛ր դա-տի. վար - դա-պետ. ի՛ն՝ ա-սն - ցիր ը - հաս յա.

Քույրագրական է լայնալի նրանցը՝ մեծացրած սեկուդայով: Մշակման մեջ Կոմիտասը մեղեդին շարադրել է խիստ դիտարոն ճովով: Կարևոր են «խումբ» և «միայնակ» նշումները: Կոմիտասի մշակման բնագրում դրանք չկան (որովհետև խմբագրված գրություն չէ), թեև այնտեղ եղող խոսքերի հատվածներին իսկ պարզ երևում է, որ մշակման էլ հատկացված է արական խմբի և միայնակի:

Բնագրերն են՝ 442/47բ-48: Կրկներգը (երգի սկիզբը) գրված է երկու հիմնական տարբերակով (սկզբնական ակորդը՝ ա. յա միևնոր եռահնչյուն,

բ. դո մամոր կվարսուքստակոր) և վերինից նշված է՝ «երկու ձևն էլ փոխելով»: Դրա հիման վրա մենք հերքալետրոն երկուսն էլ շարադրեցինք, միաժամանակ օգտագործելով նաև բուն երգի համար եղող երկու, միմյանից փոքր-ին տարբեր շարադրությունը: Հայկական ձայնախիշիկով ուղղումներն ու փոփոխումները նկատի են առնված: Բնագրում խոսքերից գրված են երգի և կրկներգի I-ին տողերը միայն: «Մաղիկ ունեմ այս յա» տողով սկսվող շաղպակը Կոմիտասն օգտագործել է «Մի-րուն ջան» երգի խոսքերում, սուպրաված «Մն ի,

էջ 27, № 23, որտեղից էլ վերցրել ենք: («Սիրուն ջան» երգն իր ամբողջական խոսքով կպետեղվի Կոմիտասի պարզ մշակումների հատորում): «Հեյ գյուլ են» տողի շարունակությունը պահպան ժողովածուներում և ՄԽ-ում, «բյուլ են» տողն է, այդպես էլ պահպանեցինք: Կոմիտասի բնագրում «գյուլ են» խոսքի տակ կա տարբերակ՝ «վիճակ», համաձայն կրկներգի խոսքերը հավանաբար պետք էին այսպես՝

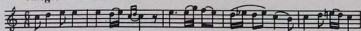
«Վ՛յ վիճակ, ես՛),
 ես, ես՛, ես, ես՛),
 Զա՛ն վիճակ, ես՛),
 ես, ես՛, ես, ես՛):

36, III. Ծաղիկ ունեմ նարնջի. Ժողովրդական այս հանրածանոթ երգը Կոմիտասի ձայնագրություննե-

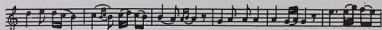
րում գտնվում է անվազան 12 տարբերակով, մի ջանիսը բերվում են ստորև:

Ինչ-որ հրատարակության կից ռուսերեն լեզվով տպագրված է Կոմիտասի ձայնագրությունների մի թերթիկ, որ պարունակում է 4 նյութ. ա. Ալան (Երևանի տարբերակ), բ. Եկեղեցու պանգերի դուղանջ, գ. Ջան գյուլում (Երևանի տարբերակ), դ. Քրդական մեղեդի: Ժողովրդական-երաժշտական տեսակետից մեծ հետաքրքրականություն ներկայացնող այս մեղեդիներում «Ջան գյուլում»-ն իր հերթին հետաքրքրական և սովորականից տարբեր է, բերվում է խոսքը ռուսերենից հայերենի վերաթարգմանած վիճակում: Դա ցույց է տալիս, թե ժողովրդի մեջ տարածված, «շարունացած» և սխեմատիկ դարձած մեղեդիում ինչպես Կոմիտասը հետաքրքրական ինտոնացիաներ էր գտնում: Սա հավանաբար էջիմամնական վաղ շրջանի նյութ է:

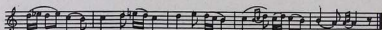
Allegro moderato

Կ-րա-զը հեջ - տա-ցել ա. ջան. գյու-լում. ջան. ջան. համ-վի-քը կոշ-

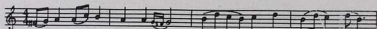
- տա-ցել ա. ջան. ծա - դիկ. ջան. ջան. խա-բար ա-րեք իմ հա-նիմ. ջան. գյու-լում.

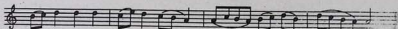
ջան. ջան. մուշ-տա-րիմ շա - տա-ցել ա. ջան. ծա - դիկ. ջան. ջան.

Վաղ շրջանի ձայնագրություններից է նաև 307/6 (1901, ս. Էջիմածին), որը ոչ թե ավանդա-

կան դարձած տարբերակի 6/8-ն ունի, այլ 4/4 է չափը:

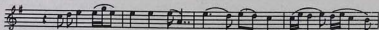
Մա - ճի ու - նեմ մի քե - բամ. ջա՛ն. ծա-դիկ ջա՛ն. ջա՛ն.

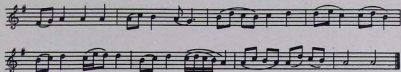

սի - լը տա - ճի ջուխտ գե-րան. ջա՛ն վի - հակ ջա՛ն ջա՛ն.

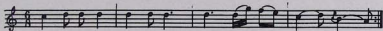
Այս պարզագած տեսակը, ավելի ևս հետաքրքր-
 ցրական, ճաշակալիոր պարզարուն ելե՛նով և ավելի

իխտ դիատոն, գեղջկական երաժշտությանը ավելի
 ևս բնորոշ գտնում ենք 400/4 և 6-ում:

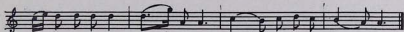

Նույն տարբերակը եղանակային փոքր տարբերություններով, միայն 1-ին կեսը, կա 325/126 ժողովածուում, 317 տեղում, ինչպես նաև դիտման մի փոքր այլ, հասարակ խմբագրությանը՝ Կոմիտասի աշակերտներից մեկի ձեռքով գրված 326-ում:

Խամ-բար-ձոււմ յեր. - կեն գի - շեր. ջա՛ն. վի - նակ. ջա՛ն. ջա՛ն.

քի - որ զը-ճաց ծա - ղիկ չա - փել. ջա՛ն. վի-նա - կը. ջա՛ն. ջա՛ն.

Պոպիկը խաղացելով աչ ու ձախ.

Խամբարձոււմ յերկես զիջեր.
Ջան, վիճակ, ջան, ջան,
Քիտը զնաց ծաղիկ յափնի,
Ջան, վիճակ, ջան, ջան:

Խաչին ապեր չիջը խաթեց.
Խանկալ վեր սրտին յափնի:

Եւ [Եւ] իմ վիճակն ին կտուիք.
Խորեով ցորեն կտուիք:

Վիճակ [-հարս] նտտի կար կտնի.
Վարդն իրխին խով կտնի:

Սրանք բոլորը էլ մյուսներն էլ ըստ իրենց հետազոտչական ու արժեքավոր են, առավել հետազոտչական, գեղեցիկ տարբերակներից մեկն էլ մշակվածն է:

400՝4, 6-ում կա անավարտ մեներգային մշակում: Խմբերգի մշակման բնագրերն են՝ 393/42բ, 438 և 442/37բ—39: Առաջինը՝ Տ. Դ. Բ. (տվյալ դեպքում՝ Տ.—դիսկատո) կապի համար, ցածրադիր տոնատեսության մեջ դաշնակման անավարտ ուրվագիր է, էջիմածնական վաղ շրջանի: Մեղեդին «Երեւանյան տարբերակի» պարզ և կարճ տեսակն է: 438-ը 442/37բ—38-ում եղած մշակման ավարտուն և պարզեցված խմբագրումն է, այս հրատարակության համար օգտագործված: Սակայն, երգի 2-րդ մասն այդտեղ էլ, վերցրել ենք 442-ից, որտեղ այն թեև խառն է գրված, քայց լրիվ հասկանվում է (հաշիվ են անված հայկական ձայնակիջերով ուղղումներն ու հավելումները): Վ. Սարգսյանի տվյալներով կեսը այդ (ըստ մայր եղանակի) տարբերակն է կատարվել Պոլսում (1962 թ. մայիսի 2-ի նամակը):

«Նուաբրքրական է նաև՝ իր «անկունավոր» եկեղծով և խոսքերով Տ. Չիթուկուց ձայնագրվածը (№ 313, 1909, II IX, էջմածին), որ կոչվում է «Լեռը գլուխ փոխնակ»:

37—43. Հայ գեղջուկ երգեր և պարերգեր. Հար Բ.

37, I. Յարխա անուն Պալատան. Մշակման միակ սևագիր բնագիրը՝ 442/57բ: Վերջին տակտի տեղերը հայկական ձայնակիջերով տարբերակ ունի՝ սի-դո-լա-ի փոխարեն դո-սի-լա:

38, II. Աղջի, անունը Շուշան. 1913-ի ձայնագրություններից, 304/4 (Աժ II, № 42, էջ 51 և 127): Մշակման բնագիրը՝ 442/57բ: Տղայի և աղջկա փոխերգ է: Խոսքերը լրացված են 304-ից, որտեղ երկտողերը խառն են գրված, այստեղ վերագրասովորված են: Փորձել է Շուշան քառի տեղ դնել ի՛նչ ա, հավանաբար նախորդ երգին կապելու նպատակով: Սուպրանոյի 3-րդ և մյուս նման տակտերի մասին 442/58-ում գտնվեց հեղինակի հետևյալ ծանոթագրությունը. «Շուշան և կամար [պարուկ և լիզա, Ռ. Ա.] նշանակում է առաջին վանկի ձայնակը շեշտել ուժեղ և ձայնել Ետյա վանկի վերջին քաղաձայնը»: Նման տակտեր կան այլ երգերում ևս:

39, III. Կալեթի ձայնին կեսը: Ժողովրդական սկզբնաղբյուրը՝ 304/6 (Աժ II, № 44, էջ 52 և 128): Մշակման բնագրերը՝ 442/58, 63, 63բ և 64: 1913-ին Կողպ գյուղում (Երևանի նահանգ) ձայնագրած այս փոքրիկ պարերգի մեղեդին չորս հետազոտչական տարբերակով դաշնակելիս Կոմիտասը պոլիֆոն թավաձայնություն կիրառելու լայն ասպարեզ է գտել: Հատկապես աչքի է ընկնում կատնական նմանակման կիրառումը մայր մեղեդիի և ընկերակցող քաջակնչությունների նկատմամբ: Կանչերի ու մայր մեղեդիի թափերանց կրկնությունները արտասովոր շքով գեղեցկություն են հաղորդում հանդարտ շուրջապրին: 58 էջի տարբերակը մյուսներից պահպանվում է իր սկզբի միևրու հարմոնիայով, որը լրացուցիչ երանգ (թեև հապիվ նշանակելի), փավհություն է հաղորդում դրան: Այս (Ա) և 63—63բ էջերի տարբերակները (Բ և Գ) քերված են

հատորի հավելվածում: Նույն՝ 63—63րդ էջերում կան բանաստեղծական խոսքի մշակման մի շարք փորձեր, օրինակ՝

Նայե՛ք ձամբն զու ա,
Մատանիս փրույ ա,
Ուրիշն ի՛նչ բան ունի,
Ձուքն ազգոք փնտա կուգա:

Նայե՛ք ձամբն կես ա,
Ազգուքն սկի ես ա,
Նոր լուսին, նոր ես նորի,
Նորի, նոր բան բոլորի:

Մրանցով կարելի է լրացնել տարբերակների խոսքերը: Ի դեպ, 63բ-ում փորձել է նաև կրկնբոկի խոսքերը փոխել և օգտագործել է նորը-բոլորն արտաստությունը, բայց չի ավարտել: 64 էջում խոսքեր գրված չեն: Այս հատորում կրկնբոկի խոսքերը թողնված են ինչը, լուսի նշանակում է՝ օրոր, ձեռն սիրուն, սիրունատուն (քրքրենն):

64 էջում երգի վերջին և ամենից ավելի հարուստ մշակումն է, գրված առանց խոսքի: Բերված է հատորի հիմնական մասում, կատարման կերպի նշումը հեղինակինն է: Թեև պարտիտուրի 3-րդ տորի համար նշված է այս, բայց նախորդ էջում ցուցմուտը կա երգը արական ձայնով սկսելու մասին, ուստի և այդ տորն այստեղ վերածանձնված է տե-նորին:

Վեց այդպիսի կատարման համար մշակված խոսքերը հայտնաբերվեցին 358 թվով պահվող ձեռագրում, առանձին թերթիկի վրա մատրոսով գրված:

40. IV. Բառի պարզ դրում ա. 1913-ի ձայնագրություններից է, 304/8 և Աժ II, № 45, էջ 53 և 128 (այստեղ վրիպակ կա՝ բանաձի՞ր՝ սի-բեմոլը պետք է լինի սյա-բեմոլ): խոսքերը կապված են ցարական բանակի փնվորագրության հետ: 442/58-ում ներդաշնակման սկզբնական մնացիկ փորձ է, արական շառանձայն, սուզանունական տեղիաններով, քաղ պատված տունիկային հնչյունով: հասցած և անկունում գրված է՝ նորը: <Վարկան ձայնակիչներով ուղղումները երգը նմանեցնում են 62 էջում գտնվող նոր շարադրությանը: Այստեղ մատրոսով մաքրագրություն է (ձայնախոսքի ջլան, բայց կամպոզ նույնն է), կրկնված ավարտուն պարբերություն, որը, սակայն, շարունակված է 61բ էջում (նշանով գրված է տրված) ևս մեկ պարբերությամբ (կրկնության նշանի քաղաքակրթությունը թերագրություն պետք է համարել): խոսքերը թերի գրված են միայն 62 էջում, սպագրական տարբերակի՝ «Էմ առածը կտում ա» տողը դարձրել է «Միքում յարը երում ա»: Այստեղ խոսքերը թերև խմբագրությամբ լրացված են 304/6-ից: Երկրորդ պարբերությունը, որտեղ շարադրության կերպն ու ներդաշնակությունը փոխված, հարստացված են, հնարավոր է հանձնարարել ոչ թե խմբին, այլ արական եղանակ: Դրանից հետո երգն անրողջանելու նպատակով կարելի է առաջին պարբերությունը նորից կրկնել (փոքրագրական այդպիսի առաջարկությունները հատորում նշված են ուղիղ փակագծերում):

41. V. Պունտր աղջիկ սևավոր. 442/58բ-ում անկունում գրված է՝ նոր: Նախապես գրել է ամբողջ

6/8, սկզբից 1/8 լուսնիչով, ունչպես 1913-ին ձայնագրած ժողովրդական տարբերակում է (304/11, Աժ II, № 48, էջ 56 և 129): Մշակման բնագրում խոսքը կիսատ է, այստեղ լրացված է 304-ից: Այտի և քանի խոսքերը այդպես է գրված են՝ միմյանցից և մյուս ձայներից ձայնավոր հնչյունների վզայի տարբերությամբ: Այդ ձայների 2-րդ տան խոսքերի համար ոչ մի դիտարկություն կամ նշում չկա բնագրում, հավանաբար թողել է նույնը, ինչ-որ 1-ին տան մեջ է: Չափն ուղղելուց հետո հավանաբար ձայնակիչներով փորձել է գրել մի այլ, եռաձայն դաշնակում, որը բերված է Տարբերակներում:

42. VI. Վարդ ա յարս. 1913-ին ձայնագրած երգերից է, 304/12, Աժ II, № 50, էջ 57, մի ջանի, շարունակ արագազոր տարբերակներով: Մշակել է առաջին տարբերակը՝ 442/58բ և նույնը մաքրագրված՝ 404/36: Այստեղ փետեղված է 442/58բ սևագիրը՝ (ուղղումները հաշվի առնված), որն ինչ-որ մանրամասներում գերադասել է 404/36-ից: Խոսքերն, ընդհանրապես, 442-ում թերի են, այստեղ լրացված են 404-ից:

43. VII. Հոյ իմ նազակի յարը. 1913-ի ձայնագրածներից է; 303-ում (սևագիր ծղառետորը) միայն մեղեդիի 1-ին նախադասությունն է և տոնիկային վերջափոխությունը դրա կրկնությունը, 3-րդ նախադասությունը չկա: 304-ում (նախորդի թանագով մաքրագրությունը) մեղեդին այնպես է, ինչպես մշակման մեջ: Եռամաս կառուցվածքն, անշուգթ, թարմություն է հաղորդում երգին: Կատարվելիս երգ պետք է կրկնվի սկզբից: Մշակման 442/59 բնագրում՝ արտի երգամասի համար հայկական ձայնակիչներով ուղղումներ կան, որ այստեղ հաշվել են առնված: Խոսքերից օգտագործված է միայն 1-ին տունը: 304-ում շարունակությունը հետևյալն է.

Ո՛ր բարդի ես — քար չունես,
Ո՛ր ջանի ես — յար չունես,
Երկեքի հազը ես զանե,
Ինչեքու հեար չունես:

Նման քաղաղ կա նաև «Այ տղա, մեր գեղեցի» երգում:

44—49. Հայ գեղջուկ երգեր և պարերգեր. Ըար 9.

44. I. Արագայ աչերդ. 1913 թվականին թանագով մաքրագրած ծղառետորում կա միանայն երգի երկու շարադրություն՝ եվեռչային մանրամասների փոքր տարբերությամբ: Մշակելիս Ամիտասը մերթ մեկ, մերթ մյուս տարբերակից ընտրել է լավագույնն (նկատածը: 442/59բ էջում մշակման նախափորձն է, իսկ 62բ էջում՝ վերջնական, մատուցող սևագիր, քաղաքակրթ փոփոխումներով և ուղղումներով: Ներկա հրատարակության համար այդ բնագրում գտնվող տվորման և հայկական ձայնակիչներով ուղղումները հաշվել են առնված, բացի այն տեղերից, որտեղ ցույց է տրված ներդաշնակման մի այլ հնարավոր տարբերակ: Վերջիններից էական են քանի երգամասի սկիզբը և երգը եղբայրավոր տակով (բերված են ստորև):

Մշակման բնագրերում 1-ին տան խոսքերը լինի գրված են, 2-րդը ավելացրել է խմբագիրը: Սկզբ-

նական Ազգեսպա բաղը 1913 թվականի ծնցատետրում Ազգեսպա է: Ժողովրդական մեղեդիի մեջ բոլոր երեք հատվածների համար կրկնության նշաններ են դրված (Աժ II-ում այդ նշանները թուրիմացաբար դրված չեն, էջ 88, № 86): Մշակման մեջ կրկնությունների հնարավորությունը քաջազաված է:

328 թվով պահվող թղթերից մեկում կա միաձայն երգի երկու հնարաբարական տարբերակ. I-ում եղանակը տարբեր՝ կա «երգել աշխույժով» նշումը, 2-րդում խոսքերն են տարբեր՝

Ես քեզ սիրի, որ դու ինձ յար ցնես,
երված, վաճած ստոնի դեռ ու ճար ցնես.

Ճարի ցնկնեմ, յարի ցնի.

Ճարի ցնկնեմ, բազան ցնի,

է՛ն սոցի գարին:

Այս խոսքերով սկսվող երգ կա նաև 304-ում (Աժ II, էջ 82, № 29), որը սակայն, այլ եղանակ ունի:

45, II. Ան ա չորանի ջուղը. 1913-ի ձայնագրություններից է, (Աժ II, № 88, էջ 90), միաձայն մեղեդիի երկու հատվածները փոքր տարբերություն ունեն, որոնք մշակման մեջ վերացել են: Խոսքերում, բացի «Ան ա չորանի ջուղը» երկտողից, գրված է նաև «Փոցնա ծիրանի կոթ է» քառատողը, որ Կոմիտասն օգտագործել է «Սարեն կուզա» երգի համար: Մշակման բնագիրը 442/60, 60բ և 63բ: Գրությունը պայմանական է, ամբողջությունը վերականգնված է այդ երեք էջերում եղող մանրամասն նշումների հիման վրա: «Այ ժողովրդական պարերգերի այս «երկխոսական» ձևը Կոմիտասը նկարագրել է (օրինակներով) իր «Այ գեղջուկ երաժշտություն» և «Այ գեղջուկ պարը» հոդվածներում («Հոդվածներ և ուսումնասիրություններ», էջ 32, 57, 61, 62, Երևան, 1941):

«Նարավոր է նաև՝ այս ձևի հետ առնչություն ունի Կոմիտասի «Երկակ խոսք» անվանումը: Խոսքերը լրացված են:

46, III. Մի յար ունեմ. Մշակման միակ օրինակը հայտնաբերվել է 442/62-ում: Տեսնորը և այսպե՛ս միջանց լրացնելու (ուժեղացնելու) դեր ունեն: Երանգանիչները հեղինակին են, տեմպի ցուցիչ բնագրում չկա: Երգի ժողովրդական քառյակը հետևյալն է (Ժն, էջ 170).

Արեր ունեմ, ակի ա.

Մեջքը բարձր՝ ցածի ա.

Չեղջը մի բան չի գա.

Ապփոք բառանի ա:

Սակայն, հեղինակն, ըստ երևույթի, դիտավորյալ սահմանափակվել է երկու տողով միայն:

47, IV. Ելեք տեսեք դուսը. 1913-ի ձայնագրություններից է: Երգի հիմքում ընկած է կենցաղային եղելություն, նկարագրված Կոմիտասի բնագրում (1545, էջ 2, № 631 տե՛ս նաև՝ Ռ. Ա. Կոմիտասյան նյութերը Թորոս Ազատյանի արխիվում, ԳԱ Տեղեկագիր, № 11, էջ 67—73, 1964, Երևան): «Երեք ընկեր սիրահարված են Սալաթին, վիճակ են ձգում բաց վիճակ, հայտնելով յուրաքանչյուր նշանին համապատասխանող երիտասարդի անունը: Աղջիկը ներում է՝ Ղուկասին: Ընկերները նախանձից խաղ են սարքում: Իբր թե իրենց ընկերին հացկերույթ են սարքել, ստանում են մարտը և այնտեղ սպանում: Դեպքը պատահում է Ըիրակի (Մալաբաշու գյուղում) 1913-ին»:

Մշակման բնագիրը 442/60—61բ (նախնական մնացորդություն) և 64բ—65բ (վերջնականը): Երևում է՝ սկզբից մտադիր է եղել 1-ին տողը հասնանարարի երգախմբին (գրված է՝ «Ժողովուրդը»), 2-րդը մենակ տենորի (գրված է՝ «Վիթավոր տղան»), 3-րդը՝ դարձյալ ամբողջ խմբին: 2-րդ և 3-րդ տան խոսքերը հետևյալն են.

Օտևնե՛ս, աղբի՛ր ցնի.

Սառված սիրի.

Նորածնի քառավոր եմ.

Գպարաջա բաշխե՛ս:

Աստուծոյ գոհոցն
Ազատեալի Լը.
'Աստուծոյ տղան'
Կրակ տասով Լը:

Այլ մտայնութեան, սակայն, հրամարել է, օգտագործել (որչո արտահայտութիւններ ըսելով) միայն 1-ին տունը: Յին ալ պատճառով տիրաւի խնամոտ ավարտված ... քայց մշակումն անբողջա- մաս ընական-կենցաղային իրենատրայ պատկեր ներկայացնելով, որոշակի գեղարվեստական արժեք ունի: Կրկներգի երանգակիչները և կատարվան կերպի հայերն իշումները հեղինակին ե:

48. V. Այ տղա մեր գեղեցի. 1891 թ. Հայկազրոյութեան մեջ (Աժ II, էջ 29, № 7) և Աժ I-ում (էջ 60, № 216) այս երգը ըստայն երանգով խիստ տարբեր է շարարվածը՝ ընական և պոետացված 4-րդ աստիճանով փոփոխական հնչեղանշարներ, «հարմուխի» և ընական ձևող հնչյուններով: Մշակված անբողջական մեղեդին, մի փոքր պարզացված, նման է երկրորդ ընագրին, նրա վերջափոխութեամբ՝ առաջին ընագրին: Մշակումը (442/66 և 65բ) սնագիր է, սկզբնապես նախատեսել է իգական քառամասի, գրե է, սակայն, երկմասի խմբի համար: 2-րդ Հայնի համար գրված է երկու տարբերակ, որոնցից մեկը նախնական անավարտ փորձ է: Այս պարագույն խմբերը ժողովրդական յայի ընական հիմնաձայնը պահպանելով ներդաշնակման գեղեցիկ օրինակ է:

Բնագրում խոսքի մեկ տուն է մրայն, այն էլ՝ 4-րդ տողը 3-րդի կրկնութեամբ: Ներկա հրատարակության համար խոսքերը լրացված են 1891 թվականի տետրից, որտեղ Կոմիտասը հետագայում որոշ ուղղումներ է մտցրել, և ժՄ-ից:

49. VI. Հայկեցո-չուկեցո. Մշակման երկու ընագիր կա՝ 407/33, սնագիր է, փոփոխված և վերջնական տեսքով արտագրած 404 8-ում: Վ. Սարգսյանի հրատարակածը (<ժԵ VIII, էջ 9) հիշողությամբ գրված, հետո ընագրի բաղդատության լրացված և վերակապված է և ընագրից ունի մի շարք մանր, քայց եական տարբերություններ, խոսքը և ընագրի համեմատ կիսատ է: Տպագրվում է 404/8-ից, որ լիովին ավարտված, մասոխում մաքրագրված է: Երանգակիչները անբողջանքին հաջկի են առնված ընագրում նուրը հեղինակի մի քանի թերի իշումները: Մշակված է նաև որպես մենեղ դաշնամուրով (Եժ I, էջ 130 և 189): 467/35-ում կա խոսքերի մի երկրորդ տուն և, կողքից գրված:

Արի՛, արի՛, յոթ արի՛.
Սարնի, ձորն վա՛ր արի.
Սքաս կուպ արյուն-ձո՛ւր—
Արի՛, միտմար, արի՛:

Դա երգի ընդհանուր տրամադրությանը որդերգական երանգ է տալիս, միևնույն խմբերով քստ երաժշտության ուրախ պարերը է: 1914 թվականի մարտի 2-ի համերգի հայտագրում այդ 2-րդ տունը գրված է:

50—56. Հայ գեղեցիկ երգեր և պարերգեր. Հար Գ. Այս շարք լրիվ վիճակում կատարվել է 1914 թ. 22/II-ի համերգում:

50. I. Սարնի կուգա ջուխա՛մ որչ. 324/50-ում միաձայն երգի գրվածքն է, մեղեդին մշակվածից չի տարբերվում, խոսքերից՝ միայն վերջին տողը.

Դմանա ցավը ուն է:

407/45 և 48-ում սնագրին է, 1-ին տարբերակում երկու սկզբում է տեղիկային եռահնչյունը, 2-րդում՝ բյուրին կվարտանշատակորդով է սկսվում, մյուս մասը տարբերությունները եական չեն: Ի դեպ, 404/10-ում, որտեղ վերջնական մշակումը մաքուր արտագրված է, որոշ փոփոխություններ (փորձեր) կան, որոնցից մեկն, պետականային, եռահնչյունով սկսելն է (1-ին տակառու 2-րդ ստղ մի-ի գոխարնի՝ լյա): Ենթադրվող տեղիկային եռահնչյունի փոխարեն նույնական կվարտանշատակորդի առանձնահատուկ արտահայտչականությունը Կոմիտասը հաջողությամբ օգտագործել է այլ դեպքերում ևս: 404/10-ի մշակումը բերված է հատորում: Բնագրում Ա, Բ տետրերով նշված են այս խմբերգի կցվիչը՝ «Էրվում են»-ը (լյա մածոր, քառամասյն արական): <ժԵ VIII-ում հիշողության վերականգնված նույն խմբերգի ներդաշնակությունը կոմիտասյան առանձնահատկություններն տեսնելիցը բնորոշ է, այդ հարմուխները ոչ մի բնագրում չկան: Այստեղ միմյանց հաջորդում են՝ «Այս, մարաջ ջուս», «Էրվում են և «Սարնի կուգա»: Այսպիսի շարքում «Սարնի կուգա»-ն «Էրվում են»-ից հետո պատճառաբանված է:

51. II. Էրվում են. Մշակել է նաև որպես մենեղ (Եժ I, էջ 110, 186): Առանց նվագախմբության խմբերգի չորս տարբերակները և նվագակցությամբ մենեղը փաստորեն նույն ներդաշնակումն ունեն: 407.49-ը (բերված է տարբերակներում Ա) 404/12-ի նախնական օրինակն է, 3-րդ տետրը, որ գործածված է այդ պայմանների համար սովորական՝ 1-ին քսայի փոխարեն, հավանաբար, նպատակ է ունեցել հնչյուն ուժը կարգավորել, գուցե և համապատասխան տեմպոյին է՛Ֆելտ առաջ բերել: 404/12-ը հիմնական մասում բերելով, ընագրում հայկական Հայնանիչերով հեղինակի ուղղումները (թեև ուրվագրային է) հաջկի են առնված: Հիշված երկու տարբերակներին ընդհանուր առմամբ միայն նման է <ժԵ VIII-ում տպագրվածը, որը դրանից ունի թեև մանր, քայց եական տարբերություններ:

54/45 մասոխով սնագիրը գուրկ է՝ շահեկանությունից (հետաքրքրելու է, մանեղները, տարանոցի և երկրորդ տետրի կուգադրությունը), բերված է Տարբերակներում (Բ): Նույն թիվը կրող ձեռագրում, նույնպիսի մի երկրորդ թերթի վրա կա տպագրության ներկայացնելու նպատակով սնայությանց մաքուր գրված տարբերակ, որ խմբի կազմով և դաշնամուրն կերպով քակական տարբեր է մյուսներից, այն ևս բերված է Տարբերակներում (Գ): Այս վերջինը մի այլ (№ 541) թերթի վրա գրված տարբերակի ուղղումներով վերանշակվում է, ընդ որում, այդ 541-ում խոսքերը լրիվ գրված են: 541-ում «Էրվում են»-ը նշված է՝ Ա, «Անպել և կամարկամար»-ը՝ Բ, և «Արևը կային կեսար»-ը՝ Գ:

52, III. Յար ջան, արի. Էջմիածնական շրջանի վաղագույն մշակումներից է (միաձայն երգը Աժ 1, էջ 30, № 99), որին կրկին անդրադարձել է վերջին տարիներին, Պոլսում: 391/6-ում դաշնակման պարպագույն տարբերակ է, վերջին երկու տակերը կիսատ թողնված, որը բարելավված և ավարտված վիճակում արտագրել է 405/1թ-ում: Հայտնաբերված մյուս տարբերակները Պոլսում են, լրված: Թեև դաշնակման եղանակը, խոշոր չափով նաև բուն ներդաշնակությունը բոլորի մեջ նույնն են մնացել, բայց տարբերակներից յուրաքանչյուրն իր նուրբ առանձնահատկություններն ունի և մի այլ տպավորություն կարող է ստեղծել: 442/10թ բարձր տունայնության մեջ դրված 5-ձայն տարբերակում տարանջոյի և ալտի օկտավային փոփոխումը ընթացքը յուրատեսակ խստություն պետք է հաղորդի երգին, թանձրացնելով նրա դրամատիկ քնուկը: 407/12 տարբերակում հյուսվածքը նորացված է, 3-րդ ձայնին (երգի I-ին կեսում) տարբեր շարժում է տրված՝ վշտալի, բայց նուրբ քնարական ջեշուով: 404/21-ը ամենակրկնականի (405) հարստացված և վերջնական տարբերակն է, դարձյալ թանձր հիշուով, բայց մտայ: Մրան նման է Պոլսում, Կոմիտասի ղեկավարությամբ «Գուսան» երգչախմբի երգածից Վ. Սարգսյանի՝ հիշողությամբ գրի առածը (<Շ VIII, էջ 1), ուրեմն այն իսկպես վերջնականն է: 404/21-ը վերտեղված է հատորի հիմնական մասում: Մյուս տարբերակները՝ 405/1թ (Ա), 442/10թ (Բ) և 407.12 (Գ) բերված են հատորի հավելվածում: 2-րդ տան խոսքերը բերված են 407 քնագրից:

53, IV. Էսոր ուրբաթ է. Բնագրերն են՝ 391/15թ. 43 (2 տարբերակ), 393/50թ. նաև՝ ԹԺ (2 տարբերակ) — Էջմիածնական շրջանի: 403/101, 407/52 (3 տարբերակ), 53, 442/8թ և 404/19 — Պոլսի շրջանի: Կա նաև <Շ VI-ում: Երգի մշակումը գեղարվեստական արժանիքներից բացի, քնուկագրական է ներդաշնակության բնագավառում Կոմիտասի ստեղծագործական որոնումները ցուցադրելու տեսակետից: Այս առումով տարբերակները երեք տեսակի են.

ա. հորայալին տիպի շարադրուկյալ սահմաններում ձայներին հնարավորին չափ մեղեդիական ինքնուրույնություն է տրված (մեծ մասամբ ժողովրդական լադա-նկեչային քնորոշուկունը պահպանելով): Միաժամանակ ձայները ենթարկված են զոյացող ակորդների միջև տրամաբանական կապ ստեղծելու նպատակին և ինքը՝ ակորդների հաջորդականությունը թարմացված է էնհարմոնիկ ձևով ստացվող լադատոնիանական հեռավոր շեղում առջեք բերող համահնչյուններով: Օրինակներն են (բոլորն էլ վաղ շրջանի)՝ 391/15թ տարբերակը, իր 4-րդ տակտում գոյացող III մած. եռահնչյունով (հարմ. ցա-մածոք և դո-դինկ մածոք, բերված է Տարբերակներում, Ա), 391/15թ 2-րդ տարբերակը (բերված է ստորև) իր նույն եռահնչյուն օգնությամբ ստացվող հարմ. ցա-մածոքից ֆա-դինկ մե-նոր շեղումով, որից վերադառնալիս ֆա-դինկ-մե-նորի դրամատիկ-սեպտակորդը լուծվում է միևնորի միևոր VI եռահնչյունի մեջ,

A.

Ես - օր ուր - բաթ է. պաս է.

T.
B.

391/43 երկու տարբերակները (առաջինը բերված

է Տարբերակներում՝ Բ, երկրորդը բերվում է ստորև),

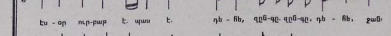
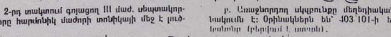
Sostenuto $\text{♩} = 76$

S.
A.

Ես - օր ուր-բաթ է. պաս է. դե - հե, զըն-զը. զըն-զը. դե - հե. ջաճ.

T.
B.

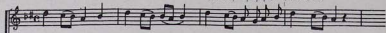
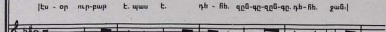
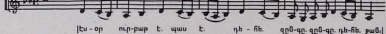
Sostenuto $\text{♩} = 76$

S.
 A.
 T.
 B.

էս - օր ուր-բար է. պաս է. դի - նի, զըն-զը զըն-զը, դի - նի, շան:

իրենց 2-րդ տակտոս գոյացող III մած. սեպտակորդով, որը հարստեղիկ մածորի տոնիկայի մեջ է բաժնվում:

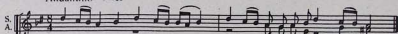
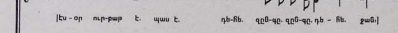
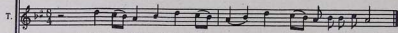
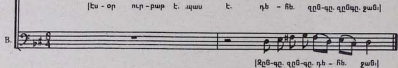
բ. Առաջերորդ սկերտները մեղեդիական եռա-տակտոսն է: Օրինակներն են՝ 403 101-ի երկվան: եռանդր (Իրերվում է ստորև):

 [էս - օր ուր-բար է. պաս է. դի - նի, զըն-զը զըն-զը, դի - նի, շան:]

 [էս - օր ուր-բար է. պաս է. դի - նի, զըն-զը զըն-զը, դի - նի, շան:]

407/52-ի I-ին տարբերակը (Իրերվում է ստորև), որ-տեղ երկվան կանտի մեջ մուտք են գործում

«ապատ» ձայներ,

Andantino $\text{♩} = 80$

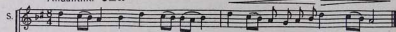
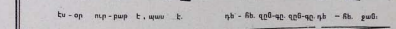
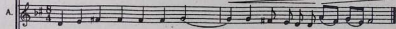
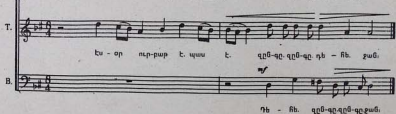
S.
 A.
 T.
 B.

[էս - օր ուր-բար է. պաս է. դի - նի, զըն-զը զըն-զը, դի - նի, շան:]
 [էս - օր ուր-բար է. պաս է. դի - նի, զըն-զը զըն-զը, դի - նի, շան:]
 [Ջըն-զը զըն-զը դի - նի, շան:]

նույն բնագրի 2-րդ տարբերակը (Իրերվում է ստո-

րև), որտեղ «ապատ» ձայնը սկսվից է հնչում, նույն

Andantino $\text{♩} = 80$

S.
 A.
 T.
 B.

էս - օր ուր-բար է. պաս է. դի - նի, զըն-զը զըն-զը, դի - նի, շան:
 էս - օր ուր-բար է. պաս է. զըն-զը զըն-զը, դի - նի, շան:
 դի - նի, զըն-զը զըն-զը, շան:

բնագրի 3-րդ տարբերակը (ընթացած Տարբերակներում 9), որ գրված է եռաձայն կանոնական նմանակումով (4-րդ ձայնն «սպատ» է) :

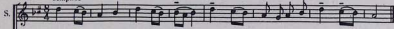
գ. Ազատ ներդաշնակում, հեռու խորայայն միապարզությունից, պարզ հարմոնիայով, նմանական պոլիֆոնիայի թեմա կիրառված տարբերով, ձայների հնարավորին չափ ինքնուրույնացումով: Այսպիսի դաշնակնան դեպքում երգչակնային արտահայտչական հնարավորություններն ավելի լավ են օգտագործված: Օրինակներն են՝ 407/53-ը, որ թերված է Տարբերակներում (7), և 442/8ը սմազորություն ու դրա 404/19 մաքրագրությունը: Այս դրոշը նվորական դասական պոլիֆոնիան և հարմոնիան (մասնավորապես եռու-տոնանոտիկների հարմոնիայի առանձնահատկությունները) հայ ժողովրդական քնույթի դասական երաժշտության մեջ կիրառելու ըստ ամենայնի, հաջող փորձեր են և

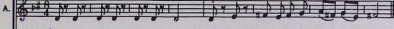
պատմա-գեղարվեստական նշանակալից հետաքրքրականություն ունեն:

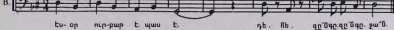
404/19 բնագրի տարբերակը բնրված է հատորի հիմնական մասում, Պոլսում հենց դա է կատարվել, շախ որ դրան բավական նման է Վ. Սարգսյանի՝ իշխողությամբ վերականգնածը, որ տպագրված է <ՃԵ VI-ում (թեև ունի նաև եակյան տարբերություններ): Այդ բնագրում, նոտաներից ցած, հեղինակը գրել է՝ «Միայնակ՝ նեղրդի հետ», որ նշանակում է փաստորեն նույն դաշնավորումը կատարել նաև որպես ձայնային կվարտետ, և՛ «Եռաձայն խմբի համար» ու պայմանական նշանով ցույց է տրված, որ այդպիսի դեպքում երգի 2-րդ նախադասությունից տեևորի երգամասը պետք է դուրս մնա, այսինքն պետք է գոյանար հետևյալ, ավելի ևս «թեթև» տարբերակը:

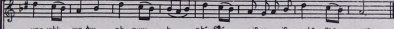
Allegretto $\text{♩} = 116$

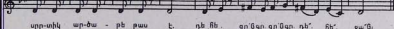
semplice

S.
 Ես օր ուր-քաթ է պաս է. դե՛. հե՛. զը՛ցզը զը՛ց-զը. դե՛. հե՛. քա՛ց.

A.
 Ես օր ուր-քաթ է պաս է. դե. հե. զը՛ցզը զը՛ց-զը. դե՛. հե՛. քա՛ց.

B.
 Ես օր ուր-քաթ է պաս է. դե. հե. զը՛ցզը զը՛ցզը. քա՛ց.

 սըր-տիկ ար-ծա - րե քաս է. դե՛. հե՛. զը՛ցզը զը՛ց-զը. դե՛. հե՛. քա՛ց.

 սըր-տիկ ար-ծա - րե քաս է. դե. հե. զը՛ցզը զը՛ցզը. դե՛. հե՛. քա՛ց.

 սըր-տիկ ար-ծա - րե քաս է. դե. հե. զը՛ցզը զը՛ցզը. քա՛ց.

Բնագրերում խոսքը տվորաբար գրված է մեկ տուռ: Այստեղ լրացված է <Ախ Լից (Եր 7, № 3), որտեղ, ի դեպ, առաջին տողը շարադրված է այսպես՝ «Էսօր ուրքաթ պաս է»:

54. Վ. Ջուր կուգա վերին սաթեն. 477/3—համեմատաբար վաղ դաշնակում է, սի-մֆեոր, կրկնակը՝ «Նապուլ յարո քալս»: Այդ տարբերակի միաձայն երգը գրանցված է 325/142-ում: Չնայած այտերի երգամասում օկտավային անհարմար թռիչքներ ունի, ընդհանուր առմամբ հնչել է: Բնագրում հաջորդում է «Մարեն նյակ» և «Կուռն առա» քա-մածոր խմբերգերին, կարող է նրանց կցվել: Բնրված է տարբերակներում (Ա):

407/32-ում դաշնակնան երկու անավարտ փորձեր են՝ մայր մեղեդին և օտերևառ ֆիգուրով պահված 2-րդ ձայն: 407/39-ում ավարտված մշակում է, դարձյալ «Նապուլ յար» կրկնակով, քա-միևորում, նույն տոնայնությամբ ավարտվող «Չինար ես»-ից հետո գրված: Ըստ երևույթին, մտադիր է եղել և դրան կցել: Քախ որ մշակման մեջ որոշակիորեն նշանակված են տեցտի վանկարածման լիզաները, հնարավորություն է տեղեղծում խոսքի ամբողջություն վերականգնել: Նույնպես պետեղված է տարբերակներում (Բ):

Կատարողական պարտիկուլյում այս երգ ավելի արմատացած է որպես «Էսօր ուրքաթ է»-ի վույ-

զը, ինչպես գրված է 404/18-ում, երկուսն էլ ուն տո-
նախմուտի մեջ: Այս մշակման, ինչպես և մենեղոզի
խոսքերից (ԵՄ I, էջ 125 և 189) նախկին «Նազ-
լու» կրկնակը հանված է (քանատեղծության ավել-
ագաված ստորերը ևս Կոմիտասն է գրել), երգի
և նախավերջին տակտոսն մայր մեղեդիի մեջ փոքրիկ
և գունդե փոփոխություն է արված: Շնորհաբանին,
սա մշակման նախորդ տարբերակների գեղարվես-
տական պարզեցումն ու կատարելագործումն է,
սևագրությունը գտնվում է 407/50-ում, նույն ծոցա-
նետրում, որտեղ և Նախորդն է: 404/18-ը ցենդը-
ված է հատորի հիմնական մասում: Սրան գրեթե
իլյուին նման է <Օ՛ր VI-ում տպագրվածը:

55, VI. Ջաղացը մանի-մանի. 442/19բ, 20բ, 21
էջերում մշակման երեք շարադրություն կա, վերջի-
նը մատուցով մաքրագրություն, ըսյց խոսքերից
հատուկներն նշումներ միայն: Առաջին երկու շարա-
դրության մեջ, ինչպես և ժողովրդական երգի ձայ-
նագրությունում (Աժ II, էջ 71, № 66, 1913 թ.) մե-
ղեդիի I-ին նախադասությունը երկու անգամ է,
երրորդում դարձրել է երեք անգամ: 557-ում դաշ-
նամուրային շարադրություն կա, որ խմբական մշա-
կումից վաղ է արված: Գրեթե նույնատիպ է մեղե-
դին ընթացած է երկու ձգված հնչյունի և շարու-
նակական արժևույթի ֆունկ վրա: Սկսվում են երկու
տուն խոսքեր են գրված, հարմարեցված մեղեդիի
նախնական կառուցքին, այն է՝ տեքստի I-ին և 2-րդ
տողերից հետո երգվում է «Յար, նայ, նայ...» կարկ-
նալը: Խոսքերից վերջնական տարբերակում պարզ
երևում է, որ այդ կրկնակներըց հրաժարվել է: Այս-
տեղ ցենդըվում է վերջնական 442/21 տարբերակը
557-ի խոսքերով, առանց ավելորդ կրկնակների:

Նման մշակումներում Կոմիտասը հանձնարա-
րում է սկզբից մեկ կամ երկու տակտ անառարել
խմբերից «սլոնմանսնմենտային» մասը, հետո սկզ-
նն մայր մեղեդին (տե՛ս, օրինակ, «<Ինչ է ու ունն»
խմբերի ծանոթագրությունը): Այդպիսի կատա-
րումն այստեղ ևս միանգամայն հնարավոր է:

Ժողովրդական երգը հիմնված է իրական ող-
բերգական դեպքի վրա: Մշակումից, ավայան, դժ-
վար է անվերապահորեն այդ բնույթը կասել: Տե-
տորների բարձրագույն խմբերից վերջում, որ առի-
պում է երգն ավարտել ուժգին հնչյունով, ավելի
տես ներառել է տախի տրագիկ-կոմիկական բը-
նույթ, հերոսը դառնում է ոչ թե դիպվածի փոքր
Սաթուն, այլ անհիշատեսն Սաթուն:

56, VII. Առնեն երբամ են սարը. Այն երգերից է,
որոնց Կոմիտասի ուշադրության առարկան են եղել
ամենավաղ շրջանից սկսած վերջն վերջին տարի-
ները: 405/2-ը վաղագույն պարզ դաշնակումներն է,
գրված ճեմարանցիների 3-ամյան արական (դիս-
կանտներով) խմբի համար, կտպագրելի մյուս պարզ
դաշնակումների հետ միասին: 391/30-ն «Նարս-
նեկան» Ա շարը ելքափակող երգն է: Մյուս քնա-
գրեթե Դուսի շրջանի են: 442/9բ-ում նախապես
դաշնակել է կանանց 4-ձայն խմբի համար (ամեն
մի ձայնը գրել է առանձին տողի վրա, պարզեցնե-
լով ճաշատող տեսողի լրիվ էջը): Այս դաշնակու-
մը, համակական ձայնախմբերով փոփոխությունները
հաջկի ամեն, փետրված է Տարբերակներում (Ա):
11բ էջում այդ ունեցածը լրացրել է տղամարդ-

կանց քանաձայն խմբով և գոյացել է 8-ձայն մշա-
կան առաջին տարբերակը: Նույնը, ավելի մշա-
կած միճակում, արտագրված է 14բ էջում, ավարտ-
ված և անըզջական շարադրություն է, քերված է
Տարբերակներում (Բ): Եական հասկանալի այն է,
որ բոլոր 8 ձայնները նույն խոսքերը երգում են տար-
բեր հապավաններով, որի հետևանքով, ձայնավոր-
ների արտասանության տեսակետից ստացվում է
խառն հնչյուն: Երգը դրանից խուսափելու նպատա-
կով է, որ այս տարբերակը ևս փոփոխել է, ձայ-
ներից մի ջանփսին հանձնարարելով յո, յո, յո վան-
կերով երգել: 14բ էջում գրված է՝ «Արտագրված
փոփոխություն»: Խոսքերից բացի, նաև նրաժողու-
թյան մեջ մի քանի փոփոխություններ կրած, մա-
քուր արտագրվածը գտնվել 404 ծոցատետրում (էջ
34), որը հատուկացված է վերջին շրջանի խմբական
մշակումների մաքրագրությանը: Այս մշակումը
վերջնական է, խոսքը (մեկ տուն) գրված է լրիվ,
ավանսում են միայն երգանիշներն ու տեմպը, վե-
տեղված է հատորի հիմնական մասում: Դեռք է
ասել, որ ձայնավորների միատեսակ հնչյուն ստա-
նալու հարցն այստեղ էլ իլյուին չի վճռված, կան
տակտեր, կան տակտամասեր, որտեղ խոսքի լոքս
տարբեր վանկեր հնչում են միաժամանակ: Կատա-
րումը երանգավորելիս, անընտր, որոշ չափով պետք
է հաջկի անել նաև խոսքի մաքուր արտասանու-
թյան պահանջները:

<Օ՛ր VI-ում տպագրվածը բնագրից չէ, այլ հիշ-
դրությանը գրի է առել Վ. Սարգսյանը: Շնորհաբանը
ամամար նման է 442/14բ-ին, տոնակառուցումը նաև
տուն բարձր, «սլոնմանսնմենտային» կարճ ին-
յուններն այստեղ երկար են, փոքր տարբերություն
կա մայր մեղեդիի և նշանակալից տարբերություն
ներդաշնակության մեջ:

Խոսքերը տպագրված են <ԱՄ I, էջ 35, № 30:
<Օ՛ր VI-ի երկու տուն խոսքից 2-րդն այստեղ չկա,
իսկ 1914 թվականի մարտի 2-ին Դուսի Ամերիկա-
կան դեսպանատանը կայացած համերգի ֆունկտե-
րին հայտնագրել երևում է, որ խմբերըց կատարել
է ոչ թե <Օ՛ր, այլ <ԱՄ-ում եղող խոսքերով: Այս
հատորում հենց այդ խոսքերն են քերված (տե՛ս
նաև «Նարսնեկան Ա շարի նույն երգի ծանոթա-
գրությունը, էջ ..): Գործնականում միանգամայն
բավական է կատարել կրկինեղ-ի-ին տուն-կրկին-
երգ, քանի որ երգն ու կրկիները նույն եղանակով
են երգվում:

57—60. «Այ գեղեցիկ պարերգը. Շար Ե.

57, I. Կանչը արող բան եկա. 442/29բ, 30, 30բ,
34, 404/23: Երկրորդ ձայնից բավաբախվ տարբե-
րակներով սեռագիր դաշնակումներ են: 442/30բ-ում
դաշնակման 2-րդ տարբերակը նշել է օգտագոր-
ծելու համար, որ տարբերակը, որ նախորդի վերա-
փոխվածն է, արտագրվել է 404/23-ում (թվում է, թե
փոփոխության անհրաժեշտությունը ինչ է երկ-
րորդ ձայնից խոսքերը հարմարեցնելու դժվարու-
թյունից): Ներկա հատորում այդ երկու տարբե-
րակն էլ փետրված են, 404/23-ը որպես վերջնա-
կան՝ հիմնական մասում: 423/34-ում նշում կա, որ
երգը գրված է եղիպատոս (նշանակում է 1911 թ.
մարտ-հունիսի ընկապքում), բացի դրանից, տան-
քով նշված են շարքի մեջ մտնող երգերը և նրանց
հաջորդակարգությունը ևս: Կանչը արող (էջ 34),
թ. Նոր են նոր սմանուն մերել (34), գ. «Հողալու

(35բ), դ. Հարայ էլի (35), Ե. Լուսնակը բակ ա բոնելի (37):

ՀժԵ VIII հրատարակվածը երաժշտական տեսակետից լիովին նման է 404/23-ին: Խոսքերից 404-ում միայն I-ին տողն է գրված, ՀժԵ-ում I-ին և 4-րդ տողը: Լրիվ խոսքը հատորում բերված է 442/34 ից:

58, II. Նոր եմ նոր մածուն մերել. 407/42—43, 44, 442/31, 31բ, 33բ—34, 404/23: Հենց սկզբից նշվել են երգի դաշնակի շարադրության երկու տեսակ. հիմնական մեղեդին ընթանում է մի դեպքում

ներքուտ շարժվող այնքալոր ակորդային ֆոնի վրա, մյուս դեպքում՝ ընկերակցող պատված ձայնի և պարզ կոնտրապունկտի ֆոնի վրա: Այդ երկու տեսակ շարադրության նախնական օրինակներն են՝ 407/43բ (բերված է Տարբերակներում, Ա, հայկական ձայնանիշերով ուղղումը հաշվի առնված, խոսքերը գրված են մյուս բնագրերի նմանությամբ) և 407/44, որ համեմատության համար բերվում է այստեղ, կվետեղվի նաև պարզ դաշնակումների հատորում:

mf Allegretto amabile ♩=96

S. Նոր եմ նոր մածուն մերել. յար. նա. նայ. յար. լե. վայ. լե.
 Հե - ուս սե - ղե՞ն է գա - լիս. յար. նա. նայ. յար. լե. վայ. լե.

I. Թա՛ր.

A. Թա՛ր.

II. Թա՛ր. նայ. նայ. նայ. նայ. նայ.

լե. իմ յա - ըն - ճաց չի կե - ընլ. յար. նայ. նայ. նայ.
 լե. մի լավ ճը - վեր է բե - ընլ. յար. նայ. նայ. նայ.

նայ. յար. նայ. նայ. նայ. նայ. նայ.

407/42 դաշնակման ընկերակցությունը բացառապես գործիքային բնույթի է, նույնիսկ նշել է՝ «Այս ձևը դաշնակի [դաշնամուրի] վերածել»:

Հաջորդող երկու դաշնակումները սրանց պարզացումը և կատարելագործումն են: 442/31 էջինց 31բ-ի անավարտ սևագիրն է, 31բ-ի դաշնակումը հետաքրքրական է իր բնորոշ կոմիտասյան՝ աստիճանաբար գոյացող կվարտ-կվինտակորդների հարմոնիայով, կիրառված գրեթե նույն ձևով, ինչպես, օրինակ, «Բեյե, քեյե» մեներգի նվագակցու-

թյան մեջ: Ժողովրդական երաժշտության լարդա-ինտոնացիայի դիատոն բնույթն ընդգծող և թարմորեն գունեղ հարմոնիա է դա: Այս դաշնակումը, թեև իր երկրորդ կեսում փոքր-ինչ անավարտ է, դրված է Տարբերակներում՝ Բ (մանր նոտաներով գրված են խմբագրի կողմից բնագրի տրամաբանության հիման վրա կատարված լրացումները): Նույն բնագրում վառ հայկական ձայնանիշերով փոփոխության նշումներ, որոնք դարձյալ թերի են և մտավորապես հետևյալ պատկերն են ստեղծում. (անշուշտ, առանձին հնչյունների երևան գալն ու

ձգվելը, ետև, սկզբնական ձևով պետք է լինի) : Օրինակից երևում է՝ մտադիր է եղել կվարտա- կվինտապիես ջարքն ավելի լայնորեն օգտագործել : Քն ընթացում տարրերակը և թե այս նմուշը ուսա- նեի ին : Տարբեր ձևեր փորձելով, Կոմիտասն այս երգում նախապատվություն էր տալիս մեղիով տղ- վել է պարզ պոլիֆոնիկ ոճի դաշնակավանք : Հաջորդ երգուհն այդպիսին են :

442/33բ էջի դաշնակավանք հետաքրքրական է նաև (կատարվածքով) 2-րդ ֆրազի կրկնությամբ (արական նկատմամբ), ուստի նույնպես ընթացում է Տարբերակներում (4) : Արի և տեղերի կադան- սային դարձվածքները ընթացում են նույն այդպիսի տարրեր են : Այս տարրերակից բառի կարճ ձայ- նակները հետագայում հասնել է, հավանաբար, դրա հետ կապված՝ հրաժարվել նաև տեղերների կրկնվող ֆրազից : Այսպիսով, գոյացել է 442/34 էջի նուսաձայն տարրերակը, որը հետո, որպես վերջ- նական, մատիտով մաքուր արտագրել է 404 23-ում : Այս վերջին երկուսի էական տարրերությունը խոս- քերի մեջ է, 34-ում գրված է ևս մեկ տուն, ինչպես ժողովրդական երգի ձայնագրության մեջ (ԱԺ II, էջ 54, № 47) :

Ցանա, հեռայ կրակին,
Տագնաքին, ջափոթակին,
Քողեք կրքամ հասնե՛մ ես իմ սիրածին : կա՛մ

Երեակ հեռայ կրակին,
Տագնաքին, ջափոթակին,
Քողեք երբեմ հասնե՛մ ես իմ սիրածին :

Վերջնականի մեջ այս տունը չի մտնում, որովհետև իմաստի տեսակետից նախորդ խոսքերի հետ չի կապվում : 404/23-ը ընթացում է հատորի հիմնական մասում :

59, III. Հարայ էջի. 407/47, 442/29բ, 32, 35, 404/24 : Առաջինը նախնական ուղղագիր է, 442/ 29բ-ում գրված են միայն մեղեդին և բացը, 32-ում սնագիր դաշնակավանք է, որից ըստ երևույթին հրա- ժարվել է, թեև այն ունի գեղարվեստական շահե- կանություն (ընթացում է Տարբերակներում) : Այստեղ նշված են փոփոխություններ, որոնցից գո- յացել է 35 էջի տարրերակը, սա իր հերթին ար- տագրված է 404/24-ում, որը և վերջնական է, ըն- րված է հատորի հիմնական մասում :

1913 թվականի ձայնագրություններից է (ԱԺ II, էջ 94, № 94) : Գրված է միայն կրկնները, խոս- քերն այս են՝

Հարայ էջի էջի էջի էջի յար,
Եյ կայի, բայ տեսնե՛մ, ընե՛ք յար :

(այս կրկնակն օգտագործված է տարրերակում) : Նույն նրբը, սակայն, կա ավելի հին ձայնագրու- ցիան ևս (324/52), դարձյալ միայն կրկնակը, նա- խորդի խոսքերով, ներքևից ավելացրած հետևյալ վավաճայի տողերը՝

Հարայ էջի էջի էջի էջի յար,
Ցարայ էջի՝ յար ընե՛ք վարտան :

60, IV. Լուսնակը թակ և բռնեկ. 407/46, 442/15բ, 33, 37, 404/27 : Առաջինը կիսատ թողնված հուն-

ֆոն ներդաշնակում է (ոն մածոք) : Այստեղի և կնց լրգրեքի նշումներինց երևում է՝ մտադիր է եղել հե- տևյալ երգաշարը կապվել, ա. Ասրեն կուգա ջուխում որչ, բ. Էրվում եմ, գ. Հարայ էջի, դ. Լուսնակը թակ և բռնեկ : 442/15բ-ում կողքից գրված է երգի հե- տևյալ հարմարին պատը՝

Դո մածոք-յա մինոք-ոն մածոք (1-ին նախա- դասություն)
Կա մինոք-ոն մածոք-սոլ մածոք (2-րդ նախա- դասություն),

որը չի իրականացված : Փորձ է արել երկու ձայնը մեկ տակա հետախորությամբ օկտավային (կամ ունիտան) ճշգրիտ կանոնով գրել և կիսատ է թողել : 33 էջինը բազմաթիվ ուղղումներով սնագրություն է, 37 էջինը և 404/27-ինը (վերջնական) նման են, տարրերությունն այն է, միայն, որ 37 էջում կրկնե- րից արի մասում 3/4-ով ձգված լի և սոլ է : 404/37- ում նրբը մտցված է հետևյալ շարքի մեջ՝ ա. կա- նայ պարզ բան նկա, ք. Նոր եմ շորք մածուն մերել, գ. Մեր քաղումը կա նունի (Հողալող), դ. Հարայ էջի և ե. Լուսնակը թակ և բռնեկ : Այդ բոլոր երգերի սնագրություններում երևում է խոսքերի մշակման ընթացքը : Ա երգի էջին վերինից գրված է Եղիս- տու (տե՛ս այդ երգի ծանոթագրությունը) :

61—64. Հայ գեղուկ պարերգեր. Շար 2.
61, I. Եղան Մոկաց հարսներ (Հարայո), 443/18, 18բ, 442/49բ—50, 52բ, 53, 404/28, րոլոր Պոսի ջրջանի ձեռագրեր : 443 18-ում կա ան- սամրային, 18բ-ում՝ դաշնամուրային շարագրու- թյուն, որ գրեթե ոչևս հարմարին ունի, ինչ-որ խմբակակն : 442-ում խմբակն մշակման փոփոխ- ված սնագրեր են, վերջնականը մաքուր արտա- գրված է 404-ում, վերնիցված է հատորում : Կոմի- տասի նշանակած շեշտերից և դիտարկայի այլ հա- տուկներն նշումներից (որոնք, դժբախտաբար, ան- քողական պատկեր չեն ստեղծում) երևում է, որ ստադիր է եղել ձայնաժի սուր, կարուկ անցումներ ունենա : Այդպիսի մեկնաբանմամբ այս երգը կա- տակային, թերևս ծարղական բնույթ է ստանում, համեմայն դեպ ընդգծված է նրա յուրատեսակ «գեղեցկավարությունը», վերջու ո կպատկությունը : Երգը ժողովրդի մեջ տարածված է երբեմն գովա- բանական, երբեմն կատակային, գաղտնական կամ ջննադատական խոսքերով : Կոմիտասի բնագրե- րում խոսքը հենց երկու տող է գրված : 385 34 ձեռագրում գտնվեցին խիստ ծարղական րովանդա- կության մի ցանի տուն խոսքեր, որ Կոմիտասի ձեռքով չեն գրված (թեև պարունակում են նրա մի ցանի նշումներ), սկսվում են աբ պես՝

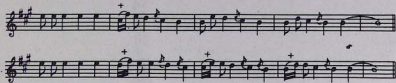
Եկին, նեկն Մոկաց հարսներ,
Խոսքանոք, խոսանոք,
Եկին նաուն մեկն Պոկպի,
Խոսքանոք, խոսանոք է այն

Հարավոր է խմբերգի մշակված խոսքերը եր- րեկ հայտնաբերվեն : Առայում սահմանափակվելով բնագրի երկտողով, խմբերգի կատարման բնույթը նշելիս խմբագիրը հիմնվել է ՀժԵ հրատարակու- թյան վրա, որտեղ նշված է Joyeux, գլուծում :

<ՃԵ VIII-ում (էջ 6, № 6) տպագրված այս խմբերգը, որ ինքողությամբ է վերականգնված, 1-ին ձայնում մանր, մյուս ձայներում էական տարբերություններ ունի բնագրերից (որոշ տեղեր բնագրում նախապես այդպես է եղել, հետո Կոմիտասի ինքը փոխել է), 1-ին նախադասության կրկնությունը,

ինչպես և խմբի S. A. B. կապը բնագրերից ոչ մեկում չկան:

62, II. Մեր բաղը ծառ ա. 442/26p-ում գտնվում է միաձայն մեղեդին երկու տարբերակ, որոնք հետաքրքրական են ժողովրդական երգի մեղեդիական

գիծը «պարաբոլը» հնչյունների զործածության տեսանկյունից (Կոմիտասի մակագրությունը՝ «Երբ ծանր է. իսկ նրբ արագ՝ + + -ները չեն երգվին»): Նույն տեսակետից պակաս հետաքրքրական չէ նաև Աժ II (էջ 42, № 31, 1891 թ.) տարբերակը, որ «Ուն-ջինար յար» խոսքերն ունի: 442 28 էջում մեղեդին պարզեցված է. խոսքված, «պարոյախաղերը» հասկանալի փոփոխվող չափով վերակազմված: Այստեղ փորձել է այդ մեղեդին ուղղամիզ գույզորդի հաջորդ՝ «Իմ չինար յարին» երգի մեղեդիի հետ և երկուսն էլ նույն (մի) հնչյունից սկսելով ստացել է երկտոնայ կառուցվածք (սի և մի միևնույն), ՝Տ էջում մեղեդին վերջնական տեսք է ստացել, երգ դաշնակված է S. A. B. կապի համար, հետաքրքրական է բազմամետրի տարբերով, հայկական ձայնակիցերով ֆոնոխորությունները հաշվի առնված՝ բերված է Տարբերակներում (Ա):

50 և 50p էջերում երեք շարադրություն կա, երկուսը՝ S. A. B. և մեկը՝ S. T. B.: Վերջինը բերված է Տարբերակներում, հայկական ձայնակիցերով ֆոնոխորություններն իրականացված (Բ): 404/31-ում վերջնական է, մաքրագրված, երեք տուն խոսքով, բայց դարձապես երկու տարբերակով՝ S. A. T. և S. T. B.: Առաջինը բերված է հատուրի հիմնական մասում, երկրորդը՝ տարբերակներում (Գ): Ըստ Կոմիտասի նշան (404/30p, 31), այս երգի ամեն մի տեղից հետո որպես կրկնակ պետք է երգվի հաջորդ՝ «Իմ չինար յարին» երգը (տե՛ս այդ երգի ծանոթագրությունը), այդ է պատճառը, որ տեղերի քանոնն այստեղ բերել է հաջորդ երգից:

<ՃԵ VIII-ում տպագրված նույն խմբերգն այս կամ այն չափով է միայն տևան հեղինակային բնագրին:

63, III. Իմ չինար յարին. 442/26p—27, 41, 44, 44p, 45 և 404/30: 442/26p-ում միաձայն մեղեդին է միայն, էջ 41-ում անավարտ դաշնակում խառն խմբի համար, ձայների հետևյալ դերերով. տեղոր՝ մայր մեղեդին (տոնախոսությունը այդ միևնույն), քա՛ս՝ կարճ հնչյուններով տոնիկային ձայնաուղղված «Չինար յարը», այտ՝ դոմինանտային հնչյունով և ջուտաանեղեղով նույն խոսքերը, տպա՛նո՛ս՝ ձգվող, հավանաբար օժանդակ կոնտրապոնկտային մեղեդի (գրված է սկզբնական հնչյունը միայն): 44 էջում մշակման առաջին տարբերակն է, ավարտված և զեղարվեստորեն շահեկան, բերված է Տարբերակներում, 44p էջում դրա պարզեցված վերամշակումն է, որը և մասշտաբով արտագրված է 404/30-ում և Պոլսում երգվածն է: Այս վերջինը բերված է հատուրի հիմնական մասում: <ՃԵ VIII-ում տպագրվածը դրանից մանր տարբերություններ միայն ունի:

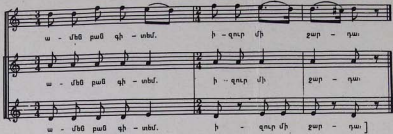
Այգայի ունենալով նախորդ և այս երգի գույնակցությունը, 442/44p-ում հեղինակը գրել է՝ «Բա՛ռերը ի՛նձ՝ «Մեր բաղը ծառ ա» մեկ հոգի, առանց ընկերակցության, միաձայն, խոսքը՝ կրկնակը ի՛նձ՝ «Իմ չինար յարին»], միասին»: <Նստո 45 էջում գրել է՝ «Անջիվներն ու տղաները կխոսին, ազգիկները քանոնը եռաձայն, իսկ այնոցը՝ կրկնակը՝ ջառաձայն»: Եվ, նույն էջում հայկական ձայնակիցերով գրել է մի պարզ դաշնակում, որը «Մեր բաղը ծառ ա» խոսքերով հասկացրել է կանանց խմբին: Դա պետք է փոփոխել նախորդ խմբերգին: Անկախ դրանից, 404/29-ում կա այս երգի եղանակի մի պարզ դաշնակում ևս (ավարտված մաքրագրություն)՝ «Մեր բաղը ծառ ա» խոսքերով, հասկացված կանանց խմբին (բերվում է ստորև):

S. Մեր կող-մը վարդ ա. ծեր կող-մը հարդ ա.

I. Մեր կող-մը վարդ ա. ծեր կող-մը հարդ ա.

A. Մեր կող-մը վարդ ա. ծեր կող-մը հարդ ա.

II. Մեր կող-մը վարդ ա. ծեր կող-մը հարդ ա.

64, IV. «Ովն անուշ» 469/3-ում կա դաշնամուրային մշակման կիսատ ուրվագիր, սկզբից նշված է կատարման կերպը՝ երազուն: 474-ում կան նույնպես դաշնամուրային և նվագակցությանը եռերգային մշակման ուրվագրեր: Այստեղ ևս նշված է կատարման կերպը՝ հեռուն, հազվի լսելի: Երեւում է, որ մեծ ուշադրություն է հատկացրել այս երգին: Հայկական մշակման երեք ընագիր կա՝ 442 53, 54ր և 55բ, վերջինս ավարտված փնակում արտագրված է 404/32-ում:

442/53-ում Կոմիտասն իր ձայնագրած ժողովրդական երգի ժանրային պատկանելությունը, կատարվածը և խոսքերը անփոփոխ է պահել, այսինքն՝ «Ովն անուշ»-ը մշակված է իբրև պարերգ, մեներգանու և խմբի երկխոսությամբ, բնույթը թեթև է, ուշախ, անեղ, կատակալի: Այդ մշակումը բերված է Տարբերակներում (Ա): Բնագրում խոսքի հիմնական ջաղակից երկու տողն է միայն, մյուս երկու տողն այստեղ լրացրինք ԺԽ/310-ից: Կրկնության ձևը՝ մենակ և նույնը խումբը՝ նշված է թե այս ընագրում և թե 325/210-ում, որտեղ ժողովրդական երգի ձայնագրությունն է գտնվում: «Նույնը», սակայն ոչ տառադրոբն, երկխոսական ձևը պարզ դրսևորելու նպատակով խմբի խոսքերն այստեղ բերված են 2-րդ դեմքով, այսպես.

Մենակ. Գնացի շուք չքի.
 Խումբ. Գնացի շուք չքի.
 Մենակ. Ուքք ընկավ օձի փոխի.
 Խումբ. Ուքք ընկավ օձի լսելի.
 Մենակ. Իմ հոքն ու մտքն ի՛նչ անեմ,
 Խումբ. Քո հոքն ու մտքն ի՛նչ անեցրեմ.
 Մենակ. Ինչ ավելն օտար տղի.
 Խումբ. Զեչ ավելն օտար տղի:

Հնարավոր է նաև, որ մեներգուհու խոսքերը խումբը կրկին բառացիորեն նույնությամբ, խմբի երգածը կրկին որպես յուրանոսակ արձագանք (come eco) : Ժողովրդական երգի ձայնագրության անփոփոխ պահելով, այս տարբերակում տոնախական դիրքը ցածր է ստացվել, կատարելիս հնարավոր է բարձրացնել:

«Ովն անուշ» պարերգում տեսնելով գեղարվեստական բովանդակության ընդարձակման և խորացման մեծ հիարավորություններ, հաջորդ երկու մշակումներին Կոմիտասը թողորդիկ այն ընդլայն է տվել: Մրանք երգեր են ընտրության մասին, իբրև չէ, որ Պոլսում կատարված տարբերակը հայտագրե-

րից մեկում անվանված է «Արարտայան գիշեր»: Հանգամանորեն քրազվել է խոսքերի մշակումով, երևում է ընագրերի համեմատությունից: Մշակված խոսքերը լրիվ փնակում գտնվեցին Քորոս Ապարտայանի արխիվում, մի փոքրիկ թերթիկի վրա մատիտով հազվի նմարեթի գրված: Մտաջ է եկել երգչախումբային վարիացիաների հավակցուտ հանդիպող ձևը: Տոնայնական միապարզությունից խուսափելու համար արդեն 442/54-ում նշել է հետևյալ պատկերը՝ աղ-բեմով—նե-բեմով—կա-բեմով—նե-բեմով—աղ-բեմով (թողոր մատր): Տոնայնական կատարվածքի այս սկզբունքին համապատասխան է արված նաև այդ խմբերգերի դիտարկման՝ մեղմից աստիճանաբար ուժեղացում (հյուսվածքի խտացման միջոցով) և աստիճանական վերադարձ դպի սկզբնականը (թողոր ընագրերում տեսնելի հաջորդականությունը նշված է հայկական այբուբենի տառերով): Երաժշտության բնույթին նայելով, այս երկու մշակումները պահանջում են հանդարտ, հովվերգական, երազուն կատարում, որ կարելի է համեմատել հեռուն աստիճանաբար մտնելով և հետո հեռացող խմբի երգչությունը, որ նախ՝ հազվի լսելի, հետո՝ ավելի ու ավելի լսելի, տեսանելի և շրջափնի, իսկ վերջում նորից մարդ ձայնով՝ Արարտայան գիշերվա գովքն է երգում:

442/54բ-ում խմբերգի 5-րդ տունը հայկական ձայնակիշերտ է գրված: Այդ տարբերակը վերտեղված է հատորի հանգվածում: 404/32-ը վերջնական է: Այստեղ է գրությունը լրիվ չէ, բայց դրված պայմանական նշանների օգնությամբ ամբողջությունը լրիվ վերականգնելով է: Չնտեղված է հատորի հիմնական մասում: Վերջին երկու տարբերակում կան Կոմիտասի համար ոչ սովորական հարսուհիկ սրություններ:

«Ովն անուշ» խմբերգի հիշողությանը վերականգնում մի կարճ և փոքր-ինչ պարզունիկ շարադրություն տպագրված է ՀԺԵ VIII-ում, էջ 8:

«Ովն անուշ» խմբերգը զգալիորեն հարստացնում է բնության մասին կոմիտասյան խմբերգերի շարքը, միաժամանակ՝ նրա ստեղծագործության մեջ, ձևի և հարսուհիայի ընդարձակում էական նորություններ է բերում:

* Տե՛ս Կոմիտասյան կրթչիք Քորոս Ապարտայանի արխիվում, ԳԱ Տեղեկագիր, № 11, էջ 67—73, 1964, Երևան:

65. Հով արեք. Մեներզե՝ ԵԺ I, էջ 17 և 166: Երգչախմբի համար Կոմիտասի ամենատաառին մը-
շակուններից է: Սկզբնական տարբերակները՝
398/1 (1900, 22 սեպտեմբեր), Տ. Բ., տեղ-տեղ
էլ նաև Ա. կապի համար, թանաքով մաքուր գրը-

S.
A.
T.
B.

ppp

Իմ դար - դիմ դար - ման ա - րեք

ppp

Իմ դար - դիմ դար - ման ա - րեք

ppp

Հով ա - րեք

Փոքր տարբերություններով խմբերգ կա նաև
ԹԺ-ում (531, № 18):

Պոչում տորից վերնայել է 398 նոտատետրի
տարբերակը, փոփոխել ու լրացրել է, հետո տորը
արտագրել է 407/5-ում (նույն ծրագրերում է, որին
նաև, «Չիևար ես»-ի վերջին տարբերակը): Ընդ
որում, արտագրելուց հետո դարձյալ որոշ բաներ
փոխել է: Մտադրություն է ունեցել երգը տեղից
բարձրացնել (նշված է «Բարձրացնել երբևէ») և
պսի համար առանձին երգանաս գրել (երգի սկզբ-
ում փակագծի մեջ գրել է Ա.): Այդ կապակցու-
թյան բաների 20, 21, 22 տակտերի մոտ օկտավա
իջեցնելու նշան է դրել: Որ այս մտադրությունն
իրականացրել է, կարելի է կատել 1913, հունիս
15-ի համերգի հայտագրից, որտեղ «Հով արեք»-ը
կատարել է որպես վեցձայն խմբերգ (անշուշտ՝
Տ. Ա. Դ. Բ. 1-2, 3 կապով): Այդ վեցձայն մշա-
կույն, դժբախտաբար, դեռևս չի հայտնաբերվել:

Անկաս դրանից, 407/5-ի մշակումը Տ. Ա. Դ.
Բ. 1-2 կապով համար (բայց 4 ձայնից ավելի միա-
ժանանակ չեն նկատվում) գերադասության ինքնու-
րույն և նշանակալից արժեք ունի, հեղինակի ընտ-
րած տոնայնությունն էլ, տարբերակի և բառի ցած
դիրքով հանդերձ, ի վիճակի է խորությամբ արտա-
հայտելու երգի սրամաղդրությունը: Այդ մշակումը
վստելիք է հասնողում: Բնագրի վերջում հեղինակի
մի դիտողությունն ևս կա՝ «Գրել մ մաքը [իրևն]

ված, բարեփոխել և արտագրել է 472/15-ում: Այս
տարբերակը, որ կապագրվի դարձյալ նաև երգչույն,
պարունակում է վերջնական դաշնական մի շարք
էական տարրերը: Առանձին գեղեցկությամբ աչքի
է ընկնում երգն ավարտող ֆրազի ներդաշնակու-
թյունը:

վերջաբան, շատ մեղմ...»: Դրա հիման վրա այս
իրատարակության մեջ այդ հատվածը վերջում
կրկնված է: Ի դեպ, դա արդարացնում է «Միս 1-ում
(էջ 5, № 1) տպագրված խոսքերի մեջ վերջում
1-ին տան կրկնությունը:

Բնագրում տեղ-տեղ խոսքերը պակաս են, այս-
տեղ լրացված են «Միս 1-ից: Տեսնվի ցուցիկները և
երևակակիչները դեռևս հաշվի են առնված նույն-
ատևս մեներզի (ԵԺ I, էջ 17) նիշերը:

66. Չիևար ես, կեանալ մի. Նույնպես այն
խմբերգերից է, որոնցով Կոմիտասն պատվել է վա-
ղագույն շրջանից սկսած մինչև վերջին տարիները:
Բնագրերն են՝ 391/37, 405/6, 11, նաև՝ 531/5
(ԹԺ), 406/1բ, 421/6բ (թանաքագիր սկզբնակա-
նը), 406ա, 421/6բ (մատուցով կրկնագիրը), 396/5,
423/8բ, 11, 394/6բ, 12բ, 443/2բ, 2բ, 441/33, 34,
34բ, 402/60, 61, 403/58, 59, 4³/4 (ուշ գրվածք
է), 407/1, 38, 40, 41, 54:

391/37-ը վաղագույնն է: Վերնագրի տեղում
գրված է՝ «Ախարախա», իսկ նշանակում է՝ «Կայնի
ես ախա-բախա» (երգի նշանակական ժողովրդական
խոսքերը) և «Լե, թ», որ նշանակում է ժողովրդա-
կան լե-ն-ները (առաջես անվանում էին ժողովրդ-
ական պարզուկ երգերը): Մտերիքի վերջին ֆրազը
պարունակ է.

Լե. Լե. Լե. Լե. Լե.

մերթաշունքված է, առաջին կերպ միայն, խառն ջութակային, և արդեն այս վարդապետն օրինակում պուրբանական սեքստաններով ու տարյուրիանտային հարմոնիայով, որոնք հետագայում թաղմիցս պետք է կրկնվին այդ խմբերգի ներդաշունքության մեջ:

Երկրորդ կեսի համար ուրվագծված բառը իրականացված է 407/6-ում:

405/6 և 11-ի երգի մշակման էջմածնական վաղադույն ջրբանի առաջին սվարտուն փորձերն են (քերված են ստորև, կպետեղվեն նաև պարզ մշակումների հատրում):

Andante $\text{♩} = 72$

S.
 Ձի-ճար ես, կե-ռա - ճալ մի, յա՛ր, յա՛ր,
 մեր դըռ-ճեճ ճե-ռա - ճալ մի, յա՛ր, յա՛ր.

A.
 T.
 B.

Ձի-ճար ես, կե-ռա - ճալ մի, յա՛ր, յա՛ր,
 մեր դըռ-ճեճ ճե-ռա - ճալ մի, յա՛ր, յա՛ր.

յա՛ր, ճա՛յ, ճա՛յ, ճա՛յ, ճա՛յ, ճա՛յ, ճա՛յ, ճա՛յ.

յա՛ր, ճա՛յ, ճա՛յ.

յա՛ր, ճա՛յ, ճա՛յ.

Մրանցում նախանշվել է երգի I-ին նախադասության տարյուրիանտային հարմոնիայի երկու սինսակը՝ մինոր և մաժոր, երկրորդ տարբերակում մեղեդին որոշ տարբերություններ ունի հետագայում հաստատուն դարձած ձևից: Ինչպես 405-ի այլ խմբերգերը, սրանք էլ, հավանաբար, նախատես-

ված են դիսկանտներով արական խմբի համար: Նույնը չկան գրված: 405/6-ին գրեթե իրովին նման է ԹԺ տարբերակը: «Նստադրբական է, որ պատեղ դեռնա «Կայնել ես ախա-բախա» խոսքերն են, այսինքն՝ տարբերակը գրված է վաղ, քան թե տպագրված «Մն 1-ը, որտեղ երգը «Չիտար ես, կեռանալ մի» խոսքերն ունի (էջ 12, № 8):

Andante $\text{♩} = 72$

mp

S. *mp*

Ձի - Յար եւ. կե-ռա - Յալ մի. յա՛ր. յա՛ր.
 Մեր զըր - ՅեՅ Բե-ռա - Յալ մի. յա՛ր. յա՛ր.

A. *mp*

T. *mp*

Ձի - Յար եւ. կե-ռա - Յալ մի. յա՛ր. յա՛ր.
 Մեր զըր - ՅեՅ Բե-ռա - Յալ մի. յա՛ր. յա՛ր.

B. *mp*

p

յա՛ր. Յա. Յա՛յ. Յա՛յ. Յա՛յ. Յա՛յ. Յա՛յ. Յա՛յ.

յա՛ր. Յա՛յ. Յա՛յ.

յա՛ր. Յա՛յ.

յա՛ր. Յա՛յ. Յա՛յ.

406/1բ-ն վաղագույն շրջանի տարբերակներից համեմատաբար կատարյալն է, ձայները պոֆֆոնիայի տարրերով հարստացված, ներդաշնակումը համեմատաբար բազմապես դարձված: Չնտելված է Տարբերակներում (Ա): Խոսքերը թեև րեազում չկան, բայց մանրամասնորեն դրված իրզաները միանգամայն համապատասխան են ՀՄԽ խոսքերին, այդ հիման վրա էլ ավելացրինք:

421/6բ (սկզբնական թանաքագիրը), 406ա, 421/6բ (մատիտով կրկնագիրը), 396/5, 423/8բ, 11 և 394/6բ տարբերակները սերտ կապ ունեն միմ-

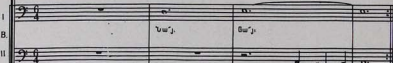
յանց հետ, մեկը մյուսի վերախմբագրումն ու կատարելագործումն են: Առաջին երեքում խմբերգն սկսվում է եռաձայն, վերջիններում՝ քառաձայն, առաջիններում 1-ին նախադասությունը նույնն է, տարբերվում են 2-րդ նախադասությունները: 421/6բ սկզբնական գրվածքում դա պարզ է, «խորալային», ձգված հնչյուններով, 406ա-ում ձայները շարժուն են, բայց մեղեդիական և հարմոնիկ տուրակնտից ոչ այնքան հետաքրքրական: Երգի 2-րդ կեսի այդ տարբերակները համեմատության համար բերվում են ստորև.

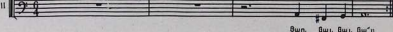
S.
 Թա՛ր. Եւ. Եա՛յ. Եայ. Եա՛յ. Եա՛յ. Եայ. Եա՛յ. Եայ. Եա՛յ. Եայ.

A.
 Թա՛ր. Եա՛յ.

I.
 Թա՛ր. Եայ. Եա՛յ.

II.
 Թա՛ր. Եւ. Եա՛յ. Եայ. Եա՛յ. Եա՛յ.

B.
 Եա՛յ. Եա՛յ.

II.
 Եա՛ր. Եայ. Եայ. Եա՛յ.

 Թա՛ր. Եւ. Եա՛յ. Եայ. Եա՛յ. Եա՛յ. Եայ. Եա՛յ. Եայ. Եա՛յ. Եայ.

 Թա՛ր. Եայ. Եա՛յ.

 Թա՛ր. Եայ. Եա՛յ.

 Թա՛ր. Եւ. Եա՛յ. Եայ. Եա՛յ. Եա՛յ.

 Եա՛ր. Եայ. Եայ. Եայ. Եա՛յ. Եա՛յ.

 Եա՛ր. Եայ. Եայ. Եայ. Եա՛յ. Եա՛յ.

421/6p-ն 406ա-ի օրինակով խմբագրելով, ավելի շահեկան է դարձրել: 421/6p-ի այդ երկրորդ տարբերակը բերված է հատորի հավելվածում (Բ): Սրանք նույնպես էջմիածնում արված մշակումներն են:

396/5 քառաձայն սկզբող տարբերակում ջարդողությունը պարզեցված է, ընկերակցող ձայները հարստացված են, քասի երգամասը 2-րդ կեսում (մյուս տարբերակների համեմատությամբ) քարձր է ջարդողված, որ քարիտոնների կատարման կարող է առանձնապես շահեկան լինել: Բերված է հատորի հավելվածում (Գ):

Հաջորդ երկուսը՝ 423/8p և 394/6p, նախորդի ավելի ևս պարզեցումն են: Մասնավորապես 423-ում, որը նախապես 396/5-ի նույնությամբ մաքրագրությունն է եղել, տեղորեն 2-րդ տակտը փոխել, քասերին է նմանեցրել: Բասերի 5-րդ տակտում ջարձունը պակասեցրել է, 394-ում տեղորենի նախավերջին տակտում ջարձունն ավելացրել է

և այլն: Սրանք սկզբունքային նորություններ չունեն և չեն բերվում:

423/11-ում մատիտով գրվածը 423/8p-ից տարբերվում է նրանով, որ կրկներգի սկզբում մեղեդիի հետ վուզահեռաբար՝ ընթացող տեղորենի գիծը (այստեղ՝ 2-րդ տեղոր) նորից վերականգնել է: Այս տարբերակը սկզբնական ջրջանի մի շարք մշակումների հանրագումարայինը, վերջնականը կարող է համարվել: Բերված է Տարբերակներում (Դ): Երկրորդ տեղորենի մասը, որ բավական ցածր է գրված, կարելի է հանձնարարել 1-ին քասերի:

Նույն 394 բնագրում (էջ 12p), համեմատաբար ուշ ժամանակ փորձ է արված «Չինար ես» մեներգի դաշնամուրային նվագակցությունը արական երգչախմբի հանձնարարել, որպես ընկերակցություն սուպրատոյի (կամ սուպրանոների) մեներգի: Դա կուրկ չէ գեղարվեստական հետաքրքրականությունից և բերված է Տարբերակներում (Ե): Երկու նման, անսակարտ փորձեր էլ կան 443/2p և 12p բնագրերում (բերված են ստորև):

The image shows two systems of musical notation. Each system consists of five staves, labeled S. (Soprano), T. (Tenor), I. (First Violin), B. (Bass), and II. (Second Violin). The first system is in 3/4 time, and the second system is in 4/4 time. The notation includes vocal lines and piano accompaniment.

Սրանք, 394/12p-ն և հաջորդները արդեն Պոլսի ջրջանի բնագրեր են (տե՛ս նաև նույնանուն մեներգը և նրա ծանոթագրությունը՝ Եժ 1, էջ 80 և 178):

441/33, 34 և 402/60, 61 տարբերակներից մի քանիսի մեջ երևում է խմբերգի ջարդողությունը թանկարացնելու, մյուսների մեջ՝ նորացնելու ձեռք-

տում: Առաջին օրինակներից է 441/33-ը, որ անմիջական կապ ունի 396/5-ի հետ որպես իր նախորդի: Այդ անբողջական մշակումն ևս բերված է Տարբերակներում (2), հայելական ձայնախփոխով հավելումները նկատի են առնված, բնագրի կարևոր տեղերում խոսքերը գրված են:

441/34-ը և 402/60, 61-ը 441/33-ի հաջորդական պարզեցումն են: 441/34-ը շտեխկան է երգի առաջին կեսում գործարդված նմանակումով (տնետր), որ «Չինար ես»-ի մշտական տարբերակներում բազմաթիվ դեպքերից է: Այս տարբերակը նախատեսված է եղել ճառաձայն խմբի համար, հետո բասի գծից հրամարվել է և միայն մեկ տակտում տնետրները երկուսի է բաժանել: Որպես ինքնատիպ տարբերակ բերված է հավելվածում է):

Նախորդ տարբերակում բասերը հասելով և երգի սկիզբը նուրագնելով, 402/60, 61-ում նույն մտեցումը ավելի առջև է տարել, խմբերգի ձայնաձայնը բավական փոքրացել է, հնչումը պարզացել է: Այս տարբերակներում հետաքրքրական է նաև կրկներգի սկիզբը, որ այս ձևով այլ տեղերում չի հանդիպում: Խոսքերը թեև գրված են, բայց մանրամասն նշանակված են վանկաբաժանման լիզաներ: 402/61-ը բերված է հաստիքի հավելվածում (Ո): 403/58, 59-ում կան ձայնների մեղեդիական ինքնուրույնություն հաղորդելու երեք հետաքրքրական, բայց անավարտ փորձեր:

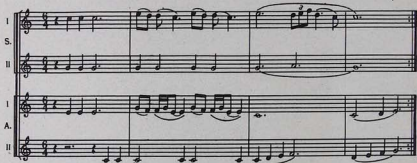
473-ում կա ձեռագիր մի հին տետրից թերթիկ, որի ապատ մնացած երեսին հետագայում գրել է «Չինար ես» երգի կեսանց ճառաձայն խմբի համար դաշնակում: Աս նա Պոլսի շրջանի գրվածք է, համապատասխան կեսանց խմբի համար գրված «Լկազյա»-ին, «Կուժն առա»-ին (ԽԺ II, էջ 85, 167), մասնավորապես վերջինի նման, այս դեպքում ևս խմբերգի պարզ, թափանցիկ հնչում է տրված: Այստեղ մյուս տարբերակների համար ոչ բնորոշ խոռանակի քայլեր և ընդգծված կերպով գունդ աղողոներ կան, որոնք բարդացրել են հարմոնիան: Մինչդեռ, էջի ներքոյում գրված՝ հեղինակի դիտո-

դույությունը (մեկ անընթեռնելի բառով) վերաբերում է կրկնեզըր դո-միեորում սկսելուն, վերջին հաջվով՝ հարմոնիայի պարզեցմանը, այսպես, ինչպես մեներգում է: Որպես ավարտված և զեղարվեստականորեն ամբողջացած ներդաշնակում, 473/4-ը պետեղված է:

Տարբերակներում (Թ): Խոսքերը գրված են մանրամասն նշանակված լիզաների հիման վրա:

«Չինար ես» խմբերգի՝ երկարատև փորձերի ընթացքում գոյացած այս բավաթիվ տարբերակներից երկուսն է, որ խմբերգի ներդաշնակությունում այնուամենայնիվ չի բավարարել հեղինակին (այդ տեսակետից «Չինար ես»-ի «ճակատագիրը» նման է «Միրանի ծառ» խմբերգի «ճակատագրին»): «Հրավի, խմբերգի 2-րդ կեսի սկզբի «բացահայտ» դոմինանտային հարմոնիան ինչ-որ չափով աղարտել է ներդաշնակման ոճի մաքրությունը, անսպասելի է հնչում: Դա չի խափանում, սակայն, այդ խմբերգի բերված տարբերակների խոր բովանդակալուծությունը, անկեղծ քնարականությունը և ընդհանուր առմամբ՝ նաև ազգային-ժողովրդական ոճը, որն այստեղ ճայտուն մեղեդիի միջոցով հաջողությամբ պահպանված է արդեն: Դրանցից զգալի պահպանվում են 407-ի տարբերակները:

Այս ծոցատետրում (կեսը միայն գրված), որ պարունակությամբ է դաստեղծ, կոմիտասի՝ մեկ հասած վերջին ձեռագրերից է, «Չինար ես»-ի հինգ տարբերակ կա՝ էջ 1, 38, 40, 41 և 54: Առաջինը (407/1) կեսանց ճառաձայն խմբի համար սեմլ շարադրության զեղեցիկ նմուշ է, դժբախտաբար՝ միայն առաջին կեսը գրված, ներդաշնակման սկզբունքով նման է 441/34-ին: Բերվում է ստորև:

«Հաջորդ երեքը չափապես փոփոխություններով խճուղված, դժվար ընթեռնելի, այնուամենայնիվ ցույց են տալիս էջ 54-ի մատիտով մաքրագրված տարբերակի գոյացման ընթացքը: Մեզ հայած բնագրերում սա «Չինար ես»-ի վերջին և համեմատաբար ամենակատարյալ տարբերակն է: Այստեղ մեղեդին «պատասզրվել» է ընկերակցող սքեզատաներից և տերթիաներից, ձայները մեղեդիական ինքնուրույնություն ունեն, հյուսվածքը պոփոխելի է, հարմոնիան պարզ է և ավելի, քան որևէ այլ տարբերակում, մտտիկ է երգի ժողովրդական-լազային բնույթին (չառ բանավ հիշեցնում է ևույնանուն մեներգի հարմոնիան): 407/51-ը պետեղված է հաս-

տորի հիմնական մասում: Մի շարք բնագրերում «Չինար ես»-ին անմիջականորեն հաջորդում է «Փափուրի» խմբերգը (406, 394, 396, 423 և այլն): Մեր ձեռքի տակ եղած հայտագրերից՝ միայն 1910 թվականի հունիսի 3-ի Բաթումի համերգում է, որ այդ երգերը կից են կատարվել: Պոլսի շրջանի համերգներում «Փափուրի»-ն սովորաբար հաջորդել է «Լևնձրև եկավ»-ին: Չնայած դրան, բնագրերում «Չինար ես»-«Փափուրի» հաջորդականությունը որպես զուգ՝ բավական որոշակի է ցուցադրված: 407-ում «Չինար ես»-ի դաժնամբ սկսվող տարբերակներից մեկին կցված է ցա-միեոր «Ջուր կուգա»-ն:

67. Փափուրի. Բնագրերն են՝ 405/8բ և 9, 406/1բ, 396/5, 423/8բ, 394/6բ, 402/57 և 437: Ժողովրդական երգը (միայն կրկնեցող) գետնոված է Աժ I, էջ 8, № 26: Մեղեդիի այս, ինչպես նաև 405-ի շարադրման մեջ որոշակի հետաքրքրականություն ունի 3-րդ տակտի սիկուրաը, որ բառի շեջտին ուղիղ արտասանություն է տալիս, միաժամանակ և այնու-

Ա.Ի.

Փ ա փ ու - թ ի շ ա մ. մ ը - տ ա բ ը լ - ը ու - լ ի ր ա - ղ ը.
Փ ա փ ու - թ ի շ ա մ. եր - գ ի - ճ ի ա - մ ու շ տ ա - ղ ը.

նակերցնելու արական խմբի ձայնածավալին հարմարեցնելու հետ: Պետք է ենթադրել, որ «Փափուրի ջախ» խոսքերը երգվել են բանաստեղծության ամեն ստղից առաջ միայն: Այս պարզ տարբերակները կվեճեղան դպրոցական երգերի հատորում:

406-ում, նույնպես էշմիածնական ջրջանի բնագրերից, «Փափուրի»-ն գրված է **սի-քնուլ մածոր** «Չիևար ես»-ին կից: Կրկնեցող եռաձայն, երգը ջառձայն է: Խոսքը գրված է չի (բացի 4—5 տակտերի բառերից), բայց կատարողական նշաններից է պատույններից կարելի է կոստի, որ 405-ի կատուցվածքն այստեղ փոխված է՝ առաջին երեք տակտը (կրկնված) հատկացված է միայն կրկնեցողին, հաջորդ երկու տակտը՝ բանաստեղծության 1-ին ստղին: Խոսքերն ավելացված ՉՏ 1-ից (էջ 11, № 2բ), գետնոված է Տարբերակներում (Ա):

Հաջորդ տարբերակներից 396/5-ը ամբողջը ջառձայն է, 423/8բ՝ այս նախորդի սնաթանգը արտագրությունն է, որը հետո մատիտով փոփոխված է, 394/6-ում այդ փոփոխություններով հանդերձ երգը բանագով արտագրված է: Տարբերությունները հիմնականում երգի և կրկնեցողի հարաբերության մեջ են, 396-ում «Մտա բցուդի բաղը» խոսքերը նորից մտցված են կրկնեցողի մեջ, իսկ 423 և 394-ում դարձյալ առանձնացված են որպես երգի հիմնական մաս: 394-ի կրկնեցողում տեևորը և բաղը նախապես նման են եղել 396-ի նույն տեղին, հետո մատիտով շատ որոշակի փոխվել է: 396 և 394-ը, որպես ամբողջական արժեքավոր դաջանումներ, բերված են Տարբերակներում (Բ և Գ): Խոսքերը լրացված են ՉՏ-ից:

402/57-ում, որ Պոպի ջրջանի ձեռագիր է, Կոմիտասը նորից վերագործել է սկզբնական ջած տոնայնությանը (այլ մածոր): Ամենայն հավանականությամբ այդ փոփոխությունը կապված է «Նոյ կապան» երգի տոնայնության հետ (մի միևոր), որին

ժուրյուն է մտցնում:

405-ը ամենահինն է դպրոցական կատարման այլ երգերի հետ երկու տարբերակով գրված: Առաջինում ներդաշնակումը պարզ է, պահված տոնիկային ձայնատույնները, երկրորդում փորձել է այս բավական դարձնել: Ստորև բերվում է ա տարբերակը, ցած դիրքը կապված է դիտանտների մաս-

կից երգվել է «Փափուրի»-ն 1911 թվականի ապրիլի 2-ի Յուլիոս Յրանսեպի համերգում, ի դեպ, 402 ծոցատներում «Փափուրի»-ն այդպես էլ գրված է եռաձայն արական «Նոյ Նապան»-ից (Եժ II, էջ 78 և 246) հետո: Ներդաշնակությունն ու դիրքը փոքր տարբերություններ ունեն նախորդներից, կատուցվածքն ընդարձակված է: Խոսքերը գրված են վերաբաղեցնելով ՉՏ 1-ից, որ այդ է տեսնել այս համերգի առթիվ, որտեղ կատարվել է այս մշակվածը: Բերվում է Տարբերակներում (Դ):

437՝ նախապես (գուցե դեռևս էշմիածնում) թանագով գրված հինգ-ձայնից հետո մատիտով, հայկական ձայնակիչերով դարձված է յոթաձայն: Ներդաշնակությունը, դիրքը և ընդհանուր հնչողությունն անհամեմատ հարուստ են, խմբերգին յուրատեսակ գունավորություն են տալիս կոմիտասյան կվարտալիտակորդները, կատուցվածքն էլ փոխված է՝ «Մտա բցուդի բաղը, երգին անուշ տաղը» խոսքերը մտցված են կրկնեցողի մեջ, այսինքն՝ այստեղ խմբերգն ընդունել է այն կատուցվածքը, ինչպես կատարվել է Պոլում վերոնիշյալ համերգին և այդ առթիվ խոսքերը գետնովել են ՉՏ 1-ում: Ավելացված ձայները հայկական ձայնակիչերից փոխադրված, երգը լրիվ վիճակում բերված է հաստորի հիմնական մասում, որպես ուշ ջրջանի վերջնական տարբերակ:

Նույն 437-ի նախնական սնաթանգը հինգձայն շարադրության մեջ, որտեղ վերջնական 2-րդ տպորանոն և 1-ին բաղը չկան, 2-րդ տեևորի մասը այլ, ոչ պակաս հետաքրքրական շարադրություն ունի: Այսպիսով, հինգձայն վիճակում է, 437-ի տարբերակը իր ճանկետությունն ունի:

437-ում 1-ին տան խոսքերը գրեթե լրիվ գրված են: Թեև պարբերաբար այս մեղեդիի բնական չափից 6/8 է, հեղինակն, այնուամենայնիվ, 3/4 է նշանադրել, հավանաբար, կատարմանը յուրատեսակ պի-

կանս շնչամարում հաղորդելու նպատակով:

ՀՕԵ VIII-ում «Փափուրի»-ն տարգրված է Վ. Սարգսյանի՝ հիշողության վերականգնած տարբերակով, որն իր կառուցվածքով նման է վերջ նկարագրված վերջին տարբերակին, ներդաշնակությանը՝ 402-ին, բայց բնդիմառու ամսամբ պարզեցված է, կրկնությունները պակասեցված և ամբողջությունն ավելի հավաք է: Կրկներգի՝ կրկնության

մկերում մեղեդին քնորոշ կվարտային թոփչք ունի: Բնագրերից ոչ մեկում այդ վերին ինչույնը չկա: Ինտրավոր է, որ կատարման ընթացքում է գոյացել: Նախկին զո մածոր տոնայնության վերականգնումը թվադրված է նրանով, որ Պոլսի համերգներում «Փափուրի»-ն երգվել է «Անձրևն եկավ»-ին (ԵԺ II, էջ 23 և 226) կից: Ստորի բերված է ՀՕԵ տարբերակը:

Semplice $\text{♩} = 112$
Պարզուկ

ՓԱՓՈՒՐԻ
ՓԱՓՈՒՐԻ

mf

Փա - փու - րի. ջա մ.

p

Փա - փու - րի. փա - փու - րի. փա - փու. րի. փա - փու - րի.

Fine

մը - տա,բըլ-բու - լի րա-ղը. փա - փու-րի. ջա մ. եր - գե-ցի ա - մուշ տա-ղը.

փա - փու - րի. փա - փու-րի. փա - փու - րի. փա - փու - րի. փա - փու-րի.

mp *Dal.*

Լուս - նա - կը շող ա գը - ցել. իմ յա - ըը թող ա գը - ցել.

mp

Լուս - նա - կը շող ա գը - ցել. իմ յա - ըը թող ա գը - ցել.

p

փա փու - րի. փա - փու-րի. փա - փու - րի. փա - փու-րի.

68. **Ինչո՞ւ Բինգյոլը մտար և Մուսան սմբուլ.**
 Բնագրերը էջիածնի վաղ և Պոլսի շրջանի են: 391/25-ում 405-ի սնագրությունն է, քայց «Մուսան սմբուլ»-ը չկա: 405/3ք-ում (էջիածնական վաղագույն շրջան) ավարտված քառաձայն, պարզ հարմոնիկ ներդաշնակում է, 403.34-ում (Պոլսի շրջան) պոլիֆոնիկ դաշնակման անավարտ փորձ է, մասնավորապես՝ «Ինչու Բինգյոլը» հաստվածը երկձայն օկտավային կամոնոլ է գրված: 407/17—29 էջերում կա մշակման հինգ շարադրություն, չորսն անավարտ, հինգերորդն ավարտված, որ 404-ի սնագրությունն է: 404 I-ում վերջնական մշակումն է, մատիտով մաքուր արտագրված:

405/3ք պարպագույն տարբերակը, գրված դիսկանտներով արական աշակերտական խմբի համար, կշեռնեղի համապատասխան հատորում: Դրա և 404/1-ի համեմատությունը կոմիտասի խմբերգային գրության վարպետության վարձագման մասին չափապահեց վառ պատկերացում է տալիս: 404/1-ը բերված է հատորի հիմնական մասում:

407-ից 404-ում երգն արտագրեցին հեղինակը որոշ փոփոխություններ է արել: «Մուսան սմբուլ»-ի կողքին նշել է՝ «մերկ է» (ի նկատի ունի երկրորդ նախադասությունը) և դրա փոխարեն գրել է քառաձայն մի նոր տարբերակ, ստպանոների և քասերի, ալտերի և տենորների օկտավային փոփոխեց ընթացքով, որի կողքին նշել է՝ «լավն է»: Այդ նոր հատվածն իր հարմոնիայի յուրատեսակությամբ հիրավի աճելի համապատասխան է հունարիստական երգին: «Մուսան սմբուլ»-ի նախկին տարբերակը, իր փոքր-ինչ հանդիսավոր, կրկնապատկված քառաձայն լիանկուն վերջավորությամբ, որ նույնպես փոքր չէ գեղարվեստական հետաքրքր-

ըրականությունից, բերված է հատորի հավելվածում:

Բնագրում, առաջին երգի («Ինչու Բինգյոլը մտար») 2-րդ տան յուրերի համար կա մի երկտող, քայց դասավորումը յորջակի չէ: Հնարավոր է երկու ձև.

ա. **Ինչո՞ւ Բինգյոլը մտար,**
 Բազի թիցուլը զտար:
 Ինչո՞ւ մեզ չընտեցիր,
 ճակատից մտք ընտեցիր:

բ. **Ինչո՞ւ կարոցին առար,**
 Առտեր ու զերի զտար:
 Ինչո՞ւ մեզ չընտեցիր,
 ճակատից մտք ընտեցիր:

Ցույց չի տրված նաև կրկնության տեղը, (ինարավոր տարբեր ձևերից ամենից հավանական կլինե՞ր՝ 2-րդ տունը սկսել նախքան «Մուսան սմբուլ»-ին անցնելը): Բոլոր տվյալներից երևում է, որ այս երգում 2-րդ տուն չի կատարվել:

ՇՇ VI-ում վերստեղծված է Վ. Սարգսյանի՝ հիշողությամբ վերականգնված «Ինչո՞ւ Բինգյոլը»: Այս տարբերակը թեև կոմիտասյան ոճի և իր ընդհանուր գեղարվեստականության տեսակետից որևէ առաքնության տեղից չի տալիս, քայց հեղինակի քննադրից բավական մեծ տարբերություն ունի: Բացառված չէ, որ կոմիտասը իր վերջնական մշակումը խմբին ստորեցնելիս տեղն ու տեղը նորից փոփոխել, պարզեցրել է: Նյութերից դատելով, պակաս հավանական է ենթադրել, որ կա զրի անած վիճակում ունեցել է նաև այդ տարբերակը (բերվում է ստորև):

ԻՆՉՈ՞Ւ ԲԻՆԳՅՈՒԼ ՄՍԱՐ

Scherzando $\text{♩} = 60$

Կատակելով

p — *amabile* սեռելի

S. *p* ԻՆ-չո՞ւ ԲԻՆ - գյո - ԼԸ մԵ - տար. քա - դի ԲԻՆԸ - ԲԻՆԸ - ԼԸ ԳԸ - տար.

A. *p* ԻՆ-չո՞ւ մԵ-տար.

T. *p*

B. *p*

ին-չի՛ն Կա - բո - ին օ - ռար | ան-տեր ու գե - ռի դա - ռար,

բյուլ-բյուլ գը-տար:

p cresc.
Տը-լեմ՛ը

Giacoso - Քմայքոս և զվարք p cresc.

Տը-լեմ՛ը կոն - տե. Ա-բոն բը՛խ կոն - տե.

p cresc.
Թըխ կոն-տե. բը՛խ կոն տե. տը-լե մը կոն տե. Ա-բոն բը՛խ կոն - տե.

կոն - տե. Ա բոն բը՛խ կոն տե. բը՛խ կոն-տե. բը՛խ կոն-տե.

Տըլե մ՛ը կոն-տե.

բը՛խ կոն, բը՛խ կոն, բը՛խ կոն - տե. Ա-բոն կոն - տե, բը՛խ կոն-տե.

բը՛խ կոն, բը՛խ կոն, բը՛խ կոն - տե. Ա-բոն, տըլե մ՛ը կոն-տե. բը՛խ կոն-տե.

բը՛խ կոն բը՛խ կոն, բը՛խ կոն - տե. կոն-տե. Ա-բոն, տըլե մ՛ը կոն-տե. բը՛խ կոն-տե.

բը՛խ կոն բը՛խ կոն, բը՛խ կոն - տե. Ա-բոն կոն - տե. կոն-տե. դը-լեմ՛ը կոն-տե.

pp

1. T. Սուսամ սյուն բյուլ քա - ղի բյուլ-բյուլ, սուսամ սյուն - յուլ քա - ղի : բյուլ-բյուլ.

2. B. Սուսամ սյուն-բյուլ քա - ղի բյուլ-բյուլ, սուսամ սյուն-բյուլ քա - ղի բյուլ-բյուլ

delicatamente - փափուկ

p

pp

S. ԻՅ-շու ՔիՅ - գյո - ԼԵ մը - տար. քա - ղի բյուլ բյու - ԼԵ զԵ - տար.

A. ԻՅ-շու՝ ՔիՅ - գյո - ԼԵ մը - տար. քա - ղի բյուլ - բյու - ԼԵ զԵ - տար.

«Ինչու՞ Բիկյոյը» ժողովրդական երես երգերի միացում է, Պոլսի 1913 թվականի հունիսի 15-ի համերգի հայտարարում այն նշված է երկրորդ երգի՝ «Հասլոս կոմիտե» անունով, կատարվել է «Խուսմար» խմբերովին կից:

69. Ես առուն ջուր է գալիս. Բնագրերն են՝ 405/7 (2 տարբերակ), 468, 398/21, 22ք, 23, 27, 396/1ք, 2, 423/1 (իկն գրվածը), 10ք 394/6, 423/1 (տր գրվածը), 442/51ք (միայն մեղեդին), 407/16, 51 և 404/14:

405/7-ը ամենակարգակալն է՝ մայր մեղեդիի երկու տարբերակով, որ համապատասխանում են Աժ 1-ի բնագրում (302, էջ 54, № 234) եղող հինգ տարբերակներից 2-րդին (Ասարադուի) և 3-րդ—4-րդին (Ապարախ, կա նաև Շիրախի), թեև այս դաշնակույնները Աժ բնագրի այդ հատվածից վաղ են արված: Հետագա տարբերակների հետ համամատեղում համար 405/7-ի առաջին տարբերակը ընդ-վում է ստրկ:

S. Ես առուն ջուր է գա - լի. գա - լիս է. գա - լիս է սեր ա - Յն.

A. Ես առուն ջուր է գա - լի. գա - լիս է, գա - լիս է սեր ա - Յն.

T. Ես առուն ջուր է գա - լի. գա - լիս է, գա - լիս է սեր ա - Յն.

B. Ես առուն ջուր է գա - լի. գա - լիս է, գա - լիս է սեր ա - Յն.

Էջմիածնական վար ջրջանում արված այսպիսի փորձերում, հիմնվելով մեղեդիի դաշնակման խորալային սկզբունքի վրա, քայք ձգտելով խմբի ձայներին, հնարավորին չափ ինքնուրույնություն հաղորդել (այս օրինակում դա առանձնապես ակնառու է), կոմիտասն, այնուամենայնիվ զեղարվեստական նշանակալից խնդիրներ դնուհ չի դրել իր առաջ: Չնայած դրան, այս տարբերակն նա կատարման նյութ կարող է դառնալ և կվետեղվի դպրոցական երգեցողության համար արված մշակումների մեջ: Այս առաջին ներդաշնակման պատվով ձայնն ու տրիպլային ջարժումը ըստմական ձևերով գործարված են հետագա բոլոր տարբերակներում, որոնցից յուրաքանչյուրն իր նախորդի պարզացումն է:

468-ը պարտիտուրային էջի վրա այլ երգերի հետ գրված մնագիր փորձ է, որ դաշնակման տեսակետից մի անցում է 405 7-ից դեպի 398/23-ի տարբերակը և չի բերվում:

398 22բ-ում կա մատրիտագիր 4-ձայն—6-ձայն ներդաշնակում (յա-մաժոբ), որտեղ երգի 1-ին կետում հարմոնիկ հիմնաձայներից կազմված տետրի երգամասը խաչել է, ըստ երևույթին այտերին հանձնելու նպատակով, որպեսզի երգի 1-ին կնքը հասկացնի կանանց քառաձայն խմբի: Եղած 6-ձայն կրկներգի փոխարեն 21 էջի ապատ տեղում գրել է կրկներգի երկու նոր տարբերակ, որոնք, խորալային հարմոնիայով հանդերձ, հետաքրքրական հիշյում ունեն, բերվում են ստորև:

Գա - լիս է. գա - լիս է սեր ա - - ճե.

Գա - լիս է. գա - լիս է սեր ա - - ճե.

Գա - լիս է. գա - լիս է սեր ա - - ճե.

Գա - լիս է. գա - լիս է սեր ա - - ճե.

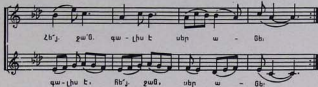
Գա - լիս է. գա - լիս է սեր ա - - ճե.

Գա - լիս է. գա - լիս է սեր ա - - ճե.

Դրանով չզոհանալով, վերադարձել է նախնականին (էջ 22բ), որը լրացումներով ու ջակումներով դա տունայնության մեջ 23 էջում քանազով արտագրել է, կոզքին նշելով՝ «Լավն է»: Սա սկզբնական ջրջանում հավանաբար երկար ժամանակ

գոյություն է պահպանել իբրև միակ տարբերակ: Չետեղված է հատորի հավելվածում (Ա): Միաժամանակ, երևի դպրոցական նպատակներով, նույն րեագրի 27 էջում գրել է հետևյալ երկձայն, ապավելագույն պարզ տարբերակը:

Ես ա - ուն ջուր է գա - լի.
մի տե - սք ո՛ր է գա - լի.

396/2-ը և 423/1-ը (հինը) գոյացել են նույն սկզբունքով՝ 1-ին նախադասության ձայների թիվն ավելացրել է, 2-ինը պակասեցրել: 396/2-ը իր ցածր դիրքի և թանձր «հարմուխի» հնչման շնորհիվ յուրահատուկ գունդողություն ունի, խաղաղ, հանգիստ տրամադրություն է ստեղծում, ինքնուրույն գեղարվեստական արժեք է պահպանում: Բերված է Տարբերակներում (F): 423/1-ը նախորդի փոխարկություն է տեղեկա վեր, այդ կապակցությամբ գոյացած որոշ փոփոխություններով է բարձր տեղությունով (չի բերվում):

Նույն 423 քնագրի 10ր էջում երգի 1-ին նախադասության շարադրությունը երեք անգամ փոփոխել է՝ նախ 1-ին տեղորի գծից հանել, հետո՝ փոխել է պահված ֆիգուրը, հետո այն դարձրել 2-ձայն և 1-ին տեղորի նախկին գիծը հանձնարարել 2-րդ պարի: Այստեղ եղող երեք տարբերակներից վերջինը, որ կրկնեցում էր փոփոխություններ ունի, ընտաքարակն է դիտարկելով Գրքում-Կվինտային հնչողություններով, բերված է Տարբերակներում (Գ):

Այնուհետև նորից վերակազմ է շարադրության թեթևացում, ձայների պակասեցում: Գոյացել է 394/6, նույնպես դեռ էշվածում գրված տարբերակը, որ 423/10-ի կատարելագործումն է և, որպես ավարտված լիարժեք տարբերակ, բերված է հատորի հավելվածում (Դ): Խոսքերը հեղինակի գրածն են: «Նետազայում դարձյալ անորդառամաբով 423/1-ին, երգի 1-ին նախադասությունն արվել և նուրացրել է, արդեն բոլորովին «թափանցիկ» երանգ սպավ՝ այնտեղից մեղեդիական որոշ գծեր ղուրս թողնելով կամ այլ ձայների վերահանձնարարելով, պահված ֆիգուրը մեկ ձայնով գրելով, 1-ին նախադասությունն ավորողությամբ հատկացրել է կանանց խմբին, գոյացել է պարզ-երկնային, իրոք սի «թափանցիկ» հնչում: 423/1 (Նորը) նույնպես բերված է Տարբերակներում (Ե): Սա էշվածնական վերջին տարբերակն է, այն գոյացել է բավական ուշ, համեմատյալ դեպ 1908 թվականից հետո:

Պղտում գրված տարբերակները գտնվում են վերջին ծոցատարներում:

407/16-ում նախկին պահված ֆիգուրի փոխարին պարտիտուրում գրված են մեղեդիական ինքնուրույնություն ունեցող տնտնային երկու գծեր, որոնք միմյանց հետ «եղբայրուսում» են: Այս և հաջորդ տարբերակներում հեղինակը բոլորովին հրաժարվել է կրկնեցիկ նախկին դաշնակապից, արտեղ կրկնեցիկ շարադրված է նույն ձևով, ինչ որ 1-ին նախադասությունը (բուն երգը) և այդպիսով ավելի սերտ է միախառնվում նրան: 407/16 մնազիր, քայց

ավարտված տարբերակը նույնպես բերված է հավելվածում (Զ), քնագրում եղող հայկական ձայնախմբերով հավելումներն ու փոփոխությունները նկատի են առնված (բացի կրկնեցումը՝ այսի հավելումից, որը Կոմիտասն ինքը իրականացրել է հաջորդ՝ 407/51 տարբերակում): Խոսքերից նշում կա միայն «դ, լ» վանկերի մասին:

Վերջին երկու տարբերակում՝ 407/51 և 404/14—15՝ երգը սկսվելով մինչև վերջ հասրակացված է կանանց խմբին: Պահված ֆիգուրը վերականգնված է մեկ (ստորին) ձայնում, ֆիգուրի բուն ելևէջը և խոսքային ուղիղ փոխված է, և նոր ձևով այն ավելի լավ է պատասխանում իր՝ հենց սկսվելից վերաստեղծված նկարագրական նշանակությանը (Ես առուն չուր է գալի...)։ Այդ երկու տարբերակների միջև տեսանելի տարբերությունը շատ փոքր է, սակայն այդ փոքրն էլ երգի կատարման ընթացքում գեղարվեստական (մասնավորապես՝ գունալին) տարբեր էջիկներն առաջ բերելու հիվանց կարող է տալ: 407/51-ը բերված է Տարբերակներում (Է):

404/14—15-ում, որը համեմատաբար ամենից ուշ գրվածն է, ի մի բերված և իրականացված են նախորդ սի շարք տարբերակներում ծագած մտադրությունները: «Նետաքրքրական է, սակայն, որ նույնիսկ այս (քանի՞նորոք) տարբերակը, որտեղ շարադրման պարզությունն ու նպատակահարմարությունը երգի քվանտալության արտահայտման խորության և գեղարվեստական պատկերավորության հետ միասնություն են կապվում (ընդամենը սի փոքրիկ երգի մասին է խոսքը!)», մաքուր գրելուց հետո դարձյալ որոշել է փոխել կրկնեցիկ մասը դարձյալ վերահանձնարարել խոսն խմբին: Եվ երգի 2-րդ կետում հետևիտով ընջել է 2-րդ, 3-րդ և 4-րդ ձայները: Բարեբախտաբար հին, մատիտի խոր հետքերով գրվածքը միանգամայն պատկարայացվում է: 404/14-ը կետորված է այս հատորի հիմնական մասում (խոսքերը քնագրում գրված են): Քանի որ կրկնեցիկ «ընջելուց» հետո նոր քան չի գրել (միայն խոսն խմբի ձայներն է նշել), ուստի հիմք կա պնդելու, որ սա «Ես առուն» խմբերգի վերջին տարբերակն է:

«Ես առուն» խմբերգը Պղտի շրջանի՝ մեր ձեռք բերած հայտնագրերում չի եղում, 1912 թվականի ապրիլի 1/14-ի համերգում «Ազգայն աքն անպն ա» մեներգին կից, «Ես առուն» կատարվել է աղջիկների ծոցայնությամբ միաձայն, դաշնամուրով (ԴԾ I, էջ 83, 152—156 և 180): 1908 թվականի ապրիլի 4-ին Բաբելում կայացած համերգում «Ես առուն» խմբերգին կից կատարվել է «Փափուրի»-ն, 394/6-ում այդպես էլ գրված են, հավանաբար հենց այդ տարբերակն է կատարվել Բաբելում:

70. Ասանդի երգ (Չավարծենձ) . Բնագրերը միայն Պոպոի ջրջանի տետրերում են՝ 441/35, 407/36, 404/37, 40: Մեղեդին երեք ինքնուրույն երգերի միացում է, որոնցից յուրաքանչյուրը պատկերում է ձավար ծնծնելու աշխատանքի մի դրվագը: Ըստ այնմ տեմպը գնալով արագանում է (441-ում կոմիտասը երեք երգը տառանկիչերով համարակալել է):

441/35-ը մշակման առաջին տարբերակն է, 3-րդ հատվածի («Հարե՛, հա՛») բասերի մասում գրված է 1-ին տակտի ձայնահաղը միայն, որ հասկանալու է տալիս նրանց երգամասի ուղիղական պատկերի մասին: Մկատի ունենալով այս բաժնում տենորների երգամասի ուղիղը և խոսքերը, մկու տարբերակների հիման վրա ավելացրիք բասերի ընդհատ ձայնաուղիղը, վերջենելով ուղիղ փակագծերի մեջ: Որպես նախնական, բայց գեղարվեստորեն ամբողջական մշակում, կետեղված է Տարբերակներում: Խոսքը լրացված է վերջնական տարբերակից:

407/36-ում որոշ փոփոխություններ կան ներդաշնակման մեջ: Մասնավորապես, սկզբում բասերի կոնտրապոնկոտային գծի փոխարեն աշխատանքը պատկերող ընդհատ հնչյուններ են, որ պակաս հնտաքրքրական է 441/35-ից: Սկզբում նշված է՝ «1 աստիճան բարձրեն» [սկսել], միջում, բասերի մոտ նշված է՝ «պատվելով, շնչով»: Այս տարբերակն ընդհանուր առմամբ ավարտված չէ, չի բերվում: Նշված մտադրությունները իրագործված են 404/37-ում, որը դարձյալ որոշ փոփոխություններով մաքրագրված է 404/40-ում, և սա երգի վերջնական, ավարտված մշակումն է, բերվում է հատորի հիմնական մասում: Երանգանկիչերը հեղինակին են: Խոսքը լրիվ գրված է մեկ տուն, կրկներգերով: <Ենց այդքան էլ երգվել է Պոպոս: 1913 թվականի «Շանթ» կիսամյա գրական-գեղարվեստական հանդեսում (№ 48, էջ 365) տպագրվել է այս երգի ժողովրդական բավական երկար խոսքեր: Կոմիտասի թղթերում (390/33) գտնվեցին հետևյալ խոսքերը, որոնք, ըստ նրեույթին, ընտրված են այդ տպագրությունից.

Ո՛րն է կել սանդի վերն,
Լայն թայն՝ նայի վերն,
Հայտարար պատն վերն:
Փռնեք շահան քուսք վերն:

Ասանդ է կեք, կեքսս խոզ,
Ես չեմ կրես քոն գոռե,
Պոպ մի տու՛կի՛ զես բարո՛ւ,
Կեքսսս բարո՛ւ՛ մտոնն սիրո՛ւ:
(.)

Ասանդ է Հոգի, ծնծո՛ղ շնո՛ւ,
Ասանդ է կամախ, ծնծո՛ղ շարխո՛ւ,
(.)
Մտոնն թնն, ու՛մ կս ինն,
Ու՛մ տուք թնն, թն տս բարին,
Թնն ու բարին վեր մեր բարին,
Ջարն ու թնն ներքք բարին:

Վարն՝ վարն՝ վարն՝ վարն՝ —
Վարն՝ վարանդ հայր՛, նման:

Կատարման համար, անշուշտ, կարելի է օգտվել նաև այս խոսքերից: Կոմիտասի «Գուսան» երգախմբի մասնակից, նրա աշակերտ Վ. Սարգսյանը այսպես է նկարագրում այդ խմբերգի կատարման ընթացքը. «Մասնդի կամ Չավարածենի երգը Պոպոս մեջ մեր սովորածներուն ամենավերջինն էր արդարև, ու կիիջել, որ երգած ենք զոնն մեկ համերգի մեջ: Ընդ սովորածը կարգվանար երկու մասն, առաջինը [իմա՝ սկզբից մինչև «Իսպար բարի»-ի վերջը] ծանրաշուք ու լայնաշուկ, իզական ձայներուն տրված, ուր սանդի հարվածները շեղտված են ի մասնավորի արական ձայներուն կողմն: Երկրորդ մասը աշխույժ և առույգ, որուն մեջ իզական թե արական բոլոր ձայները միահամուտ կրորացնեն սանդին մեջ տրված հարվածները, սակավ արագացող ընթացքով և կրկնելով անփոփոխ նույն բառերը: «Վարն հա՛, վարն հա՛, վարն հա՛, հր՛ւմ հա՛»: (1966 թվականի հուլիս 12-ի նամակը Մարտիից)

Ռ. Ա. ԱՅԱՆՆԱ

СОДЕРЖАНИЕ

От редактора	5	29—32. Армянские крестьянские песни и плясовые. Ряд I.	
ХО Р Ы			
I—6. Свадебные песни. Ряд I.			
1. Еркиш, гетшиц (Благословение свадебного древа)	11	29. Амел а камар-камар (Стало облачно)	74
2. Мерик джан алад (Прощание невесты)	14	30. Ереван бах ем арел а Тун ари (Посадил сад в Ереване и Приди домой)	76
3. Тагвори мэр, дус ари (Обращение к матери жениха)	16	31. Ором-ором (Шуточная)	78
4. Тагвор баров (Благословение жениха)	17	32. Арел кайлз кесор (Когда настанет полдень)	80
5. Эи дизиан (Шуточная)	19	33. Мер бахум ирни цар (В нашем саду гранат)	83
6. Арием эртам им ир (Плясовая)	20	34—36. Песни гадания.	
7. Ел, ел (Аробная)	21	34. Еркиш астер (Звезды на небе)	90
8. Ай, хева, хева, сиртс (Трепещи, о, мое сердце)	23	35. Эя, гул ем (Эя, цветок я)	92
9. Вай, да, да (Причитание)	25	36. Цахик унем нариджи (Оранжевый цветок у меня)	94
10. Анден гас гех мтинс (Пряда с поля, зайдеш в село)	26	37—43. Крестьянские плясовые. Ряд II.	
11. Капут курак хецел ем (Синего жеребца оседлаю)	28	37. Ярис ануи Паласан (Имя моей возлюбленной — Паласан)	96
12. Гутан хац ем берум (В поле обед я несую)	30	38. Ахчи, анудн Шушан (Девушка с именем Шушан)	97
13. Нанж, кананик	32	39. Калери чанбин кеца (Остановился я на дороге)	99
14. Луснак сари такни (Лука за горюю)	35	40. Бахя пат адум а (Тыква растет вдоль стены сада)	102
15. Елек тесек ичнн в керн зичч (Из песен масленницы)	38	41. Пучур ахчик севавор (Маленькая девушка в черном)	104
16. Кайнел ас канчум ах чес (Стоишь и не зовешь)	41	42. Вард а ярс (Моя возлюбленная — как роза)	106
17. Хинг эц унем (У меня пятеро коз)	44	43. Ой им назани яр (Ой, моя грациозная возлюбленная)	107
18. Зар, зинг (Вониственная плясовая)	47	44—49. Крестьянские песни и плясовые. Ряд III.	
19. Эс гишер, луснак гишер (В эту ночь, лунную ночь)	51	44. Алагяз ачерд (Глаза твои — Алагяз)	108
20—28. Свадебные песни. Ряд II.			
20. Мер тагвориан ичч пикты (Преподношения жениху)	54	45. Сев а чобани шун (Черная собака у чебана)	110
21. Гашек берек тагворамер (Преподношения родителей)	56	46. Ми яр унем (У меня возлюбленный)	114
22. Охиял барерар аствац (Молитва, освящение свадебного древа)	60	47. Елек тесек дус (Выйдите, взгляните)	115
23. Мер тагвори эр хац (Восхваление жениха)	61	48. Ай гха мер гехеди (Эй, парень из нашего села)	117
24. Эи дизиан (Шуточная)	63	49. Шахкр-шухкр	119
25. Дун алад мерик (Прощание невесты)	67	50—56. Крестьянские плясовые. Ряд IV.	
26. Вард, эке чем сирн (Из песен невесты)	68	50. Сарен куга джухти хоч (С горы спускаются два барана)	122
27. Егник (Из песен невесты)	70	51. Эрум эи (Сгораю я)	124
28. Тагвори мер, дус ари (Обращение к матери жениха)	72	52. Яр джан, ари (Приди, моя возлюбленная)	125
		53. Эсёр урбат а (Имичи — пятница)	127
		54. Джур куга верни сарен (С горы струится вода)	129
		55. Джахац мани-мани (Мельница)	130

56. Арнем ертам эн сар (Пойду с возлюбленной на ту гору)	134
57—60. Крестьянские плясовые. Ряд V.	
57. Канач арт бак ека (Поработала я на зеленой ниве)	137
58. Нор ем нор мацуи мерел (Приготовила свежий мацуи)	138
59. Арай, ади яр (Ты, моя возлюбленная)	139
60. Луснак бак а бриел (Взошла полная луна)	142

61—64. Крестьянские плясовые. Ряд VI.	
61. Екаи Мокац харсиер (Пришли мокацкие невесты)	144
62. Мер бак цар а (В нашем саду деревья)	145
63. Им чинар ярин (Моей возлюбленной как чинара)	146
64. Ови ануш (Сладостен ветерок)	148
65. Ов арек, сарер джан (Дайте прохлады, милые горы)	152
66. Чинар эс, керанал ми (Ты—чинар, не гинсь)	158
67. Папури (Плясовая)	180
68. Инчу Бингел мтар и Сусан симбул (Зачем ты вошла в Бингел и Сусан симбул)	162
69. Эс арун джур э гали (Ручеек бежит)	166
70. Самды ерг (Песня ступы)	168

ВАРИАНТЫ

(8). Ай, хева, хева, сиртс (Трепещи, о, мое сердце)	173
(10). Анден гас гех мтнес (Придя с поля, зайдешь в село)	174
(12). Гутан хац ем берум (В поле обед я несу)	175
(15). Ехек тедек ници э кери энич (Из песен масленицы)	178

(16). Кайсел ес, канчум эл чес (Стоишь и не зовешь)	180
(17). Хинг эц унем (У меня пятеро коз)	182
(18). Зар, зынг (Воинственная плясовая)	185
(19). Эс гишер, луснак гишер (В эту ночь, лунную ночь)	193
(27). Егинк (Из песен невесты)	194
(30). Ереван бак ем арел и Туи ари (Посадила сад в Ереване и Приди домой)	195
(31). Ором-ором (Шуточная)	197
(32). Арея кайназ кесор (Когда настанет полночь)	198
(39). Калери чамбин кеца (Остановился я на дороге)	201
(41). Пучур ахчик севвор (Маленькая девушка в черном)	202
(51). Эрвум ем (Сгораю я)	203
(52). Яр джан, ари (Приди, моя возлюбленная)	206
(53). Эсор урбат э (Нынче — пятница)	208
(54). Джур куга верин сарен (С горы струится вода)	210
(56). Арнем ертам эн сар (Пойду с возлюбленной на ту гору)	212
(57). Канач арт бак ека (Поработала я на зеленой ниве)	215
(58). Нор ем нор мацуи мерел (Приготовила свежий мацуи)	216
(59). Арай, ади яр (Ты, моя возлюбленная)	219
(62). Мер бак цар а (В нашем саду деревья)	221
(63). Им чинар ярин (Моей возлюбленной как чинара)	222
(64). Ови ануш (Сладостен ветерок)	223
(66). Чинар эс, керанал ми (Ты—чинар, не гинсь)	229
(67). Папури (Плясовая)	239
(68). Инчу Бингел мтар	242
(69). Эс арун джур э гали (Ручеек бежит)	243
(70). Самды ерг (Песня ступы)	249
Комментарии (Р. Атаяна)	253

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

Խմբագրի կողմից 5

ԽՄԲԵՐԳԵՐ

1—6. Հարսանեկան երգեր. Շար Ա.

1. Երկնից, գետնից	11
2. Մերիկ ջան հայալ	14
3. Քազմորի մեր, դուստրի	16
4. Քազմոր բարով	17
5. Էն դիզան	19
6. Ասեմմ կրթում իմ յարց	20
7. Նյ, էլ (Սայի կրթ)	21
8. Այ, հեզա, հեզա, սիրտս	23
9. Վայ, ին, ին (Ողբերգ)	25
10. Հանրեն գառ զեղջ մտեռս	26
11. Կազուտ զուտակ հեծել իմ	28
12. Գուգանջ հաց իմ բերում	30
13. Նանիկ, նանանիկ	32
+ 14. Լուսնակը սարի տակին	35
15. Ենիք տեսեք ինչ է կերի զիջ	38
16. Կայնել ես կանչում էլ չես	41
17. Հիջե է՞ն ունեմ	44
18. Ձար, դեզզ	47
19. Էս զիջեր, լուսնակ զիջեր	51

20—28. Հարսանեկան երգեր. Շար Բ.

20. Մեր թազմորին ինչ պիտի	54
21. Գուգեք բերեք թազմորսմեր	56
22. Օրնկալ բարիքս աստված	60
23. Մեր թազմորն էր իտալ	61
24. Էն դիզան	63
25. Դուս հայալ մերիկ	67
26. Վարք, դրե չիմ սիրի	68
27. Նդիկ	70
28. Քազմորի մեր, դուստրի	72

29—32. Հայ գեղջուկ երգեր և պարեր. Շար Ա.

29. Ամանլ և կամար-կամար	71
30. Երեսե բաղ իմ սրել և Տուս սրի	76
31. Հոսոմ-հոսոմ	78
32. Միջ կայնե կաթ	80
33. Մեր բարունջ նեի ծառ (Հողացո)	83

34—36. Վիճակի երգեր

34. Երկնից աստղերը (Սկալ, սկալ)	90
35. Հնյ, դրզ իմ	92
36. Մազիկ ունեմ նաթիկ	94

37—43. Հայ գեղջուկ պարեր. Շար Բ.

37. Տարին տեսն Գայասան	96
38. Աշի, տեսու Շուլան	97
39. Կայնիկ Լամբին կիցա	99
40. Բազի պառջ դրում ա	102
41. Գուհար աղջիկ սեպար	104
42. Վարք ա յարք	106
43. Հոյ իմ նազանի յարջ	107

44—49. Հայ գեղջուկ երգեր և պարեր. Շար Գ.

44. Ալազալ աշերջ	108
45. Ան ա չորանի ջուլի	110
46. Մի յար ունեմ	114
47. Ենիք տեսեք դուռ	115
48. Այ տալ մեր զիջերի	117
49. Հանիք-չուխեր	119

50—56. Հայ գեղջուկ պարեր. Շար Դ.

50. Սարեն կուգա ջոխամ' դոլ	122
51. Էրվում իմ	124
52. Տար ջան, սրի	125
+ 53. Էսոր սորթաք է	127
54. Ձար կուգա զիջի սարեն	129
55. Ջազացը մանի-մանի	130
56. Ասեմմ կրթում է՞ն սարջ	134

57—60. Հայ գեղջուկ պարեր. Շար Ե.

57. Կանալ սարջ ջան կիցա	137
58. Նար իմ նոր մածուն մերի	138
59. Հարալ, էլի յար	139
60. Լուսնակը բակ ա բունի	142

61—64. Հայ գեղջուկ պարեր. Շար Զ.

61. Ելան Մոկաց հարաներ (Հարալ)	144
62. Մեր բաղ ծառ ա	145
63. Իմ յիսար յարին	146
64. Հոզն տեսու (Արարատյան զիջեր)	148
65. Հոզ սրիք, սարի ջան	152
66. Զիսար ես, կիսանալ մի	158
67. Փափուրի	160

68. Ինչո՞ւ Բիեզյոյց ճառք է Առանկ անոյ	162
69. Լա ստուկ չուր է գտի	166
70. Սահեի երգ (Չափարձն)	168

ՏԱՐԲԵՐԱԿՆԵՐ

(8). Այ, հե՛զա, հե՛զա, սիրոս	173
(10). Հանդիև գառ զնոց ճաննս	174
(12). Գուցանոց հաց եմ քերում	175
(15). Եկե՛ք տեսե՛ք ինչև է կերի զինչ	178
(16). Կայնիկ ես կանչում էլ յես	180
(17). Հոնք է՞ն ունեմ	182
(18). Չար, պե՛զդ	185
(19). Լա զիւր, լաւեսիկ զիւր	193
(27). Եղի՛կ	194
(30). Երեսև չափ եմ արել է Տակ արի	195
(31). Հաստ-հաստ	197
(32). Արեց կայնև կեօք	198
(39). Կպերի Համբին կեգա	201

(41). Պուհաք աղբի սևաճոր	202
(51). Երգում եմ	203
(52). Չար չաև, արի	206
(53). Էօք ուրբոք է	208
(54). Չար կուգա զիրիև սարին	210
(56). Անեմ երբում էն սարք	212
(57). Կանուչ արոց չաև կես	215
(58). Եր եմ երք ճանուկ մերն	216
(59). Հարաք, էլի չար	219
(62). Մեր բաղը ծառ ա	221
(63). Իմ յինար յարիև	222
(64). Հոնք անուչ	223
(66). Չիւար ես	229
(67). Փափուրի	239
(68). Ինչո՞ւ Բիեզյոյց ճառք	242
(69). Լա ստուկ չուր է գտի	243
(72). Սահեի երգ (Չափարձն)	249

Մանրագրութուններ (Ո. Արարիկի) 253

Հրատ. խմբագիրներ՝ Մ. ՍԱՐԳՍԻԱՆ,
 Լ. ԱՍԵՎԱԾԱՏՐՅԱՆ
 Կ. Կարիշ՝ Ի. ԲԵՆԻՐՈՅԻԱՆ
 Գեղ. խմբագիր՝ Օ. ԱՍԱՏՐՅԱՆ
 Տեխ. խմբագիր՝ Ա. ՄԱՐՏԻՐՈՅԻԱՆ
 Վերստուգող սրբագրիչ՝ Վ. ԱՋԱՏՅԱՆ

9—3—4

ՎՃ 07675 Գառվեր՝ 1916 Տիրամ՝ 8000

Հանձնված է արտատպութեան 10/IV 1959 թ.։ Մատրագրված է տպագրութեան 5/IX 1959 թ.։
 Թուղթ՝ օֆսեթ 60x92¹/₂։ Հրատ. ՅՁ, 4 ժամ., + 1 ներդիր տպագր. ՅՁ, 3 ժամ.։ Գինը՝ 4 ս. 80 կ.։
 ՀՀ Երևանում Նրատարկչութեան, Երևան—Ց, Տերյան 91։

ՀԱՅ ՀԱՅԿԱՐԱՆԻՔԻ ԽՈՒՆԻ Ժամույի պետական կոմիտեի պոլիգրաֆարդյունաբերութեան
 գլխավոր գործարարական շահեր Մեղրապետի անվան պոլիգրաֆկոմբինատ, Երևան, Տերյան 91։